

VUOSIKERTOMUS 2008

LASSILA & TIKANOJA

Sisältö

Lassila & Tikanoja 2008

Lassila & Tikanoja 2008	2
Toimitusjohtajan puheenvuoro	4
Tavoitteet	6
Strategia	7
Toimintaympäristö	8

Toimialakatsaukset

Toimialat lyhyesti	10
Ympäristöpalvelut	12
Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut	14
Teollisuuspalvelut	16
Lähempänä asiakasta	18

Yritysvastuu

Yritysvastuu	19
Henkilöstö	20
Ympäristö	23

Hallinnointi

Hallinnointiperiaatteet	24
Hallintoelimet	28
Johto	29

Hallituksen toimintakertomus

Liikevaihto ja tulos	30
Tuotekehitys	35
Riskienhallinta	35
L&T:n markkinoiden syklisyys	39
Lähiaikojen epävarmuustekijöitä	39
Näkymät vuodelle 2009	39
Osakkeet ja osakkeenomistajat	40
Tunnusluvut	44

Tilinpäätös

Tilinpäätöksen sisältö	46
Konsernitilinpäätös	47
Emoyhtiön tilinpäätös	89
Voitonjakoehdotus	93
Tilintarkastuskertomus	94

Tietoja sijoittajille

Sijoittajasuhteet	95
Yhtiökokous ja osingonmaksu	97
Vuoden 2008 pörssitiedotteet	98

Lassila & Tikanoja 2008

Lassila & Tikanoja on erikoistunut ympäristönhuoltoon sekä kiinteistöjen ja laitosten tukipalveluihin. Yhtiö on merkittävä puupohjaisten biopolttoaineiden, kierrätyspolttoaineiden ja uusioraaka-aineiden toimittaja. L&T toimii Suomessa, Ruotsissa, Latviassa ja Venäjällä. L&T on listattu NASDAQ OMX Helsingissä.

Tehokas ympäristönhuolto säästää raaka-aineita ja energiaa

L&T prosessoi kierrätysmateriaalien tuotantolaitoksissaan jätemateriaaleja uusioraaka-aineiksi ja kierrätyspolttolaitoksissaan kierrätyspolttolaitoksiksi. L&T pyrkii jatkuvasti nostamaan käsittelemiensä jätemateriaalien hyödyn-tämistästetta ja vähentämään siten kaato-paikalle päätyvän jätteen määrää. L&T:n teollisuuden raaka-aineeksi toimittamia materiaaleja ovat esimerkiksi paperi, pahvi, muovit, lasi ja erilaiset metallit.

L&T:n ympäristönhuoltopalvelut kattavat kierrätysmateriaalien ja jätteiden keräyksen, kuljetuksen, kierrätyksen ja ja-lostamisen hyötykäyttöön sekä turvallisen loppusijoituksen. Kiinteistöille tarjottavien keräyspalveluiden lisäksi L&T tuottaa teollisuuslaitosten sisäisiä ympäristön-huolto- ja materiaalitehokkuusratkaisuja sekä ongelmajätepalveluita muun muassa pilaantuneiden maiden puhdistukseen ja käsittelyyn.

Yhteisyritys L&T Recoil käynnistää vuoden 2009 aikana Haminassa jäteöljyn regenerointilaitoksen, jossa valmistetaan käytetystä voiteluöljystä uuden voiteluai-neen raaka-aineena käytettävää perus-öljyä. Raaka-aineen L&T Recoil kerää Itämeren alueen maista.

Uusiutuvat energialähteet korvaavat fossiilisia polttoaineita

L&T on Suomen johtava puupohjaisten biopolttoaineiden ja kierrätyspolttolaitosten toimittaja. L&T:n toimittamilla poltto-aineilla korvataan fossiilisia polttoaineita, kuten kivihiiltä ja turvetta, muun muassa lämpövoimaloissa ja teollisuuden voima-laitoksissa.

L&T Biowatti ostaa metsäraaka-aineita metsäteollisuudelta ja puunhan-kintaorganisaatioilta ja valmistaa niistä erilaisia biopolttoaineita, kuten haketta ja puupellettejä.

Kaupun, teollisuuden ja kotitalouksien materiaalkierrätykseen sopimattomista jätemateriaaleista L&T valmistaa kiinteää kierrätyspolttolaitetta, joka on 60–80-pro-senttisesti uusiutuva energialähde. L&T valmistaa kierrätyspolttolaitetta myös öljypitoisesta ongelmajätteestä.

Tukipalveluiden keskittäminen yhdelle yhteistyökumppanille parantaa kilpailukykyä

Kiinteistöjen ja laitosten ylläpitoon L&T tarjoaa monipuolisia kiinteistönhoito- ja kiinteistötekniikan palveluita, siivouspal-veluita ja käyttäjäpalveluita. L&T:n palvelut raskaalle perusteollisuudelle sisältävät muun muassa prosessilaitteiden puh-distuksia, ja vahinkosaneerauspalvelut esimerkiksi palosaneerausta ja kuivaus-palveluita.

Keskittämällä tukipalvelut yhdelle monipuoliselle ja kustannustehokkaalle palveluntarjoajalle asiakasyritykset voivat keskittyä ydinliiketoimintaansa ja paran-taa siten kilpailukykyään. Tukipalveluiden ulkoistaminen on lisääntymässä myös kuntasektorilla.

L&T kehittää jatkuvasti ratkaisuja kiinteistöjen ja laitosten tarpeisiin ja toimii alan edelläkävijänä. L&T:n asiakasryhmä-kohtaiset palvelukokonaisuudet keskitty-vät tietyn asiakasryhmän erityistarpeisiin.

Kolme toisiaan tukevaa toimialaa

L&T:n liiketoiminta on jaettu kolmeen toimialaan:

Ympäristöpalvelut sisältää jätehuollon, kierrätyspalvelut ja L&T Biowatin.

Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut sisältää kiinteistönhoito- ja siivouspalvelut.

Teollisuuspalvelut sisältää ongel-majätepalvelut, teollisuusratkaisut, vahinkosaneerauksen (vuoden 2009 alusta Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluissa) ja jätevesipalvelut. L&T Recoil muodostaa oman tuotelinjan vuoden 2009 alusta alkaen.

Toimialat esitellään tarkemmin sivuilla 10–17.

L&T:n palveluita esitellään yhtiön konser-nisivustolla osoitteessa www.lassila-tikanoja.com/fi.

Vuosi 2008 lyhyesti

Lassila & Tikanojan liikevaihto kasvoi vuonna 2008 9,3 prosenttia 606,0 miljoonaan euroon. Kasvu oli pääasiassa orgaanista, koska yritysostoja tehtiin vain vähän. Orgaaninen kasvu oli markkinoiden kasvua vahvempaa ja yhtiön markkina-asema vahvistui, mikä johtui ensi sijassa hyvin sujuneesta uusmyynnistä. Markkinoille tuotiin uusia palvelutuotteita.

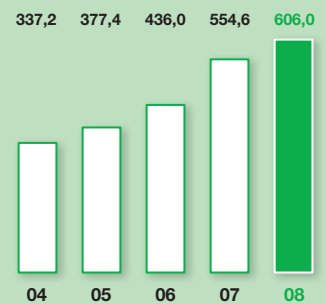
Tulos parani kertaluonteisten erien ansiosta, mutta operatiivisen toiminnan liikevoitto heikkeni. Operatiivisen toiminnan liikevoittoa heikensivät tuotantokustannusten nopea nousu ja erityisesti liikennepolttoaineiden hintojen nousu vuoden alkupuoliskolla. Uusioraaka-aineiden markkinahintojen voimakas lasku ja kysynnän nopea heikentyminen rasittivat kannattavuutta loppuvuonna.

Avainluvut	2008	2007	Muutos %
Liikevaihto, milj. €	606,0	554,6	9,3
Liikevoitto, milj. €	55,5	48,8	13,8
Voitto ennen veroja, milj. €	50,7	44,5	14,0
Oman pääoman tuotto, %	19,6	17,0	
Sijoitetun pääoman tuotto, % (ROI)	17,1	17,6	
Gearing, %	58,8	42,7	
Omavaraisuusaste, %	43,2	46,6	
Bruttoinvestoinnit, milj. €	84,2	93,2	-9,7
Henkilöstö vuoden lopussa, koko- ja osa-aikaiset yhteensä	9 490	9 387	1,1
EVA, milj. €	25,0	23,0	8,7
Osakekohtainen tulos, € (EPS)	1,03	0,83	24,1
Liiketoiminnan rahavirta/osake, €	1,82	1,43	27,3
Osinko/osake, €	0,55*	0,55	

* Hallituksen ehdotus

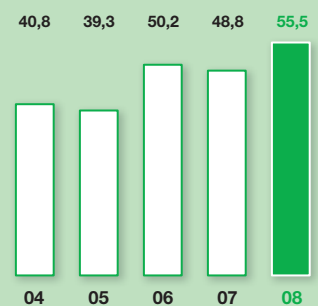
Tunnuslukujen laskentaperusteet ovat sivuilla 44 ja 45.

Liikevaihto, milj. €

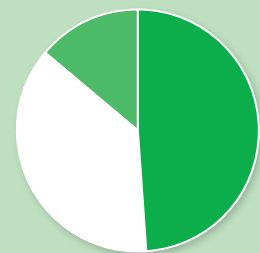
Liikevoitto, milj. €

2004 ilman eläkevastuun tuloutusta

Liikevaihto toimialoittain

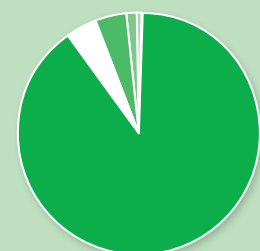
Yhteensä 606,0 milj. €

- Ympäristöpalvelut
- Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut
- Teollisuuspalvelut

Liikevaihto maittain

Yhteensä 606,0 milj. €

- Suomi
- Venäjä
- Ruotsi
- Norja
- Latvia

Toimitusjohtajan puheenvuoro

"L&T toimii pääasiassa vähäsyklisillä markkinoilla, joskaan yhtiö ei ole immuuni taloudessa tapahtuville muutoksille. Noin kolme neljäsosaa L&T:n liikevaihdosta kertyy markkinoilta, joita voidaan pitää vähäsyklisinä. Käytännössä lähes kaikkia yhtiön tarjoamia palveluita ja tuotteita tarvitaan ja tilataan, vaikka yleinen talous-suhdanne olisi heikko."

Vuosi 2008

Lassila & Tikanojan markkinat ovat kasvavat ja vähäsykliset, ja yhtiöltä voi siksi edellyttää kansantalouden kasvua nopeampaa orgaanista kasvua. Päättyneenä vuonna liikevaihto kasvoi 9,3 prosenttia 606 miljoonaan euroon ja valtaosa kasvusta oli orgaanista. Kasvoimme jälleen markkinoita nopeammin ja markkina-asemamme vahvistui monin paikoin. Koska teimme vain vähän yritysostoja, emme yltäneet pitkän aikavälin tavoitteeseemme eli keskimäärin yli 10 prosentin vuosikasvuun.

Kasvuun voimme olla tyytyväisiä, mutta tulokseen emme. Tulos parani kertaluonteisten erien ansiosta, mutta operatiivisen liiketoiminnan liikevoitto heikkeni liikevaihdon kasvusta huolimatta. Tähän on monia syitä; sekä ulkoisia markkinoista johtuvia että sisäisiä yhtiöstä itsestään johtuvia tekijöitä.

Markkinatilanne oli vuonna 2008 monessa suhteessa poikkeuksellinen. Alkuvuotta leimasi tuotantokustannusten nopea nousu, kun erityisesti liikenne-polttoaineiden hinnat nousivat jyrkästi. Kustannusten nousua ei saatu siirrettyä hintoihin. Leuto talvi puolestaan vaikeutti L&T Biowatin raaka-ainehankintaa ja vähensi polttoaineiden myyntiä.

Vuoden loppupuolella talouden taantuma romahdutti kierrätysmateriaalien hinnat ja kysynnän. Metsäteollisuuden tuotannonrajoitukset lisääntyivät nopeasti ja vaikeuttivat entisestään puupolttoaineiden raaka-ainehankintaa. Lisäksi ne hankaloittivat Teollisuuspalveluiden töiden suunnittelua.

Olemme saaneet pitkään nauttia kasvavista ja vakaista markkinoista. Kiinteät kustannukset ovat kasvaneet vähintään liikevaihdon tahdissa tai ylisuhteisesti.

Meidän olisikin pitänyt aloittaa kulurakenteen keventäminen ja tuottavuuden parantamistoimenpiteet selvästi aikaisemmin.

Emme myöskään ole onnistuneet kaikissa uusissa hankkeissamme. Esimerkiksi Ruotsista ostettujen yritysten integrointi oli liian hidasta, ja sekä L&T Recoilin laitoksen rakennusaikataulu että uusien tietojärjestelmien käyttöönotto-aikataulut osoittautuivat optimistisiksi.

Monessa asiassa onnistuttiinkin viime vuonna. Orgaaninen kasvu vahvistui ja oli kaikilla toimialoilla hyvällä tasolla. Liiketoiminnan rahavirta oli vahva ja yhtiön rahoitusasema säilyi hyvänä. Kierrätyslaitosinvestoinnit etenivät, Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluiden Suomen liiketoiminta kehittyi hyvin ja Venäjän toiminnan tavoitteet saavutettiin. L&T Biowatin organisaatiota muutettiin ja kehitettiin

Metsäpalvelut-konsepti, jonka avulla energiapuun hankintaa pyritään kasvattamaan merkittävästi. Se tuotiin markkinoille vuoden 2009 alussa.

L&T:n markkinat vähäsykliset

L&T toimii pääasiassa vähäsyklisillä markkinoilla, joskaan yhtiö ei ole immuuni taloudessa tapahtuville muutoksille. Noin kolme neljäsosaa L&T:n liikevaihdosta kertyy markkinoilta, joita voidaan pitää vähäsyklisinä. Käytännössä lähes kaikkia yhtiön tarjoamia palveluita ja tuotteita tarvitaan ja tilataan, vaikka yleinen talousuhdanne olisi heikko.

Pääosa jätehuollon, siivouspalveluiden, kiinteistönhoidon ja jätevesipalveluiden liikevaihdosta perustuu pitkäaikaisiin palvelusopimuksiin. Vaikka kaupan, teollisuuden ja erityisesti rakentamisen hiljenneminen pienentää jätevolyymeja ja yksittäisten tilausten määrää, näiden tuotelinjojen tarjoamat palvelut ovat ympäristölainsäädännön ja hygieniavaatimusten vuoksi välttämättömiä.

L&T Biowatti tarjoaa voimalaitoksille CO₂-päästövapaan vaihtoehdon fossiilisille polttoaineille. Puupohjaisten polttoaineiden kysyntä on vahvaa ja sen arvioidaan vielä vahvistuvan tulevaisuudessa merkittävästi. Metsäteollisuuden tuotannonrajoitukset ja kilpailun kiristyminen energiapuun hankinnassa voivat kuitenkin hankaloittaa raaka-aineen hankintaa.

Yhteisyritys L&T Recoilin rakenteilla olevan öljyn regenerointilaitoksen on tarkoitus tuottaa korkealuokkaista perusöljyä voiteluaineteollisuudelle. Perusöljyllä on vakaa kysyntä, mutta lopputuotteen markkinahintojen muutokset heikentävät toiminnan ennustettavuutta.

Kierrätyspalvelut on riippuvainen kierrätyskelpoisten jättemateriaalien, esimerkiksi muovien, kuitujen ja metallien, volyymeista ja markkinahinnoista. Raskaalle teollisuudelle tarjottavat ongelmajäte- ja puhtaanapito palvelut ovat osittain riippuvaisia teollisuuden käyttöasteesta, joskin siinä tapahtuvat muutokset näkyvät palveluiden kysynnässä vasta viiveellä.

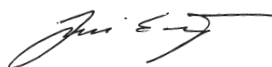
Vuodesta 2009 tulee vaativa

L&T:n markkinoiden kehittyminen on enustettavissa helpommin kuin useimpien muiden yritysten. Talouden taantuma tulee todennäköisesti olemaan niin syvä ja pitkäkestoinen, että vuonna 2009 markkinat eivät L&T:n liiketoiminta-alueilla kasva.

Ulkoista maailmaa ei juuri voi muuttaa, joten on keskityttävä omaan toimintaan ja haettava parantamisen mahdollisuuksia yhtiön sisältä. Puutumme organisaatiomme rakenteisiin, karsimme kiinteitä kustannuksia ja tehostamme toimintaamme useilla eri keinoilla. Vuonna 2009 L&T:n toiminnan pääpaino on kannattavuuden parantamisessa ja vahvan kassavirran ylläpidossa. Investointeja tehdään selvästi vähemmän kuin viime vuonna. Tätä kirjoittaessa yhtiössä on käynnissä jo sekä yt-neuvottelut että laajoja tuottavuudenparantamistoimenpiteitä, joilla toiminta ja kustannuskehitys pyritään sopeuttamaan vallitsevaan markkinatilanteeseen.

Haluan kiittää henkilöstöä viime vuonna tehdystä työstä. Olen vakuuttunut siitä, että pystymme määrätietoiseen työskentelyyn myös epävarmoina aikoina.

Helmikuussa 2009

Jari Sarjo

Tavoitteet

Lassila & Tikanojan tavoitteena on olla

- kannattava ja kilpailukykyinen sijoituskohde
- haastava ja turvallinen työpaikka
- luotettava yhteistyökumppani
- hyvä yrityskansalainen.

Saavutamme tavoitteemme

- tuottamalla lisäarvoa asiakkaillemme
- jakamalla valtaa ja vastuuta organisaatiossa
- huolehtimalla kannattavuudesta.

Kannattava ja kilpailukykyinen sijoituskohde

L&T:n tavoitteena on, että yhtiön osake on pitkällä aikavälillä hyvä ja kilpailukykyinen sijoitus. Edellytykset sille luodaan kasvamalla kannattavasti.

Henkilöstömme

L&T:n johtaminen perustuu luottamukseen organisaation kaikilla tasoilla. Käytännössä tämä tarkoittaa vastuun aitoa jakamista laajalle organisaatioon, mikä lisää työn mielekkyyttä ja haastavuutta. Vastuuseen liittyvät aina riittävät valtuudet. L&T haluaa olla turvallinen työpaikka, joka kannustaa itsensä kehittämiseen ja rohkeuteen toiminnassa.

Kiinnitämme henkilöstövalinnoissamme huomiota pätevyyteen, vastuunotto-kykyyn ja haluun kehittyä itse sekä haluun kehittää toimintaamme. Tuemme palveluksessamme jo olevien siirtymistä uusiin työtehtäviin yhtiössämme. Edellytämme sovittujen toimintatapojen noudattamista. Esimiestyön keskeisenä tavoitteena on taata henkilöstölle parhaat mahdolliset edellytykset menestyä omassa työssään.

Asiakkaidemme tarpeet

Tavoitteenamme on yhteistyökumppanuus. Haluamme olla kiinteä osa asiakkaidemme liiketoimintaprosessia, mikä edellyttää kykyä oivaltaa asiakkaidemme todelliset tarpeet sekä taitoa integroida palvelumme heidän toimintaansa ja tavoitteisiinsa. Pyrimme kehittämään toimintaamme siten, että palvelumme ovat sekä laadultaan että hinnaltaan kilpailukykyisiä.

Hyvä yrityskansalaisuus

L&T on Suomen suurin ympäristöhuoltoalan yritys, ja siksi sen vastuu ympäristöasioissa on erityisen suuri. Ympäristönäkökohdat kytkeytyvät kiinteästi jokapäiväiseen toimintaamme, jossa lähtökohdana on pitkälle viety ympäristömyötäisyys. L&T antaa oman ympäristöosaamisensa asiakkaidensa käyttöön ja kehittää toimintaansa siten, että sen asiakkailta on mahdollisimman hyvät edellytykset täyttää omat ympäristötavoitteensa. Pyrimme myös ennakoimaan ympäristönormien ja arvojen muutokset sekä vaikuttamaan niiden muodostumiseen kehittämällä menetelmiämme ja teknologiaamme.

Noudatamme meitä sitovia säädöksiä ja määräyksiä sekä toimimme hyvien liiketapojen mukaisesti. Olemme myös sitoutuneet toimintamme jatkuvaan parantamiseen.

Strategia

Strategian ydinkohdat:

- kannattavuus
- markkina-aseman edelleen vahvistaminen Suomessa
- investoiminen kierrätyslaitoksiin ja panostaminen tuotekehitykseen

Lassila & Tikanojan strategia

L&T:n tavoitteena on, että sen osake on yhtiön kasvun ja hyvän kannattavuuden kautta pitkällä aikavälillä hyvä ja kilpailukyinen sijoitus.

L&T pitää nykyisillä toimialoillaan ja laajentaa toimintaansa hallitusti. Kasvu tavoitellaan pääasiassa orgaanisesti, minkä lisäksi tehdään yritysostoja. Suomessa tavoitteena on kasvaa markkinoiden kasvua nopeammin. Pitkän aikavälin liikevaihdon kasvutavoite on yli kymmenen prosenttia vuodessa.

L&T pidetään kilpailukyisenä parantamalla tehokkuutta ja erilaistumalla. Tehokkuutta parannetaan tarkastelemalla liiketoimintaa prosesseina ja muuttamalla toimintatapoja. Prosessien arvioinnissa käytetään mittareina aikaa ja suorituksen kustannusta. Erilaistuminen asiakkaan silmissä toteutetaan hinnan ja tuotekehityksen avulla.

L&T:n menestyksellisuuden mittarina pidetään ensi sijassa kannattavuutta. Tärkein kannattavuuden mittari on EVA-tulos (Economic Value Added eli taloudellinen lisäarvo), jota pyritään parantamaan vuosittain. Nykyisen kaltaisilla kasvavilla markkinoilla tästä tavoitteesta voidaan joustaa vain tilapäisesti esimerkiksi korkotason noustessa voimakkaasti, poikkeuksellisen suurten investointien rasittaessa toimintaa käynnistysvaiheessaan tai kansainvälisen toiminnan laajentamisen rasittaessa tulosta tilapäisesti.

Toimialastrategiat

Ympäristöpalvelut on alansa markkinajohtaja Suomessa. Tavoitteena on olla merkittävä toimija myös Suomen ulkopuolella valituissa ympäristöhuollon liiketoiminnoissa.

Ympäristöpalveluiden tavoitteena on toimia logistisen ketjun kaikissa osissa mahdollisimman kattavasti ja pyrkiä saavuttamaan Suomessa valtakunnallinen markkinajohtajuus yhä useammassa materiaaleissa. Toiminta perustuu pääosin omaan keräykseen, millä pyritään varmistamaan riittävän suuret volyymit omiin tuotantolaitoksiin. Tämän lisäksi L&T:llä on strategisia yhteistyökumppaneita, joiden kanssa toimintaa voidaan laajentaa yhtiön omia liiketoimintoja sivuaville markkinoille.

Kierrätysliiketoiminnassa on viime vuosina toteutettu merkittäviä laitosinvestointeja, joilla pyritään nostamaan kerätyn jättemateriaalin hyödyntämistä ja vahvistamaan entisestään L&T:n asemaa logistisen ketjun loppupäässä. Näitä investointeja jatketaan. Kattava laitosverkosto tuo yhtiölle kilpailuetua.

Ympäristöpalvelut pyrkii hyödyntämään osaamistaan erityisesti Baltian maissa ja valituilla alueilla Venäjällä, joissa markkinoiden kehitys on huomattavasti Suomea jäljessä. Liiketoiminta pyritään ulottamaan koko logistiseen ketjuun, vaikkakin investointien pääpaino tulee olemaan jättemateriaalien jalostuslaitoksissa.

Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut on

alallaan toiseksi suurin toimija Suomessa. L&T pyrkii erottumaan kilpailijoista laadukkaalla työllä ja korkeatasoisilla tuotannonohjausjärjestelmillä. Tärkeänä keinona saavuttaa tämä tavoite on palvelujen tuoteistaminen valituille asiakasryhmille. L&T tarjoaa käyttäjäpalveluita, kuten postitus-, vahtimestari- ja ruokapalveluita, joko itse tai yhteistyössä muiden alan yritysten kanssa.

Teollisuuspalvelut: L&T on Suomen monipuolisin teollisuuspalveluiden tarjoaja ja tuotelinjoittain tarkasteltuna suurin tai toiseksi suurin toimija Suomessa. Teollisuuspalveluissa L&T on asiakaslähtöinen kokonaisratkaisujen toimittaja. Painopiste on sellaisten toimintamallien rakentamisessa, joilla pystytään mitoittamaan kapasiteetti oikein vastaamaan kysynnän vaihteluja.

Toimintaympäristö

Ympäristöhuollon ja kiinteistöjen ja laitosten tukipalveluiden markkinat kasvavat yleistä talouskasvua nopeammin kaikissa maissa, joissa L&T toimii. L&T:n markkinoita voidaan pitää pääosin vähäsyklisinä, mutta suuret muutokset talouden kehityksessä vaikuttavat myös niihin.

Ympäristöliiketoimintojen kasvua vauhdittavat ympäristönormien tiukentuminen, asenteiden muuttuminen ja raaka-aineiden ja energian kallistuminen pitkällä aikavälillä. Ilmastonmuutoksen hillitseminen kasvattaa energia- ja materiaalihokkuudelle asetettuja vaatimuksia, ja ympäristöhuollolla on tulevaisuudessa yhä keskeisempi rooli ilmastonmuutoksen torjunnassa.

Tukipalveluiden markkinoita kasvattaa asiakkaiden pyrkimys keskittyä ydinliiketoimintaansa ja tehostaa tukipalveluiden hankintaa ostamalla laajoja palvelukokonaisuuksia sekä julkisen sektorin roolin muuttuminen palvelun tuottajasta palvelun käyttäjäksi. Tukipalveluja tuottavien yritysten edellytetään huolehtivan myös palveluiden kehittämisestä.

Jättemateriaaleja hyödynnetään yhä tehokkaammin

Ilmastonmuutoksen torjuminen ja tarve parantaa materiaalihokkuutta lisäävät kierrätystä ja uusioraaka-aineiden käyttöä. Raaka-aineiden kallistuminen ja uudet ympäristöteknologiat mahdollistavat teollisen toiminnan, joka kasvattaa kierrätyskelpoisen materiaalin hyödyntämistä.

Suomen valtakunnallinen jättesuunnitelma sisältää jätehuollon päämäärät ja tavoitteet vuoteen 2016 saakka sekä toimet niiden saavuttamiseksi. Yhtenä tavoitteena on nostaa yhdyskuntajätteen hyödyntämistä nykyisestä noin 40 prosentista 80 prosenttiin. Puolet kaikista yhdyskuntajätteistä on tarkoitus kierrättää eli hyödyntää materiaalina.

Kierrätys on lisääntynyt erityisesti kaupan ja teollisuuden jätehuollossa, ja kasvavat ympäristöhuolto- ja materiaalihokkuusvaatimukset avaavat teollisuuden jätteiden markkinoita ympäristöhuoltoyrityksille. Lähivuosina kotitalousjätteiden hyödyntämistä tulee nostaa voimakkaasti, jotta hyödyntämistavoitteisiin päästään. Kuljetusmatkat ovat pidentyneet ja kaatopaikkamak-

sut nousseet sen jälkeen, kun lukuisia kaatopaikkoja suljettiin, koska ne eivät täyttäneet EU:n kaatopaikkadirektiivin vaatimuksia.

Suomen jätelain ja jäteverolain uudistushankkeet vaikuttavat merkittävästi L&T:n toimintaympäristöön. Uudistettu jätelaki astuu voimaan arviolta vuonna 2011, mutta lakiuudistuksen sisältöä ei pystytä vielä ennakoimaan tarkasti. Selvää on kuitenkin, että joulukuussa 2008 voimaan tulleen EU:n uudistetun jätepuitedirektiivin periaatteet tullaan sisällyttämään jätelakiin. Se merkitsee muun muassa jätteen synnyn ehkäisyn lisäämistä sekä yhdyskunta-, rakennus- ja purkujätteiden hyödyntämisvaatimusten nostoa.

Vuonna 2007 tehdyssä jätelain muutoksessa jätehuollon toimijoiden vastuunjakoa muutettiin niin, että elinkeinoelämän jätehuolto jäi entistä selkeämmin kuntien vastuun ulkopuolelle. Muutos on selkeyttänyt työnjakoa ympäristöhuoltoyritysten ja kuntien välillä.

Uusiutuvien polttoaineiden käyttö lisääntyy

EU:n tavoitteena on nostaa uusiutuvan energian osuus 20 prosenttiin energian loppukulutuksesta vuoteen 2020 mennessä. Suomen tulisi nostaa uusiutuvan energian osuutta lähes kymmenellä prosenttiyksiköllä 38 prosenttiin loppukulutuksesta. Samaan aikaan päästöjä on vähennettävä merkittävästi. Päästökaupparegion, johon kuuluvat muun muassa energiantuotanto ja teollisuus, vähennystavoite on 21 prosenttia ja päästökaupan ulkopuolisilla aloilla eli asumisessa, liikenteessä ja jätehuollossa päästöjen tulee vähentyä 16 prosenttia.

Jätehuollolla, kierrätyksellä ja järkeväällä jätteen energiahyödyntämisellä voidaan vaikuttaa sekä uusiutuvan energian käytön lisäämiseen että hiilidioksidipäästöjen alentamiseen. Jätteen energiahyödyntämiseen liittyvät valinnat ovat vasta

muotoutumassa ja niihin vaikuttavat merkittävästi noudatettava energia- ja ilmastopoliittika ja uudistetussa jätelaissa määräytyvät toimijoiden roolit. Parhaaseen lopputulokseen päästään hyödyntämällä kierrätyskelvoton jäte kierrätyspoltoaineena teollisuuden voimalaitoksissa.

Bioenergian käyttöä voidaan Suomessa lisätä valtioneuvoston ilmasto- ja energiastrategian mukaan erityisesti yhdistetyssä sähkön ja lämmön tuotannossa sekä rakennusten lämmityksessä. Puupohjaisilla biopoltoaineilla on suuri merkitys uusiutuvan energian käytön kasvattamisessa. Metsänhoidon sivutuotteena syntyvän metsähakkeen käyttöä on kansallisen ilmastostrategian mukaan kasvatettava vuoteen 2020 mennessä nykyisestä 3,6 miljoonasta kiintokuutiometristä 12 miljoonaan kiintokuutiometriin.

Puupohjaisilla biopoltoaineilla ja kierrätyspoltoaineilla korvataan energiantuotannossa tulevana vuosina merkittävästi fossiilisia polttoaineita. Myös kiinteistökohtaisessa lämmityksessä bioenergian merkitys kasvaa, mikä lisää puupellettien kysyntää.

Ulkoistaminen ja verkottuminen kasvattavat tukipalveluiden markkinoita

Teollisuusyritykset luopuvat yhä useammin omista kiinteistöjen hoidon ja ylläpidon organisaatioistaan ja keskittyvät ydinliiketoimintaansa. Ne verkottuvat tukipalveluja toimittavien yritysten kanssa ja kehittävät yhdessä niiden kanssa tuottavuutta ja kustannustehokkuutta parantavia palveluratkaisuja. Palvelun toimittaja on kiinteästi mukana asiakkaan prosesseissa.

Myös palveluiden hankinnan prosessit kehittyvät. Palveluita ostetaan laajempina kokonaisuuksina ja asiakkaat pyrkivät optimoimaan yksikköhintojen sijasta kokonaiskustannuksia. Palvelun toimittaja haastetaan aktiiviseen kehitystoimintaan. Ostokulttuurin muutos vahvistaa suurten ja palvelukokonaisuuksia hallitsevien palvelun toimittajien asemaa ja korostaa asiakkuuksien hoidon ja kehittämisen merkitystä.

Suomen siivouspalveluiden ja kiinteistönhoidon kokonaismarkkinoista kaupallisten markkinoiden osuus on noin puolet. Toimisto- ja liikekiinteistöissä tukipalveluiden ulkoistamisaste nousee vähitellen. Suomen kunnissa henkilöstön ikääntymisen aiheuttama työvoimapula ja toiminnan tehostamistarpeet lisäävät lähivuosina kuntien ydintehtävien ulkopuolella olevien tukipalveluiden ulkoistamista. Tällä hetkellä näiden palvelujen ulkoistamisaste on kunnissa alle 20 prosenttia.

Siivouspalveluiden ja kiinteistönhoidon markkinat ovat keskittyneet viime vuosina nopeasti, ja yli puolet kaupallisten markkinoiden liikevaihdosta on kolmen suurim-

man toimijan hallussa. Myös kiinteistöjen omistaminen keskittyy, ja suuret omistajayritykset suosivat palveluita ostaessaan suuria kumppaneita.

Merkittävä osa Suomen rakennetusta infrastruktuurista, kuten käyttövesi- ja jätevesijärjestelmät sekä sähkö- ja tietoverkot, ovat tulossa taloudellisen käyttökänsä päähän vuosina 2010–2020. Se lisää korjauksen, huollon ja saneerauksen tarvetta ja siten kiinteistötöknisten palveluiden ja jätevesipalveluiden kysyntää. Myös teollisuuden ja kuntien jätevesien puhdistustoiminnan ja lieteuillon ulkoistaminen lisääntyy.

Osaavan henkilöstön saatavuus turvattava

Henkilötyövaltaisilla palvelualoilla kilpailu osaavasta työvoimasta kovenee jatkuvasti palveluiden kysynnän kasvaessa ja työikäisten määrän vähentyessä. Henkilöstöresurssien hallinnan merkitys kasvaa ja se vaatii palveluyrityksiltä panostuksia tehokkaaseen rekrytointiin ja henkilöstön työkyvyn ylläpitoon. Lisäksi henkilöstön koulutusta ja tehtäväkiertoa lisätään ja työturvallisuutta parannetaan.

L&T:n toimintaympäristöön ja liiketoimintaan liittyvistä riskeistä kerrotaan sivuilla 35–37.

L&T:n toiminta-alue

Suomi

Kaikki L&T:n palvelut

Ruotsi

Siivous- ja käyttäjäpalvelut

Latvia

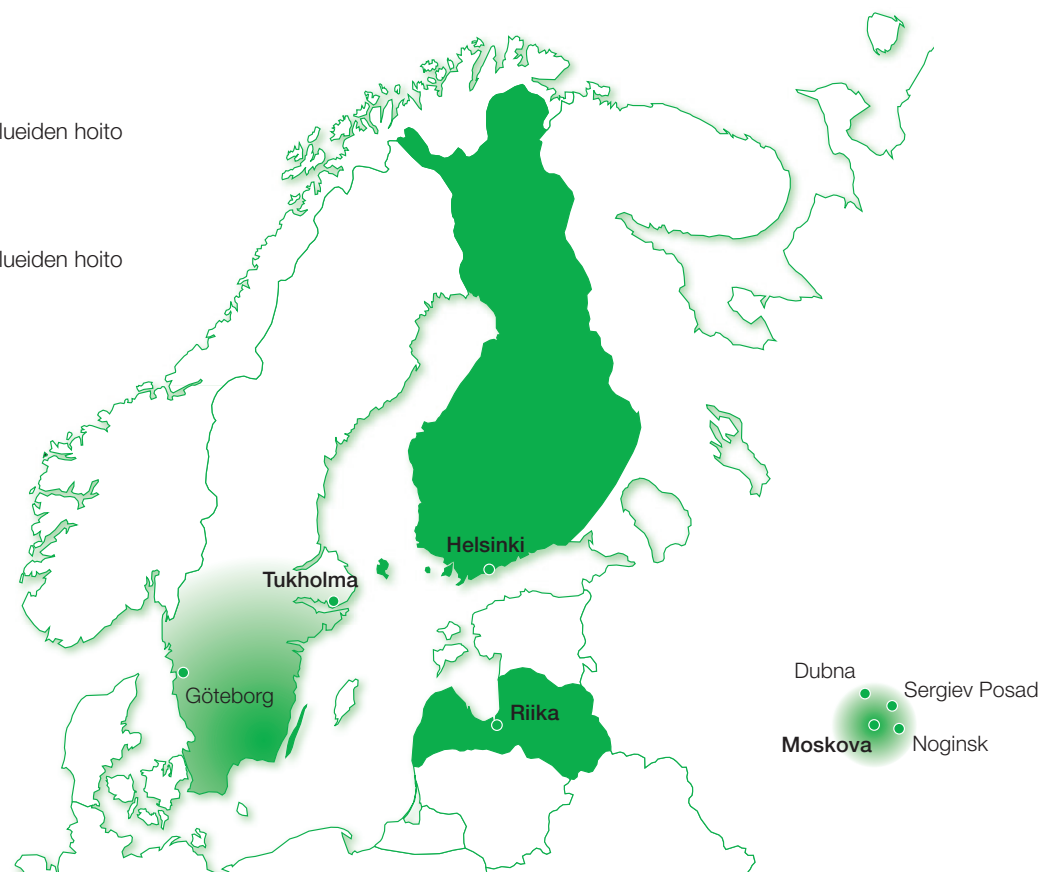
Jätehuolto- ja kierrätyspalvelut

Siivous- ja käyttäjäpalvelut, ulkoalueiden hoito

Venäjä

Jätehuolto- ja kierrätyspalvelut

Siivous- ja käyttäjäpalvelut, ulkoalueiden hoito

Toimialat lyhyesti

Ympäristöpalvelut

Tuotelinjat

- jätehuolto
- kierrätyspalvelut
- L&T Biowatti

Jätehuolto

Jätehuolto kattaa kierrätysmateriaalien ja jätteen keräyksen ja kuljetuksen oheispalveluineen (keräysvälineet sekä niiden pesu ja huolto, suunnittelu ja konsultointi, raportointi). Bajamaja-palvelu tarjoaa palvelukokonaisuuksia tapahtumien järjestäjille.

Kierrätyspalvelut

Kierrätyspalvelut sisältää materiaalien jalostamisen uusioraaka-aineiksi ja kierrätyspoltoaineeksi sekä jalostettujen materiaalien toimittamisen hyötykäyttöön.

L&T Biowatti

L&T Biowatti on erikoistunut puupolttoainien ja metsäraaka-aineiden toimitukseen. Raaka-aineen L&T Biowatti hankkii metsä- ja puuteollisuudelta ja puunhankintaorganisaatioilta.

Ympäristötuotteet harjoittaa ympäristöhuoltoalan tuotteiden tukkukauppaa.

Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut

Tuotelinjat

- kiinteistöhoito
- siivouspalvelut

Kiinteistöhoito

Kiinteistöhoito kattaa kiinteistöhuollon ja kiinteistötekniikan palvelut. Kiinteistöhuollon palveluita ovat ylläpito, valvonta, ulkoaluetyöt, päivystys ja näitä täydentävät palvelut. Kiinteistötekniikka asentaa, korjaa ja huoltaa kiinteistöjen teknisiä järjestelmiä.

Siivouspalvelut

Siivouspalvelut tarjoaa sopimusperustaisen ylläpitosiivouksen lisäksi monipuolisia erillispalveluita. Käyttäjäpalveluita ovat mm. aula-, vastaanotto-, puhelinvaihe-, postitus- ja kopiointipalvelut sekä toimilohjen hallinnointi.

Huomenta Toimitilapalvelut -franchisingketju tuottaa siivous- ja käyttäjäpalveluita pk-sektorille.

Vahinkosaneeraus siirtyi vuoden 2009 alusta Teollisuuspalveluista osaksi kiinteistöhoitotuotelinjaa.

Teollisuuspalvelut

Tuotelinjat

- ongelmajätepalvelut
- teollisuusratkaisut
- vahinkosaneeraus
- jätevesipalvelut

Ongelmajätepalvelut

Ongelmajätepalvelut tarjoaa kokonaisvaltaisia ongelmajätteiden keräyspalveluita. Kerätyt ongelmajätteet prosessoidaan hyödynnettäväksi materiaalina tai energiana. Yhteisyritys L&T Recoilin regenerointilaitos, jossa jäteöljystä valmistetaan perusöljyä, käynnistyy vuonna 2009. L&T Recoil muodostaa oman tuotelinjan vuoden 2009 alusta alkaen.

Teollisuusratkaisut

Teollisuusratkaisut tuottaa ja kehittää teollisuuslaitosten prosessilaitteiden puhdistuksia sekä ylläpito-, ympäristöhuolto- ja materiaalihokkuusratkaisuja.

Vahinkosaneeraus

Vahinkosaneeraus on erikoistunut omaisuusvahinkojen minimointiin erilaisissa vahinkotilanteissa, kuten tulipaloissa, kosteusvahingoissa ja muissa onnettomuuksissa. Vahinkosaneeraus sisältyy vuoden 2009 alusta Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluihin.

Jätevesipalvelut

Jätevesipalvelut tarjoaa jätevesiverkoston ja -järjestelmien huoltoon ja ylläpitoon liittyviä palveluita.

Asiakkaat

- kauppa
- teollisuus
- kiinteistöt
- kunnat

Liikevaihto 2008

300,1 miljoonaa euroa

Liikevoitto 2008

32,3 miljoonaa euroa

EVA 2008

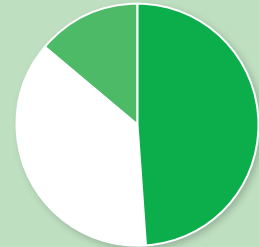
11,3 miljoonaa euroa

Investoinnit 2008

41,8 miljoonaa euroa

Liikevaihto toimialoittain

Yhteensä 606,0 milj. €

- Ympäristöpalvelut 49 %
- Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut 37 %
- Teollisuuspalvelut 14 %

Asiakkaat

- kiinteistöt
- teollisuus
- vuokratiloissa toimivat käyttäjäasiakkaat

Liikevaihto 2008

227,6 miljoonaa euroa

Liikevoitto 2008

5,5 miljoonaa euroa

EVA 2008

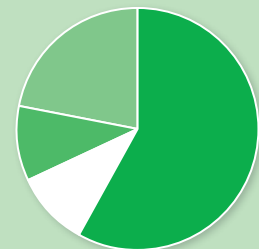
1,7 miljoonaa euroa

Investoinnit 2008

9,1 miljoonaa euroa

Liikevoitto toimialoittain

Yhteensä 55,5 milj. €

- Ympäristöpalvelut 58 %
- Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut 10 %
- Teollisuuspalvelut 10 %
- Konsernihallinto ja muut 22 %

Asiakkaat

- teollisuus
- kunnat
- vakuutusyhtiöt
- kiinteistöt
- laitokset

Liikevaihto 2008

84,6 miljoonaa euroa

Liikevoitto 2008

5,6 miljoonaa euroa

EVA 2008

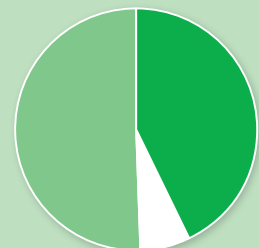
-1,3 miljoonaa euroa

Investoinnit 2008

33,3 miljoonaa euroa

EVA toimialoittain

Yhteensä 25,0 milj. €

- Ympäristöpalvelut 43 %
- Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut 6 %
- Konsernihallinto ja muut 51 %

Ympäristöpalvelut

Palvelut

Ympäristöpalvelut kattaa jätteen ja hyötymateriaalien keräyksen, kuljetuksen ja jalostamisen uusioraaka-aineiksi ja kierrätyspolttoaineiksi (SRF) sekä jalostettujen materiaalien toimittamisen hyötykäyttöön. Pääosa toimialan liikevaihdosta tulee asiakkaiden kanssa tehdyistä pitkäaikaisista palvelusopimuksista.

Kiinteistöille tarjottavat keräyspalvelut käsittävät noutopalvelun lisäksi keräysvälineiden suunnittelun, mitoituksen, merkinnän, vuokrauksen, puhtaanapidon ja huollon. Ympäristökonsultointi, henkilökunnan koulutus ja raportointi sisältyvät myös usein palveluun. Erilliskerättäviä materiaaleja ovat paperi, pahvi, kartonki, metalli, muovi, lasi, biojäte, energijäte, pakkausjäte, puu, sähkö- ja elektroniikkarommu (SER), tietosuojamateriaali ja renkaat.

Teollisuuden ja kaupan pk-yrityksille ja isännöitsijöille järjestetään eri puolilla Suomea Ympäristöakatemia-koulutuslainsuusia. Niiden tavoitteena on tarjota tietoa ympäristösäädösten velvoitteista sekä tuottaa konkreettista hyötyä ja tehokkuutta yritysten jätehuoltoon ja kierrätykseen.

L&T hoitaa muun muassa keräyspaperin, pakkausten, renkaiden sekä sähkö- ja elektroniikkaromun tuottajavastuuseen perustuvia palveluita.

L&T Biowatti on erikoistunut puupohjaisten biopoltoaineiden toimituksiin lämpö- ja voimalaitoksille sekä raaka-ainetoimituksiin levy- ja selluteollisuudelle, pellettitehtaille ja ympäristörakentamiseen, kompostointiin ja kuivikkeeksi. Raaka-aineen L&T Biowatti hankkii metsä- ja puuteollisuudelta sekä puunhankintaorganisaatioilta.

Bajamaja-palvelu tarjoaa tapahtumien järjestäjille kattavan ja yksilöllisesti suunnitellun tapahtumien palvelukokonaisuuden WC-palveluista siivoukseen.

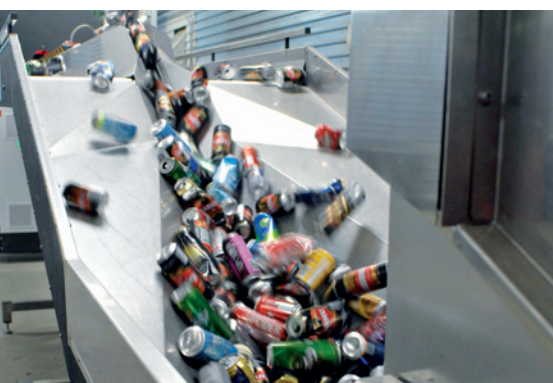
Ympäristötuotteet harjoittaa ympäristöhuoltoalan tuotteiden tukkukauppaa ja vientiä sekä toimii näiden tuotteiden osto-organisaationa palvelutoimialoille. Ympäristötuotteet vastaa myös ympäristöhuollon keräysvälineiden tuotekehityksestä.

Kilpailukykyistä liiketoimintaa ympäristöhuollon koko ketjussa

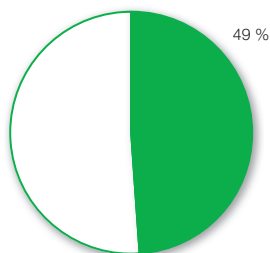
L&T vie keräämänsä hyötyjättemateriaalit prosessoitaviksi pääsääntöisesti omiin kierrätyslaitoksiansa. Kasvattamalla jalostuskapasiteettiaan L&T pyrkii nostamaan kerätyn jättemateriaalin hyödyntämistä ja siten pienentämään jätteiden kaatopaikalle päätyvää osuutta. L&T myy jalostamansa uusioraaka-aineet ja kierrätyspoltoaineet lopullisille hyödyntäjille yleensä pitkäaikaisilla sopimuksilla. Vuoden lopussa yhtiöllä oli 23 kierrätyslaitosta Suomessa, yksi Latviassa ja yksi rakenteilla Venäjälle Dubnaan. L&T:llä on Keravalla ja Kotkassa EU-normit täyttävät loppusijoituspaikat, joihin toimitetaan hyödyntämiskelvottomia jätteitä omilta laitoksilta.

Moderni kalusto ja ammattitaitoinen henkilöstö luovat perustan Ympäristöpalveluiden kilpailukykyiselle toiminnalle. L&T hallitsee koko logistisen ketjun jätteen syntypaikalta omien jalostuslaitosten kautta hyödyntämiseen. Laajaa palveluvalikoimaa ja palveluverkostoa arvostavat erityisesti suursiukkaat, joilla on toimintaa usealla paikkakunnalla. Panostukset järjestelmien kehittämiseen, uudet palvelukonseptit sekä asiantunteva myynti ja asiakaspalvelu tukevat kilpailukykyä.

Ympäristöpalvelut-toimiala on Suomessa selvä markkinajohtaja noin 30 prosentin markkinaosuudella.

Osuus liikevaihdosta

Latviassa L&T on jätteiden keräyksen ja kuljetuksen markkinajohtaja. Venäjällä L&T toimii Moskovan ympäristössä: Dubnassa L&T hoitaa jätteiden keräyksen ja kuljetuksen sekä kaatopaikkojen hoidon ja Sergiev Posadissa jätteiden keräyksen ja kuljetuksen. Vuonna 2008 toiminta laajeni 15 000 asukkaan Zaprundjaan. Vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä toiminta aloitetaan Noginskissa, jossa on 120 000 asukasta. Venäjällä jätehuollon nykyaikaistamistarve ja -halu kasvavat jatkuvasti.

Vuosi 2008

Ympäristöpalveluiden liikevaihto oli 300,1 miljoonaa euroa (279,8 milj. e), kasvua oli 7,2 %. Liikevoitto oli 32,3 miljoonaa euroa (35,0 milj. e). Operatiivisen toiminnan liikevoitto oli 32,3 miljoonaa euroa (36,3 milj. e).

Orgaaninen kasvu ja asiakaspysyvyys säilyivät hyvinä. Yleisen kustannustason ja liikennepolttoaineiden hintojen voimakkaan nousun vuoksi hintoja tarkistettiin. Talouden kasvanut epävarmuus ja erityisesti rakentamisen hiljenneminen alensivat vastaanotettujen kierrätysmateriaalien määriä. Vuoden jälkipuoliskolla uusioraaka-aineiden markkinahinnat ja kysyntä laskivat jyrkästi.

Keravan kierrätyslaitoksella aloitettiin merkittävän lisäkapasiteetin rakentaminen. Ensimmäisen vaiheen (kierrätyspuuyksikkö) arvioidaan olevan käytössä vuoden 2009 toisella neljänneksellä. Toisen vaiheen (rakennusjätteen sekä kaupan ja teollisuuden jätteen kierrätyslaitos) rakentaminen on käynnistymässä ja laitos valmistuu noin vuoden kuluttua. Laajennus nostaa selvästi laitoksessa käsiteltävän jätteen hyödyntämisastetta.

Keravan laitoksen kaatopaikan teknisistä syistä pienentynyt kapasiteetti kasvatti laitosten loppusijoituksen kustannuksia. Kotkaan avattiin vuoden lopussa uusi teollisuusjätteen kaatopaikka.

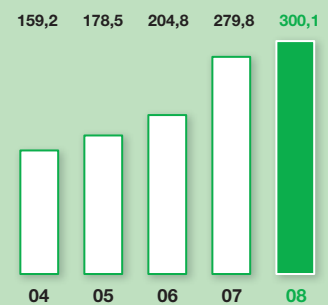
L&T Biowatin biopolttoaineiden kysyntä jäi alkuvuonna selvästi ennakoidusta poikkeuksellisen leudon talven vuoksi. Leuto talvi vaikeutti myös metsähakkeen korjuuta ja nosti alihankintakustannuksia. Metsäteollisuuden tuotannonrajoitusten vaikutuksia kompensoitiin uudistamalla organisaatiota ja laajentamalla palvelutarjontaa. Lisäksi investoitiin omaan metsähakkeen keräys-, prosessointi- ja kuljetuskalustoon. Näillä toimenpiteillä lisätään merkittävästi omaa metsäenergiapuun hankintaa. Puupellettituotanto aloitettiin Luumäellä viimeisen neljänneksen alussa.

Latvian ja Venäjän liiketoiminta kehittyi suunnitellusti. Latvian talouden epävakaus on asettanut haasteita toiminnan kehittämiseksi, mutta samalla se on helpottanut työvoiman saantia ja alentanut työvoimakustannuksia. Loppuvuonna solmittiin sopimus jätehuollon hoidosta Moskovan läheisyydessä sijaitsevan Noginskin kaupungin kanssa, missä toiminta käynnistyy alkuvuoden aikana.

Lassila & Tikanoja Oyj:n Ympäristöpalveluiden kaikille yksiköille myönnettiin laatu-, ympäristö- sekä työterveys- ja turvallisuussertifiikat. Sertifioinnin tavoitteena on parantaa palvelua ja vahvistaa yhtenäisiä toimintatapoja.

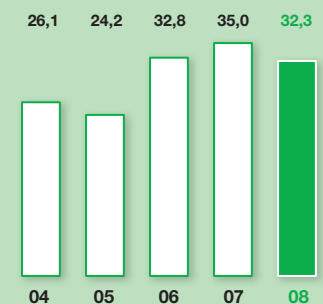
Ympäristötuotteiden liikevaihto kasvoi ja tulos kehittyi myönteisesti. Bajamajavuokraustoiminta muuttui uusien asiakasryhmien myötä ympärivuotiseksi ja sen liikevaihto kasvoi selvästi.

Liikevaihto, milj. €

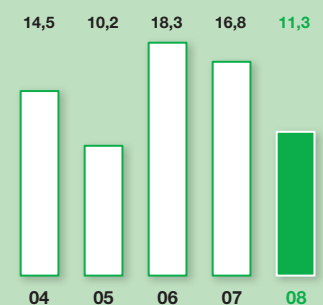

Liikevoitto, milj. €

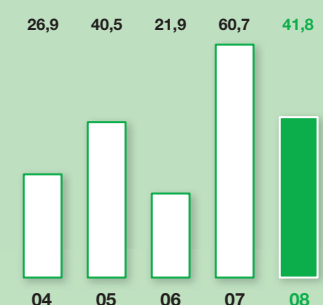
2004 ilman eläkevastuun tuloutusta

EVA, milj. €

Investoinnit, milj. €

Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut

Palvelut

Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut tuottaa rakennusten, laitteiden ja huonetilojen ylläpito-, huolto- ja käyttöpalveluita.

Kiinteistöhoito koostuu kiinteistöhuollosta ja kiinteistötönnökästä. Kiinteistöhuolto käsittää kiinteistöjen yleisvalvonnan, talotekniikan käytön ja ylläpidon, ulkoalueiden hoidon, yleisten tilojen siivouksen, tila- ja asukaspalvelut sekä monipuoliset kertaluonteiset erikoispalvelut. Kiinteistötönnökä tekee LVI-, sähkö-, kylmälaitejärjestelmien sekä paloteknisten ja kiinteistöautomaatiojärjestelmien asennuksia, huoltoja ja korjauksia.

Siivouspalvelut tarjoaa ylläpitosiivouksen lisäksi monipuolisia perussiivouspalveluita, kuten ikkunanpesuja ja lattioiden peruspesuja. Pienille ja keskiuurille asiakkaille siivous- ja käyttäjäpalveluita tarjoaa Huomenta Toimitilapalvelut -franchisingketju.

Käyttäjäpalveluita ovat muun muassa aula-, vastaanotto-, puhelinvaihte-, postitus-, kopiointi-, turva- ja ruokapalvelut sekä toimitilojen hallinnointi. Laajat palvelukokonaisuudet L&T toteuttaa joko itse tai verkottamalla kunkin alan eturivin yrityksen kanssa.

Kilpailuetua palvelukokonaisuuksista

Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut on laajentanut palvelutarjoomaansa vastaamaan muuttuneita asiakastarpeita. Sekä yksityisellä että vähitellen myös julkisella sektorilla kiinnostus tukipalveluiden ulkoistamiseen on kasvanut. L&T:lle se on merkinnyt mahdollisuutta kasvaa perinteisten kiinteistöpalveluiden lisäksi uusiin palvelusegmentteihin ja integroitua entistä tiiviimmin asiakkaan toimintaan.

Pääosa toimialan liikevaihdosta tulee kiinteistöhuollossa, siivouksessa ja käyttäjäpalveluissa asiakkaiden kanssa tehdyistä pitkäaikaisista palvelusopimuksista. Kertaluonteisia erikoispalveluita, esimerkiksi ikkunanpesuja ja kiinteistöjen kunnostus- ja korjaustöitä, myydään pääosin näille sopimusasiakkaille.

Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluiden asiakkaita ovat kiinteistönomistajat, kiinteistömanagerit, isännöitsijät ja vuokratiloissa toimivat käyttäjäasiakkaat. Tilatyypeittäin asiakaskohteet voidaan jakaa toimisto-, liike-, teollisuus- ja asuinkiinteistöihin ja julkisen sektorin kiinteistöihin.

L&T:n kilpailuedut kiinteistöpalveluissa ovat asiakaslähtöisyys, laatu, kustannustehokkuus ja monipuolinen palveluvalikoima. Kilpailuetua luo osava henkilöstö, jolla on oikea palveluasenne. L&T:n ammattitaito näkyy asiakkaiden kiinteistöjen ja huonetilojen kunnossa, hallinnassa pysyvissä korjaustarpeissa ja energiataloudessa.

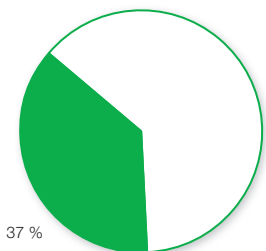
Kilpailijoista erotutaan valituille asiakasryhmille kehitetyillä palvelukonsepteilla. L&T panostaa vahvasti palveluiden tuotekehitykseen. Konseptoituja palvelutuotteita on kehitetty muun muassa kauppakeskuksille, korkeaa hygieniatasoa vaativalle elintarviketeollisuudelle, huoltoasemaketjuille ja asuinkiinteistöille.

Tehokkaaseen tuotannon suunnitteluun ja ohjaukseen kiinnitetään erityistä huomiota, ja sähköisiä työkaluja hyödynnetään tehokkaasti. Selainpohjaisten tuotannonohjausjärjestelmien ansiosta yhteydenpito asiakkaisiin on reaaliaikaista, ja niiden avulla voidaan tuottaa monipuolisia raportteja.

Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut toimii Suomen lisäksi Ruotsissa, Moskovassa ja Latviassa. Moskovassa ja Latviassa L&T tarjoaa siivous- ja käyttäjäpalveluita ja ulkoalueiden hoitoa, Ruotsissa siivous- ja käyttäjäpalveluita.

Suomessa L&T on kiinteistöpalvelualan toiseksi suurin toimija sekä siivouspalveluissa että kiinteistöhoitossa noin 14 prosentin markkinaosuudella. Ruotsissa L&T on merkittävä keskisuuri siivousliike ja Latviassa johtava toimija siivousalalla.

Osuus liikevaihdosta

37 %

Vuosi 2008

Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluiden liikevaihto kasvoi 11,5 % 227,6 miljoonaan euroon (204,1 milj. e). Liikevoitto oli 5,5 miljoonaa euroa (11,0 milj. e). Operatiivisen toiminnan liikevoitto oli 9,7 miljoonaa euroa (11,4 milj. e).

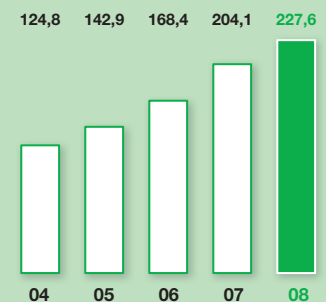
Sopimusliikevaihto kasvoi ja lisäpalveluiden myynti sujui hyvin molemmilla tuotelinjoilla. Erityisen vahvaa orgaaninen kasvu oli kiinteistönhoidossa. Tuotantokustannukset nousivat ja hintakilpailu jatkui kireänä.

Markkinoille tuotiin uusia palvelutuotteita. Siivouspalveluissa lanseerattiin muun muassa L&T® Ekosiivous -konsepti, jolle myönnettiin Pohjoismainen ympäristömerkki eli Joutsenmerkki alan ensimmäisenä Suomessa. Konsepti antaa asiakkaille mahdollisuuden konkreettisiin ympäristömyötäisiin toimenpiteisiin. Kiinteistönhoidossa lanseerattiin palvelukonsepti seurakunnille ja väestönsuojapalvelu, joka sisältää väestönsuojien tarkastuksen ja kunnostuksen viranomaismääräysten vaatimalle tasolle. Syksyllä aloitettiin hanke L&T:n hoitamien kiinteistöjen energiatehokkuuden parantamiseksi.

Helmikuun alussa omistusosuus Blue Service Partnersissa myytiin yhteisyrityskumppanille. Huomenta Toimitilapalvelut -franchisingketju laajeni tavoitteiden mukaisesti pääkaupunkiseudulla sekä käynnisti toiminnan Lahdessa ja Tampereella.

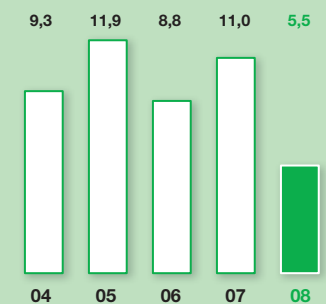
Ulkomaantoiminnan tappio pieneni. Venäjällä ja Latviassa toiminta kehittyi tavoitteiden mukaisesti, mutta Ruotsin toiminta jäi tavoitteistaan selvästi. Ruotsissa on käynnissä toimenpideohjelma kannattavuuden parantamiseksi.

Liikevaihto, milj. €

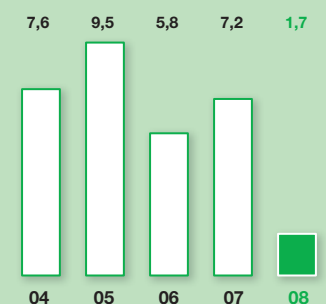

Liikevoitto, milj. €

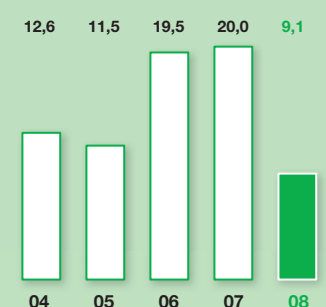
2004 ilman eläkevastuun tuloutusta

EVA, milj. €

Investoinnit, milj. €

Teollisuuspalvelut

Palvelut

Teollisuuspalvelut on erikoistunut raskaisiin ja erikoisosaamista vaativiin ympäristöhuolto- ja ylläpitopalveluihin. L&T:n palveluilla pyritään varmistamaan ja optimoimaan teollisuusprosessien ja infrastruktuurin tuotantotehokkuus ja käytettävyys sekä edistämään asiakkaiden materiaali- ja energiatehokkuutta.

Ongelmajätepalvelut tarjoaa yrityksille ja yhteisöille räätälöityjä ongelmajätteiden keräyspalveluita ja hyödyntämiskäytäntöjä. Ongelmajätteet kerätään alueellisiin terminaaleihin, joissa ne esikäsitellään ja lajitellaan hyödyntämistä varten. Terminaaleista ongelmajätteet vietään L&T:n ja verkostokumppaneiden tuotantolaitoksille, joissa niistä prosessoidaan teollisuudelle uusioraaka-aineita tai kierrätyspoltoaineita. Toiminnan pääpaino on hyödyntämiskäytännöissä ja tavoitteena on mahdollisimman korkea jalostusaste.

Teollisuusratkaisut tuottaa teollisuuden puhtaanapito- ja ympäristöhuoltoratkaisuja. Teollisuuden puhtaanapito puhdistaa ja huoltaa pääasiassa prosessiteollisuuden laitteita. Korkeapainepesulla poistetaan pinnoitteita ja puhdistetaan vaativia pintoja, kuten säiliöitä, lämmönvaihtimia, putkistoja ja julkisivuja. Imukalustolla siirretään kuivia ja märkiä materiaaleja ja huolehditaan esimerkiksi teollisuuslaitosten piha-alueiden ja liikenneväylien puhdistuksesta. Teollisuuden ympäristöhuolto kehittää ja tuottaa teollisuuslaitosten sisäisiä ympäristöhuolto- ja materiaalihokkuusratkaisuja muun muassa teollisuuden sivutuotteiden käsittelyyn ja hyödyntämiseen.

Tuottamiensa palveluiden lisäksi teollisuusratkaisut manageeraa kokonaisvaltaisia teollisuuden ympäristöhuolto- ja ylläpitoratkaisuja, joissa korostuu L&T:n kehitysvastuu ja pitkäaikainen sitoutuminen kumppanuusperiaatteella.

Vahinkosaneeraus on erikoistunut omaisuusvahinkojen minimoointiin vahinkotilanteissa, kuten tulipaloissa, kosteusvahingoissa ja muissa onnettomuuksissa. Palvelut kattavat jälkivahinkojen torjunnan eli omaisuuden ja rakenteiden suojaamisen, puhdistuksen, kuivauksen sekä korjauksen vahinkoa edeltäneeseen tilaan. Tarvittaessa L&T ottaa vastuun koko vahinkotyömaan manageerauksesta.

Jätevesipalvelut tarjoaa viemäriverkoston ylläpitoon ja huoltoon liittyviä palveluita muun muassa yksittäisille kiinteistöille ja jäteveden puhdistamoille. L&T huoltaa kaivoja, kuvaa ja puhdistaa viemäriverkostoa sekä huoltaa, ylläpitää ja operoi jätevesijärjestelmiä.

Mukana asiakkaan prosesseissa

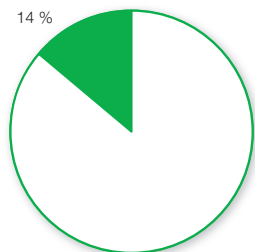
Teollisuuspalvelut on edustamissaan palveluissa johtava toimija Suomessa. Markkinatilanteen vaikeutuessa L&T pystyy markkinajohtajana hyödyntämään skaalaetuaan kilpailijoita paremmin. L&T panostaa strategisten asiakkuuksien kehittämiseen, mikä tarjoaa tasaista työvirtaa muun kysynnän heikentyessä.

Ongelmajätepalveluiden markkinat ovat Suomessa varsin vakaat. Ongelmajättemäärä ei juuri kasva, ja keräysaste on korkea. Perinteisissä ongelmajätteissä L&T on siirtänyt toiminnan ja kehittämisen painopisteen keräyksestä ja kuljettamisesta jätteen prosessointiin ja jalostusasteen kasvattamiseen. Ongelmajätteet hyödynnetään tulevaisuudessa kokonaan materiaalina tai energiana.

Teollisuusratkaisujen palveluissa L&T on selvä markkinajohtaja. Teollisuuden prosessipuhdistuksen markkinat ovat varsin vakaat, kun taas teollisuuden ympäristöhuoltoratkaisujen markkinoiden arvioidaan lähivuosina kasvavan. Teollisuus hoitaa vielä pääsääntöisesti

Osuus liikevaihdosta

14 %

itse sivutuotteidensa käsittelyn ja hyödyn-
tämisen, mutta markkinat ovat avautu-
massa. Teollisuuslaitokset ja yhdyskunnat
etsivät yhteisiä materiaalitehokkuusrat-
kaisuja sivutuotteiden ja raaka-aineiden
hallintaan, ja L&T haluaa olla kehittämäs-
sä ja toteuttamassa näitä ratkaisuja.

Vahinkosaneerausmarkkinoilla L&T:n
markkinaosuus on vahvistunut selvästi
ja palveluverkosto kasvaa muutamalla
toimipisteellä vuosittain. Kuivauspalve-
luiden markkinat kasvavat vielä vuosia,
koska Suomen rakennuskannasta vain
noin 30 prosenttia on rakennettu nykyis-
ten kosteusnormien mukaan. Ilmaston
lämpeneminen aiheuttaa säähäiriöitä,
ja se lisää vahinkopalveluiden kysyntää.
L&T:n palvelut kattavat myös ympäris-
tövahinkojen hallinnan ja eläinperäisten
tautien saastuttaman omaisuuden puh-
distamisen, ja niihin liittyvien palveluiden
kysynnän odotetaan kasvavan.

Jätevesipalveluiden lähiajan kasvu-
näköymät ovat hyvät. Viemäriverkoston
huollon ja saneerauksen tarve Suomessa
kasvaa viemäriverkoston ikääntyessä ja
sekä kiinteistöviemäreiden että kunnallis-
ten runkoviemäreiden huollon markkinat
kasvavat seuraavien vuosikymmenien
aikana. Haja-asutusalueiden tiukentuvat
ympäristönormit lisäävät perinteisen kai-
vohuollon ja modernien kiinteistökohtais-
ten jätevesijärjestelmien huollon tarvetta.

Vuosi 2008

Teollisuuspalveluiden liikevaihto oli 84,6
miljoonaa euroa (75,5 milj. e), kasvua oli
12,1 %. Liikevoitto oli 5,6 miljoonaa
euroa (4,8 milj. e). Operatiivisen toimin-
nan liikevoitto oli 5,2 miljoonaa euroa
(8,6 milj. e).

Myynti onnistui hyvin vuoden loppua
kohden lisääntyneestä talouden epäva-
kaudesta huolimatta. Kaikki tuotelinjat
kasvattivat liikevaihtoaan ja kasvu oli pää-
osin orgaanista. Myös markkina-asema
vahvistui.

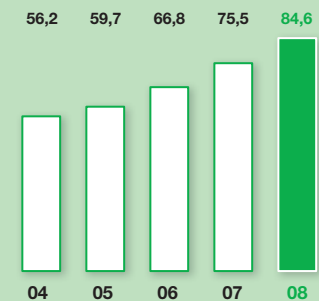
Kysyntä vaihteli nopeasti läpi vuoden
ja tuotannon sopeuttaminen vaihteluun oli
haasteellista. Alkuvuonna tulosta rasittivat
lisäksi kierrätyspolttoaineiden toimitusvai-
keudet ja loppuvuonna ongelmajätteiden
hävityskustannusten nousu. Tuusulan
laitoksen kesäkuisen tulipalon vuoksi
laitoksen vastaanottokriteereitä kiristettiin.

Vahinkosaneerauksessa solmittiin
uusia kumppanuussopimuksia ja palvelu-
verkostoa laajennettiin. Suuria vahinko-
saneerauskohteita oli viime vuonna
poikkeuksellisen vähän. Vahinkosane-
eraus siirtyi vuoden 2009 alussa osaksi
Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluita.

L&T Recoilin regenerointilaitoksen
arvioidaan valmistuvan keväällä 2009.
Yhteisyrityksen tavoitteena on tuottaa
alkaneena vuonna kolmannes 60 000
tonnin vuosikapasiteetistaan. L&T Recoilin
raaka-aineen hankinta sujui hyvin, mutta
kohonneet varastointikustannukset ja
toiminnan käynnistämiskustannukset
heikensivät toimialan kannattavuutta.

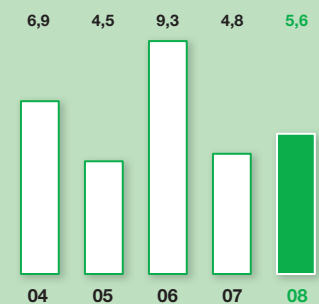
L&T Recoilin öljyjohdannaisista kirjattiin
laskennallisia muutoksia ja myyntivoittoa
yhteensä 3,0 miljoonaa euroa.

Liikevaihto, milj. €

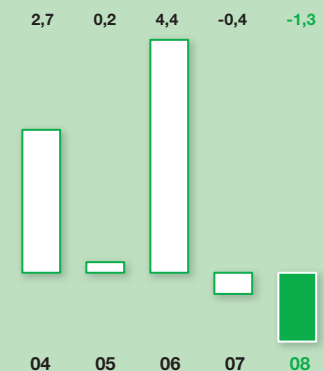

Liikevoitto, milj. €

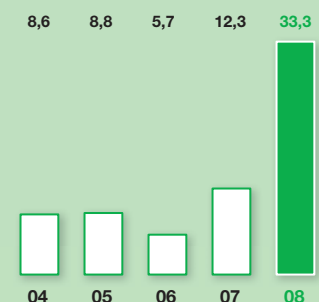
2004 ilman eläkevastuun tuloutusta

EVA, milj. €

Investoinnit, milj. €

Lähempänä asiakasta

Lähtökohtana asiakkaan tunteminen

L&T:n palvelujen kehittäminen perustuu asiakas- ja asiakasryhmäkohtaisiin erityistarpeisiin. Vuonna 2008 kehitettiin erityisesti L&T:n kykyä erottua entistä paremmin kilpailijoista tilanteissa, joissa toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset edellyttävät tukipalvelujen uudelleenarviointia. Kattavan palveluvalikoiman lisäksi L&T tarjoaa asiantuntevaa tukea muutostilanteiden arviointiin ja suunnittelee yhdessä asiakkaan kanssa muuttunutta tilannetta vastaavan palveluratkaisun.

L&T lanseerasi vuoden aikana useita tietyn asiakasryhmän erityispiirteet huomioivia palvelumalleja, kuten seurakunnille suunnattu L&T® Palvelut seurakunnille ja L&T:n ympäristöasiantuntemukseen perustuva Ympäristöakatemia-koulutuspalvelu. Perusteellista kohderyhmän tuntemista edustaa myös L&T® Satamat -palvelu, joka on saavuttanut vahvan aseman uudella Vuosaaren satama-alueella.

Hyviin tuloksiin tehokkaalla ja asiantuntevalla myyntityöllä

Uusmyynti jatkui menestyksekkäänä vuoden 2008 aikana. Myyntiorganisaatioiden tehokkuus, oikein suunnatut panostukset ja onnistuminen laajojen kokonaisratkaisujen myynnissä johtivat asetettujen tavoitteiden ylittymiseen.

Ympäristöhuollon myynnissä korostettiin asiantuntijuutta ja ratkaisukehitystä. Näin ympäristöhuoltoon liittyviä palveluratkaisuja kyetään kehittämään niin, että ne tukevat entistä paremmin asiakkaiden liiketoimintaa ja kilpailuetua. Asiakkuusprosessin painopistettä siirrettiin yhä enemmän olemassa olevien asiakassuhteiden hoitamiseen ja yhdessä asiakkaiden kanssa tehtävään kehitystyöhön.

Myös Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluissa kiinnitettiin erityistä huomiota myyntihenkilöstön osaamiseen. Siivouspalvelujen myynnissä toteutettiin rekrytointikampanja ja aloitettiin siihen liittyvä pitkäjänteinen valmennusohjelma, joka jatkuu vuonna 2009. Asiakassuhteiden hoitoon ja siinä sovellettaviin toimintamalleihin lisättiin panostuksia.

Tuote- ja prosessikehityksen yhteyteen perustettiin ratkaisukehitysryhmä. Sen tehtävänä on etsiä innovatiivisia tapoja tukipalveluiden tuottamiseen suu- rille asiakkaille, jotka ovat uudistamassa toimintaansa.

Teleoperaatiot-yksikössä lisättiin tun- tuvasti oman myynnin osuutta myynnin tukemiseen, asiakassuhteiden hoitoon ja kartoituksiin liittyvien operaatioiden rinnal- le. Yksikön osaaminen kattaa lähes kaikki L&T:n palvelut ja asiakassegmentit, mikä mahdollistaa yhä vaativampien projektien toteuttamisen.

Monikanavaisen asiakaspalvelun, Yhteyskeskuksen, kehittämistä jatkettiin. Toimintamallit uudistettiin ja prosessien määrittelyssä kiinnitettiin erityistä huomiota laadukkaaseen asiakaskokemuksen tuottamiseen. Kaikki Yhteyskeskuksen palvelutasoa mittaavat tunnusluvut kehittyivät myönteisesti.

Suomen ulkopuolisilla toiminta-alueilla jatkettiin paikallisten myyntiorganisaatioiden rakentamista. Myyntiprosessi on osa L&T:n johtamisjärjestelmää.

Yritysvastuu

Yritysvastuu jo tavoitteissa ja toimintapolitiikassa

L&T:n tavoitteena on olla kannattava ja kilpailukykyinen sijoituskohde, haastava ja turvallinen työpaikka, luotettava yhteistyökumppani ja hyvä yrityskansalainen. L&T:llä noudatetaan säädöksiä ja määräyksiä ja toimitaan hyvien liiketoimintojen mukaisesti. Parantamalla tehokkuutta ja erilaistamalla muun muassa tuotekehityksen avulla pyritään pitämään yhtiö kannattavana ja kilpailukykyisenä. Henkilöstö on sitoutunut toiminnan jatkuvaan parantamiseen.

L&T:n tavoitteet suhteessa asiakaisiin, henkilöstöön, yhteiskuntaan ja ympäristöön on määritelty tarkemmin toimintapolitiikassa.

L&T:n toimintaperiaatteet

- Parannan jatkuvasti.
- Varmistan, että alainen ja työkaveri onnistuu.
- Teen kerralla oikein.
- Arvostan ja kuuntelen asiakasta.
- Olen esimerkkinä ympäristöasioissa.
- Oivallan yhteisen edun.

L&T:n toimintaperiaatteista muodostuvat yhteiset pelisäännöt, joiden avulla toimintapolitiikan määrittelemiä tavoitteisiin pyritään. Toimintaperiaatteet toteutuvat

L&T:läisten toiminnan kautta. Niiden toteutumista arvioidaan muun muassa kehityskeskusteluissa sekä työtyytyväisyystutkimusten, sisäisten arviointien ja asiakastytyväisyystutkimusten avulla.

L&T:n johtamisjärjestelmä

L&T:n toimintaa suunnitellaan, ohjataan ja kehitetään johtamisjärjestelmän (L&T Integrated Management System, IMS) avulla. Järjestelmä sisältää yhteisesti määritellyt toimintatavat ja antaa työvälineitä strategian toteuttamiseen ja tavoitteiden saavuttamiseen.

Riskienhallinta on integroitu osaksi L&T:n johtamis-, seuranta- ja raportointijärjestelmiä. Riskienhallinnan tavoitteet, vastuualueet ja raportointimenettely on määritelty hallituksen vahvistamassa riskienhallintapolitiikassa. Hallitus on vahvistanut myös rahoitus-, vakuutus- ja tiedonantopolitiikan.

Ympäristö-, terveys- ja työturvallisuusasioiden hallinta

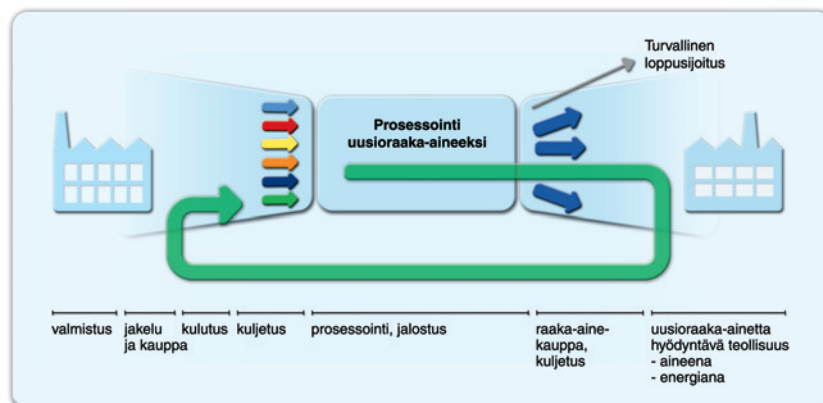
Ympäristö-, terveys- ja työturvallisuusasioiden hallinta ja laadunhallinta sisältyvät L&T:n johtamisjärjestelmään. L&T:n kolmivuotinen ympäristö-, terveys- ja työturvallisuusohjelma (YTT) perustuu YTT-näkökohtiin, yhtiön strategiaan sekä

riskien ja vaarojen arviointeihin. YTT-päämäärät vuosille 2007–2009 ovat työkyvyn ylläpito ja parantaminen, hyvän työturvallisuuskulttuurin rakentaminen sekä energiankulutuksen ja päästöjen vähentäminen. YTT-päämääristä johdetaan YTT-tavoitteet, ja jokainen yksikkö sisällyttää omat YTT-tavoitteensa toimintasuunnitelmiinsa. Yksiköissä YTT-ryhmät tekevät päätöksiä ja konkreettisia toimenpiteitä työyhteisön kehittämiseksi.

Sertifioitua toimintaa

L&T noudattaa toiminnassaan laadunhallinnan ISO 9001, ympäristöjärjestelmän ISO 14001 sekä työterveys- ja työturvallisuusjohtamisen OHSAS 18001 standardien mukaisia periaatteita. L&T:n johtamisjärjestelmä ja merkittävä osa palvelutuotannosta on sertifioitu kyseisten standardien mukaisesti. Lisäksi L&T:n palvelutuotannolla on ISO 22 000:n mukainen elintarviketurvallisuusjärjestelmäsertifikaatti.

Vuoden 2008 aikana yhtenäistettiin jätehuollon ja kierrätyspalveluiden johtamisjärjestelmä osana L&T:n toiminnan kehittämistä. Työn tuloksena jätehuollon ja kierrätyspalveluiden kaikille Suomen yksiköille myönnettiin laatu-, ympäristö- sekä työterveys- ja työturvallisuussertifikaatit.

L&T:n toiminta tukee kestävästä kehityksestä. L&T käyttää tuotantolaitoksissaan raaka-aineena jätemateriaaleja ja sivutuotteita, joista valmistetaan uusioraaka-ainetta ja kierrätyspolttoainetta. Jäätymateriaalit lopetusjohdetaan turvallisesti.

Henkilöstö

Vuoden 2008 lopussa L&T:n palveluksessa oli koko- ja osa-aikaisia työntekijöitä yhteensä 9 490 henkilöä (2007: 9 387). Heistä 2 221 henkilöä (2 401) työskenteli muualla kuin Suomessa. Henkilöstön lukumäärä kokoaikaiseksi muutettuna oli keskimäärin 8 363 (7 819).

L&T:n liiketoiminta ja kilpailuetu perustuvat osaavaan ja motivoituneeseen henkilöstöön. Henkilöstöjohtamisen keskeisiä tavoitteita ovat henkilöstön saatavuuden turvaaminen (määrä, laatu, pysyvyys), yhtenäisten ja tehokkaiden henkilöstöprosessien luominen ja työkyvyttömyydestä aiheutuvien kustannusten minimoiminen.

Rekrytointi ja perehdyttäminen

Vuonna 2008 rekrytointiprosessien kehittäminen ja keskitetyn toimintamallin jalkauttaminen jatkui. Sekä työntekijöitä että toimihenkilöitä rekrytoitiin menestyksekkäästi uusin ja innovatiivisin lähestymistavoin. Lisäksi panostettiin merkittävästi työnantajakuvan vahvistamiseen.

Edellisenä vuonna kehitetty rekrytointitietojärjestelmä otettiin käyttöön koko Suomessa ja kaikki rekrytoivat esimiehet koulutettiin käyttämään ohjelmaa. Järjestelmässä koordinoidaan ja hallitaan kaikki rekrytoinnit, mikä on kustannustehokasta ja nopeuttaa muun muassa hakemusten käsittelyä ja yhteydenpitoa hakijoihin.

Turussa avattiin huhtikuussa työntekijöiden keskitetty työhönotto-, ura- ja rekrytointikeskus. Vastaavat keskuksat oli jo aiemmin avattu Helsinkiin ja Tampereelle. Keskuksissa L&T:n rekrytoijat vastaavat työntekijöiden hankinnasta, sopivuuden arvioinnista ja henkilövalinnoista sekä tukevat työn haltuunottoa.

Vuonna 2008 jatkettiin perehdyttämisen kehittämistä tavoitteena systematisoida käytäntöjä alkuperehdyttämisestä osaamisen jatkuvaan arviointiin ja palautteenantoon. Loppuvuodesta 2008 L&T lähti mukaan hankkeeseen, jonka tavoitteena on lisätä valmiuksia vastata monikulttuurisen työyhteisön vaatimuksiin sekä hyödyntää kulttuurista tietoisuutta ja pätevyyttä rekrytoinnissa, perehdyttämisessä ja osaamisen kehittämisessä.

Osaamisen johtaminen

Osaamisen johtamista käsiteltiin entistä strategialähtöisemmin tavoitteena turvata L&T:n kasvutavoitteiden toteutuminen osaavan henkilöstön avulla. Osaamisen johtamisen kokonaisuus oli määritelty ja prosessi kuvattu edellisen vuoden aikana, ja vuonna 2008 määriteltiin yhtiön strategiset osaamisalueet ja käynnistettiin osaamisalueista johdetut toimenpiteet. Lisäksi luotiin osaamisen johtamisen kumppanuusverkosto tukemaan systemaattista osaamisen kehittämistä. Kumppanuus käynnistettiin yhteistyössä Amiedun kanssa, jonka oma verkosto tarjoaa L&T:lle valtakunnallisesti kattavat palvelut osaamisen kehittämiseen.

Vuonna 2008 koulutuksessa pääpaino oli asiakasrajapinnassa työskentelevän henkilöstön ja esimiesten ammattitaidon varmistamisessa ja kehittämisessä tutkintotavoitteisten koulutusohjelmien ja lyhytkurssien avulla. Esimiesten ammattitaitoa edistettiin erityisesti lisäämällä koulutustarjontaan uusille esimiehille suunnattu sisäinen valmennus. Myös henkilöstön viestintä- ja kehityskeskustelutaitoja kehitettiin valmennusten avulla. Osaamisen kehittämisen keinoja monipuolistettiin edelleen työyhteisövalmennuksilla ja coaching-prosesseilla.

Työkyvyn hallinta

L&T:n tavoitteena on, että mahdollisimman moni L&T:läinen pysyisi työkykyisenä vanhuuseläkkeeseen saakka. Tätä tavoitetta tukee vuonna 2006 käynnistetty työkyvyhallintaohjelma Sirius, jonka avulla pyritään sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyyseläkkeiden vähentämiseen. Siriuksen lähtökohtana on, että työkykyasiat ovat tärkeä osa päivittäisjohtamista. Työkykyongelmiin puuttumiseen on kehitetty yhtenäiset toimintatavat, ja esimiehiä on koulutettu tunnistamaan työkykyongelmat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Olennainen osa Sirius-ohjelmaa on osatyökykyisten henkilöiden uudelleensijoitustoiminta.

Tehokkaan työterveyshuollon turvaamiseksi sekä toimintatapojen ja seurannan yhtenäistämiseksi työterveyshuolto on keskitetty koko Suomessa yhdelle yhteistyökumppanille. Yhteistyön olennaisena osana on yhteisten tavoitteiden ja mittareiden asettaminen sekä seuraminen, tuloksellisuuden sitoutuminen ja tehokkaiden työterveyshuoltokäytäntöjen edistäminen.

Henkilöstölukuja

	2008	2007
Henkilöstö vuoden lopussa koko- ja osa-aikaiset yhteensä	9 490	9 387
Henkilöstö keskimäärin kokoaikaiseksi muutettuna	8 363	7 819
Henkilöstö Suomessa:		
Sukupuolijakauma		
naisia %	53	55
miehiä %	47	45
Keskimääräinen eläköitymisikä	62	60
Työkyvyttömyysalkavuus, %*	0,3	0,6
Sairauspoissaolo, %	5,6	5,8
Sairauspäiviä per henkilö	12	11
Tapaturmataajuus**	31	36

* Työkyvyttömyyseläkkeiden määrä / henkilöstön määrä

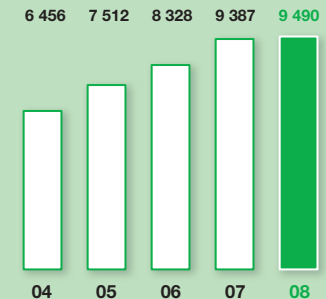
** Tapaturmat, jotka ovat aiheuttaneet vähintään neljä poissaolopäivää

Sirius-ohjelman vaikutus on jo nähtävissä. Poissaoloprosentti L&T:n Suomen toiminnoissa on ilman lapsen sairastamisesta johtuvia poissaoloja pienentynyt vuoden 2005 7,5 %:sta vuoden 2008 5,6 %:iin. Tulevien vuosien TyEL-maksuluokkaan vaikuttavat työkyvyttömyyseläkekustannukset ovat vähentyneet 73 % samana ajanjaksona.

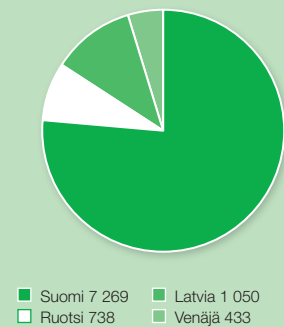
Työterveyshuoltoa täydentämään on perustettu Sirius-sairauskassa, jonka toiminta alkoi vuoden 2008 alussa. Sirius-sairauskassa toimii työpaikkakassana eli korvaa jäsenistölleen kaikki sairausvakuutuslain mukaiset päivärahat ja korvaukset. Lisäksi kassa tarjoaa lisäetuuksia, esimerkiksi korvauksia työterveyshuollon ulkopuolelle jäävistä lääkärin määräämistä tutkimuksista, hoidoista ja lääkkeistä. Kaikki uudet L&T:llä päätoimisesti työskentelevät henkilöt liitetään automaattisesti sairauskassan jäseniksi.

L&T tukee henkilöstön liikunta- ja virkistystoimintaa aktiivisesti toimivien henkilökuntakerhojen kautta. Suomessa toimi 35 henkilöstökerhoa vuonna 2008.

Henkilöstö vuoden lopussa, koko- ja osa-aikaiset yhteensä

Henkilöstö maittain vuoden lopussa, koko- ja osa-aikaiset yhteensä

Työturvallisuus

Yksi L&T:n toiminnan lähtökohdista on varmistaa henkilöstölle turvallinen työympäristö. Tähän pyritään tunnistamalla ennalta erilaisiin työtehtäviin liittyvät riskit ja vaaratekijät sekä vähentämällä ja poistamalla niitä aktiivisesti. Työturvallisuusriskien hallinta on osa päivittäisjohtamista ja olennainen osa L&T:n johtamisjärjestelmää. Järjestelmässä työturvallisuusasioiden hallinta on yhdistetty työterveys- ja ympäristöasioiden (YTT) hallintaan ja hyvän työturvallisuuskulttuurin rakentaminen on yksi vuosien 2007–2009 YTT-päämääristä.

Turvallisuuskulttuurin määrätietoinen parantaminen jatkui vuonna 2008. Tavoitteena on tapaturmataajuuden puollittaminen kolmessa vuodessa. Vuonna 2008 tapaturmataajuus oli Suomessa 31, kun se vuonna 2007 oli 36. Turvallisuuskulttuurin kehittyminen näkyi parhaiten Teollisuuspalvelut-toimialalla, jossa tapaturmia oli 33 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Vaaratilanteiden raportointiin kannustetaan. Raportointiin otettiin käyttöön uusi tietojärjestelmä, jolla ilmoitetaan läheltä piti -tilanteista sekä laatua, ympäristöä ja työturvallisuutta koskevista poikkeamista

ja seurataan niistä aiheutuvia toimenpiteitä. Läheltä piti -tapauksia raportoitiin 3 647 (2007: 2 342 tapausta). Järjestelmä on avoin ja läpinäkyvä, ja raportit toimivat ennaltaehkäisevän työturvallisuustyön pohjana.

L&T:n johtamisjärjestelmälle ja keskitetyille toimintoille on myönnetty OHSAS 18001:n mukainen työturvallisuussertifikaatti. Lisäksi L&T:n palveluille on myönnetty työturvallisuussertifikaatteja.

Yksiköissä ja työkohteissa tehostettiin vaaranarviointeja ja tapaturmien tutkintaa. Työsuojeluhenkilöstön koulutusta tehostettiin, ja työntekijöitä koulutetaan aktiivisesti muun muassa työturvallisuuskorttikoulutuksilla.

Yhtenäinen L&T

Kansainvälisen ja yhtenäisen L&T:n kehittymistä tuettiin jalkauttamalla johtamisjärjestelmä kaikkiin toimintamaihin. Henkilöstöasioiden osalta se määrittelee muun muassa työsuhdetta koskevat tarvittavat kirjalliset dokumentit sekä vähimmäisvaatimukset koskien rekrytointia, perehdytystä sekä työsuhteen ehtoja. Kansainvälistymistä tuettiin myös kielikoulutuksilla.

Ympäristö

Ympäristövastuu toimintapolitiikassa

L&T on Suomen suurin ympäristöhuoltoalan yritys, ja siksi sen vastuu ympäristöasioissa on erityisen suuri. Ympäristönäkökohdat kytkeytyvät kiinteästi yhtiön jokapäiväiseen toimintaan, jossa lähtökohdana on pitkälle viety ympäristömyötäisyys. L&T antaa oman ympäristöosaamisensa asiakkaidensa käyttöön ja kehittää toimintaansa siten, että sen asiakkailta on mahdollisimman hyvät edellytykset täyttää omat ympäristövoitteensa. L&T pyrkii myös ennakoimaan ympäristönormien ja arvojen muutokset sekä vaikuttamaan niiden muodostamiseen kehittämällä menetelmiään ja teknologiaansa.

L&T:n toiminta tukee kestävästä kehitystä

L&T ohjaa jättemateriaaleja uusiokäyttöön, edistää kierrätystä, kerää ja käsittelee asianmukaisesti ongelmajätteitä sekä on merkittävä puupohjaisen biopolttoaineen toimittaja. Jättemateriaaleista ja sivutuotteista valmistetaan tuotantolaitoksissa uusioraaka-aineita ja kierrätyspolttoainetta. Jäänösmateriaalit loppusijoitetaan turvallisesti. Jättemateriaalien kierrätyksen ansiosta säästyy neitseellisiä raaka-aineita.

L&T:n toiminnan merkittävimpiä kielteisiä ympäristövaikutuksia ovat keräys- ja kuljetuspalveluista aiheutuvat ajoneuvojen päästöt ja meluhaitat sekä ongelmajätteen käsittelyyn liittyvä ympäristöriski.

Kierrätyspolttoaineet korvaavat fossiilisia polttoaineita

L&T:n toimittamalla bio- ja kierrätyspolttoaineilla korvataan energiantuotannossa fossiilisia polttoaineita. L&T Biowatin toimittamia puupohjaisia biopolttoaineita valmistetaan pääasiassa metsäteollisuuden ja -talouden sivutuotteista. Ympäristöpalveluiden tuottama kierrätyspolttoaine on 60–80-prosenttisesti uusiutuva energialähde, jota valmistetaan kaupan, teollisuuden ja kotitalouksien materiaali-kierrätykseen sopimattomista jätteistä.

L&T:n hiilidioksiditase

L&T:n toimittamat bio- ja kierrätyspolttoaineet sekä jättemateriaalien kierrätys vähensivät Suomen hiilidioksidipäästöjä laskennallisesti noin kahdella miljoonalla tonnilla vuonna 2007. Määrä vastaa lähes Suomen liikenteellisesti vilkkaimman maakunnan, Uudenmaan, tieliikenteen aiheuttamia päästöjä. Ilmastovaikutukset on laskettu VTT:n luoman mallin avulla.

Myös L&T:n omasta toiminnasta aiheutuvat päästöt alenivat vuonna 2007. Päästöjä syntyi noin 75 000 tonnia eli kolme prosenttia edellisvuotista vähemmän, vaikka toiminnan volyyymi kasvoi. Päästöjä on vähennetty muun muassa panostamalla vähäpäästöiseen kuljetuskalustoon, tehostamalla kuljetuksia ja lisäämällä ajotapakoulutusta. Suurimmat päästöt syntyvät kuljetuksista ja työkoneista.

Ympäristöasioiden hallinta

Ympäristöasioiden hallinta sisältyy L&T:n johtamisjärjestelmään yhdistettynä terveys- ja työturvallisuusasioiden hallintaan. Ympäristön osalta vuosien 2007–2009 YTT-päämääränä on energiankulutuksen ja päästöjen vähentäminen.

L&T:n johtamisjärjestelmä ja keskitetyt toiminnot on sertifioitu ISO 14001 ympäristöstandardin mukaisesti. Lisäksi L&T:n palveluille on myönnetty ympäristösertifikaatteja Suomessa, Ruotsissa ja Latviassa.

L&T:llä on 80 ympäristölupaa, jotka koskevat jätteen käsittelyä ja varastointia. Vuoden 2008 aikana saatiin 17 ympäristölupaa ja haettiin 8 uutta ympäristölupaa.

Vuoden 2008 toimenpiteitä

L&T:n kuorma-autojen moottoreista 86 prosenttia on vähemmän ympäristöä kuormittavia Euro2–Euro5-luokan moottoreita, ja käytössä on viisi maakaasulla toimivaa jäteautoa.

Jäteautoihin on asennettu sähköinen ajolistajärjestelmä, jolla parannetaan reittien tehokkuutta. Lisäksi käytössä on kuljettajan ajotapaa opastava järjestelmä,

jolla voidaan seurata kuljettaja- ja reitti-kohtaista polttoaineen kulutusta. Kehitystyö päästöjen vähentämiseksi jatkuu.

Kuorma-autonkuljettajille aloitettiin koulutusohjelma, jossa huomioidaan maanteiden tavara- ja henkilöliikenteen kuljettajien ammattikoulutusta koskevan EU-direktiivin mukaiset ammattipätevyysvaatimukset. Koulutusohjelmaan sisältyy ennakoivan ajotavan kurssi, jonka kaikki L&T:n kuljettajat suorittavat. Vuonna 2008 ennakoivan ajotavan koulutusta annettiin yli 400 kuljettajalle.

L&T lanseerasi siivouksen palvelukonseptin, jossa korostuu ympäristömyötäisyys. Palvelua suunniteltaessa on huomioitu Pohjoismaisen ympäristömerkin, Joutsenmerkin, kriteerit ja palvelukonseptille on myönnetty merkin käyttöoikeus. L&T® Ekosiivous on ensimmäinen ympäristömerkitty siivouspalvelu Suomessa.

Siivousalan henkilöstön ympäristötietouden syventämiseksi aloitettiin laaja koulutusohjelma, jonka on käynyt läpi 400 siivoojaa ja esimiestä. Tavoitteena on, että siivoushenkilöstö pystyy osallistumaan entistä paremmin asiakaskohteiden ympäristöstävällisyyden kehittämiseen.

Vuoden aikana tehtiin yhteensä 23 ympäristö- ja työturvallisuuteen liittyvää sisäistä arviointia ja vakuutusyhtiön tekemää turvallisuustarkastusta.

L&T Recoil Oy sai ympäristöluvan Haminan jäteöllyn regenerointilaitokselle. Suunnitteilla olevalla Joutsenon kierrätyslaitokselle Etelä-Karjalan Jätehuolto Oy:n omistamalla alueella saatiin ympäristölupa.

Palkintoja

Ympäristöyritysten Liitto ry ja Uusiouutiset-lehti palkitsivat L&T:n Vuoden Hyötykäyttöteosta. L&T palkittiin kierrätyspolttoaineen valmistamisesta sekalaisesta kotitalousjätteestä.

Keravan kaupunki myönsi vuoden 2008 Ympäristöpalkinnon L&T:n Keravan kierrätyslaitokselle. Se on Pohjoismaiden monipuolisin ja laajin ja omalla toimialallaan malliesimerkki.

Hallinnointiperiaatteet

Lassila & Tikanoja Oyj noudattaa Arvo-paperimarkkinayhdistyksen 20.10.2008 antamaa Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodia niiltä osin, jotka astuivat voimaan 1.1.2009 alkaen. Koodi on saatavilla Arvopaperimarkkinayhdistys ry:n kotisivuilla osoitteessa www.cgfinland.fi.

Liiketoiminnan organisointi

Liiketoiminta on jaettu kolmeen toimialaan: Ympäristöpalvelut, Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut ja Teollisuuspalvelut. Toimialoja johtavat toimialajohtajat, jotka raportoivat toimitusjohtajalle.

Kenttätoiminta on organisoitu siten, että Ympäristö- ja Teollisuuspalveluiden tuloksikot raportoivat tuotelinjajohtajille ja Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluilla on Suomessa neljään alueeseen jaettu alueorganisaatio. Muissa maissa kuin Suomessa on maakohtaiset toimitusjohtajat. Hallinto, markkinointi, tuotekehitys sekä yhteisten prosessien johto on keskitetty.

Yhtiökokous

Yhtiökokous on Lassila & Tikanoja Oyj:n ylin päättävä elin. Yhtiökokous päättää sille osakeyhtiölain mukaan kuuluvista tehtävistä, kuten tilinpäätöksen vahvistamisesta ja osingonjaosta, vastuuvapauden myöntämisestä hallituksen jäsenille ja toimitusjohtajalle sekä hallituksen ja tilintarkastajan valinnasta ja heille maksettavista palkkioista. Varsinainen yhtiökokous pidetään vuosittain huhtikuun loppuun mennessä. Ylimääräinen yhtiökokous kutsutaan tarvittaessa koolle käsittelemään tiettyä yhtiökokoukselle tehtyä ehdotusta. Yhtiökokouksen kutsuu koolle yhtiön hallitus.

Lassila & Tikanoja Oyj:n kullakin osakkeella on yksi ääni. Äänioikeutta on yhtiöjärjestyksellä rajoitettu niin, ettei kukaan osakkeenomistaja ole yhtiökokouksessa oikeutettu äänestämään enemmällä kuin yhdellä viidesosalla kokouksessa edustusta äänimäärästä.

Etukäteistiedottaminen

Osakkeenomistajat kutsutaan yhtiökokoukseen yhdessä yhtiön kotipaikkakunnalla ilmestyvässä sanomalehdessä julkaistavalla yhtiökokouskutsulla. Hallituksen ehdotukset yhtiökokoukselle sekä kokouskutsu julkistetaan myös pörssitiedotteena. Hallituksen ehdolla olevat henkilöt ja ehdotus yhtiön tilintarkastajaksi julkistetaan yhtiökokouskutsun yhteydessä tai erillisenä pörssitiedotteena ennen yhtiökokousta.

Yhtiökokouskutsu ja yhtiökokousasiakirjat ovat saatavilla yhtiön konsernisivustolla viimeistään 21 päivää ennen yhtiökokousta.

Hallituksen jäsenten, toimitusjohtajan, tilintarkastajan ja hallituksen jäsen ehdokkaiden läsnäolo yhtiökokouksessa

Hallituksen jäsenet, toimitusjohtaja, vastuullinen tilintarkastaja ja hallituksen jäseneksi ehdolla olevat henkilöt ovat läsnä yhtiökokouksessa, ellei poissaoloon ole pätevää syytä.

Yhtiökokouksen pöytäkirja

Yhtiökokouksen pöytäkirja liitteineen on saatavilla yhtiön konsernisivustolla viimeistään kahden viikon kuluttua yhtiökokouksesta.

Hallitus

Kokoonpano ja toimikausi

Yhtiöjärjestyksen mukaan Lassila & Tikanoja Oyj:n hallitukseen kuuluu vähintään kolme ja enintään seitsemän jäsentä. Hallituksen jäsenet valitsee varsinainen yhtiökokous. Hallituksen jäsenten toimikausi päättyy vaalia seuraavan ensimmäisen varsinaisen yhtiökokouksen päättyessä. Hallitukseen ei voida valita henkilöä, joka on täyttänyt 70 vuotta. Hallitus valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan.

Hallituksen jäsenet ovat puheenjohtaja Juhani Majjala, varapuheenjohtaja Juhani Lassila, Heikki Bergholm, Eero Hautaniemi, Matti Kavetvuo ja Lasse Kurki-lahti. Hallituksen jäsenten henkilötiedot kerrotaan sivulla 28. Tiedot omistuksista ja niissä vuoden aikana tapahtuneista muutoksista ovat sivulla 26.

Hallituksen jäsen ehdokkaiden henkilötiedot ovat saatavilla yhtiön konsernisivustolla ennen yhtiökokousta.

Toimitusjohtaja ei ole hallituksen jäsen, mutta on läsnä hallituksen kokouksissa.

Hallituksen tehtävät

Hallituksen tehtävänä on huolehtia yhtiön hallinnosta ja sen toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä sekä kirjanpidon ja varainhoidon valvonnan asianmukaisesta järjestämisestä. Hallitus päättää asioista, joilla yhtiön toiminnan laajuus huomioon ottaen on huomattava merkitys yhtiön toiminnalle.

Hallituksella on vuonna 2004 hyväksytty työjärjestys, jota noudatetaan yhtiöjärjestyksen, Suomen lainsäädännön ja muiden säännösten ohella.

Työjärjestyksen mukaan hallituksen tehtäviä ovat:

- vahvistaa yhtiön tavoitteet
- päättää yhtiön strategiasta ja vahvistaa toimialastrategiat
- laatia osinkopolitiikka ja vastata osakasarvon kehittymisestä
- päättää konsernirakenteesta ja organisaatiosta
- varmistaa johtamisjärjestelmän toiminta
- käsitellä ja hyväksyä osavuosi-katsaus, konsernitilinpäätös ja toimintakertomus
- vahvistaa konsernin toimintasuunnitelma, budjetti ja investointisuunnitelma

- päättää strategisesti tai taloudellisesti merkittävistä investoinneista, yritysostoista, -myynneistä tai -järjestelyistä sekä vastuusitoumuksista ja rahoitusjärjestelyistä
- vahvistaa riskienhallinta- ja raportointimenettely sekä rahoitus-, tiedonanto- ja vakuutuspolitiikat
- nimittää ja erottaa toimitusjohtaja sekä valvoo ja arvioida hänen toimintaansa
- hyväksyä toimitusjohtajan välittömien alaisten nimitykset
- päättää toimitusjohtajan ja toimitusjohtajan välittömien alaisten palkoista, palkkioista ja muista eduista sekä palvelusuhteiden ehdoista
- seurata tilinpäätösraportoinnin prosessia
- valvoo taloudellista raportointiprosessia
- seurata yhtiön sisäisen valvonnan, mahdollisen sisäisen tarkastuksen ja riskienhallintajärjestelmän tehokkuutta
- käsitellä yhtiön hallinto- ja ohjausjärjestelmässään antamaan selvitykseen sisältyvää kuvausta taloudelliseen raportointiprosessiin liittyvien sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestelmien pääpiirteistä
- seurata tilinpäätöksen ja konsernitilinpäätöksen lakisäätteistä tilintarkastusta
- arvioida lakisäätöisen tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön riippumattomuutta ja erityisesti oheispalvelujen tarjoamista tarkastettavalle yhtiölle
- valmistella tilintarkastajan valintaa koskeva päätösehdotus.

Kokouskäytäntö

Hallitus kokoontuu noin 12 kertaa vuodessa. Tarvittaessa hallitus pitää puhelinkokouksia. Hallituksen kokousten koollekutsumisesta ja kokoustyöskentelystä vastaa hallituksen puheenjohtaja. Kokouksen esittelijänä toimii toimitusjohtaja. Toimitusjohtaja vastaa siitä, että

hallitus saa käyttöönsä riittävät tiedot yhtiön toiminnan ja taloudellisen tilanteen arvioimista varten. Toimitusjohtaja valvoo hallituksen päätösten täytäntöönpanoa ja raportoi hallitukselle niiden täytäntöönpanosta.

Hallituksella oli 14 kokousta vuonna 2008. Jäsenten keskimääräinen osallistumisprosentti oli 91,4.

Hallituksen toiminnan arviointi

Hallitus arvioi toimintaansa ja työskentelytapojaan tekemällä vuosittain itsearviointia.

Riippumattomuusarviointi

Hallitus on arvioinut jäsentensä riippumattomuuden hallinnointikoodin kohdan 15 mukaisesti. Kaikki hallituksen jäsenet ovat riippumattomia sekä yhtiöstä että merkittävistä osakkeenomistajista.

Valiokunnat

Hallitus ei ole perustanut valiokuntia. Koko hallitus käsittelee kaikki sille kuuluvat asiat. Tarkastusvaliokunnan tehtävät sisältyvät hallituksen työjärjestykseen.

Toimitusjohtaja

Lassila & Tikanoja Oyj:n toimitusjohtajan valitsee yhtiön hallitus. Toimitusjohtaja hoitaa juoksevaa hallintoa hallituksen antamien ohjeiden ja määräysten mukaisesti ja vastaa strategiaprosessista. Toimitusjohtaja on Jari Sarjo.

Muu johto

Toimitusjohtajaa avustaa yhtiön johtamisessa johtajisto. Johtajiston jäsenet on esitelty sivulla 29. Tiedot johtajiston Lassila & Tikanoja Oyj:n osakkeiden ja optio-oikeuksien omistuksista ja niissä vuoden aikana tapahtuneista muutoksista ovat sivulla 26.

Johtoryhmä käsittelee L&T:n tulosta, strategiaa, merkittäviä kehityshankkeita ja seuraavan vuoden tavoitteita. Johtoryhmässä toimii yrityksen johdon lisäksi neljä henkilöstön edustajaa.

Palkitseminen

Hallitus

Hallituksen jäsenten palkkioista päätetään yhtiökokous etukäteen vuodeksi kerrallaan. Vuonna 2008 hallituksen puheenjohtajalle maksettiin 46 250 euroa vuodessa, varapuheenjohtajalle 30 500 euroa vuodessa ja jäsenille 25 750 euroa vuodessa. Palkkiot maksettiin siten, että hallituksen jäsenet hankkivat palkkion netto-osuudella (40 % palkkiosta) yhtiön osakkeita NASDAQ OMX Helsingin järjestämässä julkisessa kaupankäynnissä.

Hallituksen jäsenet eivät kuulu yhtiön optio-ohjelmien piiriin eikä heillä ole eläkesopimuksia yhtiön kanssa.

Toimitusjohtaja ja muu johto

Toimitusjohtajan ja toimitusjohtajan välittömien alaisten palkoista, palkkioista ja muista eduista päättää hallitus. Toimitusjohtaja ja johtajisto kuuluvat yhtiön avainhenkilöille suunnattujen optio-ohjelmien piiriin. Optio-ohjelmat hyväksyy yhtiökokous. Lisäksi käytössä on ollut EVA-pohjainen tulospalkkiojärjestelmä, jonka perusteet hallitus hyväksyy vuosittain etukäteen. Toimitusjohtajalle ja johtajistolle ei makseta erillisiä palkkioita tytäryhtiöiden hallitusten jäsenyyksistä.

Vuonna 2008 toimitusjohtajan palkka sisälsi vain palkan luontoisetuineen 335 350 euroa. Muun johtajiston palkat olivat yhteensä 734 608 euroa, joka sisältää palkat luontoisetuineen 703 930 euroa, tulospalkkiot 25 340 euroa ja optioedun 5 338 euroa. Luvuisa on huomioitu palkat siltä ajalta, jona henkilöt ovat kuuluneet johtajistoon.

Toimitusjohtajan kanssa on tehty kirjallinen toimitusjohtajasopimus. Sopimuksen mukaan toimitusjohtajan irtisanomisaika on yhtiön irtisanoessa 12 kuukautta ja toimitusjohtajan irtisanoutuessa kuusi kuukautta. Toimitusjohtajalla on oikeus siirtyä eläkkeelle 60-vuotiaana. Eläkkeen määrä on sovittu etukäteen, ja siihen tehdään vuosittain indeksikorotus. Määrä on alle täysimääräisen TyEL-eläkkeen. Eläke käsitellään tilinpäätöksessä etuus-pohjaisena eläkevastuuna. Sopimuksesta kirjattiin tuloslaskelmaan 30 tuhatta euroa vuonna 2008.

Sisäinen valvonta, riskienhallinta ja sisäinen tarkastus

Sisäinen valvonta

Yhtiön taloudellista kehitystä seurataan kuukausittain koko konsernin kattavan operatiivisen raportointijärjestelmän avulla. Järjestelmä kattaa toteutumatietojen lisäksi budjetit, ennusteet ja investointien seurannan.

L&T:llä on toimialakohtaiset business controllerit sekä talousosastolla kaksi kansainvälisen liiketoiminnan financial controlleria. Kaikkien controllereiden tehtäviin kuuluu tulosraporttien oikeellisuuden valvonta sekä tulosten analysointi.

Yhtiöllä on hallituksen vahvistamat rahoitus-, riskienhallinta-, tiedonanto- ja vakuutuspolitiikat.

Riskienhallinnan järjestäminen

L&T:n riskienhallinnan tavoitteena on merkittävien riskitekijöiden tunnistaminen, niihin varautuminen ja niiden optimaalinen hallinta siten, että yhtiön tavoitteet saavutetaan. Kokonaisvaltaisella riskienhallinnalla pyritään hallitsemaan konsernin kokonaisriskiä, ei ainoastaan yksittäisiä riskitekijöitä.

Hallitus hyväksyy riskienhallinnan periaatteet ja valvoo riskienhallinnan toteutusta ja arvioi käytettyjen menetelmien tehokkuuden. Toimitusjohtaja vastaa riskienhallinnan organisoinnista ja toteuttamisesta.

Riskienhallinta on integroitu osaksi L&T:n johtamis-, seuranta- ja raportointijärjestelmää. Riskien säännöllinen seuranta ja raportointi tapahtuvat konserni-, toimiala- ja tuotelinjatasolla, ulkomaisissa yksiköissä sekä kriittisiksi määritellyissä keskitetyissä toiminnoissa osana vuosittaista strategiaprozessia.

Johdon osakkeenomistus

Hallituksen jäsenten omistamat osakkeet

	Osakkeet 31.12.2008	% osakkeista ja äänimäärästä	Osakkeet 1.1.2008
Heikki Bergholm	774 807	2,00	764 961
Eero Hautaniemi	1 650		410
Matti Kavetvuo	114 000	0,29	111 000
Lasse Kurkilahti	5 227	0,01	4 557
Juhani Lassila	18 398	0,05	17 628
Evald ja Hilda Nissin Säätiö	2 413 584	6,22	2 413 584
Juhani Majjala	1 527 994	3,94	1 526 494
Yhteensä	4 855 660	12,51	4 838 634

Johtajiston omistamat osakkeet ja optio-oikeudet

	Osakkeet		2005A-optiot	2005B-optiot	2005C-optiot	2008-optiot
	31.12.2008	1.1.2008	31.12.2008	31.12.2008	31.12.2008	31.12.2008
Laura Aarnio	240	240		3 000	3 000	5 000
Anna-Maija Apajalahti	2 920	2 920	13 000	13 000	15 000	
Kimmo Huhtimo				2 000	2 000	3 000
Jorma Mikkonen	720	720	10 000	10 000	15 000	15 000
Arto Nivalainen	4 800	4 800	13 000	13 000	15 000	15 000
Inkeri Puputti					2 000	3 000
Jari Sarjo	17 000	16 000	26 000	26 000	30 000	30 000
Sirkka Tuomola	40 000	40 000	10 000	10 000		

2005-optio-oikeuksien omistuksissa ei ollut muutoksia vuoden 2008 aikana.

Sisäinen tarkastus

Yhtiöllä ei ole omaa erillistä sisäisen tarkastuksen organisaatiota, mikä otetaan huomioon tilintarkastuksen laajuutta ja sisältöä määriteltäessä.

Taloulosastolla on kaksi kansainvälisen liiketoiminnan financial controlleria, joiden tehtäviin kuuluvat säännölliset kansainvälisten yksiköiden tilinpäätösten tarkastukset. Osassa tarkastuksista käytetään apuna yhtiön ulkoista tilintarkastajaa. Myös business controllereiden tehtäviin kuuluu tarvittaessa tarkastustoimenpiteiden suorittaminen.

Sisäpiirihallinto

Lassila & Tikanoja Oyj:n hallitus on päättänyt, että konsernissa noudetaan OMX Pohjoismaisen Pörssin (nyk. NASDAQ OMX Helsinki) sisäpiiriohjetta ja antanut lisäksi sitä täydentävän ohjeen, joka on eräiltä osiltaan pörssin ohjetta ankarampi.

Sisäpiirirekisteritietoja ylläpidetään Euroclear Finland Oy:n (entinen Suomen Arvopaperikeskus Oy) SIRE-järjestelmässä. Ilmoitusvelvollisia sisäpiiriläisiä ovat hallituksen jäsenet, toimitusjohtaja, päävastuullinen tilintarkastaja ja johtajisto. Yrityskohtaiseen pysyvään sisäpiiriin kuuluvat tehtävänsä perusteella johtoryhmä, yhtiölakimiehet, johdon assistentit sekä konsernin tuloksen laskemiseen ja pörssitiedotteiden laatimiseen osallistuvat henkilöt. Laajoista tai muuten merkittävistä hankkeista pidetään hankekohtaisia sisäpiirirekistereitä. Sisäpiirivastaavana toimii talousjohtaja (rahoitusjohtaja 1.3.–31.12.2009).

Sisäpiiriläiset eivät saa käydä kauppaa yhtiön osakkeilla kauden päättymisen ja kyseistä kautta koskevan osavuositarkastuksen tai tilinpäätöstiedotteen julkistamisen välisenä aikana. Sisäpiiriläisten on pyydettävä sisäpiirivastaavalta arvio suunnittelemansa osakekaupan lain- ja ohjeenmukaisuudesta.

Lassila & Tikanoja Oyj:n ilmoitusvelvollisten sisäpiiriläisten osakkeen- ja optionomistukset ovat nähtävillä yhtiön konsernisivustolla www.lassila-tikanoja.com.

Tilintarkastus

Lassila & Tikanojan lakisääteisestä tilintarkastuksesta vastaa yhtiökokouksen valitsema tilintarkastaja PricewaterhouseCoopers Oy.

Tilintarkastaja sopii hallituksen kanssa vuosittain tilintarkastussuunnitelmasta ja käy hallituksen kanssa läpi tilintarkastushavainnot. Päävastuullinen tilintarkastaja ja tarkastusvastuullinen tilintarkastaja ovat vähintään kerran vuodessa läsnä hallituksen kokouksessa.

Vuonna 2008 PricewaterhouseCoopers-ketjun palkkiot lakisääteisestä tilintarkastuksesta olivat 176 214 euroa. Tilintarkastukseen liittymättömistä vero-, IFRS- ja due diligence -palveluista tilintarkastusyhteisölle ja sen kanssa samaan ketjuun kuuluville yhtiöille maksettiin 65 455 euroa.

Hallintoelimet

Lassila & Tikanoja Oyj:n hallitus

Juhani Majjala s. 1939

ekonomi, oikeustieteen kandidaatti

Hallituksen puheenjohtaja vuodesta 2001, päätoiminen puheenjohtaja 2001–2005, entisen Lassila & Tikanojan Oyj:n hallituksen jäsen vuodesta 1983 ja hallituksen puheenjohtaja 1998–2001

Entisen Lassila & Tikanojan Oyj:n toimitusjohtaja 1983–1998, Sähköväline-konsernin toimitusjohtaja 1993–1996, Lassila & Tikanoja -yhtymässä Tiklaksessa toimitusjohtaja 1980–1983, Lassila & Tikanoja Oyj:n talousjohtaja 1977–1980, Palomex Oyj:n varatoimitusjohtaja 1975–1977

Omistaa 1 527 994 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta.

Juhani Lassila s. 1962

kauppatieteiden maisteri,

Agros Oyj:n toimitusjohtaja 2005–

Hallituksen varapuheenjohtaja vuodesta 2007, hallituksen jäsen vuodesta 2001, entisen Lassila & Tikanoja Oyj:n hallituksen jäsen 1998–2001

Talousasioiden integraatiojohtaja Instrumentarium Oyj:n ja GEMS/IT:n yhdistyessä 2003–2004, Instrumentarium Oyj:n konsernin talous- ja rahoitusasioista vastaava johtaja 1999–2004 ja rahoitusjohtaja 1996–1999, Postipankki Oyj:n yritystutkija 1988–1996, Instrumentarium Oyj:n sijoitusasiantuntija 1987–1988

Comptel Oyj:n hallituksen jäsen 2006–, Suominen Yhtymä Oyj:n hallituksen jäsen 2005–, Evald ja Hilda Nissin Säätiön hallituksen puheenjohtaja 2003–

Omistaa 18 398 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta. Määräysvalta Evald ja Hilda Nissin Säätiössä, joka omistaa 2 413 584 osaketta.

Heikki Bergholm s. 1956

diplomi-insinööri

Hallituksen jäsen vuodesta 2008

Suominen Yhtymä Oyj:n toimitusjohtaja 2002–2006, entisen Lassila & Tikanoja Oyj:n toimitusjohtaja 1998–2001, varatoimitusjohtaja 1997–1998, yhtymän tulosityksiköiden toimitusjohtaja 1986–1997 ja Lassila & Tikanoja Oyj:n talousjohtaja 1985–1986, Teollistamisrahasto Oyj:n tutkija ja kehityspäällikkö 1980–1985

Forchem Oyj:n hallituksen jäsen 2007–, Componenta Oyj:n hallituksen jäsen 2002– ja puheenjohtaja 2003–, MB Rahastot Oyj:n hallituksen jäsen 2002–, Suominen Yhtymä Oyj:n hallituksen jäsen 2001–, Lakan Betoni Oyj:n hallituksen jäsen 1986– ja puheenjohtaja 1998–

Kemira Oyj:n hallituksen jäsen 2004–2007, Pohjola-Yhtymä Oyj:n hallituksen jäsen 2003–2005, Sponda Oyj:n hallituksen jäsen 1998–2004

Omistaa 774 807 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta.

Eero Hautaniemi s. 1965

kauppatieteiden maisteri,

Oriola-KD Oyj:n toimitusjohtaja 2006–

Hallituksen jäsen vuodesta 2007

GE Healthcare Finland Oyj:n toimitusjohtaja 2004–2005, GE Healthcare IT:n Oximetry, Supplies and Accessories -liiketoiminnan johtaja 2003–2004, asiantuntija- ja johtotehtävissä Instrumentarium Oyj:ssä 1990–2003

Omistaa 1 650 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta.

Matti Kavetvuo s. 1944

diplomi-insinööri, ekonomi, vuorineuvos

Hallituksen jäsen vuodesta 2008, entisen Lassila & Tikanoja Oyj:n hallituksen jäsen 1984–1988 ja 1998–2001

Pohjola-Yhtymä Vakuutus Oyj:n toimitusjohtaja 2000–2001, Valio Oyj:n toimitusjohtaja 1992–1999, Orion-yhtymä Oyj:n toimitusjohtaja ja Orion-konsernin pääjohtaja 1985–1991, asiantuntija- ja johtotehtävissä Instrumentarium Oyj:ssä 1971–1984, joista toimitusjohtajana 1979–1984

Metso Oyj:n hallituksen jäsen ja puheenjohtaja 2003–, Orion Oyj:n hallituksen jäsen ja puheenjohtaja 2004–, Konecranes Oyj:n hallituksen jäsen 2001–, Alma Media Oyj:n hallituksen jäsen 2000– ja varapuheenjohtaja 2005–

Marimekko Oyj:n hallituksen jäsen 1997–2008 ja puheenjohtaja 2007–2008, Kesko Oyj:n hallituksen jäsen ja varapuheenjohtaja 2003–2006, Perlos Oyj:n hallituksen jäsen 2003–2006, Lännen Tehtaat Oyj:n hallituksen jäsen 2003–2004, Suominen Yhtymä Oyj:n hallituksen jäsen 2001–2006 ja puheenjohtaja 2002–2006, Finnlines Oyj:n hallituksen jäsen 2000–2002, UPM-Kymmene Oyj:n hallituksen jäsen 2000–2001

Omistaa 114 000 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta.

Lasse Kurkilahti s. 1948

ekonomi, vuorineuvos

Hallituksen jäsen vuodesta 2001

Kemira Oyj:n pääjohtaja 2004–2007, Elco-teq Network Oyj:n toimitusjohtaja 2001–2004, Raisio-Yhtymä Oyj:n toimitusjohtaja 2000–2001, Nokian Renkaat Oyj:n toimitusjohtaja 1988–2000

SRV Yhtiöt Oyj:n hallituksen jäsen ja varapuheenjohtaja 2007–

Elisa Oyj:n hallituksen jäsen 2005–2008, Fortum Oyj:n hallituksen jäsen 2002–2006

Omistaa 5 227 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta.

Toimitusjohtaja

Jari Sarjo s. 1957

oikeustieteen kandidaatti,

Lassila & Tikanoja -konsernin toimitusjohtaja vuodesta 2001

Sähköväline-konsernin toimitusjohtaja 1997–2001, Sähköväline Oyj:n toimialajohtaja 1994–1997, hallintojohtaja 1987–1994 ja hallintopäällikkö 1984–1987

Omistaa 17 000 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta sekä 26 000 2005A-optiota, 26 000 2005B-optiota, 30 000 2005C-optiota ja 30 000 2008-optiota.

Hallituksen jäsenten ja toimitusjohtajan omistuksissa tapahtuneet muutokset vuonna 2008 on kerrottu sivulla 26.

Tilintarkastaja

PricewaterhouseCoopers Oy KHT-yhteisö

Päävastuullinen tilintarkastaja

Heikki Lassila, KHT

Lassila & Tikanojan johto

Jari Sarjo s. 1957
Lassila & Tikanoja -konsernin toimitusjohtaja vuodesta 2001 oikeustieteen kandidaatti
Säkkiväline-konsernin toimitusjohtaja 1997–2001, Säkkiväline Oy:n toimialajohtaja 1994–1997, hallintojohtaja 1987–1994 ja hallintopäällikkö 1984–1987

Kimmo Huhtimo s. 1970
tuote- ja prosessikehityksestä, markkinointiviestinnästä ja yhteyskeskuksesta vastaava johtaja vuodesta 2008
diplomi-insinööri
Johtajiston jäsen vuodesta 2008, tuotekehitys- ja myyntijohtaja 2006–2008, tuotekehityspäällikkö 2005–2006, liiketoiminnan ja palvelukonseptien suunnittelu- ja kehitystehtävissä Elisa Oyj:ssä 2000–2005, ATK-suunnittelija Tieto-Enator Oyj:ssä 1998–2000

Arto Nivalainen s. 1950
toimialajohtaja, Ympäristöpalvelut vuodesta 2000
filosofian maisteri
WM Ympäristöpalvelut Oy:n tuotantojohtaja 1996–2000, aluejohtaja 1995–1996, myyntijohtaja 1993–1995, tietohallintotehtävissä ja myynti- ja piirijohtajana Oy Huber Ab -konsernissa vuosina 1982–1993

Inkeri Puputti s. 1964
henkilöstöjohtaja vuodesta 2008 valtiotieteen maisteri
Johtajiston jäsen vuodesta 2008, henkilöstönkehitysjohtaja 2006–2008, Rautakirja Oy:n henkilöstönkehityspäällikkö 2002–2006 ja henkilöstöpalvelupäällikkö 1998–2002, henkilöstösuunnittelija Oy Sinebrychoff Ab:ssä 1996–1998 ja HPY:ssä (nyk. Elisa Oyj) 1995–1996

Anna-Maija Apajalahti s. 1948
toimialajohtaja, Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut vuodesta 2000 valtiotieteen maisteri
Säkkiväline Oy:n siivouspalveluista ja konsernimarkkinoinnista vastaava johtaja 1997–2000, siivouspalveluiden toimialajohtaja 1983–1997 vastaten myös konsernimarkkinoinnista, tiedotus- ja markkinointitehtävissä 1971–1983

Sirkka Tuomola s. 1947
talusjohtaja vuodesta 2001 28.2.2009 saakka
kauppatieteiden maisteri
Entisen Lassila & Tikanoja Oyj:n talusjohtaja 1992–2001, Metsä-Serla-konsernin kirjanpitoapäällikkö 1989–1992, hallintojohtaja Lassila & Tikanoja -yhtymässä Tiklaksessa 1985–1989, taluspäällikkö 1983–1985 ja laskentapäällikkö 1981–1983, laskentaekonomi ja laskentapäällikkö Huhtamäki-yhtymässä 1974–1981

Jorma Mikkonen s. 1963
toimialajohtaja, Teollisuuspalvelut vuodesta 2000
varatuomari
Säkkiväline Oy:n hallintojohtaja 1999–2000, lakimies 1992–1999, Helsingin Suomalaisen Säästöpankin lakimies 1991–1992

Ville Rantala s.1971
talusjohtaja 1.3.2009 alkaen kauppatieteiden maisteri
Johtajiston jäsen vuodesta 2009, Suunto Oy:n talusjohtaja (Director, Finance and Business Development) 2007–2009, UPM-Kymmene Oyj:ssä talusjohtaja Hieno- ja erikoispaperit -toimialalla 2006–2007, business controller 2002–2006 ja controller 2000–2002, Salomon Sport Finland Oy:n taluspäällikkö 1999–2000

Laura Aarnio s. 1975
laskentajohtaja vuodesta 2005 kauppatieteiden maisteri
Johtajiston jäsen vuodesta 2008, laskentapäällikkö 2001–2005, laskentaekonomi entisessä Lassila & Tikanoja Oyj:ssä 1999–2001

Säkkiväline oli osa Lassila & Tikanoja -yhtymää 1989–2001, ja se osti WM Ympäristöpalvelut Oy:n vuonna 2000. Emoyhtiö Lassila & Tikanoja Oyj jakautui vuonna 2001 kahdeksi uudeksi yhtiöksi Lassila & Tikanoja Oyj:ksi ja Suominen Yhtymä Oyj:ksi.

Johtajiston omistamat Lassila & Tikanojan osakkeet ja optio-oikeudet sekä omistuksissa tapahtuneet muutokset vuonna 2008 on kerrottu sivulla 26.

Hallituksen toimintakertomus

Konsernin liikevaihto ja tulos

Lassila & Tikanojan liikevaihto kasvoi 9,3 % 606,0 miljoonaa euroon (554,6 milj. e; 436,0 milj. e). Kasvusta 1,5 prosenttiyksikköä tuli yritysostoista. Liikevoitto oli 55,5 miljoonaa euroa (48,8 milj. e; 50,2 milj. e), mikä on 9,2 % (8,8 %; 11,5 %) liikevaihdosta. Osakekohtainen tulos oli 1,03 euroa (0,83 e; 0,90 e).

Orgaaninen kasvu oli markkinoiden kasvua vahvempaa ja yhtiön markkina-asema vahvistui. Markkinoille tuotiin jälleen uusia palvelutuotteita. Alkuvuotta leimasi yleisen kustannustason nopea nousu ja vuoden jälkipuoliskoa talouden kasvanut epävarmuus.

Operatiivisen toiminnan liikevoittoa heikensivät tuotantokustannusten nopea nousu ja liikennepolttoaineiden hintojen nousu vuoden alkupuoliskolla. Uusioraaka-aineiden markkinahintojen voimakas lasku ja kysynnän nopea heikentyminen rasittivat kannattavuutta loppuvuonna.

Operatiivisen toiminnan liikevoittoa heikensivät tuotantokustannusten nopea nousu ja liikennepolttoaineiden hintojen nousu vuoden alkupuoliskolla. Uusioraaka-aineiden markkinahintojen voimakas lasku ja kysynnän nopea heikentyminen rasittivat kannattavuutta loppuvuonna.

Liikevoittoa paransivat kertaluonteiset erät Ekokem Oy:n osakkeiden myynnistä tammikuussa syntynyt myyntivoitto 14,3 miljoonaa euroa sekä öljyohdannaisvoitot 3,0 miljoonaa euroa. Liikevoittoa heikensivät Ruotsin toiminnan liikearvon arvonalentuminen ja Norjan liiketoiminnan myyntitappio, yhteensä -4,2 miljoonaa euroa, sekä tappiollisen maanpesuliiketoiminnan lopettaminen -2,6 miljoonaa euroa. Edellisenä vuonna kertaluonteisia erä oli yhteensä -5,5 miljoonaa euroa.

Operatiivisen toiminnan liikevoitto ennen edellä mainittuja erä oli 45,0 miljoonaa euroa (54,3 milj. e; 47,3 milj. e).

Ympäristöpalvelut

Ympäristöpalveluiden liikevaihto oli 300,1 miljoonaa euroa (279,8 milj. e; 204,8 milj. e), kasvua oli 7,2 %. Liikevoitto oli 32,3 miljoonaa euroa (35,0 milj. e; 32,8 milj. e). Operatiivisen toiminnan liikevoitto oli 32,3 miljoonaa euroa (36,3 milj. e; 32,8 milj. e).

Orgaaninen kasvu ja asiakaspysyvyys säilyivät hyvinä. Yleisen kustannustason ja liikennepolttoaineiden hintojen voimakkaan nousun vuoksi hintoja tarkistettiin. Talouden kasvanut epävarmuus ja erityisesti rakentamisen hiljeneminen alensivat vastaanotettujen kierrätysmateriaalien määriä. Vuoden jälkipuoliskolla uusioraaka-aineiden markkinahinnat ja kysyntä laskivat jyrkästi.

Keravan kierrätyslaitoksella aloitettiin merkittävän lisäkapasiteetin rakentaminen. Ensimmäisen vaiheen (kierrätyspuuyksikkö) arvioidaan olevan käytössä vuoden 2009 toisella neljänneksellä. Toisen vaiheen (rakennusjätteen sekä kaupan ja teollisuuden jätteen kierrätyslaitos) rakentaminen on käynnistymässä ja laitos valmistuu noin vuoden kuluttua. Laajennus nostaa selvästi laitoksessa käsiteltävän jätteen hyödyntämistä.

Keravan laitoksen kaatopaikan teknisistä syistä pienentynyt kapasiteetti kasvatti laitosrejektin loppusijoituksen

kustannuksia. Kotkaan avattiin vuoden lopussa uusi teollisuusjätteen kaatopaikka.

L&T Biowatin biopolttoaineiden kysyntä jäi alkuvuonna selvästi ennakoidusta poikkeuksellisen leudon talven vuoksi. Leuto talvi vaikeutti myös metsähakkeen korjuuta ja nosti hankintakustannuksia. Metsäteollisuuden tuotannonrajoitusten vaikutuksia kompensoitiin uudistamalla organisaatiota ja laajentamalla palvelutarjontaa. Lisäksi investoitiin omaan metsähakkeen keräys-, prosessointi- ja kuljetuskalustoon. Näillä toimenpiteillä lisätään merkittävästi omaa metsäenergiapuun hankintaa. Puupellettituotanto aloitettiin Luumäellä viimeisen neljänneksen alussa.

Latvian ja Venäjän liiketoiminta kehittyi suunnitellusti. Latvian talouden epävakaus on asettanut haasteita toiminnan kehittämiseksi, mutta samalla se on helpottanut työvoiman saantia ja alentanut työvoimakustannuksia. Venäjällä L&T:llä on jätehuoltotoimintaa kahdessa kaupungissa, Dubnassa ja Sergiev Posadissa. Loppuvuonna solmittiin sopimus jätehuollon hoidosta Moskovan läheisyydessä sijaitsevan Noginskin kaupungin kanssa, missä toiminta käynnistyy alkuvuoden aikana.

Lassila & Tikanoja Oyj:n Ympäristöpalveluiden kaikille yksiköille myönnettiin laatu-, ympäristö- sekä työterveys- ja työturvallisuussertifikaatit.

Liikevaihto toimialoittain

1 000 €	2008	2007	Muutos %	2006
Ympäristöpalvelut	300 070	279 845	7,2	204 825
Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut	227 619	204 141	11,5	168 403
Teollisuuspalvelut	84 634	75 479	12,1	66 843
Konsernihallinto ja muut		10		118
Toimialojen välinen liikevaihto	-6 327	-4 862		-4 185
Yhteensä	605 996	554 613	9,3	436 004

Liikevoitto toimialoittain

1 000 €	2008	%	2007	%	Muutos %	2006	%
Ympäristöpalvelut	32 255	10,7	34 977	12,5	-7,8	32 762	16,0
Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut	5 525	2,4	11 005	5,4	-49,8	8 758	5,2
Teollisuuspalvelut	5 621	6,6	4 769	6,3	17,9	9 337	14,0
Konsernihallinto ja muut	12 097		-1 976			-672	
Yhteensä	55 498	9,2	48 775	8,8	13,8	50 185	11,5

Ympäristötuotteiden liikevaihto kasvoi ja tulos kehittyi myönteisesti. Bajamaja-vuokraustoiminta muuttui uusien asiakasryhmien myötä ympärivuotiseksi ja sen liikevaihto kasvoi selvästi.

Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut

Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluiden liikevaihto kasvoi 11,5 % 227,6 miljoonaan euroon (204,1 milj. e; 168,4 milj. e). Liikevoitto oli 5,5 miljoonaa euroa (11,0 milj. e; 8,8 milj. e). Operatiivisen toiminnan liikevoitto oli 9,7 miljoonaa euroa (11,4 milj. e; 8,8 milj. e).

Sopimusliikevaihto kasvoi ja lisäpalveluiden myynti sujui hyvin molemmilla tuotelinjoilla. Erityisen vahvaa orgaaninen kasvu oli kiinteistönhoidossa. Tuotantokustannukset nousivat ja hintakilpailu jatkui kireänä.

Markkinoille tuotiin uusia palvelutuotteita. Siivouspalveluissa lanseerattiin muun muassa L&T® Ekosiivous -konsepti, jolle myönnettiin pohjoismainen ympäristömerkki eli Joutsenmerkki alan ensimmäisenä Suomessa. Konsepti antaa asiakkaille mahdollisuuden konkreettisiin ympäristömyötäisiin toimenpiteisiin.

Helmikuun alussa omistusosuus Blue Service Partnersissa myytiin yhteisyrityskumppanille. Huomenta Toimitilapalvelut -franchisingketju laajeni tavoitteiden mukaisesti pääkaupunkiseudulla sekä käynnisti toiminnan Lahdessa ja Tampereella.

Ulkomaantoiminnan tappio pieneni. Venäjällä ja Latviassa toiminta kehittyi tavoitteiden mukaisesti, mutta Ruotsin toiminta jäi tavoitteistaan selvästi. Ruotsissa on käynnissä toimenpideohjelma kannattavuuden parantamiseksi.

Ulkomaan toiminnan liikevaihto maittain

1 000 €	2008	2007	2006
Ruotsi	25 302	26 525	13 299
Latvia	24 418	19 002	14 128
Venäjä	8 347	5 600	2 769
Norja	1 165	2 507	

Teollisuuspalvelut

Teollisuuspalveluiden liikevaihto oli 84,6 miljoonaa euroa (75,5 milj. e; 66,8 milj. e), kasvua oli 12,1 %. Liikevoitto oli 5,6 miljoonaa euroa (4,8 milj. e; 9,3 milj. e). Operatiivisen toiminnan liikevoitto oli 5,2 miljoonaa euroa (8,6 milj. e; 8,6 milj. e).

Myynti onnistui hyvin vuoden loppua kohden lisääntyneestä talouden epävakautuksesta huolimatta. Kaikki tuotelinjat kasvattivat liikevaihtoaan ja kasvu oli pääosin orgaanista. Myös markkina-asema vahvistui.

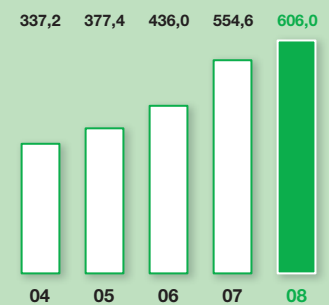
Kysyntä vaihteli nopeasti läpi vuoden ja tuotannon sopeuttaminen vaihteluun oli haasteellista. Alkuvuonna tulosta rasittivat lisäksi kierrätyspoltoaineiden toimitusvaikeudet ja loppuvuonna ongelmajätteiden hävityskustannusten nousu. Tuusulan laitoksen kesäkuisen tulipalon vuoksi laitoksen vastaanottokriteereitä kiristettiin.

Vahinkosaneerausissa solmittiin uusia kumppanuussopimuksia ja palveluverkostoa laajennettiin. Suuria vahinkosaneerauskohteita oli viime vuonna poikkeuksellisen vähän. Vahinkosaneeraus siirtyi vuoden 2009 alussa osaksi Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluita.

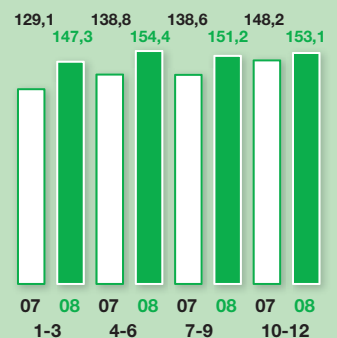
L&T Recoilin regenerointilaitoksen arvioidaan valmistuvan keväällä 2009. Yhteisyrityksen tavoitteena on tuottaa alkaneena vuonna kolmannes 60.000 tonnin vuosikapasiteetistaan. L&T Recoilin raaka-aineen hankinta sujui hyvin, mutta kohonneet varastointikustannukset ja toiminnan käynnistämiskustannukset heikensivät toimialan kannattavuutta.

L&T Recoilin öljyjohdannaisista kirjattiin laskennallisia muutoksia ja myyntivoitoja yhteensä 3,0 miljoonaa euroa.

Liikevaihto, milj. €

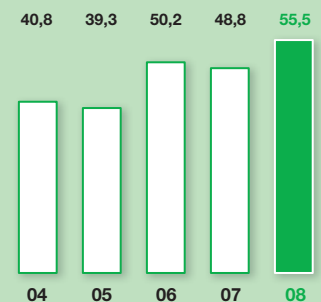

Liikevaihto vuosineljänneksittäin, milj. €

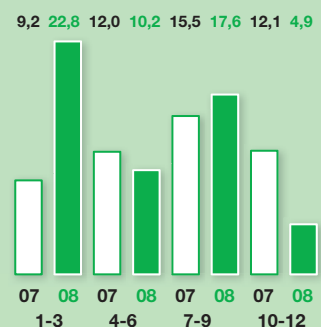

Liikevoitto, milj. €

2004 ilman eläkevastuun tuloutusta

Liikevoitto vuosineljänneksittäin, milj. €

Tuloslaskelma vuosineljänneksittäin

1 000 €	10-12/2008	7-9/2008	4-6/2008	1-3/2008	10-12/2007	7-9/2007	4-6/2007	1-3/2007
Liikevaihto								
Ympäristöpalvelut	74 211	73 740	76 639	75 480	74 788	67 915	71 744	65 398
Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut	58 622	56 309	57 114	55 574	54 798	51 963	48 660	48 720
Teollisuuspalvelut	22 301	22 906	22 052	17 375	19 867	19 890	19 572	16 150
Konsernihallinto ja muut					1	3	3	3
Toimialojen välinen liikevaihto	-2 076	-1 712	-1 441	-1 098	-1 282	-1 202	-1 220	-1 158
L&T yhteensä	153 058	151 243	154 364	147 331	148 172	138 569	138 759	129 113
Liikevoitto								
Ympäristöpalvelut	5 957	9 723	8 151	8 423	8 372	9 730	8 104	8 771
Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut	-2 046	4 806	1 156	1 609	4 015	4 213	1 690	1 087
Teollisuuspalvelut	1 630	3 707	1 162	-878	180	2 133	2 595	-139
Konsernihallinto ja muut	-660	-653	-271	13 681	-468	-601	-349	-558
L&T yhteensä	4 881	17 583	10 198	22 835	12 099	15 475	12 040	9 161
Liikevoittoprosentti								
Ympäristöpalvelut	8,0	13,2	10,6	11,2	11,2	14,3	11,3	13,4
Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut	-3,5	8,5	2,0	2,9	7,3	8,1	3,5	2,2
Teollisuuspalvelut	7,3	16,2	5,3	-5,1	0,9	10,7	13,3	-0,9
L&T yhteensä	3,2	11,6	6,6	15,5	8,2	11,2	8,7	7,1
Rahoituskulut, netto	-1 370	-1 346	-990	-1 100	-1 247	-1 294	-924	-852
Voitto ennen veroja	3 511	16 237	9 208	21 735	10 852	14 181	11 116	8 309

Sijoitettu pääoma

Sijoitettu pääoma oli 32,6 miljoonaa euroa suurempi kuin vuotta aiemmin pääasiassa siksi, että investoinnit olivat poistoja suuremmat. L&T Recoil kasvatti raaka-ainevaroja, ja myös L&T Biowatin varastot kasvoivat. Likvidejä varoja lisättiin nostamalla pitkäaikaista

TyEL-lainaa. Vertailukaudella sijoitettuun pääomaan sisältyivät Ekokemin osakkeet 16,8 miljoonaa euroa, jotka myytiin tammikuussa 2008. Laskennalliset verovelat kasvoivat, kun edellisen vuoden yritysjärjestelyistä kirjatut verosaamiset realisoituivat.

Sijoitetun pääoman kiertonopeus oli 1,7 (1,7; 1,7).

1 000 €	31.12.2008	31.12.2007	31.12.2006
Pitkäaikaiset varat	356 609	319 380	265 230
Vaihto-omaisuus ja saamiset	94 559	88 137	62 564
Myytavissä olevat osakesijoitukset		16 800	
Likvidit varat	26 517	14 008	24 790
Laskennalliset verovelat	-32 898	-29 842	-22 350
Ostovelat ja muut velat	-88 298	-85 183	-73 174
Varaukset	-1 755	-1 055	-1 208
Muut korottomat velat	-2 640	-2 733	-1 721
Sijoitettu pääoma	352 094	319 512	254 131

Rahoitus

Korollista vierasta pääomaa oli 29,9 miljoonaa euroa enemmän kuin vuotta aiemmin. Korolliset nettovelat, jotka olivat 120,5 miljoonaa euroa, kasvoivat 34,2 miljoonaa euroa edellisvuotisesta. Nettorahoituskulut kasvoivat korollisen vieraan pääoman kasvaessa ja olivat 0,5 miljoonaa euroa suuremmat kuin edellisellä vuonna.

Koronvaihtosopimusten käypien arvojen muutoksista kirjattiin tuloslaskelmaan rahoituskuluihin 0,3 miljoonaa euroa (0,3 milj. e; rahoitustuottoa 0,5 milj. e). Netto-rahointuskulut olivat 0,8 % liikevaihdosta ja 8,7 % liikevoitosta.

Rahoituksen avainlukuja

	2008	2007	2006
Korollinen vieras pääoma, milj. €	147,1	117,2	77,3
Korolliset nettovelat, milj. €	120,5	86,4	52,5
Korkokulut, milj. €	6,1	5,3	3,0
Nettorahoituskulut, milj. €	4,8	4,3	1,7
Nettorahoituskulut, % liikevaihdosta	0,8	0,8	0,4
Nettorahoituskulut, % liikevoitosta	8,7	8,9	3,4
Omavaraisuusaste, %	43,2	46,6	50,4
Gearing, %	58,8	42,7	29,7
Liiketoiminnan rahavirta, milj. €	70,4	55,4	69,9
Käyttöpääoman muutos rahavirtalaskelmassa, milj. €	2,2	-13,2	2,5

Rahoitusriskit ja niiden hallinta esitetään konsernitilinpäätöksen liitetiedossa 38. Rahoitusriskien hallinta.

Koronvaihtosopimuksista, joihin yhtiö soveltaa IAS 39:n mukaista suojauskentää, kirjattiin oman pääoman vähenykseksi 1,0 miljoonaa euroa (lisäykseksi 0,1 milj. e; lisäykseksi 0,4 milj. e).

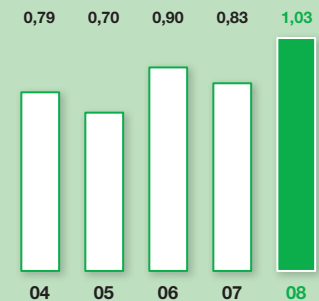
Omavaraisuusaste oli 43,2 % ja gearing-prosentti 58,8. Liiketoiminnan rahavirta oli 70,4 miljoonaa euroa. Käyttöpääomasta vapautui 2,2 miljoonaa euroa.

Maksuvalmius pysyi hyvänä koko vuoden.

Konsernilla oli vuoden lopussa likviidejä varoja 26,5 miljoonaa euroa ja 24 miljoonan euron sitovat lainatarjoukset. Vuoden 2009 rahoitus on siten turvattu.

Osakekohtainen tulos, €

2004 ilman eläkevastuun tuloutusta

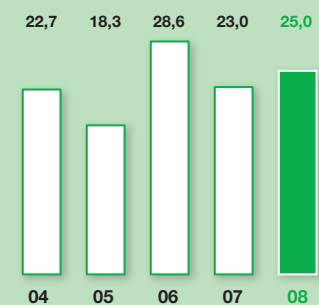

Osakekohtainen osinko, €

* Hallituksen ehdotus

EVA, milj. €

Investoinnit

Bruttoinvestoinnit olivat 84,2 miljoonaa euroa (93,2 milj. e; 47,2 milj. e). Tuotantolaitoksia rakennettiin ja ostettiin koneita ja kalustoa. Suurimmat rakennuskohteet olivat L&T Recoilin regenerointilaitos, Keravan kierrätyslaitoksen laajennus ja Kotkan kaatopaikka. Lisäksi uusittiin tietojärjestelmiä.

5,1 miljoonaa euroa käytettiin yritysostoihin. Ostettujen yritysten yhteenlaskettu vuosiliikevaihto oli 6,5 miljoonaa euroa.

Ympäristöpalveluihin ostettiin loka-kuussa Jätehuolto Savolainen Oy ja Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluihin marraskuussa kiinteistöhuoltoyritys Oulun TOP-Huolto Oy. Teollisuuspalveluihin ostettiin joulukuussa Kuljetusliike Eskolin Oy, joka tarjoaa viemärihuoltopalveluita.

Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluihin ostettiin Siivouspalvelu Siivoset Oy:n, Siivousliike Lainio Oy:n ja Rantakylän Talonhuolto Oy:n liiketoiminnat. Teollisuuspalveluihin ostettiin Obawater Oy:n liiketoiminta.

Helmikuun alussa 50 prosentin omistusosuus Blue Service Partners Oy:ssä myytiin yhteisyrityskumppanille. Joulukuun lopussa myytiin elintarviketeollisuuden hygieniapalveluliiketoiminta Norjassa.

Muutokset konserirakenteessa

Konserniin ostettiin Jätehuolto Savolainen Oy:n, Oulun TOP-Huolto Oy:n ja Kuljetusliike Eskolin Oy:n koko osakekannat. Myytiin 50 prosentin omistusosuus Blue Service Partners Oy:ssä yhteisyrityskumppanille. Purettiin Kiinteistöhuolto Aarappu Oy.

Investoinnit taseryhmittäin

Milj. €	2008	2007	2006
Kiinteistöt	25,5	9,1	5,3
Koneet, kalusto ja muut aineelliset hyödykkeet	51,7	36,6	28,7
Liikearvo ja muut aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista	3,1	41,4	10,1
Muut aineettomat hyödykkeet	3,8	5,9	3,1
Muut pitkäaikaiset varat	0,1	0,2	
Yhteensä	84,2	93,2	47,2

Investoinnit toimialoittain

Milj. €	2008	2007	2006
Ympäristöpalvelut	41,8	60,7	22,0
Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut	9,1	20,0	19,5
Teollisuuspalvelut	33,3	12,3	5,7
Konsernihallinto ja muut		0,2	
Yhteensä	84,2	93,2	47,2

Henkilöstö

Henkilöstömäärä vuonna 2008 oli koko-aikaiseksi muutettuna keskimäärin 8 363 (7 819; 6 775). Vuoden lopussa L&T:n palveluksessa oli kokoaikaisia ja osa-aikaisia yhteensä 9 490 henkilöä (9 387; 8 328). Heistä työskenteli Suomessa 7 269 (6 986; 6 506) ja muissa maissa 2 221 (2 401; 1 822) henkilöä.

Palkkojen ja palkkioiden kokonaissumma vuonna 2008 oli 192,0 miljoonaa euroa (170,2 milj. e; 144,8 milj. e).

Henkilöstö maittain vuoden lopussa

Koko- ja osa-aikaiset yhteensä

	2008	2007	2006
Suomi	7 269	6 986	6 506
Ruotsi	738	649	542
Latvia	1 050	1 028	894
Venäjä	433	528	386
Norja		196	
Yhteensä	9 490	9 387	8 328

Tuotekehitys

Tuotekehityksen tehtävänä on vastata L&T:n palvelutuotevalikoiman kilpailukyvyistä ja edesauttaa näin yhtiön kasvutavoitteiden saavuttamisessa. Keskitetyn tuotekehityksen tehtävänä on tuotekehitystoiminnan suunnittelu, tuotekehitysprosessin ohjaaminen ja nimettyjen kehityshankkeiden läpivienti.

Vuonna 2008 tuotekehityksen rinnalle perustettiin Tuotehautomotoiminto, joka pyrkii tehostamaan uusien palvelutuotteiden hyödyntämistä. Tavoitteena on myös minimoida aika lanseerauksesta kaupalliseen menestykseen.

Vuoden aikana sekä uudistettiin olemassa olevia että lanseerattiin uusia palveluita. Merkittävin uusi palvelutuote vuonna 2008 oli L&T® Ekosiivous, joka tuotiin markkinoille huhtikuussa. Konseptissa ympäristöasiat huomioidaan sekä tuotannon että asiakkaan näkökulmasta. L&T® Ekosiivous on Suomen ensimmäinen Joutsenmerkitty siivouspalvelu. Joutsenmerkin saaminen edellyttää siivouspalvelulta tiukkojen kriteerien täyttämistä, muun muassa minimaalista kemikaalien kulutusta, siivouksessa käytettävän kuljetuskaluston ympäristömyötäisyyttä sekä tiukkaa ympäristö- ja laadunvalvontaa.

L&T® Palvelut kaupalle -konsepti uudistettiin niin, että se tarjoaa hypermarket-asiakkaille toimintavarmen siivouspalvelun lisäksi pullohuone- ja ostosvaununpalvelun. Lisäksi lanseerattiin L&T® Palvelut seurakunnille -konsepti. Palvelukokonaisuus pitää sisällään seurakunnille suunnatut sisätila- ja ulkoaluepalvelut, asiantuntija- ja erikoispalvelut sekä hautausmaiden ylläpitopalvelut.

L&T:n profiloitumista ympäristöosajana vahvistettiin Ympäristöakatemialla, joka on teollisuuden ja kaupan pk-yrityksille ja isännöitsijöille suunnattu seminaarityyppinen koulutustilaisuus. Sen tavoitteena on tuottaa yritysten jätehuoltoon konkreettista hyötyä ja tehokkuutta sekä tuoda esille L&T:n alan asiantuntijuutta ja edelläkävijyyttä. Kouluttajina toimivat L&T:n ympäristöhuollon asiantuntijat. Ensimmäinen Ympäristöakatemia järjestettiin Oulussa lokakuussa, ja tammikuusta 2009 alkaen tilaisuuksia järjestetään kuukausittain eri puolilla Suomea.

Vuoden 2009 aikana jatketaan suunnitelmallista ja pitkäjänteistä tuotekehitystoimintaa L&T:n kasvu- ja erottautumistavoitteiden mukaisesti. Asiakkaiden tilannetta leimaa edelleen yhä koveneva kilpailu omilla markkinoillaan, ja tukipalveluitakin tarkastellaan entistä enemmän niiden tuottaman lisähyödyn näkökulmasta. Tarkastelutapa on yhdenmukainen L&T:n tuotekehitysstrategian kanssa, jossa tavoitteeksi määritellään asiakasyritysten kilpailukyvyen edistäminen ja erilaistuminen asiakkaan silmissä. Tuotekehityksen vuoden 2009 painopistealueena palvelulanseerausten ohella on jo lanseerattujen konseptituotteiden järjestelmällinen käyttöönotto Tuotehautomon tukemana.

Tutkimus- ja kehitysmenot

Tuloslaskelmaan kirjattiin keskitetysti ohjattujen tuotekehitysprojektien kustannuksia 3,0 miljoonaa euroa (2,4 milj. e; 2,0 milj. e), joka oli 0,5 % liikevaihdosta (0,4 %; 0,5 %). Taseeseen aktivoitiin ohjelmistoprojekteista kehitysmenoja 2,0 miljoonaa euroa (1,0 milj. e; 2,2 milj. e). Ohjelmistoprojektien kustannukset aktivoidaan siitä lähtien, kun projektit ovat siirtyneet tutkimusvaiheesta kehittämisvaiheeseen, ja projektin tulos on yksilöitävissä oleva aineeton hyödyke.

Riskienhallinta

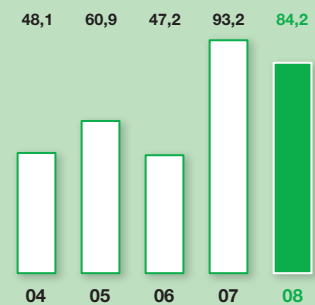
Tavoite

L&T:n riskienhallinnan tavoitteena on merkittävien riskitekijöiden tunnistaminen, niihin varautuminen ja niiden optimaalinen hallinta siten, että yhtiön tavoitteet saavutetaan. Kokonaisvaltaisella riskienhallinnalla pyritään hallitsemaan konsernin kokonaisriskiä, ei ainoastaan yksittäisiä riskitekijöitä.

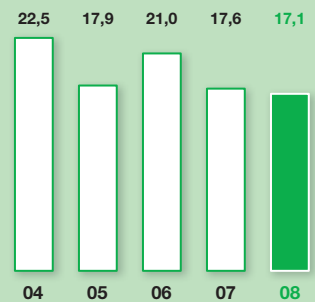
Vastuut

Hallitus hyväksyy riskienhallinnan periaatteet ja valvoo riskienhallinnan toteutusta ja arvioi käytettyjen menetelmien tehokkuuden. Toimitusjohtaja vastaa riskienhallinnan organisoinnista ja toteuttamisesta. Rahoitusriskien hallinnan periaatteet määritellään rahoituspolitiikassa.

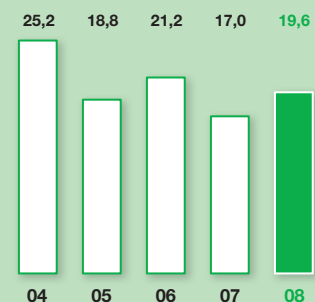
Investoinnit, milj. €

Sijoitetun pääoman tuotto, % (ROI)

Oman pääoman tuotto, % (ROE)

Riskien tunnistaminen, arviointi ja raportointi

Riskienhallinta on integroitu osaksi L&T:n johtamis-, seuranta- ja raportointijärjestelmää. Riskien säännöllinen seuranta ja raportointi tapahtuvat konserni-, toimiala- ja tuotelinjatasolla, ulkomaisissa yksiköissä sekä kriittisiksi määritellyissä keskitetyissä toiminnoissa osana vuosittaista strategiaprosessia.

Toimialojen ja keskitettyjen toimintojen johto tunnistaa ja arvioi kukin oman vastuualueensa merkittävimmät riskit, laatii varautumissuunnitelmat ja vastuu- ta riskienhallintatoimenpiteet organisaatiossaan. Riskien tunnistaminen ja niihin varautuminen tapahtuu siis ensi sijassa liiketoiminnasta vastaavilla toimialoilla, tuotelinjoilla ja yksiköissä. Havaituista riskeistä ja niihin varautumisesta raportoidaan säännöllisesti toimitusjohtajalle.

Riskienhallintaprosessi on määritelty L&T:n johtamisjärjestelmässä (IMS).

Kaikilla toimialoilla, tuotelinjoilla, ulkomaisissa yksiköissä ja kriittiseksi määritellyissä keskitetyissä toiminnoissa toteutetaan vuosittain riskikartoitus, jossa arvioidaan strategisia ja taloudellisia riskitekijöitä sekä vahinko- ja operatiivisia riskitekijöitä. Riskien merkittävyyttä arvioidaan riskimatriisin avulla ja tämän perusteella merkittävälle riskeille laaditaan varautumissuunnitelmat.

Riskianalyysi

Seuraavassa kuvataan L&T:n liiketoiminnan merkittävimpiä strategisia, operatiivisia ja vahinkoriskejä, jotka toteutuessaan voivat vaarantaa tai estää liiketoiminnan tavoitteiden saavuttamisen.

Rahoitusriskejä ja niiden hallintaa on selostettu konsernitilinpäätöksen liitetiedossa 38. Rahoitusriskien hallinta.

Strategiset ja operatiiviset riskit

Tieto- ja viestintäjärjestelmiin liittyvät riskit: Tietojärjestelmien käyttöön liittyvät riskit voivat toteutuessaan aiheuttaa katkoja L&T:n toimintaan. Vanhentuuksaan tietojärjestelmät saattavat heikentää yhtiön toiminnallista tehokkuutta. Tietoliikenneyhteyksien häiriöt saattavat vaikeuttaa keskitetyn asiakaspalvelun toimintaa ja liikkuvan työn tietojärjestelmien käyttöä.

Vuonna 2008 keskityttiin tietojärjestelmien käyttövarmuuteen liittyvien riskien pienentämiseen osana johtamisjärjestelmän käyttöönottoa kaikilla liiketoimintalueilla ja tehtiin riskiarvioinnit kaikissa ICT- toiminnoissa. Järjestelmien toipumismenettelyjen toimivuutta testattiin Suomessa ja Latviassa. Tietoliikenneyhteyksien ja keskitetyn asiakaspalvelun varajärjestelmiä päivitettiin ja niiden toimivuutta testattiin säännöllisesti. Vuoden aikana otettiin käyttöön uusia tietojärjestelmiä.

Markkinoihin liittyvät riskit: Talouden taantuma, uusien kilpailijoiden tulo markkinoille, lainsäädännön muutokset tai jätehuollon kunnallistaminen voivat muuttaa markkinatilannetta. Liiketoiminnan kannalta merkittävät markkinatilanteen muutokset voivat johtaa L&T:n markkina- aseman tai kannattavuuden heikkenemiseen. Riski pienentää riippumattomuus yksittäisistä suurista asiakkaista ja L&T:n palvelutarjonnan monipuolisuus. Lisäksi L&T kehittää ja tuo jatkuvasti markkinoille uusia asiakassegmenttikohdaisia palvelutuotteita, joilla pyritään erottautumaan kilpailijoista ja luomaan muita lisäarvotekijöitä hinnan lisäksi. Päästöoikeuksien, uusiorkaaka-aineiden tai öljytuotteiden markkinahintojen kehitys voi vaikuttaa yhtiön liiketoimintojen tuloksellisuuteen. Metsäteollisuuden käynnissä oleva rakennemuutos saattaa vähentää pysyvästi markkinoilla olevaa puupohjaisen bioenergian raaka-aineen määrää. Tästä aiheutuva riskiä pyritään pienentämään panostamalla omaan hankintaorganisaatioon ja bioenergian raaka-ainelähteiden pohjan laajentamiseen muun muassa ensiharvennuskohteisiin. Teollisuuden tuotannonrajoitukset heikentävät myös puupolttoaineiden kysyntää.

Yrityssostot: L&T tavoittelee kasvua sekä organisaation kautta että yritysostojen kautta. Yrityssostojen onnistuminen vaikuttaa yhtiön kasvu- ja kannattavuustavoitteiden toteutumiseen. Jos yritysostoissa epäonnistutaan, yhtiön kilpailukyky ja kannattavuus voivat kärsiä ja yhtiön

riskiprofiili voi muuttua. Yrityskauppoihin liittyvää riskiä hallitaan ostokohteiden liiketoiminnan strategisella ja taloudellisella analysoinnilla, tekemällä kattavat due diligence -tutkimukset ostokohteista sekä erityisesti kaupan toteutumisen jälkeisellä tehokkaasti läpiviedyllä yhdistymisohjelmalla.

Toiminta kehittyvillä markkinoilla:

L&T:llä on liiketoimintaa muun muassa Latviassa ja Venäjällä. Liiketoiminta näissä maissa asettaa yhtiön alltiiksi poliittisten, taloudellisten ja yhteiskunnallisten olosuhteiden muutoksiin liittyville riskeille. Esimerkiksi palveluiden vapaata hinnoittelua saatetaan niissä rajoittaa. Riskiä pyritään minimoimaan panostamalla kansainvälisen markkinatilanteen ja liiketoimintakulttuurin tuntemiseen muun muassa teettämällä tutkimuksia kehittyviin markkinoihin liittyvistä maakohtaisista riskeistä.

Osaavan henkilöstön saatavuus: L&T:n liiketoiminta on henkilötyövaltaista.

Kilpailu osaavasta työvoimasta kovenee palvelualalla jatkuvasti palveluiden kysynnän kasvamisen ja väestön ikääntymisen seurauksena. Erityisesti siivoushenkilöstön saatavuus on haaste myös laskusuhdanteen aikana, koska työmarkkinoilla oleva työvoima ei hakeudu siivousalalle ja on lisäksi usein ylikoulutettua. L&T:llä on meneillään henkilöstöresurssien hallintaan useita ohjelmia, joiden tavoitteena on tehokas rekrytointi ja henkilöstön työviihtyvyyden parantaminen muun muassa jatkuvaan koulutukseen, tehtäväkiertoon ja työturvallisuuteen panostamalla. L&T pyrkii ylläpitämään hyvää työnantajamielikuvaa ja olemaan alansa houkuttelevin yritys työntekijöille.

Vahinkoriskit

Mahdollisten ennalta arvaamattomien vahinkoriskien varalta L&T:llä on jatkuva, kaikki toimintamaat kattava vakuutus- turva, joka sisältää muun muassa henkilöstö-, omaisuus-, keskeytys-, vastuu-, ympäristö- ja kuljetusvahingot.

Tulipalon vaara: Ympäristöpalvelujen liiketoimintaan kuuluva kierrätyspolto-aineiden valmistus on palonarkaa toimintaa. Kierrätyslaitoksessa tapahtuvan tulipalon seurauksena laitoksen toiminta voi keskeytyä lyhyeksi tai pitkäksi aikaa. Riskin merkittävyyttä pienentää kuitenkin se, että yksittäisillä laitoksilla tai tuotantolinjoilla ei ole olennaisen suurta merkitystä L&T:n kokonaiskannattavuudelle. Vakuuttamisen lisäksi L&T pyrkii minimoimaan palovahinkoriskejä systemaattisella jatkuvuussuunnittelulla, rakentamalla automatisoituja sammutusjärjestelmiä ja kouluttamalla henkilökuntaa vaaratilanteiden varalta.

Ympäristövahinkojen vaara: Teollisuuspalveluiden liiketoimintaan kuuluu ongelmajätteiden keräystä ja kuljetusta sekä prosessointia yhtiön omissa laitoksissa. Ongelmajätteiden virheellisen käsittelyn tai laiteaurioiden seurauksena on mahdollista, että haitallisia aineita pääsee ympäristöön tai ne aiheuttavat henkilövahinkoja räjähdys- tai myrkytysseurauksena. Tällaisten vahinkojen johdosta L&T:lle voi syntyä korvausvaateita. Ympäristövahinkoihin liittyviä riskejä hallitaan vakuuttamisen lisäksi laitosten järjestelmällisillä ympäristökartoituksilla, laitteistojen ennakkohuoltosuunnitelmilla, auditoinneilla, henkilöstön pitkäjänteisellä kouluttamisella ja hätätilanneharjoittelulla.

Henkilöstön ennenaikaiset eläkkeet:

Henkilöstön työkyvyttömyyseläkekustannusten kohoamisella voisi olla olennainen merkitys L&T:n kilpailukyvyyn ja kannattavuuden kannalta erityisesti Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluiden toimialalla. Suurtyöntantajana L&T vastaa täysimääräisesti henkilöstönsä työkyvyttömyystapauksista aiheutuvista eläkekustannuksista. L&T panostaa henkilöstön terveyden edistämiseen ja työterveyshuollon ohjaamiseen Sirius-ohjelmalla, jonka tavoitteena on sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyyseläkkeiden vähentäminen. Työkyvyn hallintaa ja ylläpitoa tukeva Sirius-sairauskassa aloitti toimintansa vuoden 2008 alussa.

Ympäristötekijät

L&T:n toiminnan ympäristönäkökohdat

L&T:n toiminnan merkittävimmät ympäristönäkökohdat kytkeytyvät kiinteästi yhtiön liiketoimintaan. L&T ohjaa jättemateriaaleja uusiokäyttöön, edistää kierrätystä ja kerää ja käsittelee asianmukaisesti ongelmajätteitä sekä on merkittävä puupohjaisen biopoltoaineen toimittaja.

L&T:n toiminnan merkittävimpiä kielteisiä ympäristövaikutuksia ovat keräys- ja kuljetuspalveluista aiheutuvat ajoneuvojen päästöt ja meluhaitat sekä ongelmajätteiden käsittelyyn liittyvä ympäristöriski.

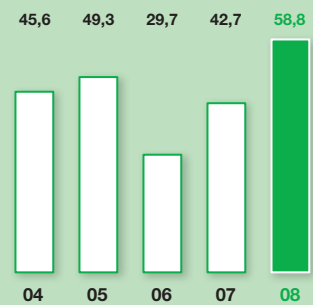
Jättemateriaaleista ja sivutuotteista valmistetaan tuotantolaitoksissa uusioraaka-aineita ja kierrätyspoltoainetta. Jäännös-materiaalit loppusijoitetaan turvallisesti. Jättemateriaalien kierrätyksen ansiosta säästyy neitseellisiä raaka-aineita.

L&T:n toimittamalla bio- ja kierrätyspoltoaineilla korvataan energiantuotannossa fossiilisia polttoaineita. L&T Biowatin toimittamia puupohjaisia biopoltoaineita valmistetaan pääasiassa metsäteollisuuden ja -talouden sivutuotteista. Ympäristöpalveluiden tuottama kierrätyspoltoaine on 60–80-prosenttisesti uusiutuva energialähde, jota valmistetaan kaupan, teollisuuden ja kotitalouksien materiaali-kierrätykseen sopimattomista jätteistä.

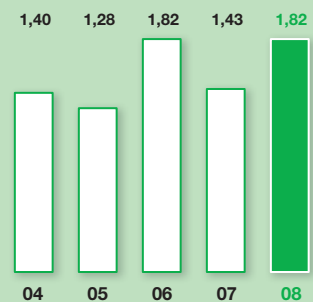
L&T:n toimittamat bio- ja kierrätyspoltoaineet sekä jättemateriaalien kierrätys vähensivät Suomen hiilidioksidipäästöjä laskennallisesti noin kahdella miljoonalla tonnilla vuonna 2007. Myös L&T:n omasta toiminnasta aiheutuvat päästöt alenivat vuonna 2007. Päästöjä syntyi noin 75 000 tonnia eli kolme prosenttia edellisvuotista vähemmän, vaikka toiminnan volyyymi kasvoi. Ilmastovaikutukset on laskettu VTT:n luoman mallin avulla.

Konsernitilinpäätöksessä on tehty ympäristöveloitteita koskevat varaukset, jotka kattavat Keravan ja Kotkan kaatopaikkojen sekä Varkauden pilaantuneen maa-aineksen käsittely- ja loppusijoituspaikan jälkihoitokustannukset (liitetieto 27. Varaukset).

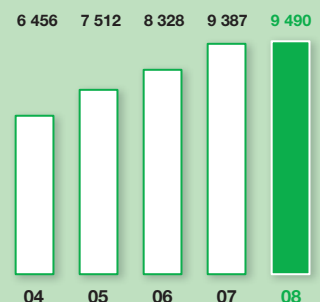
Gearing, %

Liiketoiminnan rahavirta/osake, €

Henkilöstö vuoden lopussa, koko- ja osa-aikaiset yhteensä

Ympäristöasioiden hallinta

Ympäristöasioiden hallinta sisältyy L&T:n johtamisjärjestelmään yhdistettynä terveys- ja työturvallisuusasioiden hallintaan. L&T:n kolmivuotinen ympäristö-, terveys- ja työturvallisuusohjelma (YTT) perustuu YTT-näkökohtiin, yhtiön strategiaan sekä riskien ja vaarojen arviointeihin. YTT-päämäärät vuosille 2007–2009 ovat työkyvyn ylläpito ja parantaminen, hyvän työturvallisuuskulttuurin rakentaminen sekä energiankulutuksen ja päästöjen vähentäminen. YTT-päämääristä johdetaan YTT-tavoitteet, ja jokainen yksikkö sisällyttää omat YTT-tavoitteensa toimintasuunnitelmiinsa. Yksiköissä YTT-ryhmät tekevät päätöksiä ja konkreettisia toimenpiteitä työyhteisön kehittämiseksi.

L&T:n johtamisjärjestelmä ja keskitetyt toiminnot on sertifioitu ISO 14001 ympäristöstandardin mukaisesti. Lisäksi L&T:n palveluille on myönnetty ympäristösertifikaatteja Suomessa, Ruotsissa ja Latviassa.

L&T:llä on 80 ympäristölupaa, jotka koskevat jätteiden käsittelyä ja varastointia. Vuoden 2008 aikana saatiin 17 ympäristölupaa ja haettiin 8 uutta ympäristölupaa.

Vuoden 2008 toimenpiteitä

L&T:n kuorma-autojen moottoareista 86 prosenttia on vähemmän ympäristöä kuormittavia Euro2–Euro5-luokan moottoareita, ja käytössä on viisi maakaasulla toimivaa jäteautoa.

Jäteautoihin on asennettu sähköinen ajolistajärjestelmä, jolla parannetaan reittien tehokkuutta. Lisäksi käytössä on kuljettajan ajotapaa opastava järjestelmä, jolla voidaan seurata kuljettaja- ja reitti-kohtaista polttoaineen kulutusta. Kehitystyö päästöjen vähentämiseksi jatkuu.

Kuorma-autonkuljettajille aloitettiin koulutusohjelma, jossa huomioidaan maanteiden tavara- ja henkilöliikenteen kuljettajien ammattikoulutusta koskevan EU-direktiivin mukaiset ammattipätevyysvaatimukset. Koulutusohjelmaan sisältyy ennakoivan ajotavan kurssi, jonka kaikki L&T:n kuljettajat suorittavat. Vuonna 2008 ennakoivan ajotavan koulutusta annettiin yli 400 kuljettajalle.

L&T lanseerasi siivouksen palvelukonseptin, joka täyttää Pohjoismaisen ympäristömerkin, Joutsenmerkin, kriteerit. L&T® Ekosiivous on ensimmäinen ympäristömerkitty siivouspalvelu Suomessa.

Siivousalan henkilöstön ympäristötietouden syventämiseksi aloitettiin laaja koulutusohjelma, jonka on käynyt läpi 400 siivoojaa ja esimiestä. Tavoitteena on, että siivoushenkilöstö pystyy osallistumaan entistä paremmin asiakaskohteiden ympäristöystävällisyyden kehittämiseen.

Vuoden aikana tehtiin yhteensä 23 ympäristö- ja työturvallisuuteen liittyvää sisäistä arviointia ja vakuutusyhtiön tekemää turvallisuustarkastusta.

L&T Recoil Oy sai ympäristöluvan Haminan jäteöljyn regenerointilaitokselle. Suunnitteilla olevalle Joutsenon kierrätyslaitokselle Etelä-Karjalan Jätehuolto Oy:n omistamalle alueelle saatiin ympäristölupa.

Rahalainat, vastuut ja vastuusi-toumukset lähipiiriin kuuluville

Lähipiiritapahtumat selvitetään konsernitiilin päätöksen liitetiedossa 35. Lähipiiritapahtumat.

Hallintoelimet

Lassila & Tikanoja Oyj:n yhtiöjärjestyksen mukaisesti yhtiön hallinnosta ja toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä huolehtii hallitus, johon kuuluu vähintään kolme (3) ja enintään seitsemän (7) yhtiökokouksen valitsemaa jäsentä. Hallituksen jäsenen toimikausi päättyy vaalia seuraavan ensimmäisen varsinaisen yhtiökokouksen päättyessä. Yhtiöllä on toimitusjohtaja, jonka valitsee hallitus. Yhtiöjärjestyksen muuttamisesta päättää osakeyhtiölain mukaisesti yhtiökokous.

Toimitusjohtajan kanssa tehdyn kirjallisen toimitusjohtajasopimuksen mukaan toimitusjohtajan irtisanomisaika on yhtiön irtisanoessa 12 kuukautta.

1.4.2008 pidetty varsinainen yhtiökokous vahvisti yhtiön hallituksen jäsenten lukumääräksi kuusi (6). Hallitukseen valittiin uudelleen seuraavan yhtiökokouksen loppuun saakka Eero Hautaniemi, Lasse Kurkilahti, Juhani Lassila ja Juhani Majjala sekä uusina jäseninä Heikki Bergholm ja Matti Kavetvuo. Yhtiökokouksen jälkeen pitämässään järjestäytymiskokouksessa hallitus valitsi uudelleen puheenjohtajaksi Juhani Majjalan ja varapuheenjohtajaksi Juhani Lassilan. Yhtiön tilintarkastajaksi valittiin PricewaterhouseCoopers Oy, KHT-yhteisö. Päävastuullinen tilintarkastaja on KHT Heikki Lassila.

Toimitusjohtajana on vuodesta 2001 lähtien toiminut Jari Sarjo.

Johtajiston jäsenet

Lassila & Tikanoja Oyj:n hallitus nimitti johtajiston uusiksi jäseniksi 3.11.2008 alkaen laskentajohtaja Laura Aarnion, tuote- ja prosessikehityksestä, markki-

nointiviestinnästä ja yhteyskeskuksesta vastaavan johtajan Kimmo Huhtimon ja henkilöstöjohtaja Inkeri Puputin.

Johtajistoon kuuluvat myös toimialajohtajat Anna-Maija Apajalahti, Jorma Mikkonen ja Arto Nivalainen sekä talousjohtaja Sirkka Tuomola 28.2.2009 saakka. Hallitus nimitti talousjohtajaksi 1.3.2009 alkaen Ville Rantalan talousjohtaja Sirkka Tuomolan jäädessä eläkkeelle. Aiemmin johtajistoon kuulunut myynti- ja markkinointijohtaja Kari Korpelainen on irtisanoutunut yhtiön palveluksesta.

Voitonjako

Yhtiön osakekohtainen tulos oli 1,03 euroa (0,83 e; 0,90 e) ja liiketoiminnan rahavirta/osake 1,82 euroa (1,43 e; 1,82 e). Yhtiön hallitus esittää 24.3.2009 pidettävälle yhtiökokoukselle, että osinkoa jaetaan 0,55 euroa osakkeelta (0,55 e; 0,55 e). Jaettavan osingon määrä on 21 339 380,70 euroa. Ehdotettu osinko on 53,4 prosenttia osakekohtaisesta tuloksesta (66,7 %; 61,1 %).

L&T:n markkinoiden sykliisyys

L&T toimii pääasiassa vähäsyklisillä markkinoilla, joskaan yhtiö ei ole immuuni taloudessa tapahtuville muutoksille. Noin kolme neljäsosaa L&T:n liikevaihdosta kertyy markkinoilta, joita voidaan pitää vähäsyklisinä. Käytännössä lähes kaikkia yhtiön tarjoamia palveluita ja tuotteita tarvitaan ja tilataan, vaikka yleinen talousuhdanne olisi heikko.

Pääosa jätehuollon, siivouspalveluiden, kiinteistönhoidon ja jätevesipalveluiden liikevaihdosta perustuu pitkäaikaisiin palvelusopimuksiin. Vaikka kaupan, teollisuuden ja erityisesti rakentamisen

hiljeneminen pienentää jättevolyymeja ja yksittäisten tilausten määrää, näiden tuotelinjojen tarjoamat palvelut ovat ympäristölainsäädännön ja hygieniavaatimusten vuoksi välttämättömiä.

L&T Biowatti tarjoaa voimalaitoksille CO₂-päästövapaan vaihtoehdon fossiilisille polttoaineille. Puupohjaisten polttoaineiden kysyntä on vahvaa ja sen arvioidaan vielä vahvistuvan tulevaisuudessa merkittävästi. Metsäteollisuuden tuotannonrajoitukset ja kilpailun kiristyminen energiapuun hankinnassa voivat kuitenkin hankaloittaa raaka-aineen hankintaa.

Yhteisyrittäjä L&T Recoilin rakenteilla olevan öljyn regenerointilaitoksen on tarkoitus tuottaa korkealuokkaista perusöljyä voiteluaineteollisuudelle. Perusöljyllä on vakaa kysyntä, mutta lopputuotteen markkinahintojen muutokset heikentävät toiminnan ennustettavuutta.

Kierrätyspalvelut on riippuvainen kierrätyskelpoisten jättemateriaalien, esimerkiksi muovien, kuitujen ja metallien, volyymeista ja markkinahinnoista. Raskaalle teollisuudelle tarjottavat ongelmajäte- ja puhtaanapito palvelut ovat osittain riippuvaisia teollisuuden käyttöasteesta, joskin siinä tapahtuvat muutokset näkyvät palveluiden kysynnässä vasta viiveellä.

Lähiaikojen epävarmuustekijöitä

Kasvaessaan ja pitkittyessään talouden epävakaus voi alentaa jättemateriaalien kuljetus- ja kierrätysvolyymeja sekä tilaustöiden määrää. Rakentamisen hidastuminen on jo näkynyt rakennusjättemäärien pienenemisenä. Mikäli uusioraaka-ainesten markkinahintojen epävakaus jatkuu ja kysyntä pysyy alhaisena, se saattaa

vaikuttaa heikentävästi kierrätyspalveluiden kannattavuuteen. Teollisuuden ostamien palveluiden kysynnän nopeat vaihtelut vaikeuttavat töiden suunnittelua ja toteutusta.

L&T Recoilin toiminnan käynnistymisen mahdollinen lisäviivästyminen vaikuttaisi Teollisuuspalveluiden liikevoittoon. Perusöljyn hintataso seuraa viiveellä raakaöljyn hintakehitystä ja mikäli öljyn hinta säilyy nykyisellä tasolla, sillä on negatiivinen vaikutus. L&T Biowatin toimittamien polttoaineiden kysyntä on vahvaa. Metsäteollisuuden ilmoitetut tuotannonrajoitukset tulevat vaikeuttamaan L&T Biowatin sivutuoteraaka-ainesten hankintaa. Latvian talouden epävakaudella ja kilpailuolosuhteiden kiristymisellä saattaa olla haitallisia vaikutuksia Riian jätehuollon kannattavuuteen.

Näkymät vuodelle 2009

Kansantalouksien odotetaan taantuvan alkaneena vuonna kaikissa maissa, joissa L&T toimii. Pääosa yhtiön liiketoiminnasta tapahtuu vähäsyklisillä markkinoilla.

Vuonna 2009 L&T:n toiminnan pääpaino on kannattavuuden parantamisessa. Yhtiössä on käynnistettyjen toimenpiteiden lisäksi suunnitella tuottavuudenparantamisohjelma, jolla toiminta ja kustannuskehitys pyritään sopeuttamaan markkinatilanteeseen. Investointeja tehdään selvästi viimevuotista vähemmän.

Koko vuoden liikevaihdon ja operatiivisen toiminnan liikevoiton arvioidaan olevan samalla tasolla kuin viime vuonna. Tämä edellyttää onnistumista toiminnan ja kustannusten sopeuttamisessa.

Osakkeet ja osakkeenomistajat

Osakepääoma ja osakkeiden lukumäärä

Lassila & Tikanoja Oyj:n rekisteröity osakepääoma on 19 399 437 euroa. Osakkeita on 38 798 874 kappaletta. Kullakin osakkeella on yksi ääni. Yhtiöjärjestyksessä ei ole määritelty osakkeiden enimmäismäärää eikä enimmäisosakepääomaa. Osakkeella ei ole nimellisarvoa eikä kirjanpidollista vasta-arvoa.

Yhtiön osakkeet on liitetty Euroclear Finland Oy:n ylläpitämään arvo-osuusjärjestelmään. Euroclear Finland ylläpitää yhtiön virallista osakasluetteloa.

Kaupankäynti osakkeilla ja optio-oikeuksilla vuonna 2008

Yhtiön osakkeet noteerataan NASDAQ OMX Helsinki Oy:n keskisuurten yhtiöiden listalla toimialaluokassa Teollisuus-tuotteet ja -palvelut. Kaupankäyntitunnus on LAT1V ja ISIN-koodi FI0009010854.

Yhtiön osakkeen vaihto NASDAQ OMX Helsingissä vuoden 2008 aikana oli 17 452 448 kappaletta, mikä on 45,0 % (51,2 %; 33,3 %) osakkeiden keskimääräisestä lukumäärästä. Vaihdon arvo oli 287,9 miljoonaa euroa (467,2 milj. e; 217,6 milj. e). Korkein hinta oli 23,00 euroa ja alin 10,26 euroa. Kauden päätöskurssi oli 11,00 euroa. Yhtiön

osakekannan markkina-arvo oli kauden lopussa 426,8 miljoonaa euroa (880,4 milj. e; 834,5 milj. e).

Kaupankäynti 2005A-optio-oikeuksilla NASDAQ OMX Helsingissä alkoi 2.11.2007 (kaupankäyntitunnus LAT1VEW105) ja 2005B-optio-oikeuksilla 2.1.2009 (kaupankäyntitunnus LAT1VEW205).

Osingonjakopolitiikka

Lassila & Tikanoja Oyj:n osingon määrä on sidottu tilikauden tulokseen. Se osa tuloksesta, jota ei katsota tarvittavan yhtiön terveen kehityksen varmistamiseen, jaetaan osakkaille.

Osakepääoman ja osakemäärän muutokset 30.9.2001–31.12.2008

Muutos	Osakepääoman muutos, €	Osakemäärän muutos, kpl	Osakepääoma, €	Osakkeiden määrä, kpl
30.9.2001 – 31.12.2003			7 913 154	15 826 308
Merkinnät optio-oikeuksilla vuoden 2004 aikana	35 390	106 170	7 948 544	15 897 088
Rahastoanti 1:1	7 948 544	15 897 088	15 897 088	31 794 176
Uusmerkintä 5:2 à 7,50 €* 31.12.2004	3 171 029	6 342 058	19 068 117	38 136 234
Merkinnät optio-oikeuksilla vuoden 2005 aikana 31.12.2005	120 770	241 540	19 188 887	38 377 774
Merkinnät optio-oikeuksilla vuoden 2006 aikana 31.12.2006	75 200	150 400	19 264 087	38 528 174
Merkinnät optio-oikeuksilla vuoden 2007 aikana 31.12.2007	128 100	256 200	19 392 187	38 784 374
Merkinnät optio-oikeuksilla vuoden 2008 aikana 31.12.2008	7 250	14 500	19 399 437	38 798 874

* Merkintäsuhde ennen rahastoantia

Osakepääoman ja osakemäärän muutokset vuosina 2008 ja 2007 on esitetty tarkemmin konsernitilinpäätöksen liitetiedossa 24. Oma pääoma.

Hallituksen valtuudet

Yhtiön hallituksella ei ole valtuuksia osakeanteihin eikä vaihtovelkakirjan tai optiolainan liikkeelle laskemiseen. Hallituksella ei myöskään ole valtuuksia omien osakkeiden hankkimiseen eikä luovuttamiseen.

Lunastusvelvollisuus

Yhtiöjärjestyksen 14 §:n mukaan osakkeenomistaja, jonka osuus yhtiön kaikista osakkeista joko yksin tai lausekkeessa määritetyn mukaan yhdessä toisten osakkeenomistajien kanssa saavuttaa tai ylittää 33 1/3 tai 50 prosenttia, on velvollinen lunastamaan muiden osakkeenomistajien vaatimuksesta näiden osakkeet ja osakkeisiin oikeuttavat arvopaperit.

Äänioikeuden rajoitukset

Yhtiöjärjestyksen mukaan osakkeenomistajan äänioikeus yhtiökokouksessa on rajoitettu viidesosaan yhtiökokouksessa edustetuista osakkeista.

Määräysvallan muutokset

Yhteisyritys L&T Recoil Oy:n osakassopimuksen mukaan yhteisyrityksen osakkeiden luovutus-oikeus on rajoitettu, ja sopimuksessa määritelty määräysvallan muutos emoyhtiöissä voi johtaa yhteisyrityksen osakkeisiin kohdistuvaan toisen osapuolen lunastusoikeuteen.

**Optio-ohjelman 2008
pääasiallinen sisältö**

Vuoden 2008 varsinainen yhtiökokous päätti enintään 230 000 optio-oikeuden antamisesta. 220 500 optio-oikeutta on 41 avainhenkilön hallussa. Lassila & Tikanoja Oyj:n kokonaan omistaman tytäryhtiön L&T Advance Oy:n hallussa on 9 500 optio-oikeutta. Osakkeen merkintähinta 2008-optio-oikeuksilla on yhtiön osakkeen vaihdolla painotettu keskimurssi NASDAQ OMX Helsingissä toukokuussa 2008 pyörästettynä lähimpään senttiin (16,27 e). Merkintähintaa alennetaan merkintähinnan määräytymisen jälkeen päätettävien ja ennen osakemerkintää jaettavien osakekohtaisten osinkojen määrällä, joka ylittää yhteensä 70 prosenttia sen tilikauden osakekohtaisesta voitosta, jolta osinkoja jaetaan. Merkintähinnan alennus tulee voimaan kyseisen osingonjaon täsmäytyspäivänä. Osakkeen merkintähinta on kuitenkin aina vähintään 0,01 euroa. Osakkeen merkintähinta kirjataan kokonaan sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon. Osakkeiden merkintäaika on 1.11.2010–31.5.2012.

Yhtiön osakkeiden lukumäärä voi nousta 2008-optio-oikeuksilla tehtävien merkintöjen seurauksena enintään 230 000 uudella osakkeella. Näiden osakkeiden osuus on 0,6 % yhtiön tämänhetkisestä osakemäärästä.

Optio-ohjelmaan 2005 perustuvan osakemerkinnän ehdot

Osakkeen merkintähinta 2005A-optio-oikeuksilla on 14,22 euroa, 2005B-optioilla 16,98 euroa ja 2005C-optioilla 26,87 euroa. Merkintähintoja alennetaan merkintähinnan määräytymisen jälkeen ja ennen osakemerkintää jaettavien osakekohtaisten osinkojen määrällä, joka ylittää yhteensä 70 % sen tilikauden osakekohtaisesta voitosta, jolta osinkoja jaetaan. Osakkeiden merkintäaika 2005A-optioilla on 2.11.2007–29.5.2009, 2005B-optioilla 3.11.2008–31.5.2010 ja 2005C-optioilla 2.11.2009–31.5.2011.

Ulkona olevien vuoden 2005 optio-oikeuksien perusteella voidaan merkitä yhteensä 545 000 osaketta, mikä on 1,4 % yhtiön tämänhetkisestä osakemäärästä.

Optio-ohjelmia selostetaan tarkemmin konsernitilinpäätöksen liitetiedossa 25. Osakeperusteiset maksut. Optio-ohjelmien ehdot kokonaisuudessaan ovat luettavissa yhtiön konsernisivustolla.

Tiivistelmä optio-ohjelmista 31.12.2008

	2005A	2005B	2005C	2008
Optioiden enimmäismäärä	170 000	200 000	230 000	230 000
Merkitsijät	25 avainhenkilöä	32 avainhenkilöä	40 avainhenkilöä	41 avainhenkilöä
L&T Advance Oy:n hallussa	8 000	24 000	8 500	9 500
Ulkona olevat optiot	147 500	176 000	221 500	220 500
Pörssilistalla alkaen	2.11.2007	2.1.2009		
Osakkeiden merkintäaika	2.11.2007–29.5.2009	3.11.2008–31.5.2010	2.11.2009–31.5.2011	1.11.2010–31.5.2012
Osakkeen merkintähinta, €	14,22	16,98	26,87	16,27
Yksi optio-oikeus oikeuttaa merkitsemään osakkeita	1	1	1	1

Optio-oikeuksilla merkittyjen osakkeiden osinko-oikeus ja muut osakasoikeudet alkavat osakepääoman korotuksen tultua rekisteröidyksi kaupparekisteriin.

Osakkeenomistajat

Lassila & Tikanoja Oyj:llä oli vuoden 2008 lopussa 6 135 osakkeenomistajaa (4 985; 4 535). Hallintarekisteröityjen ja suorassa ulkomaisessa omistuksessa olevien osakkeiden osuus oli 10,3 % osakekannasta (14,3 %; 10,9 %).

Muutokset suurimmissa osakkeenomistajissa

Lassila & Tikanoja Oyj sai 26.3.2008 ilmoituksen, jonka mukaan Keskinäisen työeläkevakuutusosakeyhtiö Varman osuus Lassila & Tikanoja Oyj:n osakkeista ja äänistä oli laskenut 4,52 prosenttiin. 20.5.2008 yhtiö sai ilmoituksen, jonka mukaan Keskinäisen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarisen osuus Lassila & Tikanoja Oyj:n osakkeista ja äänistä oli noussut yli 10 prosenttiin.

Hallituksen ja toimitusjohtajan omistukset

Yhtiön hallituksen jäsenet ja toimitusjohtaja sekä heidän määräysvallassaan olevat yhteisöt omistivat 31.12.2008 yhteensä 4 872 660 yhtiön osaketta. Niiden osuus osake- ja äänimäärästä on 12,6 %. Toimitusjohtajan hallussa 31.12.2008 olleet optio-oikeudet oikeuttivat 112 000 osakkeen merkitsemiseen.

Osakkeenomistuksen jakautuminen suuruusluokittain 31.12.2008

Osakkeita kpl	Omistajien lukumäärä	%-osuus	Osakemäärä kpl	% osakkeista ja äänimäärästä
1–1 000	4 896	79,9	1 432 796	3,7
1 001–5 000	849	13,8	1 906 667	4,9
5 001–10 000	160	2,6	1 197 637	3,1
10 001–100 000	192	3,1	5 439 924	14,0
100 001–500 000	25	0,4	4 846 933	12,5
yli 500 000	13	0,2	20 102 657	51,8
	6 135	100,0	34 926 614	90,0
Hallintarekisteröidyt osakkeet			3 831 724	9,9
Yhteistilillä			40 536	0,1
Yhteensä			38 798 874	100,0

Osakkeenomistuksen jakautuminen sektoreittain 31.12.2008

	Omistajien lukumäärä	%-osuus	Osakemäärä kpl	% osakkeista ja äänimäärästä
Yritykset ja asuntoyhtiöt	422	6,9	1 621 974	4,2
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	47	0,8	8 073 307	20,8
Julkisyhteisöt	36	0,6	9 502 531	24,5
Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	181	2,9	4 797 895	12,4
Kotitaloudet	5 404	88,1	10 761 497	27,7
Ulkomaiset osakkeenomistajat	45	0,7	169 410	0,4
	6 135	100,0	34 926 614	90,0
Hallintarekisteröidyt osakkeet			3 831 724	9,9
Yhteistilillä			40 536	0,1
Yhteensä			38 798 874	100,0

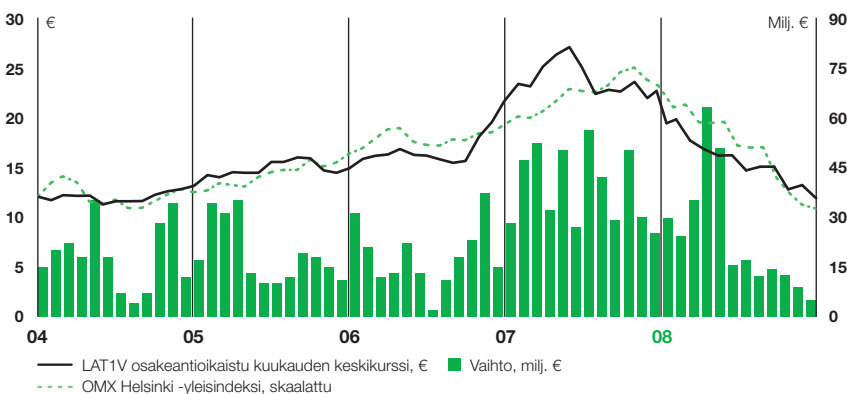
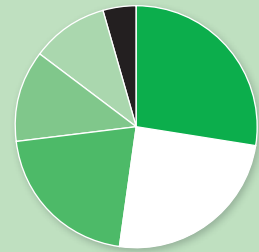
Suurimmat osakkeenomistajat 31.12.2008

Osakas	Osakemäärä kpl	% osakkeista ja äänimäärästä
1. Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen	4 104 858	10,6
2. Evald ja Hilda Nissin Säätiö	2 413 584	6,2
3. Mandatum Henkivakuutusosakeyhtiö	2 231 238	5,8
4. Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Tapiola	1 974 240	5,1
5. Juhani Majjala	1 527 994	3,9
6. OP-rahastot	1 446 675	3,7
7. Keskinäinen Työeläkevakuutusyhtiö Varma	1 265 690	3,3
8. Tapiola-ryhmä	1 134 801	2,9
Keskinäinen Vakuutusyhtiö Tapiola	674 534	1,7
Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Tapiola	310 161	0,8
Yritysten Henkivakuutus Oy Tapiola	150 106	0,4
9. Nordea-rahastot	1 028 328	2,7
10. Valtion Eläkerahasto	927 000	2,4
11. Heikki Bergholm	774 807	2,0
12. Mikko Majjala	687 600	1,8
13. Kristiina Turjanmaa	585 842	1,5
14. Sampo-rahastot	419 952	1,1
15. Fondita-rahastot	379 039	1,0
16. Aktia-rahastot	315 878	0,8
17. Eeva Majjala	312 500	0,8
18. Eläkevakuutusosakeyhtiö Veritas	274 576	0,7
19. Evli-rahastot	242 472	0,6
20. Liikesivistysrahaston kannatusyhdistys ry	220 000	0,6
Yhteensä	22 267 074	57,4

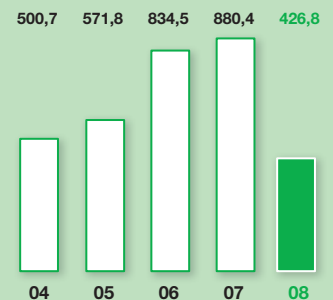
Tiedot osakkeenomistajista perustuvat Euroclear Finland Oy:n ylläpitämään osakasluetteloon.

Tiedot osakkeista ja osakkeenomistajista ovat nähtävissä yhtiön konsernisivustolla. Tiedot päivitetään kerran kuukaudessa.

Lassila & Tikanojan osakkeiden osakeantioikaistu kurssikehitys ja vaihto

Osakkeenomistuksen
jakautuminen sektoreittain
% osakkeista ja äänistä

- Kotitaloudet
- Julkisyhteisöt
- Rahoitus- ja vakuutuslaitokset
- Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt
- Ulkomaiset ja hallintarekisteröidyt osakkeenomistajat
- Yritykset ja asuntoyhtiöt

Osakekannan markkina-arvo
vuoden lopussa, milj. €

Osakekohtaiset tunnusluvut

	2008	2007	2006	2005	2004**	2004
Osakekohtainen tulos, € (EPS)	1,03	0,83	0,90	0,70	0,79	1,01
Laimennettu osakekohtainen tulos, € (EPS)	1,03	0,82	0,90	0,70	0,78	1,01
Oma pääoma/osake, €	5,28	5,21	4,52	3,98	3,49	3,49
Osakekohtainen osinko, €	0,55*	0,55	0,55	0,40	0,25	0,25
Osinko tuloksesta, %	53,4*	66,7	61,1	57,0	31,7	24,7
Efekttiivinen osinkotuotto, %	5,0*	2,4	2,5	2,7	1,9	1,9
Hinta/voitto-suhde (P/E)	10,7	27,5	24,1	21,2	16,6	13,0
Liiketoiminnan rahavirta/osake, €	1,82	1,43	1,82	1,28	1,40	1,40
Osakeantioikaistu tilikauden alin kaupantekokurssi, €	10,26	20,03	14,75	13,10	11,48	11,48
ylin kaupantekokurssi, €	23,00	27,96	22,46	16,67	14,09	14,09
keskikurssi, €	16,50	23,59	16,99	14,68	12,72	12,72
päättökurssi, €	11,00	22,70	21,66	14,90	13,13	13,13
Osakekannan markkina-arvo 31.12., milj. €	426,8	880,4	834,5	571,8	500,7	500,7
Osakkeiden osakeantioikaistu lukumäärä keskimäärin vuoden aikana	38 796 135	38 670 047	38 444 950	38 193 024	34 650 239	34 650 239
vuoden lopussa	38 798 874	38 784 374	38 528 174	38 377 774	38 136 234	38 136 234
keskimäärin vuoden aikana, laimennettu	38 816 873	38 843 151	38 600 805	38 420 755	34 870 587	34 870 587
Vaihdettujen osakkeiden osakeantioikaistu lukumäärä, kpl	17 452 448	19 802 194	12 807 684	15 263 446	17 264 627	17 264 627
% keskimääräisestä osakemäärästä	45,0	51,2	33,3	40,0	49,8	49,8
Osakkeiden vaihto, 1 000 €	287 928	467 215	217 562	224 128	219 558	219 558

* Hallituksen ehdotus

** Tulos ilman eläkevastuun tuloutusta

Tunnuslukujen laskentaperusteet

Osakekohtainen tulos =	$\frac{\text{emoyhtiön osakkeenomistajille kuuluva tilikauden voitto}}{\text{osakkeiden osakeantioikaistu laimentamaton lukumäärä keskimäärin}}$
Laimennettu osakekohtainen tulos =	$\frac{\text{emoyhtiön osakkeenomistajille kuuluva tilikauden voitto}}{\text{osakkeiden osakeantioikaistu laimennettu lukumäärä keskimäärin (Liitetieto 10. Osakekohtainen osinko)}}$
Oma pääoma/osake =	$\frac{\text{emoyhtiön osakkeenomistajille kuuluva oma pääoma}}{\text{osakkeiden osakeantioikaistu laimentamaton lukumäärä tilinpäätöspäivänä}}$
Liiketoiminnan rahavirta/osake =	$\frac{\text{liiketoiminnan nettorahavirta rahoituslaskelmasta}}{\text{osakkeiden osakeantioikaistu laimentamaton lukumäärä keskimäärin}}$
Osakekohtainen osinko =	$\frac{\text{tilikauden osakekohtainen osinko}}{\text{tilikauden jälkeen tapahtuneiden osakeantien oikaisukerroin}}$
Osinko tuloksesta, % =	$\frac{\text{osakekohtainen osinko}}{\text{osakekohtainen tulos}} \times 100$
Efekttiivinen osinkotuotto, % =	$\frac{\text{osakekohtainen osinko}}{\text{tilikauden päättökurssi}} \times 100$
Hinta/voitto-suhde (P/E) =	$\frac{\text{tilikauden päättökurssi}}{\text{osakekohtainen tulos}}$
Osakekannan markkina-arvo =	osakkeiden laimentamaton lukumäärä vuoden lopussa x tilikauden päättökurssi
Vuoden 2004 osakeannin oikaisukerroin =	2,178462

Taloudellista kehitystä kuvaavat tunnusluvut

	2008	2007	2006	2005	2004*	2004
Liikevaihto, milj. €	606,0	554,6	436,0	377,4	337,2	337,2
Liikevoitto, milj. €	55,5	48,8	50,2	39,3	40,8	51,3
% liikevaihdosta	9,2	8,8	11,5	10,4	12,1	15,2
Voitto ennen veroja, milj. €	50,7	44,5	48,5	37,5	37,9	48,4
% liikevaihdosta	8,4	8,0	11,1	9,9	11,2	14,4
Tilikauden voitto, milj. €	40,0	32,2	35,3	27,2	27,7	35,5
% liikevaihdosta	6,6	5,8	8,1	7,2	8,2	10,5
Tilikauden voitto emoyhtiön omistajille, milj. €	40,0	31,9	34,6	26,8	27,3	35,1
% liikevaihdosta	6,6	5,8	7,9	7,1	8,1	10,4
EVA, milj. €	25,0	23,0	28,6	18,3	22,7	
Liiketoiminnan rahavirta, milj. €	70,4	55,4	69,9	48,9	48,4	48,4
Taseen loppusumma, milj. €	477,7	438,3	352,6	314,8	283,0	283,0
Oman pääoman tuotto, % (ROE)	19,6	17,0	21,2	18,8	25,2	32,3
Sijoitetun pääoman tuotto, % (ROI)	17,1	17,6	21,0	17,9	22,5	27,1
Omavaraisuusaste, %	43,2	46,6	50,4	49,5	48,1	48,1
Gearing, %	58,8	42,7	29,7	49,3	45,6	45,6
Korolliset nettovelat, milj. €	120,5	86,4	52,5	76,5	61,4	61,4
Bruttoinvestoinnit, milj. €	84,2	93,2	47,2	60,9	48,1	48,1
% liikevaihdosta	13,9	16,8	10,8	16,1	14,3	14,3
Poistot ja arvonalentumiset, milj. €	41,0	33,4	28,2	24,8	21,4	21,4
Henkilöstö kokoaikaiseksi muutettuna keskimäärin	8 363	7 819	6 775	5 918	5 409	5 409
Henkilöstö 31.12., koko- ja osa-aikaiset yhteensä	9 490	9 387	8 328	7 512	6 456	6 456

* Tulos ilman eläkevastuun tuloutusta

Tunnuslukujen laskentaperusteet

Oman pääoman tuotto, % (ROE) =	$\frac{\text{tilikauden voitto}}{\text{oma pääoma (keskiarvo)}} \times 100$
Sijoitetun pääoman tuotto, % (ROI) =	$\frac{(\text{voitto ennen veroja} + \text{rahoituskulut})}{(\text{taseen loppusumma} - \text{korottomat velat (keskiarvo)})} \times 100$
Omavaraisuusaste, % =	$\frac{\text{oma pääoma}}{(\text{taseen loppusumma} - \text{saadut ennakot})} \times 100$
Korolliset nettovelat =	korollinen vieras pääoma - likvidit varat
Gearing, % =	$\frac{\text{korolliset nettovelat}}{\text{oma pääoma}} \times 100$
EVA =	liikevoitto - sijoitetulle pääomalle (vuosineljännesten keskiarvo) laskettu kustannus ennen veroja WACC 2008: 9,30 % WACC 2006–2007: 8,75 % WACC 2004–2005: 9,00 %

Lassila & Tikanoja Oyj:n tilinpäätös vuodelta 2008

Konsernitilinpäätös	46
Konsernituloslaskelma	47
Konsernitase	48
Konsernin rahavirtalaskelma	50
Konsernin oman pääoman muutoslaskelma	51
Konsernitilinpäätöksen liitetiedot	52
Laatimisperiaatteet	52
1. Segmentti-informaatio	58
2. Hankitut liiketoiminnat	60
3. Työsuhde-etuuksista aiheutuvat kulut	63
4. Pitkäaikaishankkeet	63
5. Poistot ja arvonalentumiset	63
6. Liiketoiminnan muut tuotot ja kulut	63
7. Tutkimus- ja kehitysmenot	64
8. Rahoitustuotot ja -kulut	64
9. Tuloverot	64
10. Osakekohtainen tulos	66
11. Osakekohtainen osinko	66
12. Aineettomat hyödykkeet	67
13. Liikearvojen arvonalentumistestit	68
14. Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet	70
15. Yhteisyritykset	72
16. Osuudet osakkuusyryyksissä	72
17. Tytäryritykset	72
18. Myytävissä olevat pitkäaikaiset sijoitukset	72
19. Rahoitusleasingsaamiset	73
20. Vaihto-omaisuus	73
21. Myyntisaamiset ja muut saamiset	73
22. Myytävissä olevat lyhytaikaiset sijoitukset	73
23. Rahavarat	74
24. Oma pääoma	74
25. Osakeperusteiset maksut	75
26. Eläkevelvoitteet	77
27. Varaukset	78
28. Lainat	78
29. Muut pitkäaikaiset velat	79
30. Ostovelat ja muut lyhytaikaiset velat	79
31. Rahoitusvarat ja -velat arvostusryhmittäin	80
32. Johdannaissojimat	82
33. Muut vuokrasojimat	83
34. Rahavirtalaskelman liitetiedot	83
35. Lähipiiritapahtumat	83
36. Tilintarkastuskustannukset	84
37. Vastuujoumat	84
38. Rahoitusriskien hallinta	85
39. Riita-asiat ja oikeusprosessit	88
40. Tilingpäättöspäivän jälkeiset tapahtumat	88
Emoyhtiön tilinpäättös, FAS	89
Voitonjakoehdotus	93
Tilintarkastuskertomus	94

Kaikki vuosikertomuksen luvut on pyöristetty, joten yksittäisten lukujen yhteenlaskettu summa saattaa poiketa esitetystä summaluvesta.

Konsernituloslaskelma

1.1.–31.12. 1 000 €	2008	%	2007	%	Liitetieto
Liikevaihto	605 996	100,0	554 613	100,0	1
Myytyjä suoritteita vastaavat kulut	-533 681	-88,1	-478 151	-86,2	
Bruttokate	72 315	11,9	76 462	13,8	
Liiketoiminnan muut tuotot	21 708	3,6	3 834	0,7	6
Myyntin ja markkinoinnin kulut	-16 228	-2,7	-14 616	-2,6	
Hallinnon kulut	-12 105	-2,0	-11 614	-2,1	
Liiketoiminnan muut kulut	-7 102	-1,2	-5 291	-1,0	6
Liikearvon arvonalentuminen	-3 090	-0,5			13
Liikevoitto	55 498	9,2	48 775	8,8	3, 5
Rahoitustuotot	1 931	0,3	1 661	0,3	8
Rahoituskulut	-6 737	-1,1	-5 978	-1,1	8
Voitto ennen veroja	50 692	8,4	44 458	8,0	
Tuloverot	-10 724	-1,8	-12 291	-2,2	9
Tilikauden voitto	39 968	6,6	32 167	5,8	
Tilikauden voiton jakautuminen:					
Emoyhtiön omistajille	39 969		31 909		
Vähemmistölle	-1		258		
Emoyhtiön omistajille kuuluvasta voitosta laskettu osakekohtainen tulos:					
Osakekohtainen tulos, €	1,03		0,83		10
Laimennettu osakekohtainen tulos, €	1,03		0,82		

Konsernitilinpäätöksen liitetiedot muodostavat olennaisen osan tilinpäätöstä.

Konsernitase

31.12. 1 000 €	2008	%	2007	%	Liitetieto
VARAT					
Pitkäaikaiset varat					
Aineettomat hyödykkeet					12
Liikearvo	115 451		119 946		
Aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista	25 774		30 600		
Muut aineettomat hyödykkeet	11 402		11 571		
	152 627	32,0	162 117	37,0	
Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet					14
Maa-alueet	3 832		3 532		
Rakennukset ja rakennelmat	43 958		39 594		
Koneet ja kalusto	113 851		103 832		
Muut aineelliset hyödykkeet	78		82		
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	35 433		4 830		
	197 152	41,3	151 870	34,6	
Muut pitkäaikaiset varat					
Osuudet osakkuusyhtiöissä					16
Myytavissä olevat sijoitukset	502		410		18, 31
Rahoitusleasingsaamiset	4 694		3 823		19, 31
Laskennalliset verosaamiset	945		924		9
Muut saamiset	689		236		31
	6 830	1,4	5 393	1,2	
Pitkäaikaiset varat yhteensä	356 609	74,6	319 380	72,8	
Lyhytaikaiset varat					
Vaihto-omaisuus	18 827		14 350		20
Myyntisaamiset ja muut saamiset	74 634		71 824		21, 31
Johdannaissaamiset	112		1 189		31, 32
Ennakkomaksut	986		774		31
Myytavissä olevat sijoitukset	20 368		21 287		22, 31
Rahavarat	6 149		9 521		23, 31
Lyhytaikaiset varat yhteensä	121 076	25,4	118 945	27,2	
Varat yhteensä	477 685	100,0	438 325	100,0	

Konsernitilinpäätöksen liitetiedot muodostavat olennaisen osan tilinpäätöstä.

31.12. 1 000 €	2008	%	2007	%	Liitetieto
OMA PÄÄOMA JA VELAT					
Oma pääoma					
Emoyhtiön omistajille kuuluva oma pääoma					24
Osakepääoma	19 399		19 392		
Ylikurssirahasto	50 673		50 474		
Muut rahastot	-2 964		14 055		
Kertyneet voittovarot	97 799		86 327		
Tilikauden voitto	39 969		31 909		
	204 876		202 157		
Vähemmistön osuus	162		187		
Oma pääoma yhteensä	205 038	42,9	202 344	46,2	
Velat					
Pitkäaikaiset velat					
Laskennalliset verovelat	32 898		29 842		9
Eläkevelvoitteet	674		542		26
Varaukset	1 741		953		27
Lainat	102 487		81 411		28, 31
Muut velat	1 083		500		29, 31
	138 883	29,1	113 248	25,8	
Lyhytaikaiset velat					
Lainat	44 569		35 757		28, 31
Ostovelat ja muut velat	88 298		85 183		30, 31
Johdannaisvelat	610		897		31, 32
Verovelat	273		794		
Varaukset	14		102		27
	133 764	28,0	122 733	28,0	
Velat yhteensä	272 647	57,1	235 981	53,8	
Oma pääoma ja velat yhteensä	477 685	100,0	438 325	100,0	

Konsernitilinpäätöksen liitetiedot muodostavat olennaisen osan tilinpäätöstä.

Konsernin rahavirtalaskelma

1 000 €	2008	2007	Liitetieto
Liiketoiminnan rahavirta			
Tilikauden voitto	39 968	32 167	
Oikaisut	43 096	52 128	34
Tulorahoitus ennen käyttöpääoman muutosta	83 064	84 295	
Käyttöpääoman muutos			
Myyntisaamisten ja muiden saamisten muutos	3 502	-4 903	
Vaihto-omaisuuden muutos	-4 492	-6 824	
Ostovelkojen ja muiden velkojen muutos	3 152	-1 450	
Käyttöpääoman muutos	2 162	-13 177	
Maksetut korot	-5 953	-5 104	
Saadut korot	1 867	1 460	
Maksetut verot	-10 716	-12 041	
Liiketoiminnan nettorahavirta	70 424	55 433	
Investointien rahavirta			
Hankitut tytäryritykset ja liiketoiminnot vähennettynä hankintahetken rahavaroilla	-4 298	-37 050	2
Myydyt tytäryritykset ja liiketoiminnot vähennettynä myyntihetken rahavaroilla	23	1 878	34
Investoinnit aineellisiin ja aineettomiin käyttöomaisuushyödykkeisiin	-77 542	-49 109	
Aineellisten ja aineettomien käyttöomaisuushyödykkeiden myynnit	789	2 261	
Investoinnit myytävissä oleviin sijoituksiin	-200	-147	
Muiden pitkäaikaisten saamisten muutos	-11	1	
Myytävissä olevien pitkäaikaisten sijoitusten myynnit	16 867	1 098	
Saadut osingot investoinneista	4	4	
Investointien nettorahavirta	-64 368	-81 064	
Rahoituksen rahavirta			
Osakeannista saadut maksut	206	2 936	24
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-4 593	23 011	
Pitkäaikaisten lainojen nostot	47 000	50 302	
Pitkäaikaisten lainojen takaisinmaksut	-14 546	-39 909	
Maksetut osingot	-21 315	-21 360	
Rahoituksen nettorahavirta	6 752	14 980	
Likvidien varojen nettomuutos	12 808	-10 651	
Likvidit varat tilikauden alussa	14 008	24 790	
Valuuttakurssien muutosten vaikutus	-339	-131	
Myytävissä olevien lyhytaikaisten sijoitusten käyvän arvon muutos	40		
Likvidit varat taseessa tilikauden lopussa	26 517	14 008	23

Konsernitilinpäätöksen liitetiedot muodostavat olennaisen osan tilinpäätöstä.

Konsernin oman pääoman muutoslaskelma

1 000 €	Osake- pääoma	Ylikurssi- rahasto	Muunto- ero- rahasto	Arvon- muutos- rahastot	Kertyneet voitto- varat	Emoyhtiön omistajille kuuluva oma pääoma	Vähem- mistön osuus	Oma pääoma yhteensä	Liitetieto
Oma pääoma 1.1.2007	19 264	47 666	-69	395	106 904	174 160	2 709	176 869	
Suojausrahasto, käyvän arvon muutos				136		136		136	
Myytavissä olevat lyhytaikaiset sijoitukset, käyvän arvon muutos				14 230		14 230		14 230	22
Muuntoerot			-637			-637	-1	-638	
Suoraan omaan pääomaan kirjatut tuotot ja kulut			-637	14 366		13 729	-1	13 728	
Tilikauden voitto					31 909	31 909	258	32 167	
Kaudella kirjatut tuotot ja kulut			-637	14 366	31 909	45 638	257	45 895	
Optiopalkitseminen									
Merkinnät 2002-optioilla	128	2 808				2 936		2 936	24, 25
Kulukirjaus optioista					613	613		613	25
Osingonjako					-21 190	-21 190	-180	-21 370	11
Vähemmistön osto							-2 599	-2 599	
Oma pääoma 31.12.2007	19 392	50 474	-706	14 761	118 236	202 157	187	202 344	
Oma pääoma 1.1.2008	19 392	50 474	-706	14 761	118 236	202 157	187	202 344	
Suojausrahasto, käyvän arvon muutos				-972		-972		-972	
Myytavissä olevat lyhytaikaiset sijoitukset, käyvän arvon muutos				-14 209		-14 209		-14 209	22, 18
Muuntoerot			-1 838			-1 838	-24	-1 862	
Suoraan omaan pääomaan kirjatut tuotot ja kulut			-1 838	-15 181		-17 019	-24	-17 043	
Tilikauden voitto					39 969	39 969	-1	39 968	
Kaudella kirjatut tuotot ja kulut			-1 838	-15 181	39 969	22 950	-25	22 925	
Optiopalkitseminen									
Merkinnät 2005-optioilla	7	199				206		206	24, 25
Kulukirjaus optioista					886	886		886	25
Osingonjako					-21 323	-21 323		-21 323	11
Oma pääoma 31.12.2008	19 399	50 673	-2 544	-420	137 768	204 876	162	205 038	

Lisätietoja omasta pääomasta on liitetiedossa 24. Oma pääoma ja omaan pääomaan kirjatuista veroista liitetiedossa 9. Tuloverot.

Konsernitiilinpäätöksen liitetiedot muodostavat olennaisen osan tilinpäätöstä.

Konsernitilinpäätöksen liitetiedot

Perustiedot

Lassila & Tikanoja Oyj on suomalainen julkinen osakeyhtiö, jonka kotipaikka on Helsinki. Yhtiön rekisteröity osoite on Hopeatie 2, 00440 Helsinki. Konserni, jonka muodostavat emoyhtiö Lassila & Tikanoja Oyj ja sen tytäryritykset (L&T), on erikoistunut ympäristönhooltoon sekä kiinteistöjen ja laitosten tukipalveluihin. Konserni on merkittävä puupohjaisten biopolttoaineiden, kierrätyspolttoaineiden ja uusioraaka-aineiden toimittaja. Konsernilla on toimintaa Suomessa, Ruotsissa, Latviassa ja Venäjällä.

Lassila & Tikanoja Oyj:n osake noteerataan NASDAQ OMX Helsingissä.

Jäljennös konsernitilinpäätöksestä on saatavissa yhtiön konsernisivulta www.lassila-tikanoja.com/fi tai konsernin emoyrityksen pääkonttorista osoitteesta PL 28, 00441 Helsinki.

Tämän tilinpäätöksen Lassila & Tikanoja Oyj:n hallitus on 9. päivänä helmikuuta 2009 hyväksynyt julkistettavaksi. Suomen osakeyhtiölain mukaan osakkeenomistajilla on mahdollisuus hyväksyä tai hylätä tilinpäätös sen julkistamisen jälkeen pidettävässä yhtiökokouksessa. Yhtiökokouksella on myös mahdollisuus tehdä päätös tilinpäätöksen muuttamisesta.

Tilinpäätöksen laatimisperiaatteet

Konsernitilinpäätöksen tärkeimmät laatimisperiaatteet on esitetty alla. Samoja periaatteita on käytetty yhdenmukaisesti kaikissa esitetyissä tiedoissa, ellei erikseen toisin ole mainittu.

Laatimisperusta

Konsernitilinpäätös on laadittu kansainvälisten tilinpäätösstandardien (International Financial Reporting Standards) mukaisesti ja sitä laadittaessa on noudatettu 31.12.2008 voimassa olleita IFRS- ja IAS-standardeja sekä IFRIC- ja SIC-tulkintoja. Kansainvälisillä tilinpäätösstandardeilla tarkoitetaan Suomen kirjanpitolaisia ja sen nojalla annetuissa säännöksissä EU:n asetuksessa (EY) N:o 1606/2002 säädetyn menettelyn mukaisesti EU:ssa sovellettavaksi hyväksytyjä standardeja ja niistä annettuja tulkintoja. Konsernitilinpäätöksen liitetiedot ovat myös suomalaisen, IFRS-säännöksiä täydentävän, kirjanpito- ja yhteisöläinsäädännön mukaiset.

Konsernitilinpäätös on laadittu euroissa ja se esitetään tuhanina euroina. Tilinpäätös perustuu alkuperäisiin hankintamenoihin lukuun ottamatta sellaisia myytävissä olevia sijoituksia, joiden käypä arvo voidaan määrittää markkinahintojen avulla, ja johdannaissovimuksia, jotka on arvostettu käypään arvoon. Osakeperusteiset maksut on kirjattu käypään arvoon niiden myöntämishetkellä.

Yhdistelyperiaatteet

Konsernitilinpäätös sisältää emoyhtiön Lassila & Tikanoja Oyj:n sekä kaikki tytäryritykset, joissa emoyhtiöllä on suoraan tai välillisesti yli 50 %:n osuus äänimäärästä. Tytäryritykset yhdistellään konsernitilinpäätökseen siitä hetkestä lähtien, jolloin L&T on saanut määräysvallan, siihen saakka, jolloin määräysvalta lakkaa. Määräysvallalla tarkoitetaan oikeutta määrätä yrityksen talouden ja liiketoiminnan periaatteista hyödyn saamiseksi sen toiminnasta.

Hankitut tytäryritykset sisällytetään tilinpäätökseen käyttäen hankintameno menetelmää. Hankintamenoa määritettäessä otetaan huomioon käypiin arvoihin arvostetut vastikkeeksi annetut varat ja vastuulle otetut velat sekä hankinnasta välittömästi johtuneet menot. Hankitut, yksilöitävissä olevat varat ja velat arvostetaan hankintahetken käypiin arvoihin. Se määrä, jolla hankintameno ylittää konsernin osuuden hankittujen nettovarojen käyvästä arvosta, kirjataan liikearvoksi. Jos hankintameno on pienempi kuin hankitun tytäryhtiön nettovarojen käypä arvo, tämä erotus kirjataan suoraan tuloslaskelmaan. Ennen vuotta 2004 tapahtuneiden liiketoimintojen yhdistämisen osalta liikearvo vastaa aiemman tilinpäätösnormis-

ton mukaista kirjanpitoarvoa. Näiden hankintojen tilinpäätöskäsittelyyn sovelletaan siirtymästandardia, eikä hankintameno laskelmia ole laadittu uudelleen IFRS 3:n mukaisiksi konsernin avaavaa IFRS-tasetta (1.1.2004) laadittaessa.

Konsernin sisäiset liiketapahtumat, saamiset, velat, realisoitumattomat katteet sekä sisäinen voitonjako eliminoidaan konsernitilinpäätöksessä. Tilikauden voiton jakautuminen emoyhtiön omistajille ja vähemmistölle esitetään tuloslaskelman yhteydessä ja vähemmistölle kuuluva osuus omista pääomista esitetään omana eränään taseessa konsernin omassa pääomassa. Vähemmistön osuus kertyneistä tappioista kirjataan konsernitilinpäätökseen enintään sijoituksen määrään saakka.

Saman määräysvallan alaisten yhteisöjen väliset liiketoimintojen yhdistämiset on käsitelty alkuperäisiin hankintamenoihin perustuen, sillä nämä hankinnat eivät sisälly IFRS 3 Liiketoimintojen yhdistämiset -standardin soveltamisalaan. Vähemmistöosuuksien hankinnoissa hankintameno ja hankitun oman pääoman välinen erotus kirjataan liikearvoksi.

Yhteisyritykset ovat yrityksiä, joissa L&T käyttää toisen osapuolen kanssa yhteistä määräysvaltaa. Yhteisyritykset yhdistellään suhteellista yhdistelytapaa käyttäen rivi riviltä. Konsernitilinpäätös sisältää L&T:n osuuden yhteisyritysten varoista, veloista, tuotoista, kuluista ja vastuista.

Ulkomaan rahan määräisten erien muuntaminen

Konserniin kuuluvien tytäryritysten tilinpäätökseen sisältyvät erät mitataan sen taloudellisen ympäristön valuutassa, jossa kukin tytäryritys pääasiallisesti toimii (toimintavaluutta). Konsernitilinpäätös esitetään euroina, joka on emoyhtiön toimintavaluutta.

Ulkomaan rahan määräiset liiketapahtumat muunnetaan euroiksi tapahtumapäivän valuuttakursseihin. Ulkomaan rahan määräiset monetaariset erät muunnetaan euroiksi käyttäen tilinpäätöspäivän valuuttakursseja. Ei-monetaariset erät arvostetaan tapahtumapäivän kurssiin. L&T:llä ei ole ulkomaan rahan määräisiä ei-monetaarisia eriä, jotka arvostettaisiin käypiin arvoihin. Ulkomaan rahan määräisistä liiketapahtumista ja monetaaristen erien muuntamisesta syntyneet kurssivoitot ja -tappiot merkitään tuloslaskelmaan. Liiketoiminnan kurssivoitot ja -tappiot sisältyvät vastaaviin eriin liikevoiton yläpuolelle ja rahoituserien kurssivoitot ja -tappiot sisältyvät rahoitustuottoihin tai -kuluihin.

Niiden konserniyritysten, joiden toimintavaluutta ei ole euro, tuloslaskelmat muunnetaan euroiksi tilikauden keskipäiväkurssiin ja taseet tilinpäätöspäivän valuuttakursseihin. Tilikauden tuloksen muuntaminen eri kursseilla tuloslaskelmassa ja taseessa aiheuttaa muuntoeron, joka kirjataan oman pääoman muuntoerorahastoon. Ulkomaisten tytäryhtiöiden hankintameno eliminoinnista sekä hankinnan jälkeen kertyneiden oman pääoman erien muuntamisesta syntyneet muuntoerot kirjataan muuntoerorahastoon. Osana tytäryhtiöiden nettosijoitusta käsitellään pitkäaikaiset lainasaamiset, joiden suorittamista ei ole suunniteltu ja joiden suorittaminen ei ole todennäköistä ennakoitavissa olevassa tulevaisuudessa. Myös näiden saamisten aiheuttamat muuntoerot kirjataan muuntoerorahastoon. Kun tytäryritys myydään, kertyneet muuntoerot kirjataan tuloslaskelmaan osana myynnistä syntyvää kokonaisvoittoa tai -tappiota.

Ulkomaisten yksiköiden hankinnasta syntyvät liikearvot ja näiden yksiköiden varojen ja velkojen kirjanpitoarvoihin hankinnan yhteydessä tehtävät käypien arvojen kohdistukset on käsitelty kyseisten yksiköiden varoina ja velkoina ja muunnettu euroiksi tilinpäätöspäivän kurssieja käyttäen.

Tuloutusperiaatteet

Tuotot palveluista kirjataan, kun palvelut on suoritettu. Mikäli laitoksilla valmistetaan myytäviä materiaaleja, kirjataan materiaalien hankintameno vaihto-omaisuuteen. Mikäli käsiteltävällä materiaalilla ei ole myyntihintaa, kirjataan kustannusvaraukset siirtovelkoihin.

Tuotot myydyistä tavaroista kirjataan, kun tavaroiden omistamiseen liittyvät merkittävät riskit ja edut ovat siirtyneet ostajalle ja tuoton määrä on määritettävissä luotettavasti.

Liikevaihtoa laskettaessa myyntituottoja oikaistaan välillisillä veroilla ja alennuksilla.

Korkotuotot on kirjattu efektiivisen koron menetelmällä. Konsernin osinkotuotot ovat vähäiset ja ne kirjataan oikeuden synty-mishetkellä, mikäli tieto osingoista saadaan tällöin. Muutoin ne kirjataan maksupäivänä.

Pitkäaikaishankkeet

Pitkäaikaishankkeen tulot ja menot kirjataan tuotoiksi ja kuluiksi valmistumisasteen perusteella, kun hankkeen lopputulos voidaan arvioida luotettavasti. Kaatopaikkojen sulkemisurakat ovat osatuloitettavia pitkäaikaishankkeita. Niiden aloitus ja valmistuminen ajoittuvat eri tilikausille. Hankkeen valmistumisaste määritellään tarkasteluhetken mennessä suoritetusta työstä aiheutuneiden menojen osuutena hankkeen arvioiduista kokonaismenoista. Jos syntyneet menot ja kirjatut voitot ovat suuremmat kuin hankkeesta laskutettu määrä, erotus esitetään taseessa erässä siirtosaamiset. Jos syntyneet menot ja kirjatut voitot ovat pienemmät kuin hankkeen laskutus, erotus esitetään erässä saadut ennakot.

Silloin kun pitkäaikaishankkeen lopputulosta ei voida arvioida luotettavasti, hankkeesta johtuvat menot kirjataan kuluksi samalla tilikaudella, jolla ne ovat syntyneet ja hankkeesta saatavia tuottoja kirjataan vain siihen määrään asti, kuin toteutuneita menoja vastaava rahamäärä on saatavissa. Mikäli on todennäköistä, että hankkeen valmiiksi saamiseen tarvittavat kokonaismenot ylittävät hankkeesta saatavat kokonaistulot, odotettavissa oleva tappio kirjataan kuluksi välittömästi.

Pilaantuneiden maiden vastaanotto toimintaa ei ole käsitelty pitkäaikaishankkeena, koska hankkeiden lopputulokset eivät ole arvioidavissa luotettavasti. Varovaisuuden periaatteen mukaan tuloutus tapahtuu vasta, kun maat on loppusijoitettu. Hankkeiden menot kirjataan kuluksi sillä tilikaudella, jolla ne ovat syntyneet.

Tutkimus ja kehitys

Tutkimuskustannukset kirjataan tuloslaskelmaan sillä tilikaudella, jonka aikana ne ovat syntyneet. Uusien palvelukonseptien antamat hyödyt ovat todennettavissa vasta niin myöhäisessä vaiheessa, että aktivoitavaksi jäävä osuus on epäolennainen ja näin ollen aktiivointia ei tehdä.

Taseeseen on aktivoitu ohjelmistoprojekteista kehitysmenoja, joista on tarkempi kuvaus seuraavassa kohdassa.

Liikearvo ja muut aineettomat hyödykkeet

Liikearvo on se osa hankintamenosta, joka ylittää L&T:n osuuden hankittujen yritysten nettovarallisuuden käyvästä arvosta hankintahetkellä. Liikearvosta ei tehdä poistoja, vaan se testataan vuosittain arvonalentumisen varalta. Taseessa liikearvot esitetään alkuperäiseen hankintamenuon vähennettynä mahdollisilla arvonalentumisilla.

Liiketoimintojen yhdistämisissä hankitut aineettomat hyödykkeet arvostetaan käypään arvoon. Aineettomien hyödykkeiden taloudellisen vaikutusajan arvioidaan olevan joko rajallinen tai rajoittamaton. L&T:llä liiketoimintojen yhdistämisissä kirjatut aineettomat hyödykkeet ovat mm. asiakassuhteita, kilpailukieltosopimuksia ja ympäristölupia. Niillä on rajallinen taloudellinen vaikutusaika, joka vaihtelee kolmesta kolmeentoista vuoteen.

Muut aineettomat hyödykkeet ovat pääasiassa ohjelmistoja ja ohjelmistolisenssejä.

Ohjelmistoprojektien kustannukset aktivoidaan muihin aineettomiin hyödykkeisiin siitä lähtien kun projektit ovat siirtyneet tutkimusvaiheesta kehittämisvaiheeseen, ja projektin tulos on yksilöitävissä oleva aineeton hyödyke. Tällaisen aineettoman hyödykkeen

tulee tuottaa L&T:lle vastaista taloudellista hyötyä, joka ylittää sen kehittämisen syntyneet menot. Hankintamenu käsittää kaikki menot, jotka johtuvat välittömästi omaisuuserän saattamisesta valmiiksi toimimaan johdon tarkoittamalla tavalla. Suurimmat menot ovat ulkopuolisille maksetut konsulttipalkkiot ja oman henkilöstön palkka- ja muut kustannukset.

Ohjelmistojen ja ohjelmistolisenssien poisto-aika on viisi vuotta.

Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet

Aineellinen käyttöomaisuus arvostetaan alkuperäiseen hankintamenuon. Alkuperäinen hankintamenu sisältää menot, jotka välittömästi johtuvat kyseisen omaisuuserän hankkimisesta. Yhteisyritys L&T Recoilin regenerointilaitoksen rakentamiseen liittyvät rahoituskulut aktivoidaan osana investoinnin hankintamenua ja poistetaan hyödykkeen taloudellisen vaikutusaikana. L&T Recoilin lainat on otettu regenerointilaitoksen rakentamista varten, joten hankintamenuon on aktivoitu todelliset vieraan pääoman menot. Ennen regenerointilaitoksen valmistumista L&T Recoilille ei synny lainkaan liikevaihtoa.

Liiketoimintojen yhdistämisissä aineellinen käyttöomaisuus arvostetaan hankintahetken käypään arvoon. Taseessa aineellinen käyttöomaisuus esitetään vähennettynä kertyneillä poistoilla ja mahdollisilla arvonalentumisilla.

Aineellisista käyttöomaisuushyödykkeistä tehdään tasapoistot arvioidun taloudellisen vaikutusajan kuluessa lukuun ottamatta uusia kaatopaikkoja. Arvioidut taloudelliset vaikutusajat tarkistetaan jokaisena tilinpäätöspäivänä, ja jos ne eroavat merkittävästi aikaisemmista arvioista, poistoaikoja muutetaan kuvastamaan taloudellisen hyödyn odotuksissa tapahtuneita muutoksia.

Tilinpäätöksen poistot perustuvat seuraaviin arvioituihin taloudellisiin vaikutusaikoihin:

Rakennukset ja rakennelmat	5–25 vuotta
Kuljetusvälineet	6–15 vuotta
Koneet ja kalusto	4–15 vuotta

Uusiin kaatopaikkoihin alettiin soveltaa vuoden 2008 aikana suoriteyksikköön perustuvaa poistomenetelmää. Läjitysalueet poistetaan niille toimitetun jätteen viemän tilavuuden mukaan. Menetelmä kuvaa tasapoistoa paremmin sitä, miten konserni odottaa saavansa läjitysalueista taloudellista hyötyä. Keravan läjitysalue on täyttyvässä, joten se poistetaan loppuun tasapoistoin.

Maa-alueista ei tehdä poistoja.

Mikäli käyttöomaisuushyödyke koostuu useammasta osasta, joiden taloudelliset vaikutukset ovat eri pituiset, kukin osa käsitellään erillisenä hyödykkeenä. Tavanomaiset korjaus- ja kunnossapitokustannukset kirjataan tuloslaskelmaan sillä tilikaudella, jolla ne ovat syntyneet. Kooltaan merkittävien uudistus- ja parannushankkeiden menot kirjataan taseeseen, jos on todennäköistä, että taloudellisen hyödyn lisäys koituu tulevaisuudessa konsernin hyväksi. Aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden luovutuksesta ja käytöstä poistamisesta johtuvat voitot ja tappiot lasketaan saatujen nettotuottojen ja tasearvojen erotuksena ja kirjataan liiketoiminnan muihin tuottoihin tai kuluihin.

Arvonalentumiset

Omaisuuksien tasearvoja arvioidaan jatkuvasti mahdollisen arvonalentumisen selvittämiseksi. Jos viitteitä ilmenee, arvioidaan kyseisestä omaisuuserästä kerrytettävissä oleva rahamäärä arvonalentumistestausta varten. Arvonalentumistarvetta tarkastellaan rahavirtaa tuottavien yksikköjen tasolla, eli sillä alimmalla yksikkötasolla, joka on pääosin muista yksiköistä riippumaton ja jonka rahavirrat ovat erotettavissa muista rahavirroista.

Kerrytettävissä oleva rahamäärä on omaisuuserän käypä arvo vähennettynä luovutuksesta aiheutuvilla kustannuksilla tai sitä kor-

keampi käyttöarvo. Käyttöarvolla tarkoitetaan kyseisestä omaisuuserästä tai rahavirtaa tuottavasta yksiköstä saatavissa olevia arvioituja vastaisia nettorahavirtoja, jotka diskontataan nykyarvoonsa. Arvon alentumistappio kirjataan tuloslaskelmaan, kun omaisuuserän kirjanpitoarvo on suurempi kuin siitä kerrytettävissä oleva rahamäärä. Aikaisemmin kirjattu arvonalennustappio peruutetaan, mikäli olosuhteissa on tapahtunut muutos ja kerrytettävissä oleva rahamäärä on muuttunut.

Liikearvojen arvonalentumistestit tehdään vuosittain tai aina, kun viitteitä arvon alenemisesta ilmenee. Kerrytettävissä olevista rahamääristä tehdään sekä käyttöarvoon että nettomyyntihintaan perustuvat laskelmat niille rahavirtaa tuottaville yksiköille, joille liikearvot kuuluvat. Rahavirtaa tuottavaan yksikköön kohdistuvalla arvonalentumistappiolla vähennetään ensin rahavirtaa tuottavalle yksikölle kohdistettua liikearvoa ja tämän jälkeen muita yksikön omaisuuseriä tasasuhteisesti. Liikearvosta kirjattua arvonalennustappiota ei peruuteta.

Keskeneräiset aineettomat hyödykkeet ovat ohjelmistoprojekteja, jolle ei voida tehdä erillisiä arvonalennustestejä, koska niillä ei ole itsenäistä rahavirtaa. Jos tilikauden päättyessä todetaan, että projekti aiotaan saattaa loppuun ja ottaa ohjelmistot käyttöön, arvonalennukselle ei ole tarvetta. Keskeneräiset aineettomat hyödykkeet testataan kuitenkin osana sitä rahavirtaa tuottavaa yksikköä, johon ne kuuluvat.

Vuokrasopimukset

Ympäristöpalvelut-toimiala vuokraa asiakkaille laitteita, esimerkiksi jätepuristimia, pitkäaikaisilla vuokrasopimuksilla, joiden mukaan olennainen osa omistamiseen liittyvistä riskeistä ja eduista siirtyy vuokralle ottajalle. Tällaiset sopimukset luokitellaan rahoitusleasingisopimuksiksi ja niihin tehty nettosijoitus kirjataan sopimuksen alkamishetkellä myyntisaamiseksi. Kukin vuokraerä jaetaan rahoitustuotoksi ja myyntisaamisen lyhennykseksi. Rahoitustuotot kohdistetaan vuokra-ajalle siten, että jäljellä olevalle saamiselle tulee kullakin tilikaudella samansuuruinen tuotto prosentti.

Rahoitusleasingisopimuksilla vuokralle otetut hyödykkeet kirjataan aineelliseen käyttöomaisuuteen. Ne merkitään taseeseen määrään, joka on hyödykkeen käypä arvo tai sitä alempi vähimmäisvuokrien nykyarvo, ja poistetaan vuokrasopimuksen voimassaoloaikana tai sitä lyhyempänä taloudellisena vaikutusajana. Jos kuitenkin on kohtuullisen varmaa, että vuokralle otetun hyödykkeen omistusoikeus siirtyy L&T:lle vuokrauden päättymisen mennessä, poistot hyödykkeestä tehdään kuten vastaavasta L&T:n omistamasta hyödykkeestä. Sopimuksista johtuvat veloitteet kirjataan lainoihin. Kukin vuokraerä jaetaan rahoituskuluksi ja velan lyhennykseksi. Rahoituskulut kohdistetaan vuokra-ajalle siten, että jäljellä olevalle velalle tulee kullakin tilikaudella samansuuruinen korkoprosentti.

Sellaiset hyödykkeiden ja toimitilojen vuokrasopimukset, joissa omistamiselle ominaiset riskit ja edut säilyvät olennaisilta osin vuokranantajalla, luokitellaan muiksi vuokrasopimuksiksi. Niihin liittyvät vuokrat kirjataan tasasuuruksina erinä vuokra-ajan kuluessa tuotoiksi tai kuluiksi riippuen siitä, onko L&T vuokralle antajana vai ottajana. Muilla vuokrasopimuksilla vuokralle annetut hyödykkeet kirjataan aineellisiin käyttöomaisuushyödykkeisiin ja poistetaan taloudellisena vaikutusajana kuten vastaavat omassa käytössä olevat käyttöomaisuushyödykkeet.

Yhteisyritys L&T Recoil on tehnyt vedyn, kuumaöljyn ja höyryn hankintaa koskevan ostosopimuksen. Sopimuksen perusteella L&T Recoil on sitoutunut ostamaan niitä tuottavien laitosten tuotannon kokonaisuudessaan rakenteilla olevan regenerointilaitoksen käyttöön. Ostosopimuksen on määriteltävä sisältävän IFRIC 4:n mukaisen vuokrasopimuksen. Se on luokiteltu IAS 17:n mukaiseksi rahoitusleasingisopimuksiksi, jonka voimassaoloaika on sama kuin ostosopimuksen.

Rahoitusinstrumentit

Rahoitusvarat ja -velat luokitellaan lainoihin ja muihin saamiin, myytävissä oleviin sijoituksiin, käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviin rahoitusvaroihin ja -velkoihin sekä muihin velkoihin. Luokittelu tehdään hankinnan yhteydessä hankinnan tarkoituksen perusteella.

Rahoitusvaroihin kuuluva erä kirjataan pois taseesta silloin, kun oikeudet omaisuuserän rahavirtoihin lakkaavat tai kun siihen liittyvät riskit ja edut ovat siirtyneet merkittävilta osin L&T:n ulkopuolelle.

Lainat ja muut saamiset ovat johdannaisvaroihin kuulumattomia rahoitusvaroja, joihin liittyvät maksut ovat kiinteitä tai määriteltävissä olevia ja joita ei noteerata toimivilla markkinoilla. Myyntisaamiset ja muut saamiset sisältyvät tähän ryhmään ja ne merkitään taseeseen alkuperäisen arvon mukaisina vähennettynä hyvityksillä ja arvonalentumistappioilla.

Myytävissä olevat sijoitukset sisältävät osakkeita sekä sijoitus- ja yritystodistuksia. Ryhmään määritellään kuuluviksi toisaalta varsinaiseen liiketoimintaan kuulumattomat ei-tuotantokäytössä olevat rahoitusvarat ja toisaalta sellaiset rahoitusvarat, joita voidaan myydä liiketoiminnassa tarvittavan käyttöpääoman hankkimiseksi. Ryhmään kuuluvat rahoitusinstrumentit arvostetaan käypään arvoon.

Konserni on arvostanut kaikki noteeraamattomat osakkeet hankintamenuun tai tätä alempaan arvoon, mikäli niistä on kirjattu arvonalentumistappio. Näiden osakkeiden markkinat ovat epäaktiiviset eikä niiden käypä arvo ole luotettavasti määriteltävissä.

Silloin kun myytävissä olevat sijoitukset on tarkoitus pitää yli 12 kuukautta tilinpäätöspäivästä lukien, ne sisältyvät pitkäaikaisiin varoihin. Kaikki niiden ostot ja myynnit kirjataan selvityspäivänä. Mahdollinen sijoitus- ja yritystodistusten käyvän arvon muutos kaupantekopäivän ja selvityspäivän välisenä aikana kirjataan omaan pääomaan.

Tilinpäätöksissä myytävissä olevat sijoitukset arvostetaan käypään arvoon käyttämällä tilinpäätöspäivän markkinahintoja. Niiden käyvän arvon muutokset merkitään verovaikutus huomioon ottaen arvomuutosrahastoon omaan pääomaan ja kirjataan omasta pääomasta tuloslaskelmaan, kun sijoitus myydään tai se erääntyy. Myytävissä olevien rahoitusvarojen käyvän arvon muutos siirretään tuloslaskelmaan myös silloin, kun sijoituksen käypä arvo on pysyvästi alentunut.

Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat ja -velat ovat suojauslaskennan ulkopuolella olevia johdannaisopimuksia.

L&T:n ottamat lainat kirjataan selvityspäivänä taseeseen alun perin saadun vastikkeen perusteella käypään arvoon, johon sisällytetään hankinnasta tai liikkeellelaskusta välittömästi johtuvat transaktiokustannukset. Myöhemmin lainat arvostetaan efektiivisen koron menetelmällä jaksotettuun hankintamenuun.

Ostovelat ja muut lyhytaikaiset korottomat velat kirjataan taseeseen alkuperäiseen arvoonsa. Niiden käypä arvo on sama tai lähellä sitä.

Johdannaisopimukset ja suojauslaskenta

L&T:n tekemät johdannaisopimukset ovat olleet koronvaihtosopimuksia, jotka on tehty vaihtuvakorkoisten lainojen rahavirran suojaamiseksi korkoriskiltä, termiinisopimuksia, jotka on tehty ulkomaisille tytäryhtiöille myönnettujen lainojen valuuttariskiltä suojaamiseksi sekä ostettuja raakaöljyn myyntioptioita ja futuuriopimuksia, joilla on suojattu yhteisyritys L&T Recoilin rakenteilla olevan regenerointilaitoksen tulevan perusöljytuotannon myyntituloihin liittyvää hintariskiä. Termiinisopimukset päättyivät ja L&T Recoilin öljyjohdannaiset myytiin vuoden 2008 lopulla.

Johdannaiset merkitään taseeseen alun perin hankintamenuun, joka on niiden käypä arvo hankintahetkellä. Hankinnan jälkeen ne arvostetaan kunkin tilinpäätöshetken käypiin arvoihin. Koronvaihto-

sopimusten, valuuttatermiinisopimusten ja raakaöljyfutuuriin käyvät arvot perustuvat tilinpäätöspäivän markkinahintoihin. Optioiden käyvät arvot tilinpäätöspäivänä määritellään yleisesti käytössä olevilla optioiden arvonmäärittämismalleilla. Käypään arvoon arvostamisesta syntyvät voitot ja tappiot käsitellään kirjanpidossa johdannaisopimuksen käyttötarkoituksen määrittämällä tavalla.

Kaikki korko- ja valuuttasuojaukset täyttävät konsernin riskienhallinnan asettamat tehokkaan suojauksen vaatimukset. Osaen koronvaihtosopimuksista ei kuitenkaan sovelleta tällä hetkellä IAS 39:n mukaista suojauslaskentaa, kuten ei myöskään sovellettu jo päättyneisiin valuuttatermiinisopimuksiin, vaan niiden käypien arvojen muutokset kirjataan tuloslaskelmaan rahoitustuotoksi tai -kuluksi. Yhteisyrityksen nimiin tehdyt öljysuojaukset olivat myös suojauslaskennan ulkopuolella, ja niiden käypien arvojen muutokset kirjattiin kokonaisuudessaan tuloslaskelmaan liiketoiminnan muihin tuottoihin ja kuluihin.

Johdannaiset, joihin ei sovelleta suojauslaskentaa, luokitellaan kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviksi rahoitusvaroiksi ja -velloiksi. Kaikkien johdannaisten positiiviset käyvät arvot kirjataan taseeseen johdannaissaamiin. Johdannaisten negatiiviset käyvät arvot kirjataan vastaavasti johdannaisvelkoihin. Kaikki johdannaisten käyvät arvot sisältyvät lyhytaikaisiin varoihin tai velkoihin.

L&T soveltaa vain rahavirran suojauslaskentaa. Niistä koronvaihtosopimuksista, joihin L&T soveltaa suojauslaskentaa, dokumentoidaan suojattavan lainan ja koronvaihtosopimuksen välinen suhde sekä riskinhallintatavoitteet. Suojauksen alkaessa ja jokaisen tilinpäätöksen yhteydessä L&T arvioi suojaavan instrumentin kykyä kumota rahavirtojen muutokset. Siltä osin kun rahavirran suojaus on tehokas, käypien arvojen muutokset kirjataan omaan pääoman suojausrahastoon. Kun suojausinstrumentti erääntyy, se myydään tai suojauslaskennan kriteerit eivät enää täytä IAS 39:n vaatimuksia, suojausinstrumentista kertynyt voitto tai tappio jää omaan pääomaan, kunnes suojattava rahavirta toteutuu. Jos suojattavan rahavirran ei enää odoteta toteutuvan, suojausinstrumentista kertynyt voitto tai tappio kirjataan välittömästi tuloslaskelmaan. Suojausluheen tehoton osuus merkitään myös välittömästi tuloslaskelmaan.

Lainasopimuksiin sisältyvien korko-optioiden taloudelliset ominaispiirteet ja riskit ovat läheisesti lainasopimuksiin liittyviä kytkettyjä johdannaisia, joita L&T ei IAS 39:n mukaisesti käsittele kirjanpidossa erillään pääsopimuksista.

Rahavarat

Rahavarat sisältävät käteisen rahan, vaadittaessa nostettavat pankkitalletukset ja muut lyhytaikaiset likvidit sijoitukset. Niiden maturiteetti on enintään kolme kuukautta hankinta-ajankohdasta. Ne kirjataan selvityspäivänä ja arvostetaan alkuperäiseen hankintamenuon.

Rahoitusvarojen arvonalentuminen

Konserni arvioi jokaisena tilinpäätöspäivänä, onko olemassa viitteitä siitä, että jonkin rahoitusvaroihin kuuluvan erän arvo on alentunut. Mikäli arvonalentumisesta on näyttöä, käyvän arvon rahastoon kertynyt tappio siirretään tuloslaskelmaan. Myytävissä oleviin rahoitusvaroihin luokiteltujen osakkeiden arvonalentumistappiota ei peruuteta tuloslaskelman kautta kuten korkoinstrumenteista kirjattu arvonalentumistappion myöhempi peruuntuminen.

Epävarmat saamiset arvioidaan kuukausittain suoritettavan tarkastelun perusteella. Jos on objektiivista näyttöä siitä, että saamisten tasearvo on suurempi kuin niistä kerrytettävissä oleva rahamäärä, erotus kirjataan arvonalentumistappiona tuloslaskelmaan liiketoiminnan muihin kuluihin. Kriteerinä saamisen arvonalentumistappion kirjaamiseen pidetään velallisen merkittäviä taloudellisia vaikeuksia, yrityssaneerausta, perintätoimiston antamaa luottotappiosuositusta tai maksujen pitkäaikaista laiminlyöntiä. Mikäli saamisten tasearvon ja niistä kerrytettävissä olevan rahamäärän

erotus myöhemmin pienenee, arvonalentumistappio peruutetaan tulosvaikutteisesti.

Vaihto-omaisuus

Vaihto-omaisuus arvostetaan hankintamenuon tai sitä alhaisempaan nettorealisointiarvoon. Nettorealisointiarvo on tavansa omaisessa liiketoiminnassa saatu arvioitu myyntihinta, josta on vähennetty tuotteen valmiiksi saattamiseen tarvittavat menot ja myynnistä johtuvat menot. L&T Biowatin ja ympäristötuotteiden vaihto-omaisuus arvostetaan painotetun keskihinnan menetelmää käyttäen. Muut varastot määritetään fifo-periaatteella.

Kierrätyslaitoksilla valmistetaan kierrätysmateriaaleista myytäviä materiaaleja. Näiden materiaalien varastojen hankintamenuon muodostuu materiaalikustannuksista, välittömistä palkoista, muista välittömistä valmistusmenoista sekä osuudesta muuttuvista ja kiinteistä yleismenoista normaalilla toiminta-asteella.

Työsuhde-etuudet

Eläkevelvoitteet

Eläkejärjestelyt luokitellaan etuuspuhjaisiksi ja maksupuhjaisiksi järjestelyiksi. Maksupuhjaisissa järjestelyissä konserni suorittaa kiinteitä maksuja eläkkeistä eikä sillä ole oikeudellista eikä tosiasiallista velvoitetta lisämaksujen suorittamiseen. Kaikki sellaiset järjestelyt, jotka eivät täytä näitä ehtoja, ovat etuuspuhjaisia eläkejärjestelyjä. Maksupuhjaisiin eläkejärjestelyihin tehdyt suoritukset kirjataan tuloslaskelmaan sillä tilikaudella, jota veloitus koskee. L&T:n eläkejärjestelyt noudattavat kunkin maan paikallisia säädöksiä ja käytäntöjä ja ovat pääosin maksupuhjaisia.

L&T:llä on pieniä, pääosin yrityskauppojen mukana tulleita, etuuspuhjaisia eläkejärjestelyjä. Näistä etuuspuhjaisista eläkkeistä osa on konsernin omalla vastuulla ja osalle on otettu eläkevakuutus. Velvoitteet on laskettu kustakin järjestelystä erikseen käyttäen ennakoitua etuoikeusyksikköön perustuvaa menetelmää. Eläkemenuon kirjataan kuluksi henkilöiden palvelusajalle auktorisoitujen vakuutusmatemaatikkojen suorittamien laskelmien perusteella. Eläkevelvoitteen nykyarvoa laskettaessa diskonttokorko perustuu swap-korkokäyrään lisättynä riskipreemiolla ja laskettavan eläkevastuun arvioituaan kestoon. Riskipremio perustuu sellaisten yritysten liikkeelle laskemiin joukkovelkakirjalainoihin, joiden luottokelpoisuusluokitus on AAA. Taseeseen kirjattavan eläkevelvoitteen nykyarvosta vähennetään eläkejärjestelyyn kuuluvat varat tilinpäätöspäivän käypään arvoon arvostettuina, kirjaamattomien vakuutusmatemaattisten voittojen ja tappioiden osuus sekä mahdolliset takautuvaan työsuoritukseen perustuvat menot.

Vakuutusmatemaattiset voitot ja tappiot kirjataan tuloslaskelmaan järjestelmään kuuluvien henkilöiden keskimääräiselle jäljellä olevalle palvelusajalle siltä osin kuin ne ylittävät suuremman seuraavista: 10 % eläkevelvoitteista tai 10 % varojen käyvästä arvosta.

Takautuvaan työsuoritukseen perustuvat menot kirjataan kuluksi tuloslaskelmaan tasaerinä sinä aikana, jonka kuluessa ne vapaakirjautuvat.

Osakeperusteiset maksut

IFRS 2 Osakeperusteiset maksut -standardia on sovellettu sellaisiin optiojärjestelyihin, jotka on myönnetty 7.11.2002 jälkeen ja joihin ei ole syntynyt oikeutta ennen 1.1.2005. Optiojärjestelyn kulukirjaus perustuu etuisuuden myöntämispäivänä määriteltyyn käypään arvoon ja myönnettyjen etuisuuksien lopulliseen lukumäärään. Käypä arvo määritetään Black-Scholes optionhinnoittelumallin perusteella. Myöntämispäivän käypä arvo kirjataan kuluksi tasaerinä oikeuden syntymisajanjakson aikana. Kulukirjaus on tältä osin peruuttamaton riippumatta siitä, onko etuisuuden saaja myöhemmin toteuttanut saamansa osakeoption. Tuloslaskelmaan tehdyn kirjauksen vastaerä merkitään aina omaan pääomaan, eikä kirjaus siten kokonaisuutena vaikuta yhtiön oman pääoman määrään.

Konserni

Ei-markkinaperusteisia ehtoja ei oteta huomioon myönnetyn etuisuuden käyvän arvon määrittämisessä. Myöntämispäivänä optioiden palautumaksi on oletettu 0 %. Toteutettavien optioiden arvioitu lukumäärä tarkastetaan neljännesvuosittain ja oikaistaan kulukirjaukseen sisällytettävien etuisuuksien lukumäärä vastaamaan sitä lukumäärää, joihin odotetaan syntyvän lopullinen oikeus etuisuuden syntymisjakson täytyttyä. Mahdollisten muutosten vaikutukset kirjataan tuloslaskelmaan ja omaan pääomaan.

Kun optioita toteutetaan, osakemerkintöjen perusteella saadut rahasuoritukset kirjataan omaan pääomaan. Ennen uuden osakeyhtiölain voimaantuloa päätettyihin optioihin perustuvista osakemerkinnöistä saadut rahasuoritukset kirjataan järjestelyn ehtojen mukaisesti osakepääomaan ja ylikurssirahastoon. Tällaisia ovat vuosina 2002 ja 2005 päätetyt optiot. Uuden osakeyhtiölain voimaantulon jälkeen päätetyissä optiojärjestelyissä osakemerkinnöistä saadut varat oikaistuna mahdollisilla transaktiomenoilla kirjataan järjestelyn ehtojen mukaisesti sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon. Tällaisia ovat vuonna 2008 päätetyt optiot.

Varaukset

Varaus kirjataan, kun konsernilla on aikaisemman tapahtuman seurauksena syntynyt oikeudellinen tai tosiasiallinen velvoite kohtaan osapuolta kohtaan ja tapahtumaan liittyy maksuvelvoite, jonka toteutuminen on todennäköistä ja jonka suuruus on arvioitava luotettavasti. Varaus kirjataan, mikäli erän täsmällistä määrää tai tapahtumisajankohtaa ei tiedetä, muussa tapauksessa erä kirjataan siirtovelkoihin.

Ympäristöön liittyvät varaukset kirjataan silloin, kun on todennäköistä, että on syntynyt olemassa oleva velvoite, jonka määrä on luotettavasti arvioitavissa. Ympäristön ennalleen palauttamiseen liittyvät ympäristövaraukset tehdään projektin alkaessa. Varauksena aktivoidut kustannukset ja omaisuuden alkuperäinen hankintameno poistetaan omaisuuden taloudellisen vaikutusajan kuluessa. Varaukset diskontataan nykyarvoonsa. Taseessa kooltaan suurimmat varaukset ovat kaatopaikkojen ja pilaantuneiden maiden käsittelyalueen peittokustannusvaraukset sekä tappiollisia vuokrasopimuksia koskeva varaus.

Vieraan pääoman menot

Vieraan pääoman menot kirjataan pääsääntöisesti kuluksi sillä kaudella, jonka aikana ne ovat syntyneet. Poikkeuksena ovat lainojen hankinnasta välittömästi johtuvat transaktiomenot, jotka sisällytetään lainan alkuperäiseen hankintamenuon ja jaksotetaan laina-aikana korkokuluksi efektiivisen koron menetelmällä. Lisäksi yhteisyritys L&T Recoilin regenerointilaitoksen rakentamiseen liittyvät rahoituskulut aktivoidaan osana investoinnin hankintamenoa ja poistetaan hyödykkeen taloudellisena vaikutusajana. L&T Recoilin lainat on otettu regenerointilaitoksen rakentamista varten, joten hankintamenuon on aktivoitu todelliset vieraan pääoman menot. Ennen regenerointilaitoksen valmistumista L&T Recoilille ei synny lainkaan liikevaihtoa.

Julkiset avustukset

Syntyneiden menojen korvaukseksi saadut julkiset avustukset kirjataan tuloslaskelmaan silloin, kun konserni täyttää avustuksen saamisen edellytykset ja on kohtuullisen varmaa, että avustukset tullaan saamaan. Ne esitetään liiketoiminnan muissa tuotoissa. Välittömästi henkilöstön palkkaukseen liittyvät julkiset työllistämisen-, oppisopimus- ja muut vastaavat tuet kirjataan henkilöstökulujen vähennykseksi. Käyttöomaisuushyödykkeiden hankintaan liittyvät julkiset avustukset kirjataan alkuperäisten hankintamenojen vähennykseksi. Avustukset tuloutuvat pienempien poistojen muodossa hyödykkeen käyttöaikana.

Tuloverot

Konsernin verot muodostuvat kauden verotettavaan tuloon perustuvista veroista ja laskennallisista veroista. Verokulu kirjataan tuloslaskelmaan, paitsi suoraan omaan pääomaan kirjattavien erien osalta, jolloin verovaikutus kirjataan vastaavasti omaan pääomaan. Kauden verotettavaan tuloon perustuvat verot lasketaan verotettavasta tulosta kunkin maan voimassaolevan verokannan perusteella. Veroja oikaistaan mahdollisilla edellisiin kausiin liittyvillä veroilla.

Laskennalliset verot lasketaan kaikista kirjanpidon ja verotuksen välisistä väliaikaisista eroista omaisuus- ja velkaerien verotusarvojen ja kirjanpitoarvojen välillä. Suurimmat väliaikaiset erot syntyvät FAS:ssa tehdyistä liikearvon poistoista, käyttöomaisuushyödykkeiden poistoista, johdannaissovimusten uudelleenarvotuksesta ja hankintojen yhteydessä tehdyistä käypiin arvoihin arvostamisesta. Laskennalliset verot lasketaan käyttämällä tilinpäätöspäivään mennessä säädettyjä verokantoja. Verotuksessa vähennyskelvottomista liikearvon arvonalentumisista ei kirjata laskennallista veroa. Laskennallinen verosaaminen kirjataan siihen määrään asti, kuin on todennäköistä, että se voidaan hyödyntää tulevaisuudessa syntyvää verotettavaa tuloa vastaan.

Tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden valintaan ja soveltamiseen liittyvä johdon harkinta

Konsernin johto käyttää harkintaa tehdessään päätöksiä tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden valinnasta ja niiden soveltamisesta. Tämä koskee erityisesti niitä tapauksia, joissa voimassaolevassa IFRS-normistossa on vaihtoehtoisia kirjaamis-, arvostamis- tai esittämistapoja. Merkittävä laatimisperiaatteen valintaa koskeva päätös on se, että yhteisyritykset yhdistellään suhteellisella yhdistelyperiaatteella eikä pääomaosuusmenetelmällä.

Arvioiden käyttö tilinpäätöksessä

Tilinpäätöksen laatiminen IFRS-standardien mukaisesti edellyttää L&T:n johdolta sellaisten arvioiden ja oletusten käyttämistä, jotka vaikuttavat taseen laadintahetken varojen ja velkojen sekä tilikauden tuottojen ja kulujen määrään. Toteumat voivat poiketa tehdyistä arvioista ja oletuksista. Tärkeimmät alueet, joissa arvioita ja harkintaa on erityisesti käytetty, on kuvattu alla.

Liiketoimintojen yhdistämisissä hankittujen varojen ja velkojen käyvän arvon määrittäminen

Liiketoimintojen yhdistymisissä hankitut varat ja velat arvostetaan IFRS 3:n mukaan käypään arvoon. Johto käyttää mahdollisuuksien mukaan hankintamenoa kohdistamisen perusteena saatavilla olevia markkina-arvoja käyppien arvojen määrittämisessä. Kun tämä ei ole mahdollista, arvostaminen perustuu omaisuuserän historialliseen tuottoon. Erityisesti aineettomien hyödykkeiden arvostaminen perustuu diskontattuihin kassavirtoihin ja edellyttää johdon arvioita tulevista kassavirroista. Arviot perustuvat johdon parhaaseen näkemykseen, mutta on mahdollista että toteumat poikkeavat käytetyistä arvioista (liitetieto 2. Hankitut liiketoiminnat). Omaisuuden tasearvoja arvioidaan jatkuvasti mahdollisten arvonalennusten selvittämiseksi. Tästä kerrotaan lisää laatimisperiaatteiden kohdassa Arvonalentumiset.

Liikearvojen arvonalentumistestaus

Liikearvojen arvonalentumistesteissä kerrytettävissä olevista rahamääristä tehdään käyttöarvoon perustuvat laskelmat niille rahavirtaa tuottaville yksiköille, joille liikearvot kuuluvat. Nämä laskelmat edellyttävät johdon arvioiden käyttämistä. Vaikka johdon käsityksen mukaan käytetyt oletukset ovat asianmukaisia, saattavat arviot tulevista rahavirroista erota olennaisesti tulevaisuudessa toteutuvista (liitetieto 13. Liikearvojen arvonalentumistestit).

Osingonjako

Osinko kirjataan velaksi tilinpäätökseen, kun yhtiökokous on päättänyt siitä.

Uusien tai muutettujen IFRS-standardien soveltaminen

Vuoden 2008 alusta voimaan tulleet standardien muutokset:

- IFRIC 11, IFRS 2 Konsernin ja omia osakkeita koskevat liike-toimet. Tulkinta selvittää, kuinka sovelletaan IFRS 2 Osakeperusteiset maksut standardia silloin, kun järjestely koskee yhteisön omia tai yhteisön emoyhtiön oman pääoman ehtoisia instrumentteja ja yhteisö ostaa instrumentit. Lisäksi tulkinta ohjeistaa standardin soveltamista tytäryhtiön erillistilinpäätökseen. Tulkinnalla ei ole vaikutusta L&T:n tämänhetkisen optio-ohjelman tilinpäätöskäsittelyyn.
- IFRIC 12 Service Concession Arrangements (EU:n hyväksyntä puuttuu). Konsernilla ei ollut tulkinnassa tarkoitettuja sopimuksia julkisen sektorin kanssa päättyneellä eikä sitä edeltäneillä tilikausilla.
- IFRIC 14, IAS19 Etuus pohjaisesta järjestelystä johtuvan omaisuuserän yläraja, vähimmäisrahoitintaatimukset ja näiden välinen yhteys. Tulkintaa sovelletaan IAS 19 -standardin mukaisiin työsuhteen päättymisen jälkeisiin etuus pohjaisiin järjestelyihin ja muihin pitkäaikaisiin etuus pohjaisiin työsuhte-etuuksiin silloin, kun järjestelyyn liittyy vähimmäisrahoitintaatimus. Tulkinta tarkentaa myös tulevien palautusten ja vähennysten kautta taseeseen merkittävän omaisuuserän kirjaamis edellytyksiä. Tulkinnalla ei ole vaikutusta konsernitiilinpäätöksiin.
- IAS 39 (muutos) Rahoitusinstrumentit: kirjaaminen ja arvostaminen ja IFRS 7 (muutos) Rahoitusinstrumentit: tilinpäätöksessä esitettävät tiedot – Rahoitusvarojen luokittelun muutokset (voimaantulopäivä 1.7.2008). Muutokset on annettu lokakuussa 2008 kansainvälisen rahoituskriisin vuoksi ja ne koskevat tiettyjen rahoitusvarojen uudelleenluokittelua (myöhemmin marraskuussa tähän tuli lisäys, jossa otettiin kantaa voimaantuloon ja siirtymiseen). Standardimuutoksilla ei ole vaikutusta konsernin tulevaan tilinpäätökseen, koska uudelleenluokiteltavia rahoitusvaroja ei ole.

IASB on julkistanut seuraavat uudet tai uudistetut standardit ja tulkinnat, jotka eivät vielä ole voimassa ja joita konserni ei ole vielä soveltanut. Konserni ottaa ne käyttöön voimaantulopäivästä, tai mikäli voimaantulopäivä on muu kuin tilikauden ensimmäinen päivä, voimaantulopäivää seuraavan tilikauden alusta lukien.

- IFRS 8 Toiminnalliset segmentit (voimaantulopäivä 1.1.2009). Standardi korvaa nykyisen Segmenttiraportointi-standardin (IAS 14) ja edellyttää raportoinnin esittämistä johdon näkökulmasta. Segmenttietojen on perustuttava johdolle toimitettuun yhteisön sisäiseen raportointiin ja siinä noudatettuihin laskentaperiaatteisiin. IFRS 8:n käyttöönotto ei muuta merkittävästi konsernin segmenteistä esittämää informaatiota, koska nykyinenkin segmenttiraportointi perustuu konsernin sisäiseen raportointirakenteeseen. Sisäinen raportointi laaditaan IFRS-standardien mukaisena. Raportoivat segmentit pysyvät entisinä, mutta Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut ja Teollisuuspalvelut -segmenttien välillä tapahtuu muutos, koska vahinkosaneeraus siirtyi vuoden 2008 aikana osaksi Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluita. Standardin käyttöönotto muuttaa tilinpäätöksen liitetietoja.
- IAS 23 (muutos) Vieraan pääoman menot (voimaantulopäivä 1.1.2009). Standardi edellyttää, että ehdot täyttävän hyödykkeen kuten tuotantolaitoksen hankintamenoa sisällytetään välittömästi kyseisen hyödykkeen hankkimisesta, rakentamisesta tai valmistamisesta johtuvat vieraan pääoman menot. Konserni on kirjannut aiemmin vieraan pääoman menot kuluksi sillä tilikaudella, jonka aikana ne ovat syntyneet. Poikkeuksena ovat olleet L&T Recoilin regenerointilaitoksen rakentamiseen liittyvät rahoituskulut, jotka on aktivoitu osana investoinnin hankintamenoa. Standardin käyttöönoton jälkeen esimerkiksi kierrätyslaitosten rakennusaikana konsernin rahoituskulut pienenevät ja niiden valmistuttua poistot kasvavat.
- IAS 1 (muutos) Tilinpäätöksen esittäminen (voimaantulopäivä 1.1.2009). Uudistettu standardi muuttaa tuloslaskelman ja oman pääoman muutoslaskelman esitystapaa. Lisäksi uudistettu standardi muuttaa laajasti myös muissa standardeissa käytettävää terminologiaa, ja myös joidenkin tilinpäätöslaskelmien nimet muuttuvat.
- IFRIC 13 Kanta-asiakasohjelmat (voimaantulopäivä 1.7.2008). Standardi selvittää asiakkaille suunnattujen kanta-asiakasjärjestelmien laskentakäytäntöä. Standardin käyttöönotolla ei ole vaikutusta konsernin tilinpäätöskäytäntöön, koska konsernilla ei ole käytössään kannustinohjelmia asiakkaille.
- IFRS 3 (muutos) Liiketoimintojen yhdistäminen (voimaantulopäivä 1.7.2009, EU:n hyväksyntä puuttuu). Standardi sisältää useita konsernin kannalta merkittäviä muutoksia standardin käyttöönoton jälkeen tehtäviin liiketoimintojen yhdistämiin. Standardimuutokset vaikuttavat hankinnoista kirjattavan liikearvon määrään ja tuloslaskelmaan kirjattaviin eriin sekä hankintatilikaudella että niillä tilikausilla, joilla suoritetaan lisäkauppahintaa tai toteutetaan lisähankintoja. Esimerkiksi ehdollinen kauppahinta kirjataan hankinta-ajankohtana käypään arvoon ja mahdolliset myöhemmät arvomuutokset kirjataan tulosvaikutteisesti. Transaktiokustannukset (esimerkiksi asianajo- ja konsulttipalkkiot) eivät ole enää osa hankintamenoa, vaan ne kirjataan tulosvaikutteisesti. Vähemmistöosuus voidaan arvostaa joko käypään arvoon tai vähemmistön osuuteen hankittujen varojen ja velkojen käyvästä arvosta. Standardin siirtymäsääntöjen mukaisesti sellaisia liiketoimintojen yhdistämiä ei oikaista, joissa hankinta-ajankohta on ennen standardin käyttöönottoa.
- IAS 27 (muutos) Konsernitiilinpäätös ja erillistilinpäätös (voimaantulopäivä 1.7.2009, EU:n hyväksyntä puuttuu). Muutettu standardi edellyttää tytäryrityksen omistusmuutoksista syntyvien vaikutusten kirjaamista suoraan omaan pääomaan silloin, kun määräysvalta säilyy. Jos määräysvalta tytäryrityksessä menetetään, jäljellä oleva sijoitus arvostetaan tulosvaikutteisesti käypään arvoon. Vastaavaa kirjanpidollista käsittelytapaa sovelletaan jatkossa myös osakkuusyrittysijoituksiin (IAS 28) ja yhteisyrittysosuuksiin (IAS 31). Lisäksi standardimuutoksen seurauksena tytäryrityksen tappioita voidaan kohdistaa vähemmistöille myös silloin, kun ne ylittävät vähemmistön sijoituksen määrän.
- IFRS 2 (muutos) Osakeperusteiset maksut (voimaantulopäivä 1.1.2009). Muutos käsittelee oikeuden syntymisehtoja ja peruutuksia, mutta sillä ei ole vaikutusta L&T:n voimassa olevien optio-ohjelmien tilinpäätöskäsittelyyn.
- IAS 1 (muutos) Tilinpäätöksen esittäminen ja IAS 32 (muutos) Rahoitusinstrumentit: esittäminen – Rahoitusinstrumentit ja yhteisön purkautuessa syntyvät veloitteet (voimaantulopäivä 1.1.2009). Standardien muutokset edellyttävät tietyt ominaisuudet täyttävien, lunastusvelvollisten oman pääoman ehtoisten rahoitusinstrumenttien (puttable financial instruments) luokittelua omaksi pääomaksi, kun ne tähän asti on käsitelty velkoina. Muutoksella ei tule olemaan vaikutusta konsernin tilinpäätökseen.
- IFRS-standardeihin tehdyt parannukset (voimaantulopäivä 1.7.2009). Standardeihin tehtävät pienet ja vähemmän kiireelliset muutokset kootaan vuosittaisella menettelyllä yhdeksi kokonaisuudeksi ja tehdään kerran vuodessa. Nämä muutokset koskevat yhteensä 34 standardia, ja muutosten vaikutukset vaihtelevat standardeittain. Konsernin arvion mukaan muutokset eivät ole merkittäviä konsernin kannalta.

Konserni

- IFRS 1 (muutos) Ensimmäinen IFRS-standardien käyttöönotto ja IAS 27 (muutos) konsernitilinpäätös ja erillistilinpäätös (voimaantulopäivä 1.1.2009) – Tytäryritykseen, yhteisessä määräysvallassa olevaan yksikköön tai osakkuusyritykseen tehdyn sijoituksen hankintameno. Standardimuutoksilla ei ole vaikutusta konsernin tulevaan tilinpäätökseen, koska ne koskevat ensimmäistä kertaa IFRS:ään siirtyviä.
- IFRS 1 (muutos) Ensimmäinen IFRS-standardien käyttöönotto. Standardista julkistettiin marraskuussa 2008 uudistettu versio, jossa standardin rakennetta on selkiytetty, mutta joka ei sisällä sisältömuutoksia (voimaantulopäivä 1.7.2009, EU:n hyväksyntä puuttuu). Standardimuutoksella ei ole vaikutusta konsernin tulevaan tilinpäätökseen, koska se koskee ensimmäistä kertaa IFRS:ään siirtyviä.
- IFRIC 15 Agreements for construction of real estates (voimaantulopäivä 1.1.2009, EU:n hyväksyntä puuttuu). Tulkinnassa ohjeistetaan, mitä standardia kiinteistöjen rakentamisesta syntyvien tuottojen kirjaamisessa sovelletaan, ja milloin tuotot kiinteistöjen rakennushankkeista voidaan tulouttaa. Tulkinta ei vaikuta konsernin tulevaan tilinpäätökseen, koska konserni ei toimi rakennusalalla.
- IFRIC 16 Hedges of a net investment in a foreign operation (voimaantulopäivä 1.10.2008, EU:n hyväksyntä puuttuu). Tulkinta selkeyttää ulkomaiseen yksikköön tehdyn nettosijoituksen suojauksen kirjanpitoikäsiittelyä konsernitilinpäätöksessä. Tulkinnalla ei ole olennaista vaikutusta konsernin tulevaan tilinpäätökseen. Toistaiseksi nettosijoituksia ei ole suojattu.
- IAS 39 (muutos) Rahoitusinstrumentit: kirjaaminen ja arvostaminen (voimaantulopäivä 1.7.2009, EU:n hyväksyntä puuttuu). Muutokset liittyvät suojauslaskentaan. Niillä tarkennetaan IAS 39:n ohjeistusta suojauskohteen yksipuolisen riskin suojaamisesta sekä inflaatoriskin suojaamisesta, kun kyseessä on rahoitusvaroihin tai -velkoihin kuuluva erä. Standardimuutoksella ei ole vaikutusta konsernin tulevaan tilinpäätökseen.
- IFRIC 17 Distributions of Non-cash Assets to Owners (voimaantulopäivä 1.7.2009, EU:n hyväksyntä puuttuu). Tulkinnassa ohjeistetaan, milloin ja mihin arvoon muuna kuin käteisenä tapahtuva osingonjako tulee kirjata. Tällainen osingonjako tulee kirjata käypään arvoon ja erotus käyvän ja kirjanpitoarvon välillä kirjata tuloslaskelmaan. Tulkinta ei vaikuta konsernin tilinpäätökseen, koska on epätodennäköistä, että konserni jakaisi osinkoa muuna kuin käteisenä.
- IFRIC 17 Transfer of Assets from Customers (voimaantulopäivä 1.7.2009, EU:n hyväksyntä puuttuu). Tammikuussa 2009 annettu tulkinta koskee lähinnä yhdyskuntapalvelut-toimialaa (utilities), eikä sillä ole vaikutusta konsernin tulevaan tilinpäätökseen, koska konsernilla ei ole tulkinnassa tarkoitettuja järjestelyjä.

Ne standardien ja tulkintojen nimet, joista ei ole olemassa virallista käännöstä, esitetään englanniksi.

1. Segmentti-informaatio

Segmentti-informaatio esitetään konsernin liiketoiminnallisen ja maantieteellisen segmenttijaon mukaisesti. Konsernin ensisijainen segmenttiraportoinnin muoto on liiketoimintasegmenttien mukainen.

Liiketoimintasegmentit perustuvat konsernin sisäiseen organisaatorakenteeseen ja sisäiseen taloudelliseen raportointiin. Segmenttien välinen hinnoittelu tapahtuu käypään markkinahintaan.

Segmentin varat ovat sellaisia liiketoiminnan eriä, joita segmentti käyttää liiketoiminnassaan, ja jotka ovat järkevällä perusteella kohdistettavissa segmentille. Segmentin velat ovat sellaisia liiketoiminnan velkoja, jotka aiheutuvat segmentin liiketoiminnasta, ja jotka ovat järkevällä perusteella kohdistettavissa segmentille. Segmentin varat sisältävät aineettomat hyödykkeet, aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet, rahoitusleasingsaamiset, vaihto-omaisuuden, johdannaisaamiset öljyjohdannaisista sekä myyntisaamiset ja muut saamiset lukuun ottamatta siirtosaamia koroista ja verosaamia. Segmentin velat sisältävät varaukset ja eläkevelvoitteet sekä pitkäaikaisista veloista ennakoit, siirtovelat ja kauppahintavelat ja lyhytaikaisista veloista johdannaisvelat öljyjohdannaisista, ostovelat ja muut velat lukuun ottamatta siirtovelkoja koroista ja verovelkoja.

Konsernin liiketoimintasegmentit

Ympäristöpalvelut kattaa jätteen ja hyötymateriaalien keräyksen, kuljetuksen ja käsittelyn sekä jalostettujen kierrätysmateriaalien toimittamisen hyötykäyttöön. L&T Biowatti on erikoistunut puupolttoainesten hankintaan, prosessointiin ja toimittamiseen asiakkaille. Lisäksi toimiala myy ympäristönhuoltoalan tuotteita.

Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut tarjoaa siivous-, toimitila- ja käyttäjäpalveluita sekä kiinteistöhoitopalveluita.

Teollisuuspalvelut on erikoistunut raskaisiin ja erikoisosaamista vaativiin ympäristönhuolto- ja ylläpitopalveluihin.

Konsernihallinto ja muut käsittää kiinteistöjen vuokraamisesta ulkopuolisille saadut tuotot ja konsernijohdon kulut sekä kulut, jotka aiheutuvat pörssiyhtiönä toimimisesta, ja näitä tuottoja ja kuluja vastaavat varat ja velat. Lisäksi konsernihallinnon varoihin kuuluvat myytävissä olevat sijoitukset.

Kohdistamattomat varat sisältävät likvidit varat, saamiset korko- ja valuuttajohdannaisista, siirtosaamiset koroista ja muista rahoituseristä sekä verosaamiset. Verosaamiset olivat 3 682 tuhatta euroa vuonna 2008 (1 004 tuhatta euroa). Kohdistamattomat velat sisältävät korollisen vieraan pääoman, velat korko- ja valuuttajohdannaisista, siirtovelat koroista ja muista rahoituseristä sekä verovelat. Verovelat olivat 33 170 tuhatta euroa vuonna 2008 (30 635 tuhatta euroa).

Konsernin maantieteelliset segmentit ovat Suomi ja muut maat. Maantieteellisten segmenttien liikevaihto esitetään asiakkaan sijainnin mukaan ja varat esitetään varojen sijainnin mukaan.

1.1. Liiketoimintasegmentit

2008

1 000 €	Ympäristö- palvelut	Kiinteistö- ja käyttäjä- palvelut	Teollisuus- palvelut	Konserni- hallinto ja muut	Eliminoinnit	Konserni
Liikevaihto						
Liikevaihto, ulkoinen	298 260	225 076	82 660			605 996
Toimialojen välinen liikevaihto	1 810	2 543	1 974		-6 327	0
Liikevaihto yhteensä	300 070	227 619	84 634		-6 327	605 996
Liikevoitto	32 255	5 525	5 621	12 097		55 498
Liikevoitto, %	10,7	2,4	6,6			9,2
Rahoitustuotot ja -kulut (liitetieto 8)						-4 806
Voitto ennen veroja						50 692
Tuloverot (liitetieto 9.1.)						-10 724
Tilikauden voitto						39 968
Varat						
Toimialan varat	273 722	68 385	104 084	458		446 649
Kohdistamattomat varat						31 036
Varat yhteensä						477 685
Velat						
Toimialan velat	38 207	33 493	17 471	1 071		90 242
Kohdistamattomat velat						182 405
Velat yhteensä						272 647
Investoinnit (liitetiedot 12 ja 14)	41 823	9 062	33 274	90		84 249
Poistot (liitetieto 5)	23 122	8 529	6 241	3		37 895
Arvon alentumiset		3 090				3 090
Muut kulut, joihin ei liity maksutapahtumaa						
Optiopalkitseminen				886		886
Eläkevelvoitteet	133	27		5		165
Varaukset	225		7			232
Yhteensä	358	27	7	891		1 283

Konserni

2007

1 000 €	Ympäristö- palvelut	Kiinteistö- ja käyttäjä- palvelut	Teollisuus- palvelut	Konserni- hallinto ja muut	Eliminoinnit	Konserni
Liikevaihto						
Liikevaihto, ulkoinen	278 115	201 762	74 726	10		554 613
Toimialojen välinen liikevaihto	1 730	2 379	753		-4 862	0
Liikevaihto yhteensä	279 845	204 141	75 479	10	-4 862	554 613
Liikevoitto	34 977	11 005	4 769	-1 976		48 775
Liikevoitto, %	12,5	5,4	6,3			8,8
Rahoitustuotot ja -kulut (liitetieto 8)						-4 317
Voitto ennen veroja						44 458
Tuloverot (liitetieto 9.1.)						-12 291
Tilikauden voitto						32 167
Varat						
Toimialan varat	250 980	75 508	78 311	2 814		407 613
Kohdistamattomat varat						30 712
Varat yhteensä						438 325
Velat						
Toimialan velat	36 935	32 447	17 046	667		87 095
Kohdistamattomat velat						148 886
Velat yhteensä						235 981
Investoinnit (liitetiedot 12 ja 14)	60 704	20 040	12 267	176		93 187
Poistot (liitetieto 5)	20 330	7 782	5 315	5		33 432
Muut kulut, joihin ei liity maksutapahtumaa						
Optiopalkitseminen				613		613
Eläkevelvoitteet	133	20		74		227
Varaukset	44		97			141
Yhteensä	177	20	97	687		981

1.2. Maantieteelliset segmentit

1 000 €	2008	2007
Liikevaihto		
Suomi	541 165	493 464
Muut maat	64 831	61 149
Yhteensä	605 996	554 613
Varat		
Suomi	411 963	366 367
Muut maat	34 686	41 246
Kohdistamattomat varat	31 036	30 712
Yhteensä	477 685	438 325
Investoinnit		
Suomi	78 889	81 004
Muut maat	5 360	12 183
Yhteensä	84 249	93 187

2. Hankitut liiketoiminnot

Liiketoimintojen yhdistämisissä aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet arvostetaan käypään arvoon vastaavien hyödykkeiden markkinahintojen perusteella ottaen huomioon hyödykkeiden ikä, kuluminen ja muut vastaavat tekijät. Aineelliset hyödykkeet poistetaan johdon arvioon perustuvana taloudellisena vaikutusaikana ottaen huomioon konsernissa noudatettavat poistoperiaatteet.

Liiketoimintojen yhdistämisissä hankitut aineettomat hyödykkeet kirjataan erillään liikearvosta hankinta-ajankohdan käypään arvoon, mikäli hyödykkeen käypä arvo on määriteltävissä luotettavasti. Hankituissa liiketoiminnoissa konserni on hankkinut pääasiassa kilpailukieltosopimuksia ja asiakkuuksia. Asiakassopimusten ja niihin liittyvien asiakassuhteiden käypä arvo on määritetty asiakassuhteiden arvioidun kestoajan ja nykyisistä asiakkuuksista syntyvien diskontattujen nettorahavirtojen perusteella. Kilpailukieltosopimusten arvo on laskettu vastaavalla tavalla sopimuksen kestoajan rahavirtojen kautta. Muut aineettomat erät poistetaan sopimukseen tai johdon arviointiin perustuvana taloudellisena vaikutusaikanaan.

Liiketoimintojen yhdistämisistä syntynyt liikearvo muodostuu hankittujen yritysten henkilöstön ammattitaidon lisäksi muista aineettomista eristä, joita ei voida yksilöidä erikseen IAS 38:n mukaan. Tällaisia eritä ovat hankituissa yrityksissä oleva uusien asiakkaiden hankintapotentiaali, uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämismahdollisuudet sekä hankitun liiketoiminnan vahva alueellinen asema. Nämä erät eivät täytä IAS 38:n kriteerejä miltään osin: Ne eivät ole eroteltavissa, eivät perustu sopimukseen tai lailliseen oikeuteen eikä niille pystytä luotettavasti määrittämään arvoa. Kaikista liiketoimintojen yhdistämisistä syntyy lisäksi synergiaetuja, jotka ovat pääasiassa säästöjä tuotannon kiinteissä kustannuksissa.

Hankittujen liiketoimintojen liikearvoon tai hankintamenoihin voi tulla muutoksia kauppakirjojen kauppahintaa koskevien ehtojen perusteella. Monissa hankinnoissa pieni osa kauppahinnasta on sidottu lyhytaikaisiin (alle 12 kk) tulevaisuuden tapahtumiin. Kauppahinnan muutokset, joita ovat myös yhteenliittymään liittyvät asianajo- ja konsulttipalkkiot, kirjataan liikearvoon 12 kuukauden kuluessa kaupasta. Näitä muutoksia voi vielä tulla vuonna 2008 hankittuihin liiketoimintoihin.

1.1.–31.12.2008 konsernin liikevaihto olisi ollut 655 miljoonaa euroa ja tilikauden voitto 56 miljoonaa euroa, jos kaikki yritykset olisi hankittu 1.1.2008. Konsernin liikevaihtoon on lisätty ostettujen yritysten toteutuneet liikevaihdot ja konsernin tulokseen ostettujen yritysten toteutuneet voitot ja tappiot hankintahetken väliinpitäytösten mukaan. Tilikauden voitoista on vähennetty yhteenliittymässä käypiin arvoihin arvostettujen aineettomien ja aineellisten erien kauden poistot. Synergiaetuja ei ole otettu huomioon.

Vuonna 2008 ostettujen liiketoimintojen yhteenlaskettu vuosilikevaihto oli 6,5 miljoonaa euroa.

2008

Hankitut liiketoiminnat yhteenlaskettuina

1 000 €	Yhdistämisessä kirjatut käyvät arvot	Kirjanpito- arvot ennen yhdistämistä
Aineelliset käyttöomaisuus- hyödykkeet	2 050	1 313
Asiakassopimukset	1 561	
Kilpailukieltosopimukset	488	
Muut aineettomat hyödykkeet	7	7
Muut pitkäaikaiset varat	31	12
Vaihto-omaisuus	17	17
Myyntisaamiset ja muut saamiset	810	810
Rahavarat	526	526
Varat yhteensä	5 490	2 685
Laskennalliset verovelat	-667	
Pitkäaikaiset lainat	-189	-189
Ostovelat ja muut velat	-812	-812
Velat yhteensä	-1 668	-1 001
Nettovarat	3 822	1 684
Hankinnasta syntynyt liikearvo	1 001	
Hankintameno	4 823	
Hankintameno	4 823	
Hankintahetken rahavarat	-525	
Rahavirtavaikutus rahavirtalaskelmalla	4 298	

Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluiden siivouspalveluihin ostettiin Siivouspalvelu Siivoset Oy:n liiketoiminta 1.1.2008 ja Siivousliike Lainio Oy:n liiketoiminta 1.3.2008 sekä kiinteistöhoitoon Rantakylän Talonhuolto Oy:n liiketoiminta 1.4.2008 ja Oulun TOP-Huolto Oy 1.11.2008.

Teollisuuspalveluiden jätevesipalveluihin ostettiin Obawater Oy:n liiketoiminta 15.2.2008 sekä Kuljetusliike Eskolin Oy 1.12.2008.

1.10.2008 ostettiin Jätehuolto Savolainen Oy -konserni, jonka päätoimialoja ovat jätehuolto- ja kierrätyspalvelut. Lisäksi yhtiö tarjoaa jätevesi-, ongelmajäte- ja teollisuuden puhtaanapito- ja puhdistuspalveluita.

Tiedot hankituista yrityksistä ja liiketoiminnoista on esitetty yhteenlaskettuina, koska mikään niistä ei ole yksitellen tarkasteltuna olennainen. Käyvät arvot on määritetty kaupan toteutumisaikakohdaksi. Mistään liiketoiminnoista ei ole luovuttu hankinnan seurauksena. Kaikki hankinnat on maksettu käteisellä. Yksittäisiä kauppahintoja ei ole esitetty erikseen, koska mikään niistä ei ole yksitellen tarkasteltuna olennainen. Osakekaupoilla saavutettiin 100 prosentin osuus äänivallasta.

Liikevaihdoltaan suurimmat olivat Jätehuolto Savolainen Oy (2,8 milj. e), Oulun TOP-Huolto Oy (2,6 milj. e) ja Kuljetusliike Eskolin Oy (0,9 milj. e).

Ostettujen yritysten vaikutusta konsernin raportointikauden liikevaihtoon ja tulokseen ei ole mahdollista esittää erikseen, koska L&T integroi ostetut yritykset olemassa olevaan liiketoimintaan mahdollisimman nopeasti. Nopeat integrointi on edellytys synergiaetujen saavuttamiselle.

2007

Biowatti Oy

1 000 €	Yhdistämisessä kirjatut käyvät arvot	Kirjanpito- arvot ennen yhdistämistä
Aineelliset käyttöomaisuus- hyödykkeet	1 107	1 107
Asiakassopimukset	72	
Kilpailukieltosopimukset	14 593	
Muut aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista	8 657	
Muut aineettomat hyödykkeet	647	647
Vaihto-omaisuus	3 213	3 213
Myyntisaamiset ja muut saamiset	9 768	9 768
Rahavarat	5 251	5 251
Varat yhteensä	43 308	19 986
Laskennalliset verovelat	-6 442	-40
Pitkäaikaiset lainat	-5 806	
Ostovelat ja muut velat	-7 877	-7 877
Velat yhteensä	-20 125	-7 917
Nettovarat	23 183	12 069
Hankinnasta syntynyt liikearvo	7 762	
Hankintameno	30 945	
Hankintameno	30 945	
Hankintahetken rahavarat	-5 251	
Rahavirtavaikutus rahavirtalaskelmalla	25 694	

18.12.2006 allekirjoitettiin sopimus Biowatti Oy:n osake-enemistön (70 %) ostamisesta yhtiön toimivalta johdolta. Samalla sitouduttiin ostamaan loput 30 % yhtiön osakkeista vuoden 2012

Konserni

alkuun mennessä. 70 %:n omistusosuudesta maksettava hinta oli 30,9 miljoonaa euroa, ja se maksettiin käteisellä. Kaupassa ei siirtynyt korollisia velkoja. Kauppa astui voimaan kilpailuviranomaisten hyväksynnän jälkeen 1.2.2007. Biowatista muodostui uusi rahavirtaa tuottava yksikkö L&T Biowatti Ympäristöpalvelut-toimialalle.

Biowatin ostosta kirjattiin konsernitilinpäätöksessä hankintahinnaksi sadan prosentin mukainen osuus. Tuloksesta tai omasta pääomasta ei erotettu vähemmistöosuutta, vaan arvio 30 prosentin kauppahinnasta (5 806 tuhatta euroa) kirjattiin pitkäaikaiseksi lainaksi. Loppuosuuden kauppahinta määräytyy L&T Biowatin tulevan tuloskehityksen perusteella. Arvion oikeellisuutta tarkastellaan vuosittain 31.12. tai aina kun viitteitä arvion muutoksesta ilmenee. Mikäli taseen arviota on tarpeellista muuttaa, hankintamenoa oikaistaan vastaavasti, ja liikearvon ja korollisen velan määrä muuttuu.

Hankittujen aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden arvot tarkastettiin ja niiden todettiin vastaavan käyviä arvoja, jotka perustuvat vastaavien hyödykkeiden markkinahintoihin ottaen huomioon hyödykkeiden ikä, kuluminen ja muut vastaavat tekijät. Biowatin käyttöomaisuushyödykkeet oli jo kirjattu käypiin arvoihin aiemmasta yritysjärjestelystä johtuen.

Muihin aineettomiin hyödykkeisiin yrityskaupoista kirjattu toimittajasopimusten arvo määritettiin niiden arvioidun kestoajan ja nykyisistä toimittajasuhteista syntyvien diskontattujen nettorahavirtojen perusteella. Aineettomat erät poistetaan sopimukseen tai johdon arviointiin perustuvana taloudellisena vaikutusaikanaan.

L&T Biowatin liikevaihto 1.2.–31.12.2007 oli 62 816 tuhatta euroa ja tulos oli 2 936 tuhatta euroa.

Muut hankitut liiketoiminnot yhteenlaskettuina

1 000 €	Yhdistämisessä kirjatut käyvät arvot	Kirjanpito- arvot ennen yhdistämistä
Aineelliset käyttöomaisuus- hyödykkeet	4 438	3 878
Asiakassopimukset	2 555	
Kilpailukieltosopimukset	1 103	
Muut aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista	97	
Muut aineettomat hyödykkeet	168	168
Muut pitkäaikaiset varat	1 098	945
Vaihto-omaisuus	395	395
Myyntisaamiset ja muut saamiset	4 430	4 430
Rahavarat	4 592	4 592
Varat yhteensä	18 876	14 408
Laskennalliset verovelat	-647	-402
Pitkäaikaiset lainat	-104	-104
Ostovelat ja muut velat	-7 773	-8 070
Varaukset	-40	
Velat yhteensä	-8 564	-8 576
Nettovarat	10 312	5 832
Hankinnasta syntynyt liikearvo	6 504	
Negatiivisen liikearvon tuloutus	-868	
Hankintameno	15 948	
Hankintameno	15 948	
Hankintahetken rahavarat	-4 592	
Rahavirtavaikutus rahavirtalaskelmalla	11 356	

Ulkomailta hankitut liiketoiminnot on muunnettu euroiksi hankintapäivän kurssiin.

Ympäristöpalveluiden jätehuoltoon ostettiin 1.7.2007 Kuljetus Kummunmäki Oy:n liiketoiminta. Kierrätyspalveluihin ostettiin 1.9.2007 50 % Salvor Oy:stä, josta Lassila & Tikanoja omisti en-tuudestaan 50 %. Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluihin ostettiin Ruot-sista siivouspalvelukonserni Skånsk All Service AB 4.1.2007, Siivouspalvelu Ta-Bu Oy 31.5.2007 ja kiinteistöhoitoon Kiinteistö-huolto Pentti Nissinen Oy 1.2.2007 sekä Kiinteistöhuolto Jauhiain-en Oy 31.5.2007.

Tiedot hankituista yrityksistä on esitetty yhteenlaskettuina, koska mikään niistä ei ole yksitellen tarkasteltuna olennainen. Käy-vät arvot on määritetty kaupan toteutumisajankohtana. Mistään liiketoiminnoista ei ole luovuttu hankinnan seurauksena. Kaikki hankinnat on maksettu käteisellä. Yksittäisiä kauppahintoja ei ole esitetty erikseen, koska mikään niistä ei ole yksitellen tarkasteltuna olennainen. Osakekaupoilla saavutettiin 100 prosentin osuus äänivallasta.

Salvorin hankinnasta syntynyt negatiivinen liikearvo on tulou-tettu. Negatiivinen liikearvo syntyi, koska hankintahetken omassa pääomassa huomioitiin laskennalliset verosaamiset aikaisempien vuosien vahvistetuista tappioista.

Liikevaihdoltaan suurimmat yritykset olivat Skånsk All Service -konserni (10,8 milj. e), Kiinteistöhuolto Jauhiainen Oy (6,5 milj. e) ja Siivouspalvelu Ta-Bu Oy (5,3 milj. e).

Ostettujen yritysten vaikutusta konsernin raportointikauden lii-kevaihtoon ja tulokseen ei ole mahdollista esittää erikseen, koska L&T integroi ostetut yritykset olemassa olevaan liiketoimintaan mahdollisimman nopeasti. Nopeat integrointi on edellytys syner-giaetujen saavuttamiselle.

Lisäksi L&T osti 31.1. loput 5,5 % Suomen Keräystuote Oy:n osakkeista, joista yhtiö omisti ennestään 94,5 %. L&T hankki 1.7.2007 16,5 % Muoviportti-konsernista, kun omistusosuus ai-emmin oli 67 %. Ostosta kirjattiin konsernitilinpäätökseen 33 %:n mukainen osuus, koska Lassila & Tikanoja on sitoutunut ostamaan jäljellä olevat osakkeet. Arvio 16,5 %:n kauppahinnasta on kirjattu korolliseksi pitkäaikaiseksi velaksi. Näitä liiketoimintojen yhdistämi-siä ei käsitellä IFRS 3:n mukaan, koska ne koskevat saman mää-räysvallan alaisia yhteisöjä.

3. Työsuhde-etuuksista aiheutuvat kulut

1 000 €	2008	2007
Palkat ja palkkiot	191 984	170 204
Eläkekulut		
maksupohjaiset järjestelyt	30 129	24 766
etuuspohjaiset järjestelyt	165	227
Optiopalkitseminen	886	613
Muut henkilösivukulut	18 808	17 667
Yhteensä	241 972	213 477
Etuspohjaiset eläkekulut toiminnon		
Hankinnan ja valmistuksen kulut	27	20
Myyntin ja markkinoinnin kulut	133	133
Hallinnon kulut	5	74
Yhteensä	165	227

Tiedot myönnytyistä optioista esitetään liitetiedossa

25. Osakeperusteiset maksut.

Tiedot johdon työsuhde-etuuksista esitetään liitetiedossa

35. Lähipiiritapahtumat.

Tiedot etuspohjaisten eläkkeiden tase-eristä esitetään liitetiedossa

26. Eläkevelvoitteet.

Henkilökunta kokoaikaiseksi muutettuna keskimäärin

	2008	2007
Toimihenkilöt	1 600	1 299
Työntekijät	6 763	6 520
Yhteensä	8 363	7 819
Suomi	6 091	5 740
Muut maat	2 272	2 079
Yhteensä	8 363	7 819

4. Pitkäaikaishankkeet

1 000 €	2008	2007
Tilikaudella tuotoiksi kirjatut tulot pitkäaikaishankkeista	120	4 731
Keskeneräisten hankkeiden kertyneet toteutuneet menot ja kirjatut voitot vähennettynä kertyneillä tappioilla		100
Siirtosaamisissa esitetyt bruttosaamiset asiakkailta		120

Tilikauden 2008 päättyessä konsernilla ei ollut osatuloutettavia pitkäaikaishankkeita. Pilaantuneiden maiden vastaanotto toimintaa ei ole käsitelty pitkäaikaishankkeena, koska hankkeiden lopputulokset eivät ole arvioitavissa luotettavasti. Varovaisuuden periaatteen mukaan tuloutus tapahtuu vasta, kun maat on loppusijoitettu. Hankkeiden menot kirjataan kuluksi sillä tilikaudella, jolla ne ovat syntyneet.

5. Poistot ja arvonalentumiset

1 000 €	Aineelliset käyttö-		Yhteensä
	Aineettomat hyödykkeet	omaisuus- hyödykkeet	
2008			
Poistot			
Hankinnan ja valmistuksen poistot	8 393	28 335	36 728
Myyntin ja markkinoinnin poistot	47	305	352
Hallinnon poistot	617	198	815
Poistot yhteensä	9 057	28 838	37 895
Arvonalentumiset	3 090		

2007

Poistot

Hankinnan ja valmistuksen poistot	7 350	24 950	32 300
Myyntin ja markkinoinnin poistot	44	318	362
Hallinnon poistot	527	243	770
Poistot yhteensä	7 921	25 511	33 432

6. Liiketoiminnan muut tuotot ja kulut

1 000 €	2008	2007
Liiketoiminnan muut tuotot		
Myytävissä olevien lyhytaikaisten sijoitusten myyntivoitot	14 258	
Käyttöomaisuuden myyntivoitot	527	652
Rakennusten ja maa-alueiden myyntivoitot	437	105
Myyntivoitot myydyistä liiketoiminnoista		377
Negatiivisen liikearvon tuloutus		868
Vuokratuotot	216	134
Myyntisaamisten arvonalentumis- tappioiden peruutukset	140	99
Saadut korvaukset ja julkiset avustukset	1 305	631
Öljyjohdannaisien käyvän arvon muutos	2 221	
Öljyjohdannaisista toteutuneet voitot	1 931	101
Muut	673	867
Yhteensä	21 708	3 834
Liiketoiminnan muut kulut		
Käyttöomaisuuden myynti- ja romutustappiot	639	212
Myyntisaamisten arvonalentumistappiot	1 144	531
Öljyjohdannaisista toteutuneet tappiot	1 162	
Öljyjohdannaisien käyvän arvon muutos		2 947
Myyntitappiot myydyistä liiketoiminnoista	1 231	868
Maanpesuliiketoiminnan lopetus	2 616	
Muut	310	733
Yhteensä	7 102	5 291

Konserni

7. Tutkimus- ja kehitysmenot

Tuloslaskelmaan sisältyy kuluksi kirjattuja tutkimus- ja kehittämismenoja keskitetysti ohjatuista kehitysprojekteista 3,0 miljoonaa euroa (2,4 milj. e).

8. Rahoitustuotot ja -kulut

1 000 €	2008	2007
Rahoitustuotot		
Osinkotuotot myytävissä olevista sijoituksista	4	4
Korkotuotot myytävissä olevista sijoituksista	200	234
Korkotuotot lainoista ja muista saamisista	1 038	736
Voitot rahavirtaa suojaavista koronvaihtosopimuksista, siirretty omasta pääomasta	314	255
Voitot ei-suojaavista koronvaihtosopimuksista	375	381
Valuuttakurssivoitot		51
Rahoitustuotot yhteensä	1 931	1 661
Rahoituskulut		
Korkokulut jaksotettuun hankintamenoan arvostettavista lainoista	-6 149	-5 265
Arvonmuutokset käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavista rahoitusvaroista (ei suojauslaskennassa olevat koronvaihtosopimukset)	-284	-332
Myyntitappiot myytävissä olevista pitkäaikaisista sijoituksista	-17	-3
Muut rahoituskulut	-206	-378
Valuuttakurssitappiot	-81	
Rahoituskulut yhteensä	-6 737	-5 978

Kurssierot ovat rahoitustoiminnan kurssieroja. Myynneistä syntyneet kurssierot 13 tuhatta euroa (6 tuhatta euroa) on kirjattu liikevaihdon oikaisuksi. Ostoista syntyneet kurssierot 15 tuhatta euroa (22 tuhatta euroa) on kirjattu myytyjen suoritteiden hankintamenoan oikaisuksi.

Oman pääoman arvonmuutosrahastoon on kirjattu myytävissä olevista sijoituksista voittoa 39 tuhatta euroa (14 246 tuhatta euroa).

Tilikaudella on aktivoitu L&T Recoilin regenerointilaitoksen rakentamiseen liittyviä korkokuluja osana investoinnin hankintamenoa 431 tuhatta euroa (28 tuhatta euroa).

9. Tuloverot

9.1. Tuloverot tuloslaskelmassa

1 000 €	2008	2007
Verotettavaan tuloon perustuva vero		
Tilikauden verot	-7 554	-12 247
Edellisten tilikausien verot	16	121
Laskennalliset verot	-3 186	-165
Yhteensä	-10 724	-12 291

Tuloslaskelman verokulun ja konsernin kotimaan verokannalla 26 % laskettujen verojen välinen täsmäytyslaskelma

Suomen verokannan mukainen tulovero konsernin tuloksesta ennen veroja	-13 179	-11 559
Ulkomaisten tytäryhtiöiden poikkeavat verokannat ja tappiot	407	-620
Vähennyskelvottomat kulut	-833	-334
Liikearvon arvonalentumiset	-813	
Verovapaat tulot	3 688	94
Verot aiemmilta tilikausilta	16	121
Muut erät	-10	7
Yhteensä	-10 724	-12 291

9.2. Laskennallisten verosaamisten ja -velkojen muutos tilikauden aikana

2008

1 000 €	1.1.2008	Kirjattu tulos- laskelmaan	Kirjattu omaan pääomaan	Kurssierot	Hankitut/myydyt liiketoiminnot	31.12.2008
Laskennalliset verosaamiset						
Eläke-etuudet	141	34				175
Varaukset	254	120				374
Käyvän arvon muutokset	280	-512	351			119
Tuloutus	103	100				203
Hyllypoistot	31	-2				29
Yhteisyritysten tappiot	109	401				510
Tytäryritysten tappiot	1 308	-1 800			945	453
Muuntoerot	159		421			580
Muut vähennyskelpoiset tilapäiset erot	283	94				377
Yhteensä	2 668	-1 565	772		945	2 820
Laskennalliset verovelat						
Poistoerot	-31 182	-1 250		-37	-1 528	-33 997
Rahoitusleasing	-404	-122				-526
Muut tilapäiset erot		-250				-250
Yhteensä	-31 586	-1 622		-37	-1 528	-34 773
Laskennallinen verovelka, netto	-28 918	-3 187	772	-37	-583	-31 953

2007

1 000 €	1.1.2007	Kirjattu tulos- laskelmaan	Kirjattu omaan pääomaan	Kurssierot	Hankitut/myydyt liiketoiminnot	31.12.2007
Laskennalliset verosaamiset						
Eläke-etuudet	95	46				141
Varaukset	216	38				254
Käyvän arvon muutokset		280				280
Tuloutus	390	-287				103
Hyllypoistot	137	-106				31
Yhteisyritysten tappiot	426	-317				109
Tytäryritysten tappiot		1 308				1 308
Muuntoerot	-15		174			159
Muut vähennyskelpoiset tilapäiset erot	182	111	1	-4	-7	283
Yhteensä	1 431	1 073	175	-4	-7	2 668
Laskennalliset verovelat						
Poistoerot	-22 504	-1 750	181	12	-7 121	-31 182
Käyvän arvon muutokset	-501	565	-64			
Rahoitusleasing	-351	-53				-404
Yhteensä	-23 356	-1 238	117	12	-7 121	-31 586
Laskennallinen verovelka, netto	-21 925	-165	292	8	-7 128	-28 918

Konserni

9.3. Laskennalliset verot taseessa

1 000 €	2008	2007
Laskennalliset verosaamiset	945	924
Laskennalliset verovelat	-32 898	-29 842
Laskennalliset verovelat, netto	-31 953	-28 918

Laskennallinen vero on taseessa esitetty nettona niissä tapauksissa, joissa on olemassa laillisesti toimeenpantavissa oleva oikeus kuitata tilikauden verotettavaan tuloon perustuva verosaaminen ja -velka keskenään ja laskennalliset verosaamiset ja -velat liittyvät saman veronsaajan perimiin tuloveroihin joko samalta verovelvolliselta tai eri verovelvollisilta, jotka aikovat kuitata tilikauden verotettavaan tuloon perustuvat verosaamiset ja -velat keskenään.

Konsernitilinpäätökseen on jätetty vuonna 2008 kirjaamatta 1 167 tuhatta euroa (999 tuhatta euroa) tytäryritysten tappioihin liittyviä laskennallisia verosaamisia, koska niihin sisältyvän verohyödyn realisoituminen ei ole todennäköistä.

Taseeseen sisältyy 510 tuhatta euroa (686 tuhatta euroa) laskennallisia verosaamisia yhteisyritysten tappiollisista tuloksista. Verosaamisten kirjaaminen perustuu tulosennusteisiin, jotka osoittavat verohyödyn realisoitumisen olevan todennäköistä.

Tytäryhtiöiden jakamattomista voittovaroista ei aiheudu konsernitilinpäätökseen laskennallista verovelkaa, koska EU-maista saaduista tytäryhtiöosingoista ei jouduta maksamaan lähdeveroa.

10. Osakekohtainen tulos

Osakekohtainen tulos lasketaan jakamalla emoyhtiön osakkeenomistajille kuuluva tilikauden voitto kauden aikana ulkona olevien osakkeiden osakeantioikaistulla keskimääräisellä lukumäärällä.

1 000 €	2008	2007
Emoyhtiön omistajille kuuluva tilikauden voitto	39 969	31 909
Osakkeiden osakeantioikaistu lukumäärä keskimäärin kauden aikana, 1000 kpl	38 796	38 670
Osakekohtainen tulos, €	1,03	0,83

Laimennusvaikutuksella oikaistua osakekohtaista tulosta laskettaessa osakkeiden lukumäärän painotetussa keskiarvossa otetaan huomioon kaikkien potentiaalisten osakkeiden laimentava vaikutus. Osakekohtaista tulosta laimentavat vuonna 2008 2005A-optiot ja vuonna 2007 niiden lisäksi 2002C- ja 2005B-optiot.

Osakeoptiolla on laimentava vaikutus, kun osakkeen merkintähinta optiolla on alempi kuin osakkeen käypä arvo. Osakkeen merkintähinnassa huomioidaan vielä kirjaamattomat optiokulut. Laimennusvaikutukseksi tulee se määrä osakkeita, jotka joudutaan laskemaan liikkeelle vastikkeettomana, koska optioiden käytöstä saatavilla varoilla yhtiö ei voisi laskea liikkeelle samaa määrää osakkeita käypään arvoon. Osakkeen käypä arvo perustuu osakkeen kauden keskimääräiseen hintaan.

1 000 €	2008	2007
Emoyhtiön omistajille kuuluva tilikauden voitto	39 969	31 909
Osakkeiden osakeantioikaistu lukumäärä keskimäärin kauden aikana, 1000 kpl	38 796	38 670
Osakeoptioiden vaikutus, 1000 kpl	21	173
Osakkeiden osakeantioikaistu laimennettu lukumäärä keskimäärin kauden aikana, 1000 kpl	38 817	38 843
Laimennettu osakekohtainen tulos, €	1,03	0,82

11. Osakekohtainen osinko

Yhtiön hallitus ehdottaa 24.3.2009 pidettävälle yhtiökokoukselle, että osinkoa jaetaan 0,55 euroa osakkeelta. Jaettavan osingon määrä on 21 339 380,70 euroa. Ehdotettua osinkoa ei ole kirjattu velaksi tilinpäätökseen. Vuonna 2008 osinkoa jaettiin 0,55 euroa osakkeelta.

12. Aineettomat hyödykkeet

2008		Aineettomat hyödykkeet	Sisäisesti aikaansaadut aineettomat hyödykkeet	Aineettomat oikeudet	Muut aineettomat hyödykkeet	Ennako- maksut	Yhteensä
1 000 €	Liikearvo	yritys- kaupoista					
Hankintameno 1.1.2008	119 946	40 850	1 771	10 108	8 854	810	182 339
Lisäykset			374	1 176	786	1 476	3 812
Hankitut liiketoiminnot	1 001	2 049		7			3 057
Vähennykset	-1 258	-619		-59	-1 650	-1	-3 587
Kurssierot	-1 485	-408		-3	-9		-1 905
Siirrot erien välillä				81	190	-269	2
Hankintameno 31.12.2008	118 204	41 872	2 145	11 310	8 171	2 016	183 718
Kertyneet poistot ja arvonalentumiset 1.1.2008		-10 250	-236	-7 520	-2 216		-20 222
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot		293		5	527		825
Tilikauden poistot		-6 285	-347	-905	-1 520		-9 057
Arvonalentumiset	-3 090						-3 090
Kurssierot	337	144			-28		453
Kertyneet poistot ja arvonalentumiset 31.12.2008	-2 753	-16 098	-583	-8 420	-3 237		-31 091
Kirjanpitoarvo 31.12.2008	115 451	25 774	1 562	2 890	4 934	2 016	152 627

Aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista ovat pääasiassa kilpailukieltosopimuksia ja asiakkuuksia.

Aineettomien hyödykkeiden hankintaa koskevat sopimukseen perustuvat sitoumukset olivat 1 021 tuhatta euroa.

Marraskuussa päätettiin lopettaa tappiollinen Teollisuuspalveluiden jätevesipalveluihin kuuluva maanpesuliiketoiminta. Lopetettua liiketoiminnan osaa vastaava liikearvo ja aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista kirjattiin tappiona liiketoiminnan muihin kuluihin.

Joulukuussa myytiin Ruotsin alakonsernin Norjan-liiketoiminta. Luovutettavaan toimintaan liittyvä liikearvo ja aineettomat hyödykkeet määritettiin IAS 36.86:n mukaisesti luovutetun osan ja yksiköstä jäljelle jäävän osan arvojen suhteen perusteella. Myytyä liiketoiminnan osaa vastaava liikearvo ja aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista kirjattiin myyntitappiona liiketoiminnan muihin kuluihin.

Nämä myydyt ja lopetetut liiketoiminnan osat eivät täytä IFRS 5.31-32:n vaatimuksia lopetettujen toimintojen esittämisestä.

Ruotsin rahavirtaa tuottavalle yksikölle tehtiin joulukuun 2008 tilanteesta liikearvon alennustestaus, jonka seurauksena erälle kirjattiin 3,1 miljoonan euron arvonalentumistappio. Arvon alennustestaus suoritettiin heikentyneiden markkinanäkymien perusteella. Tarkempi kuvaus arvonalentumisesta sisältyy tilinpäätöksen liitetietoon 13. Liikearvojen arvonalentumistestit.

Konserni

2007		Aineettomat hyödykkeet	Sisäisesti aikaansaadut aineettomat hyödykkeet	Aineettomat oikeudet	Muut aineettomat hyödykkeet	Ennako- maksut	Yhteensä
1 000 €	Liikearvo	yritys- kaupoista					
Hankintameno 1.1.2007	106 611	14 226	1 419	8 806	4 616	1 086	136 764
Lisäykset	281		352	259	3 397	1 114	5 403
Hankitut liiketoiminnat	14 077	27 010		798			41 885
Vähennykset	-738	-228		-75	-547		-1 588
Kurssierot	-285	-68					-353
Siirrot erien välillä		-90		320	1 388	-1 390	228
Hankintameno 31.12.2007	119 946	40 850	1 771	10 108	8 854	810	182 339
Kertyneet poistot ja arvonalentumiset 1.1.2007		-4 333	-2	-6 925	-1 097		-12 357
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot				42			42
Tilikauden poistot		-5 931	-234	-637	-1 119		-7 921
Kurssierot		14					14
Kertyneet poistot ja arvonalentumiset 31.12.2007		-10 250	-236	-7 520	-2 216		-20 222
Kirjanpitoarvo 31.12.2007	119 946	30 600	1 535	2 588	6 638	810	162 117

Aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista ovat pääasiassa kilpailukieltosopimuksia ja asiakkuuksia.

Aineettomien hyödykkeiden hankintaa koskevat sopimukseen perustuvat sitoumukset olivat 70 tuhatta euroa.

Kesäkuussa silloinen yhteisyritys Salvor Oy myi osan liiketoiminnastaan. Luovutettavaan toimintoon liittyvä liikearvo ja aineettomat hyödykkeet määritettiin IAS 36.86:n mukaisesti luovutetun osan ja yksiköstä jäljelle jäävän osan arvojen suhteen perusteella ja lisättiin luovutetun osan kirjanpitoarvoon luovutustappiota määritettäessä. Myynnin seurauksena myytyä liiketoiminnan osaa vastaava liikearvo ja aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista kirjattiin myyntitappiona liiketoiminnan muihin kuluihin.

Syyskuussa myyty osa liiketoimintaa on käsitelty samoin, ja myynnin seurauksena syntynyt myyntivoitto kirjattiin liiketoiminnan muihin tuottoihin.

Nämä mydyt liiketoimintojen osat eivät täytä IFRS 5.31-32:n vaatimuksia lopetettujen toimintojen esittämisestä.

Aineettomista hyödykkeistä ei ole kirjattu arvonalentumistappioita.

13. Liikearvojen arvonalentumistestit

Liikearvojen kohdistaminen

Lassila & Tikanojan toimialat jaetaan tuotelinjoihin, jotka muodostavat rahavirtoja tuottavat yksiköt. Rahavirtaa tuottavia yksiköitä ovat lisäksi Latvian/Baltian ja Ruotsin liiketoiminnat. Arvonalentustausta varten liikearvo on kohdistettu rahavirtaa tuottaville yksiköille.

Liikearvon kirjanpitoarvot on kohdistettu seuraavasti:

1 000 €	2008	2007
Jätehuolto	44 156	43 859
Kierrätyspalvelut	18 759	18 560
L&T Biowatti	7 762	7 762
Siivouspalvelut	10 487	10 443
Ongelmajätepalvelut	9 652	10 007
Ruotsi	6 228	11 253
Yhteensä	97 044	101 884
Yksiköt, joille kohdistettu liikearvo ei ole merkittävä suhteessa konsernin tasearvoon	18 407	18 062
Yhteensä	115 451	119 946

Arvonalentustestaus

Arvonalentumistestauksessa arvioidaan kerrytettävissä olevat rahamäärät sekä käyttöarvon että nettomyyntihinnan perusteella. Syksyllä 2008 arvonalentumistesteissä tarkasteltiin vain käyttöarvoa, koska nettomyyntihinnan käyttö vallitsevassa epävakassa markkinatilanteessa ei olisi antanut todenmukaista kuvaa testattavasta rahavirtaa tuottavasta yksiköstä. Vastaiset rahavirrat perustuvat johdon viiden vuoden vuosikohtaisiin tuloslaskelma- ja ylläpitoinvestointienusteluihin, jotka on tehty budjetointiprosessin yhteydessä. Johto perustaa ennusteensa toteutuneeseen kehitykseen sekä käsitykseensä alan kasvunäkymistä (markkinoiden yleinen kehitys ja tuotelinjakohtainen kannattavuus, hinnoittelu, kunnallistamispäätökset, henkilöstö- ja raaka-ainekustannukset). Kasvuennusteissa huomioidaan hyväksytyt investointipäätökset. Näissä ennusteissa rahavirtaa tuottavien yksiköiden liikevaihdon kasvuprosentit vaihtelevat -5,8 %:n ja 41,8 %:n välillä (-2,8 % - 29,3 %). Siitä eteenpäin rahavirroille on arvioitu ylläpitoinvestoinnit ja pääsääntöisesti inflaatiota vastaava residuaalikasvu, joka on 3 %, paitsi Latviassa 5,1 % ja kierrätys- ja ongelmajätepalveluissa 4 %. Tulevaisuuden EBITDA-prosentit on määritetty konservatiivisin perustein ja niiden arvo perustuu toteutuneeseen kehitykseen eikä niissä ennakoita tapahtuvan olennaisia muutoksia ennuste-kauden aikana.

Käyttöarvon laskentamenetelmänä on käytetty tuottoarvomenetelmää. Laskelmissa käytettyjen tuottovaatimusten laskenta-komponentit ovat riskitön tuotto prosentti (valtion 10 v. velkakirja), markkinariskipreemio, listaamattomien yritysten epäliikvidisyyspreemio, toimialakohtainen beta, vieraan pääoman kustannus ja pääoman kustannusrakenne. Toimialakohtainen beta, vieraan pääoman kustannus ja pääoman kustannusrakenne on laskettu kullekin rahavirtaa tuottavalle yksikölle johdon määrittelemien samoilla toimialoilla toimivien julkisesti noteerattujen vertailuyritysten tunnuslukujen perusteella. Näillä perusteilla arvonlennustestauksissa on käytetty diskonttokorkona pääoman tuottovaatimusta ennen veroja (WACC) seuraavasti: jätehuolto 10,5 % (10,2 %), kierrätyspalvelut 10,0 % (9,8 %), L&T Biowatti 10,2 % (10,0 %), siivouspalvelut 12,1 % (11,2 %), ongelmajätepalvelut 9,8 % (9,7 %) ja Ruotsi 9,6 % (10,7 %). Muiden rahavirtaa tuottavien yksiköiden korko on 9,9–15,4 % (11,5–14,1 %). WACC on määritelty pääosin 30.9.2008 tiedoin lukuun ottamatta Ruotsia, jonka liikearvon arvonlennustesti tehtiin uudelleen joulukuun 2008 tiedoilla.

Hankintamenoihin kirjataan mahdollisia oikaisuja 12 kuukauden kuluessa hankintahetkestä.

Kiinteistö- ja käyttäjäpalveluiden Ruotsin rahavirtaa tuottavan yksikön liikearvolle tehtiin joulukuun 2008 tilanteesta tammikuussa 2009 arvonalentumistesti, jonka seurauksena liikearvoon kirjattiin 2,7 miljoonan euron arvonalentuminen. Koska rahavirtaa tuottava yksikkö on testattava omassa valuutassaan, taseessa ja tuloslaskelmassa käytettävien eri valuuttakurssien vuoksi tuloslaskelmaan kirjattiin tappiona liikearvon arvonalennukseksi vastaava euromääräinen erä 3,1 miljoonaa euroa. Liikearvon arvonalentumistesti tehtiin, koska markkinanäkymät Ruotsissa ovat heikentyneet taloudellisen tilanteen huonontumisen vuoksi eikä vuoden 2008 uusmyyntitavoitetta saavutettu.

Liikearvon arvonlennustestaus ei osoita arvonalentumista muissa rahavirtaa tuottavissa yksiköissä.

Lokakuussa 2008 päätettiin lopettaa Teollisuuspalveluiden jätevesipalveluihin kuulunut tappiollinen maanpesuliiketoiminta. Lopetettua liiketoiminnan osaa vastaava liikearvo (0,4 milj. e) ja aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista kirjattiin tappiona liiketoiminnan muihin kuluihin.

Joulukuussa 2008 myytiin Ruotsin alakonsernin Norjan-liiketoiminta. Luovutettavaan toimintaan liittyvä liikearvo (0,8 milj. e) ja aineettomat hyödykkeet määritettiin IAS 36.86:n mukaisesti luovutetun osan ja yksiköstä jäljelle jäävän osan arvojen suhteen perusteella. Myytyä liiketoiminnan osaa vastaava liikearvo ja aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista kirjattiin myyntitappiona liiketoiminnan muihin kuluihin.

Arvonlennustestauksen herkkyysoanalyysi

Keskeiset oletukset	Osuus liikearvosta	Vaadittu muutos	Vaadittu muutos kriittisimmässä rahavirtaa tuottavassa yksikössä
2008			
Residuaali-EBITDA-%	87 %	≥ -50 %	-8 %
WACC (ennen veroja)	63 %	≥ 99 %	8 %
2007			
Residuaali-EBITDA-%	77 %	≥ -50 %	-18 %
WACC (ennen veroja)	75 %	≥ 99 %	34 %

44 prosentissa rahavirtaa tuottavista yksiköistä ja 63 prosentissa konsernin liikearvosta (50 % ja 75 %) korkokannan muutoksen olisi oltava 99 % tai enemmän, jotta käyttöarvo vastaisi kirjanpitoarvoa. 67 prosentissa rahavirtaa tuottavista yksiköistä ja 87 prosentissa konsernin liikearvosta (50 % ja 77 %) pitäisi residuaali-EBITDA-prosentin laskea 50 % tai enemmän, jotta käyttöarvo olisi yhtä suuri kuin kirjanpitoarvo. Kriittisimmän rahavirtaa tuottavan yksikön kohdalla tulisi koron nousta 8 prosenttia (34 %) ja residuaali-EBITDA-prosentin laskea 8 prosenttia (18 %), jotta käyttöarvo olisi yhtä suuri kuin kirjanpitoarvo. Arvonlennustappion kirjaaminen edellyttäisi kriittisten muuttujien vielä suurempia muutoksia. Kirjatun arvonalennuksen seurauksena herkkyysoanalyysi ei sisällä Ruotsin liiketoimintaa.

14. Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet

2008

1 000 €	Maa-alueet	Rakennukset	Koneet ja kalusto	Muut aineelliset hyödykkeet	Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	Yhteensä
Hankintameno 1.1.2008	3 532	59 633	229 698	171	4 830	297 864
Kurssierot	-1	-154	-594	-5	-23	-777
Lisäykset	382	6 629	31 811		36 361	75 183
Hankitut liiketoiminnot			2 050			2 050
Vähennykset	-81	-832	-11 417			-12 330
Siirrot erien välillä		2 978	2 755		-5 735	-2
Hankintameno 31.12.2008	3 832	68 254	254 303	166	35 433	361 988
Kertyneet poistot 1.1.2008		-20 039	-125 866	-89		-145 994
Kurssierot		19	195			214
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot		243	9 539			9 782
Tilikauden poistot		-4 519	-24 320	1		-28 838
Kertyneet poistot 31.12.2008		-24 296	-140 452	-88		-164 836
Kirjanpitoarvo 31.12.2008	3 832	43 958	113 851	78	35 433	197 152

Aineellisiin käyttöomaisuushyödykkeisiin sisältyvät rahoitusleasingsopimuksilla hankitut hyödykkeet

1 000 €	Rakennukset	Koneet ja kalusto	Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	Yhteensä
Hankintameno 1.1.2008	360	1 166		1 526
Lisäykset			3 350	3 350
Vähennykset	-360	-17		-377
Hankintameno 31.12.2008	0	1 149	3 350	4 499
Kertyneet poistot 1.1.2008	-57	-788		-845
Tilikauden poistot	-18	-172		-190
Vähennysten kertyneet poistot	75	11		86
Kertyneet poistot 31.12.2008	0	-949		-949
Kirjanpitoarvo 31.12.2008	0	200	3 350	3 550

Konserni lunasti rahoitusleasingsopimuksella hankitun Merikarvialla sijaitsevan teollisuushallin tilikaudella 2008.

Yhteisyritys L&T Recoil on tehnyt vedyn, kuumaöljyn ja höyryn hankintaa koskevan ostosopimuksen. Sopimuksen perusteella L&T Recoil on sitoutunut ostamaan niitä tuottavien laitosten tuotannon kokonaisuudessaan rakenteilla olevan regenerointilaitoksen käyttöön. Ostosopimuksen on määriteltävä sisältävän IFRIC 4:n mukaisen vuokrasopimuksen. Se on luokiteltu IAS 17:n mukaiseksi rahoitusleasingsopimukseksi, jonka voimassaoloaika on sama kuin ostosopimuksen.

Aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden hankintaa koskevat sopimukseen perustuvat sitoumukset olivat 10 868 tuhatta euroa. Aineellisesta käyttöomaisuudesta ei ole kirjattu arvonalentumistappioita.

2007

1 000 €	Maa-alueet	Rakennukset	Koneet ja kalusto	Muut aineelliset hyödykkeet	Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	Yhteensä
Hankintameno 1.1.2007	3 215	55 366	198 055	263	2 013	258 912
Kurssierot		-8	-61		2	-67
Lisäykset	264	1 557	29 653	3	8 670	40 147
Hankitut liiketoiminnot	420	1 866	3 288			5 574
Vähennykset	-329	-1 965	-4 180			-6 474
Siirrot erien välillä	-38	2 817	2 943	-95	-5 855	-228
Hankintameno 31.12.2007	3 532	59 633	229 698	171	4 830	297 864
Kertyneet poistot 1.1.2007		-17 127	-107 658	-89		-124 874
Kurssierot		4	9			13
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot		628	3 750			4 378
Tilikauden poistot		-3 544	-21 967			-25 511
Kertyneet poistot 31.12.2007		-20 039	-125 866	-89		-145 994
Kirjanpitoarvo 31.12.2007	3 532	39 594	103 832	82	4 830	151 870

Aineellisiin käyttöomaisuushyödykkeisiin sisältyvät rahoitusleasingisopimuksilla hankitut hyödykkeet

1 000 €	Rakennukset	Koneet ja kalusto	Yhteensä
Hankintameno 1.1.2007	360	1 096	1 456
Lisäykset		70	70
Hankintameno 31.12.2007	360	1 166	1 526
Kertyneet poistot 1.1.2007	-39	-563	-602
Tilikauden poistot	-18	-225	-243
Kertyneet poistot 31.12.2007	-57	-788	-845
Kirjanpitoarvo 31.12.2007	303	378	681

Aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden hankintaa koskevat sopimukseen perustuvat sitoumukset olivat 8 646 tuhatta euroa. Aineellisesta käyttöomaisuudesta ei ole kirjattu arvonalentumistappioita.

Konserni

15. Yhteisyritykset

Konsernilla on 50 prosentin omistusosuus seuraavista yhteisyrityksistä: L&T Recoil Oy, Helsinki

Konsernin taseeseen ja tuloslaskelmaan sisältyvät yhteisyritysten varat, velat, tuotot ja kulut

1 000 €	2008	2007
Pitkäaikaiset varat	23 285	4 213
Lyhytaikaiset varat	4 250	2 192
Pitkäaikaiset velat	-3 228	
Lyhytaikaiset velat	-16 912	-5 485
Nettovarat	7 395	920
Tuotot*	4 390	4 110
Kulut*	-3 798	-8 171
Tilikauden voitto/tappio	592	-4 061

* Salvor Oy muuttui 1.9.2007 yhteisyrityksestä sataprosenttiseksi tytäryhtiöksi, joten tuotot ja kulut sisältävät puolet Salvorin eristä 31.8.2007 asti.

	2008	2007
Henkilöstö keskimäärin yhteisyrityksissä	8	68

Lisää tietoja yhteisyrityksistä esitetään liitetiedossa 35. Lähipiiritapahtumat.

16. Osuudet osakkuusyhtiöissä

1 000 €	2008	2007
Hankintameno 1.1.		3
Lisäykset		
Vähennykset		-3
Hankintameno 31.12.		

Vuonna 2007 myytiin Rodnik Ltd.

17. Tytäryritykset

Konsernin osuus osakkeista ja äänivallasta, %

Jätehuolto Savon Sähkö Oy, vapaaehtoisessa selvitystilassa, Helsinki	100,0
Kanta-Hämeen Ympäristöyhtiö Oy, Helsinki	100,0
Kiinteistö Oy Vantaan Valimotie 33, Helsinki	100,0
KolinaKuljetus Oy, vapaaehtoisessa selvitystilassa, Helsinki	100,0
Lassila & Tikanoja Service AB, Tukholma, Ruotsi	100,0
Lassila & Tikanoja Services OÜ, Tallinna, Viro	100,0
L&T Advance Oy, Helsinki	100,0
L&T Biowatti Oy, Helsinki	70,0
L&T Hankinta Ky, Helsinki	100,0
L&T Hygienutveckling AB, Kävlinge, Ruotsi	100,0
L&T Improvement Oy, Helsinki	100,0
L&T Inno LLC, Pietari, Venäjä	100,0
L&T Kalusto Oy, Helsinki	100,0
L&T Muoviportti Oy, Merikarvia	83,3
L&T Podmoskovie LLC, Dubna, Venäjä	100,0
L&T Relations Oy, Helsinki	100,0
L&T Services LLC, Moskova, Venäjä	100,0
L&T Toimi Oy, Helsinki	100,0
L&T Viwaplast Oy, Valkeakoski	83,3
Outohuolto Oy, vapaaehtoisessa selvitystilassa, Helsinki	100,0
Salvor Oy, Helsinki	100,0
SIA L&T, Riika, Latvia	100,0
SuolaSiivo Oy, vapaaehtoisessa selvitystilassa, Helsinki	100,0
Suomen Keräystuote Oy, Helsinki	100,0
Tabletti Kliinerit Oy, vapaaehtoisessa selvitystilassa, Helsinki	100,0
The Russian-Finnish Company Ecosystem LLC, Dubna, Venäjä	74,0

18. Myytävissä olevat pitkäaikaiset sijoitukset

1 000 €	2008	2007
Tasearvo 1.1.	410	2 954
Lisäykset	100	35
Hankitut liiketoiminnot		139
Vähennykset	-8	-179
Siirrot erien välillä		-2 539
Tasearvo 31.12.	502	410

Myytävissä olevat pitkäaikaiset sijoitukset ovat noteeraamattomia osakkeita. Hankittujen liiketoimintojen yhteydessä tulleet myytävissä olevat pitkäaikaiset sijoitukset on myyty välittömästi hankinnan jälkeen.

Ekokem Oy Ab:n osakkeiden tasearvo (2 542 tuhatta euroa) siirrettiin tilinpäätöksessä 2007 myytävissä oleviin lyhytaikaisiin sijoituksiin.

19. Rahoitusleasingsaamiset

1 000 €	2008	2007
Vähimmäisvuokrien erääntyminen		
Enintään 1 vuoden kuluessa	2 039	1 635
1–5 vuoden kuluttua	5 317	4 288
Yli 5 vuoden kuluttua	373	304
Bruttosijoitus rahoitusleasing-sopimuksiin	7 729	6 227
Vähimmäisvuokrien nykyarvojen erääntyminen		
Enintään 1 vuoden kuluessa	1 952	1 564
1–5 vuoden kuluttua	4 442	3 615
Yli 5 vuoden kuluttua	252	208
Vähimmäisvuokrien nykyarvo yhteensä	6 646	5 387
Kertymättömät rahoitustuotot	1 083	840
Bruttosijoitus rahoitusleasing-sopimuksiin	7 729	6 227

Rahoitusleasingsaamiset perustuvat asiakkaille vuokrattujen puristimien, paalaimien ja muiden hyödykkeiden vuokrasopimuksiin. Vähimmäisvuokrat sisältävät hyödykkeiden omistusoikeuden siirrostä suoritettavan maksun vuokrasopimuksen lopussa, jos vuokrasopimukseen sisältyvä osto-optio on ehdoiltaan sellainen, että oikeuden käyttäminen sopimuksen syntymisajankohtana on kohtuullisen varmaa tai jos siitä on tehty sitova sopimus.

20. Vaihto-omaisuus

1 000 €	2008	2007
Aineet ja tarvikkeet	9 698	6 017
Valmiit tuotteet/tavarat	6 544	7 228
Muu vaihto-omaisuus	2 585	1 105
Yhteensä	18 827	14 350

Vaihto-omaisuuden kuluksi kirjattu hankintameno, joka sisältyy tuloslaskelmassa myytyjä tuotteita vastaaviin kuluihin, oli 29 821 tuhatta euroa (29 421 tuhatta euroa).

Vaihto-omaisuuden arvosta kirjattiin kuluksi 0,2 miljoonaa euroa (1,1 milj. e), jolla vaihto-omaisuuden kirjanpitoarvo alennettiin vastaamaan sen nettorealisoituarvoa. Kulukirjaus sisältyy myytyjä tuotteita vastaaviin kuluihin.

21. Myyntisaamiset ja muut saamiset

1 000 €	2008	2007
Myyntisaamiset	61 911	62 044
Rahoitusleasingsaamiset, lyhytaikaiset	1 952	1 564
Lainasaamiset	231	135
Siirtosaamiset	6 501	6 660
Versaamiset	2 737	80
Muut saamiset	1 302	1 341
Yhteensä	74 634	71 824
Siirtosaamisten erittely		
Korot	252	229
Kela, työterveyshuollon korvaukset	1 598	1 811
Lakisääteiset henkilövakuutukset	495	883
Vakuutukset	371	412
Väilliset verot	2 978	1 425
Muut	807	1 900
Yhteensä	6 501	6 660

Kaikki saamiset ovat vakuudettomia. Saamisiin ei liity merkittäviä luottoriskikeskittymiä. Myyntisaamisista kirjatut arvonalentumistapit ja niiden peruutukset ilmenevät liitetiedosta 6. Liiketoiminnan muut tuotot ja kulut.

22. Myytävissä olevat lyhytaikaiset sijoitukset

1 000 €	2008	2007
Sijoitustodistukset	20 368	4 487
Noteeraamattomat osakkeet		16 800
Yhteensä	20 368	21 287
1.1.	21 287	13 955
Siirto pitkäaikaisista		2 542
Lisäys/vähennys	-958	-9 457
Omaan pääomaan siirretyt käyvän arvon muutokset	39	14 247
31.12.	20 368	21 287

Omasta pääomasta siirrettiin tuloslaskelmaan voittoja vuonna 2008 14 458 tuhatta euroa (234 tuhatta euroa).

Myytävissä olevat lyhytaikaiset sijoitukset arvostetaan tilinpäätöksissä käypään arvoon. Käyvän arvon muutokset kirjataan oman pääoman arvomuutosrahastoon.

Ekokem Oy Ab:n osakkeet siirrettiin tilinpäätöksessä 2007 pitkäaikaisista myytävissä olevista sijoituksista lyhytaikaisiin. Osakkeet myytiin tammikuussa 2008, mistä johtuen niille voitiin kirjata käypä arvo. Ekokem normalisoitui vuoden 2008 alusta veroa maksavaksi osakeyhtiöksi. Aiemmin saatavilla olleet osakkeiden kaupankäyntihinnat olivat L&T:n kirjanpitoarvojen tasolla.

Konserni

23. Rahavarat

1 000 €	2008	2007
Pankkitilit ja käteinen raha	4 349	5 521
Lyhytaikaiset talletukset	1 800	4 000
Yhteensä	6 149	9 521

Rahavarat esitetään nimellisarvoina, mikä vastaa niiden käypää arvoa.

Rahavirtalaskelman mukaiset likvidit varat muodostuvat seuraavasti:

1 000 €	2008	2007
Rahavarat	6 149	9 521
Sijoitustodistukset	20 368	4 487
Yhteensä	26 517	14 008

24. Oma pääoma

Osakepääoma ja ylikurssirahasto

1 000 €	Osakkeiden lukumäärä (1000 kpl)	Osakepääoma	Ylikurssirahasto	Yhteensä
1.1.2008	38 784	19 392	50 474	69 866
14.2.2008 Merkintä 2005A-optioilla	13	6	172	178
7.8.2008 Merkintä 2005A-optioilla	2	1	27	28
31.12.2008	38 799	19 399	50 673	70 072
1.1.2007	38 528	19 264	47 666	66 930
14.2.2007 Merkintä 2002C-optioilla	21	11	236	247
15.5.2007 Merkintä 2002C-optioilla	166	83	1 823	1 906
9.8.2007 Merkintä 2002C-optioilla	36	18	390	408
15.11.2007 Merkintä 2002C-optioilla	33	16	359	375
31.12.2007	38 784	19 392	50 474	69 866

Lassila & Tikanoja Oyj:llä on yksi osakelaji. Yhtiöjärjestyksen mukaan osakkeilla ei ole enimmäismäärää eikä yhtiöllä ole enimmäisosakepääomaa. Osakkeilla ei ole nimellisarvoa eikä kirjanpidollista vasta-arvoa. Kaikki liikkeeseen lasketut osakkeet on maksettu täysimääräisesti.

Ylikurssirahasto muodostuu vanhan osakeyhtiölain (29.9.1978/734) mukaisten osakeantien ylikurssseista. Tämän lain voimassaoloaikana päätettyjen optio-ohjelmien (2002 ja 2005) optioihin perustuvista osakemerkinnöistä saadut rahasuoritukset kirjataan osakepääomaan ja ylikurssirahastoon järjestelyjen ehtojen mukaisesti.

Muut rahastot

Muuntoerorahasto

Muuntoerorahasto sisältää nettosijoituksista muihin kuin euro-määräisiin konserniyrityksiin syntyneet muuntoerot. Muuntoeroja syntyy tytäryritysten oman pääoman ja tuloksen muuntamisesta euromääräisiksi. Tämän lisäksi osana nettosijoitusta tytäryhtiöihin käsitellään pitkäaikaiset lainasaamiset, joiden suorittamista ei ole suunniteltu ja joiden suorittaminen ei ole todennäköistä ennakoitavissa olevassa tulevaisuudessa.

Arvonmuutosrahasto

Arvonmuutosrahasto sisältää käyvän arvon rahaston myytävissä olevien sijoitusten käypien arvojen muutoksille ja suojausrahaston rahavirran suojausnäkökulmasta käytettävien johdannaisinstrumenttien käypien arvojen muutoksille.

Pääoman hallinta

Konsernin pääoman hallinnan tavoitteena on turvata Lassila & Tikanojan toiminnan jatkuvuus ja ylläpitää optimaalinen pääomarakenne investointien turvaamiseksi ottaen huomioon pääomakustannukset. Pääomaan lasketaan oma ja vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakoilla.

Vuotuisen osingon määrä on sidottu tulokseen. Se osa, jota ei katsota tarvittavan yhtiön terveen kehityksen varmistamiseen, jaetaan osakkaille. Osakepääomaa korotetaan, mikäli poikkeuksellisen nopea kasvu tai suuret investoinnit vaativat lisää pääomaa.

Pääoman rakenteen kehitystä seurataan omavaraisuus-tunnusluvun avulla vuosineljänneksittäin. Tunnusluku lasketaan siten, että konsernin oma pääoma jaetaan luvulla, joka saadaan, kun taseen loppusummasta vähennetään saadut ennakot.

1 000 €	2008	2007
Oma pääoma konsernitaseessa	205 038	202 344
Taseen loppusumma	477 685	438 325
Saadut lyhytaikaiset ennakot	-2 823	-3 632
Saadut pitkäaikaiset ennakot	-166	-114
Pääoma yhteensä	474 696	434 579
Omavaraisuusaste, %	43,2 %	46,6 %

Konsernin omavaraisuusaste on säilynyt korkealla tasolla, mutta heikkeni hieman edellisvuotisesta, koska korollisen vieraan pääoman määrä kasvoi. Kauden bruttoinvestoinnit olivat 84,2 miljoonaa euroa. Käyttöpääomasta vapautui 2,2 miljoonaa euroa. Liiketoiminnan nettorahavirta parani edellisvuotisesta.

Pitkäaikaisten pankkilainojen kovenanteja on kuvattu liitetiedossa 28. Lainat.

25. Osakeperusteiset maksut

Konsernilla on sekä vuonna 2005 että vuonna 2008 myönnetty optio-ohjelmat. Vuoden 2005 optio-ohjelma jakautuu A-, B- ja C-sarjoihin. Optioiden käyvästä arvosta syntyvä kulu jaksotetaan oikeuksien syntymisajanjaksolle. Käypä arvo määritetään Black-Scholes-hinnoittelumallilla.

Ulkona olevat optio-oikeudet

Optio	Osakkeiden merkintäaika	Merkintähinta €/osake	Osakkeita merkittävässä 31.12.2008	Osakkeita merkittävässä 31.12.2007	Oikeuden syntymis- ajanjakson päättyminen
2005A	2.11.2007–29.5.2009	14,22	147 500	162 000	2.11.2007
2005B	3.11.2008–31.5.2010	16,98	176 000	178 000	3.11.2008
2005C	2.11.2009–31.5.2011	26,87	221 500	228 500	2.11.2009
2008	1.11.2010–31.5.2012	16,27	220 500		1.11.2010
Yhteensä			765 500	568 500	

Ulkona olevien optio-oikeuksien lukumäärät ja keskimääräiset merkintähinnat

	2008		2007	
	Keskimääräinen merkintähinta €/osake	Optioita kpl	Keskimääräinen merkintähinta €/osake	Optioita kpl
Tilikauden alussa	20,17	568 500	13,93	611 300
Myönnettyt uudet optiot	16,27	226 500	26,87	230 000
Yhtiölle palautuneet optiot	21,31	-15 000	17,88	-16 500
Toteutetut optiot	14,22	-14 500*	11,46	-256 200*
Rauenneet optiot			11,46	-100
Tilikauden lopussa	20,17	765 500	20,17	568 500
Kauden lopussa toteutettavissa olevat optiot	15,72	323 500	14,22	162 000

* Vuonna 2008 käytettiin 2005A-optioita 14 500 osakkeen merkintään.
Vuonna 2007 käytettiin 2002C-optioita 256 200 osakkeen merkintään.

Tilikauden aikana optioilla merkittyjen osakkeiden toteutuspäivän osakehinnan painotettu keskiarvo oli 19,13 euroa vuonna 2008 (25,81 e). Optioilla merkityistä osakkeista konserni sai 206 tuhatta euroa, josta 7 tuhatta euroa kirjattiin osakepääomaan ja 199 tuhatta euroa ylikurs-sirahastoon (yhteensä 2 936 tuhatta euroa, josta 128 tuhatta euroa kirjattiin osakepääomaan ja 2 808 tuhatta euroa ylikurs-sirahastoon).

Oman pääoman muutokset on kerrottu liitetiedossa 24. Oma pääoma.

Black-Scholes-hinnoittelumallissa käytetyt muuttujat

	2008	2005C	2005B	2005A
Myöntämispäivä	5.6.2008	12.6.2007	12.6.2006	7.6.2005
Optio-ohjelman mukainen määrä	230 000	230 000	200 000	170 000
Osakehinta myöntämishetkellä	16,65	25,18	16,50	14,76
Merkintähinta	16,27	26,87	16,98	14,22
Odotettavissa oleva volatiliiteetti	53 %	26 %	27 %	19 %
Oletettu option voimassaoloaika	3 v 360 pv	3 v 354 pv	3 v 354 pv	3 v 359 pv
	Työssäoloaika	Työssäoloaika	Työssäoloaika	Työssäoloaika
Oikeuden syntymisehdot	2 v 4 kk	2 v 4 kk	2 v 4 kk	2 v 4 kk
Riskitön korko	4,57 %	4,56 %	3,60 %	2,40 %
Odotettavissa olevat osingot, €	2,13	2,73	2,10	1,11
Käypä arvo myöntämispäivänä, €	5,16	4,70	3,16	2,35

Odotettavissa oleva volatiliiteetti on määritetty arvostuspäivää edeltävien 50, 100 ja 260 kaupankäyntipäivän keskiarvona. Volatiliiteetin määrittely perustuu Bloomberg-tietokannan informaatioon.

Optioiden ehdoissa ei ole sellaisia käyttöehtoja, jotka tulisi ottaa huomioon optioiden käypää arvoa arvostettaessa. Optioiden arvioitu palautuma myöntämispäivänä on 0 %.

Optio-ohjelmat

Optio-oikeuksia on myönnetty johtoon kuuluville avainhenkilöille. Optio-oikeudet antavat oikeuden merkitä Lassila & Tikanoja Oyj:n osakkeita optio-ohjelman ehtojen mukaisella merkintähinnalla ehtojen määräämänä aikana. Kaikkien optio-oikeuksien merkintäsuhte on 1:1.

Optio-oikeuksia, joiden osakemerkinnän aika ei ole alkanut ja joihin oikeus ei ole siten syntynyt, ei saa luovuttaa kolmannelle. Jos työ- tai toimisuhte päättyy muusta syystä kuin eläkkeelle siirtymisen tai kuoleman johdosta, on osallistujan viipymättä tarjottava vastikkeetta yhtiölle sellaiset optio-oikeudet, joiden osakemerkinnän aika ei ollut alkanut. Merkintäajan päättymisen jälkeen optio-oikeudet raukeavat arvottomina.

Optio-oikeuksilla merkittyjen osakkeiden osinko-oikeus ja muut osakasoikeudet alkavat osakepääoman tultua rekisteröidyksi kaupparekisteriin. Yllä olevassa taulukossa on esitetty optio-oikeuksien perusteella merkittävien osakkeiden merkintäajat ja -hinnat. Merkintähintoja alennetaan merkintähinnan määräytymisen jälkeen ja ennen osakemerkintää jaettavien osakekohtaisten osinkojen määrällä, joka ylittää yhteensä 70 % sen tilikauden osakekohtaisesta voitosta, jolta osinkoja jaetaan.

31.12.2008 ulkona olevien optio-oikeuksien perusteella voidaan yhteensä merkitä enintään 765 500 uutta osaketta, mikä on 2 % yhtiön tämänhetkisestä osakemäärästä ja sen tuottamista äänistä. Yhtiön osakepääoma voi näiden merkintöjen seurauksena nousta enintään 382 750 euroa.

Optio-ohjelma 2005

Vuoden 2005 varsinainen yhtiökokous päätti 600 000 optio-oikeuden antamisesta. 162 000 2005A-optio-oikeutta oli merkintäajan alkaessa 25 avainhenkilöllä. 2005A-optio-oikeuksia on laskettu liikkeelle yhteensä 170 000 kappaletta, mutta 8 000 optiota on L&T Advance Oy:n hallussa eikä niitä käytetä osakkeiden merkintään. 176 000 2005B-optio-oikeutta oli merkintäajan alkaessa 32 avainhenkilön hallussa ja 221 500 2005C-optio-oikeutta on 40 avainhenkilön hallussa. Lassila & Tikanoja Oyj:n kokonaan omistaman tytäryhtiön L&T Advance Oy:n hallussa on lisäksi 24 000 2005B-optio-oikeutta ja 8 500 2005C-optio-oikeutta.

Osakkeen merkintähinta on 2005A-optio-oikeuksilla 14,22 euroa, 2005B-optio-oikeuksilla 16,98 euroa ja 2005C-optio-oikeuksilla 26,87 euroa.

31.12.2008 ulkona olevilla vuoden 2005 optio-oikeuksilla tehtävien merkintöjen seurauksena yhtiön osakepääoma voi nousta enintään 272 500 eurolla ja osakkeiden lukumäärä enintään 545 000 uudella osakkeella. Näiden osakkeiden osuus on 1,4 % yhtiön tämänhetkisestä osakemäärästä.

2005A-optio-oikeudet ovat olleet listattuina NASDAQ OMX Helsingissä 2.11.2007 alkaen ja 2005B-optio-oikeudet 2.1.2009 alkaen.

Optio-ohjelma 2008

Vuoden 2008 varsinainen yhtiökokous päätti enintään 230 000 optio-oikeuden antamisesta. 220 500 optio-oikeutta on 41 avainhenkilön hallussa. Lassila & Tikanoja Oyj:n kokonaan omistaman tytäryhtiön L&T Advance Oy:n hallussa on 9 500 optio-oikeutta annettavaksi myöhemmin Lassila & Tikanoja -konsernin nykyisille tai tuleville avainhenkilöille. Osakkeen merkintähinta 2008-optio-oikeuksilla on yhtiön osakkeen vaihdolla painotettu keskikurssi NASDAQ OMX Helsingissä toukokuussa 2008 pyöristettynä lähimpään senttiin (16,27 e). Merkintähintaa alennetaan merkintähinnan määräytymisen jälkeen päätettävien ja ennen osakemerkintää jaettavien osakekohtaisten osinkojen määrällä, joka ylittää yhteensä 70 % sen tilikauden osakekohtaisesta voitosta, jolta osinkoja jaetaan. Merkintähinnan alennus tulee voimaan kyseisen osingonjaon täsmäytyspäivänä. Osakkeen merkintähinta on kuitenkin aina vähintään 0,01 euroa. Osakkeen merkintähinta kirjataan kokonaan sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon.

Yhtiön osakkeiden lukumäärä voi nousta 2008 optio-oikeuksilla tehtävien merkintöjen seurauksena enintään 230 000 uudella osakkeella. Näiden osakkeiden osuus on 0,6 % yhtiön tämänhetkisestä osakemäärästä.

26. Eläkeveloitteet

Etuuspohjaiset eläkejärjestelyt ovat pieniä ja koskevat yksittäisiä henkilöitä Suomessa. Ne ovat syntyneet pääasiassa yrityskauppojen seurauksena. Osa eläkesopimuksista hoidetaan vakuutusyhtiöissä ja osa on yhtiön omalla vastuulla.

1 000 €	2008	2007
Taseen etuuspohjainen eläkevelka määräytyy seuraavasti:		
Rahastoitujen veloitteiden nykyarvo	516	565
Järjestelmään kuuluvien varojen käypä arvo	-436	-475
	80	90
Rahastoimattomien veloitteiden nykyarvo	531	422
Kirjaamattomat vakuutusmatemaattiset voitot (+) ja tappiot (-)	63	30
Nettomääräinen eläkevelka taseessa	674	542
Veloitteen nykyarvon muutokset		
Velvoite kauden alussa	987	560
Työsuorituksesta johtuvat menot	158	202
Korkomenot	55	31
Vakuutusmatemaattiset voitot (-) ja tappiot (+)	-125	209
Maksetut etuudet	-28	-15
Velvoite tilikauden lopussa	1 047	987
Järjestelyyn kuuluvien varojen käypien arvojen muutokset		
Järjestelyyn kuuluvien varojen käyvät arvot kauden alussa	475	194
Varojen odotettu tuotto	19	8
Työnantajan suorittamat maksut järjestelyyn	33	37
Vakuutusmatemaattiset voitot (+) ja tappiot (-)	-61	251
Maksetut etuudet	-28	-15
Järjestelyyn kuuluvien varojen käyvät arvot kauden lopussa	438	475
Taseessa esitetyn velan muutokset:		
Velka kauden alussa	542	352
Tuloslaskelmaan merkityt eläkekulut	165	227
Maksusuoritukset järjestelyyn	-33	-37
Velka kauden lopussa	674	542
Tuloslaskelman etuuspohjainen eläkekulu määräytyy seuraavasti:		
Tilikauden työsuoritukseen perustuvat menot	158	202
Korkomenot	55	31
Järjestelyyn kuuluvien varojen odotettu tuotto	-19	-8
Vakuutusmatemaattiset voitot (-) ja tappiot (+)	-29	2
Yhteensä	165	227

Järjestelyyn kuuluvien varojen toteutunut tuotto oli -42 tuhatta euroa vuonna 2008 (2007: 259 tuhatta euroa).

Konserni ennakoii maksavansa etuuspohjaisiin eläkejärjestelyihin 93 tuhatta euroa vuonna 2009.

1 000 €	2008	2007	2006
Määrät tilikaudelta ja kahdelta edelliseltä tilikaudelta			
Veloitteen nykyarvo	1 047	987	560
Järjestelmään kuuluvien varojen käypä arvo	-436	-475	-194
Alikate	611	512	366
Kokemusperäiset tarkistukset järjestelyjen varoihin, voitot (+) / tappiot (-)			
	-61	251	-11
Kokemusperäiset tarkistukset järjestelyjen velkoihin, voitot (+) / tappiot (-)			
	-15	-265	16
Tärkeimmät käytetyt vakuutusmatemaattiset oletukset			
Diskonttokorko	6,0 %	4,9 %	
Inflaatio-oletus	2,0 %	2,0 %	
Järjestelyyn kuuluvien varojen odotettu tuotto	4,5 %	4,0 %	
Tuleva palkankorotusolettamus	4,5 %	4,5 %	

27. Varaukset

1 000 €	Ympäristö- varaukset	Muut varaukset	Yhteensä
Varaukset 1.1.2008	953	102	1 055
Varausten lisäykset	767		767
Käytetyt varaukset		-88	-88
Diskonttauksen vaikutus	21		21
Varaukset 31.12.2008	1 741	14	1 755

1 000 €	2008	2007
Pitkäaikaiset varaukset	1 741	953
Lyhytaikaiset varaukset	14	102
Yhteensä	1 755	1 055

Ympäristövaraukset kattavat seuraavat veloitteet:

Konserni on vuokrannut Keravan ja Kotkan kaupungeilta maa-alueet, joita se käyttää kaatopaikkoina. Konsernilla on velvoite hoitaa vuokrasopimusten päättyessä alueiden jälkihoitotyöt.

Konsernilla on käytössään Varkaudessa maa-alue pilaantuneen maa-aineksen välivarastointia, puhdistustoimintaa ja loppusijoitusta varten. Toimintaa koskevan sopimuksen perusteella konserni on vastuussa alueen jälkihoitotöistä.

Keravan kaatopaikan jälkihoitokustannusvaraus on jaettu kahteen osaan. Tulevat kustannukset on arvioitu laskentahetken hintatason perusteella korjattuna 2–3 %:n vuotuisella inflaatiolla, koska kustannustaso on varauksen käyttöhetkellä korkeampi kuin läjitysalueen rakennusaikana. Inflaatiolla korjatut kustannukset on diskontattu läjitysalueen rakentamishetkeen. Korkokantana on käytetty valtion 5 vuoden riskittömän velkakirjan tuotto-odotusta rakennushetkellä lisätyn Lassila & Tikanojan lainamarginaalilla ko. ajankohtana. Tämän läjitysalueen rakentamisesta aiheutuva määrä on aktivoitu nykyarvon suuruisena osaksi alueen hankintamenoa taseeseen ja se poistetaan tasapoistoin. Vastaavasti yhtä suuri erä on kirjattu taseen velkoihin varaukseksi, jota vuosittain kasvattaa rahoituskuluihin kirjattava diskonttokorko. Varauksen toinen osa lasketaan läjitysalueelle ajettavan tonnimäärän perusteella.

Kotkan kaatopaikan jälkihoitokustannusvaraus on käsitelty vastaavalla tavalla kuin Keravan varaus. Kaatopaikan rakentamisesta aiheutuva määrä on aktivoitu nykyarvon suuruisena osaksi alueen

hankintamenoa taseeseen. Uusiin läjitysalueisiin alettiin soveltaa vuoden 2008 aikana suoriteyksikköön perustuvaa poistomenetelmää, joten Kotkan kaatopaikka poistetaan alueelle toimitetun jätteen tilavuuden mukaan toisin kuin Kerava. Kotkan kaatopaikan varaukseen liittyy lisäksi vastaavalla tavalla käsitelty seurantatutkimusvaraus alueella sen täytyttyä tehtävää ympäristöluvan ehoissa määriteltyä ympäristöseurantaa ja näytteiden ottoa ja analysointia varten. Tämä varaus poistetaan tasapoistoin. Tulevat kustannukset on arvioitu laskentahetken hintatason perusteella korjattuna 3 %:n vuotuisella inflaatiolla.

Varkauden pilaantuneen maa-aineksen käsittely- ja loppusijoituspaikan jälkihoitokustannusvaraus on käsitelty saman periaatteen mukaan, ja se poistetaan tasapoistoin.

Pitkäaikaisiin varauksiin merkittyjen velvoitteiden arvioidaan johtavan taloudellisen hyödyn menetyksiin pääosin 1–5 vuoden kuluessa, paitsi Kotkan seurantatutkimusvarauksessa 30 vuoden kuluessa.

Konsernilla on yksi ei-purettavissa oleva vuokrasopimus, jota koskevia tiloja konserni ei pysty hyödyntämään toiminnassaan. Konserni pyrkii vuokraamaan tilat edelleen, mutta toistaiseksi ne ovat tyhjiillään. Tappiollista vuokrasopimusta koskeva varaus kattaa sen tappion kokonaisuudessaan vuokrasopimuksen päättymiseen saakka. Tappion nykyarvon määrittämisessä on käytetty diskonttokorkona 3,3 %.

28. Lainat

1 000 €	2008 Tasearvo	2007 Tasearvo
Pitkäaikaiset		
Lainat rahoituslaitoksilta ja eläkelainat	91 520	73 108
Rahoitusleasingvelat	3 279	461
Kauppahintavelat	7 688	7 842
Yhteensä	102 487	81 411
Lyhytaikaiset		
Pitkäaikaisien lainojen lyhennykset	28 556	15 554
Rahoitusleasingvelkojen lyhennykset	219	224
Lyhytaikaiset lainat	15 500	3 700
Yritystodistukset		15 927
Muut rahoitusvelat	294	352
Yhteensä	44 569	35 757

Rahoitusvelkojen käyvät arvot on esitetty liitetiedossa 31. Rahoitusvarat ja -velat arvostusryhmittäin.

Pitkäaikaisien lainojen erääntyminen

1 000 €	2009	2010	2011	2012	2013	2014 ja myöh.	Yhteensä
Lainat rahoituslaitoksilta ja eläkelainat	28 556	16 193	16 194	16 193	21 746	21 194	120 076
Rahoitusleasingvelat	219	184	137	147	157	2 654	3 498
Yhteensä	28 775	16 377	16 331	16 340	21 903	23 848	123 574

Pitkäaikaisien lainojen keskimääräinen duraatio 31.12.2008 oli 3,2 vuotta (2,7 vuotta) ja efektiivisten korkokantojen painotettu keskiporko 5,11 % (5,15 %).

Pitkäaikaisien pankkilainojen sopimuksiin sisältyy omavaraisuus- ja korkokatekovenantteja sekä muita tavanomaisia ehtoja, jotka rajoittavat lisävakuuksien antoa muille rahoittajille ja nykyisen liiketoiminnan lakkauttamista ja luovuttamista. Näiden ehtojen rikkominen oikeuttaa lainantajat irtisanomaan lainat välittömästi. Ehdot eivät ole olleet lähellä rikkoutumista vuosien 2008 ja 2007 aikana.

Rahoitusleasingvelat

1 000 €	2008	2007
Vähimmäisvuokrien erääntyminen		
Enintään 1 vuoden kuluessa	456	233
1–5 vuoden kuluttua	1 477	
Yli 5 vuoden kuluttua	3 896	504
Vähimmäisvuokrat yhteensä	5 829	737
Vähimmäisvuokrien nykyarvon erääntyminen		
Enintään 1 vuoden kuluessa	219	224
1–5 vuoden kuluttua	625	
Yli 5 vuoden kuluttua	2 654	461
Vähimmäisvuokrien nykyarvo yhteensä	3 498	685
Tulevat rahoituskulut	2 331	52
Rahoitusleasingvelat yhteensä	5 829	737

Merkittävin rahoitusleasingsopimus liittyy yhteisyritys L&T Recoilin vedyn, kuumaöljyn ja höyryn hankintaa koskevaan ostosopimukseen. Sopimuksen perusteella L&T Recoil on sitoutunut ostamaan niitä tuottavien laitosten tuotannon kokonaisuudessaan rakenteilla olevan regenerointilaitoksen käyttöön. Ostosopimuksen on IFRIC 4:n mukaisesti määritelty sisältävän vuokrasopimuksen.

Taulukossa esitettävät vähimmäisvuokrat sisältävät vuokratuuden lopussa maksettavan lunastushinnan, jos sellaisesta on sovittu.

29. Muut pitkäaikaiset velat

1 000 €	2008	2007
Siirtovelat	675	201
Saadut ennakot	166	114
Muut velat	242	185
Yhteensä	1 083	500

30. Ostovelat ja muut lyhytaikaiset velat

1 000 €	2008	2007
Saadut ennakot	2 823	3 632
Ostovelat	21 437	23 401
Muut velat	17 368	16 430
Siirtovelat	46 670	41 720
Yhteensä	88 298	85 183
Siirtovelat		
Henkilöstökuluihin liittyvät velat	37 655	33 686
Jätteenkäsittelymaksut	3 502	3 620
Korot	1 561	1 523
Muut jaksotetut kulut	3 952	2 891
Yhteensä	46 670	41 720

Ostovelkojen ja muiden lyhytaikaisten velkojen käyvät arvot ovat samat tai jokseenkin samat kuin yllä esitetyt tasearvot.

31. Rahoitusvarat ja -velat arvostusryhmittäin

2008

1 000 €	Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat ja -velat	Lainat ja muut saamiset	Myytäväissä olevat rahoitusvarat	Jaksotettuun hankintamenuon kirjattavat rahoitusvelat	Suojauslaskennan alaiset johdannaiset	Tase-erien kirjanpitoarvot	Tase-erien käyvät arvot
Pitkäaikaiset rahoitusvarat							
	Myytäväissä olevat sijoitukset		502			502	502
	Rahoitusleasingsaamiset	4 694				4 694	4 968
	Muut saamiset	689				689	689
Lyhytaikaiset rahoitusvarat							
	Myyntisaamiset ja muut saamiset	65 396				65 396	65 396
	Johdannaissaamiset	112				112	112
	Myytäväissä olevat sijoitukset		20 368			20 368	20 368
	Rahavarat	6 149				6 149	6 149
	Rahoitusvarat yhteensä	112	76 928	20 870		97 910	98 184
Pitkäaikaiset rahoitusvelat							
	Lainat			102 487		102 487	102 189
	Muut velat			917		917	917
Lyhytaikaiset rahoitusvelat							
	Lainat			44 569		44 569	44 714
	Ostovelat ja muut velat			47 820		47 820	47 820
	Johdannaisvelat				610	610	610
	Rahoitusvelat yhteensä			195 793	610	196 403	196 250

2007

1 000 €	Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat ja -velat	Lainat ja muut saamiset	Myytäväissä olevat rahoitusvarat	Jaksotettuun hankintamenuon kirjattavat rahoitusvelat	Suojauslaskennan alaiset johdannaiset	Tase-erien kirjanpitoarvot	Tase-erien käyvät arvot
Pitkäaikaiset rahoitusvarat							
	Myytäväissä olevat sijoitukset		410			410	410
	Rahoitusleasingsaamiset	3 823				3 823	3 827
	Muut saamiset	236				236	236
Lyhytaikaiset rahoitusvarat							
	Myyntisaamiset ja muut saamiset	65 084				65 084	65 084
	Johdannaissaamiset	486			703	1 189	1 189
	Myytäväissä olevat sijoitukset		21 287			21 287	21 287
	Rahavarat	9 521				9 521	9 521
	Rahoitusvarat yhteensä	486	78 664	21 697	703	101 550	101 554
Pitkäaikaiset rahoitusvelat							
	Lainat			81 411		81 411	81 380
	Muut velat			386		386	386
Lyhytaikaiset rahoitusvelat							
	Lainat			35 757		35 757	35 757
	Ostovelat ja muut velat			47 865		47 865	47 865
	Johdannaisvelat	897				897	897
	Rahoitusvelat yhteensä	897		165 419		166 316	166 285

Yllä olevissa taulukoissa pitkäaikaiset muut velat eivät sisällä saatuja ennakoita, myyntisaamiset ja muut saamiset eivät sisällä verosaamisia ja siirtosaamisia, eivätkä ostovelat ja muut velat sisällä lakisääteisiin veloitteisiin liittyviä velkoja, koska nämä erittelyt vaaditaan vain rahoitusinstrumenteista.

Rahoitusvarojen ja -velkojen käypien arvojen määrittämisperiaatteet

Myytävissä olevat sijoitukset

Myytävissä olevat sijoitukset koostuvat noteeraamattomista osakkeista ja sijoitustodistuksista. Sellaiset noteeraamattomat osakesijoitukset, joiden käypää arvoa ei ole saatavissa epäaktiivisten markkinoiden vuoksi, arvostetaan hankintamenoon. Sijoitustodistukset ovat jälkimarkkinakelpoisia ja niiden käypä arvo perustuu tilinpäätöspäivän korkomarkkinanoteerauksiin.

Johdannaiset

Valuuttatermiinisopimusten käyvät arvot määritetään käyttämällä tilinpäätöspäivän markkinahintoja vastaavan pituisille sopimuksille. Koronvaihtosopimusten käyvät arvot määritetään tulevien rahavirtojen nykyarvoon perustuvalla menetelmällä, jonka tukena ovat tilinpäätöspäivän markkinakorot. Öljyfutuuriin käyvät arvot perustuvat tilinpäätöspäivän markkinahintoihin. Öljyoptioiden käyvät arvot määritetään yleisesti käytössä olevalla arvonmääritysmallilla. Käyvät arvot kuvaavat niitä hintoja, jotka konserni saisi tai joutuisi maksamaan, jos johdannaissojimus purettaisiin tilinpäätöspäivänä.

Pankkilainat ja muut lainat

Lainojen käyvät arvot perustuvat diskontattuihin rahavirtoihin. Diskonttauskorkona on käytetty korkoa, jolla konserni saisi vastaavaa lainaa tilinpäätöshetkellä. Lainan kokonaiskorko muodostuu riskittömästä markkinakorosta ja yrityskohtaisesta riskipreemiosta.

Rahoitusleasingvelat

Rahoitusleasingvelkojen käypä arvo on arvioitu diskonttaamalla tulevat rahavirrat korolla, jolla konserni voisi tehdä vastaavan leasingsojimuksen tilinpäätöshetkellä.

Myyntisaamiset ja muut saamiset

Johdannaisvaroihin kuulumattomiin rahoitusvaroihin sisältyvät myyntisaamiset ja muut saamiset merkitään taseeseen alkuperäisen arvon mukaisina vähennettynä hyvityksillä ja arvonalentumistappioilla. Tämä vastaa niiden käypää arvoa, koska maksuajat ovat lyhyitä eikä diskonttauksella siten ole olennaista vaikutusta.

Ostovelat ja muut velat

Ostovelat ja muut lyhytaikaiset korottomat velat kirjataan taseeseen alkuperäiseen arvoonsa, joka vastaa niiden käypää arvoa, koska diskonttauksen vaikutus ei ole olennainen velkojen maturiteetti huomioon ottaen.

32. Johdannaissopimukset

Korkojohdannaiset

1 000 €	2008		2007	
	Nimellisarvo	Käypä arvo	Nimellisarvo	Käypä arvo
Kaupankäyntitarkoituksessa tehtyjen koronvaihtosopimusten erääntyminen				
Enintään 1 vuoden kuluessa	15 000		7 500	
1–5 vuoden kuluttua			15 000	
Yhteensä	15 000	112	22 500	394

Koronvaihtosopimuksilla on suojauduttu vaihtuvakorkoisiin lainoihin liittyvää rahavirran korkoriskiltä. Niihin ei ole sovellettu IAS 39:n mukaista suojauslaskentaa, vaan käypien arvojen muutokset on kirjattu rahoitustuottoihin ja -kuluihin.

1 000 €	Nimellisarvo	Käypä arvo	Nimellisarvo	Käypä arvo
Suojauslaskennassa olevien koronvaihtosopimusten erääntyminen				
Enintään 1 vuoden kuluessa	4 629		3 029	
1–5 vuoden kuluttua	20 914		18 514	
yli 5 vuoden kuluttua	5 000		12 028	
Yhteensä	30 543	-610	33 571	703

Koronvaihtosopimuksilla on suojauduttu vaihtuvakorkoisiin lainoihin liittyvää rahavirran korkoriskiltä. Niihin on sovellettu IAS 39:n mukaista suojauslaskentaa. Suojaukset ovat olleet tehokkaita ja niiden käyvän arvon muutokset on kirjattu kokonaisuudessaan oman pääoman suojausrahastoon (arvonmuutosrahasto) ja ne siirretään tuloslaskelmaan rahoituskuluihin ja -tuottoihin lainojen erääntyessä.

Koronvaihtosopimusten kiinteät korot 31.12.2008 vaihtelivat välillä 2,65 %–4,306 % (2,65 %–4,306 %).

Vaihtuvana korkona oli 6 kuukauden Euribor.

Valuuttajohdannaiset

1 000 €	Nimellisarvo	Käypä arvo
Kaupankäyntitarkoituksessa tehtyjen termiinisolopimusten erääntyminen		
Enintään 1 vuoden kuluessa		2 184
		7

Valuuttaterminisolopimuksilla suojattiin ulkomaisille tytäryhtiöille niiden toimintavaluutassa myönnettyjen lainojen valuuttariskiä.

Öljyjohdannaiset

	Määrä 1 000 bbl	Käypä arvo 1 000 €
Kaupankäyntitarkoituksessa ostettujen raakaöljyn myyntioptioiden erääntyminen		
Enintään 1 vuoden kuluessa	182	
1–5 vuoden kuluttua	226	
Yhteensä	408	83
Kaupankäyntitarkoituksessa myytyjen raakaöljyfutuuriin erääntyminen		
Enintään 1 vuoden kuluessa	42	-897

Öljyjohdannaisilla suojattiin yhteisyritys L&T Recoilin rakenteilla olevan regenerointilaitoksen tuottaman perusöljyn hintariskiä. Niihin ei sovellettu IAS 39:n mukaista suojauslaskentaa, vaan käypien arvojen muutokset kirjattiin liiketoiminnan muihin tuottoihin ja kuluihin. Kaikki öljyjohdannaiset myytiin vuoden 2008 lopulla.

Koronvaihtosopimusten, valuuttaterminisolopimusten ja raakaöljyfutuuriin käyvät arvot perustuvat tilinpäätöspäivän markkinahintoihin. Raakaöljyoptioiden käyvät arvot on määritelty yleisesti käytössä olevalla optioiden arvonmäärittämisellä.

33. Muut vuokrasopimukset

1 000 €	2008	2007
Ei-purettavissa olevien muiden vuokrasopimusten vähimmäisvuokrien erääntyminen		
Enintään 1 vuoden kuluessa	7 459	7 424
1–5 vuoden kuluttua	16 051	15 611
Yli 5 vuoden kuluttua	7 281	3 905
Vähimmäisvuokrat yhteensä	30 791	26 940

Konserni on vuokrannut osan käytössään olevista tuotanto- ja toimistotiloista sekä toimistokoneista ja autoista. Toimitilojen ei-purettavissa olevien vuokrasopimusten pituudet ovat yleensä kolmesta vuodesta kahdeksaan vuoteen ja normaalisti niihin sisältyy mahdollisuus jatkaa sopimusta alkuperäisen päättymispäivän jälkeen. Konserni on vuokrannut maa-alueita lähinnä tuotannollisten toimintojen varastokentiksi. Vuokrasopimusten ehdot ovat yleisen maanvuokrasopimusmallin mukaiset. Kaikkien vuokrasopimusten vuokrat perustuvat kiinteään neliömetripohjaiseen yksikköhintaan ja ne on sidottu pääsääntöisesti elinkustannusindeksiin.

Vuoden 2008 tuloslaskelmaan sisältyy muiden vuokrasopimusten perusteella kuluksi kirjattuja vuokria 13 461 tuhatta euroa (11 367 tuhatta euroa).

34. Rahavirtalaskelman liitetiedot

1000 €	2008	2007
Liiketoiminnan rahavirran oikaisut		
Verot	10 724	12 291
Poistot ja arvonalentumiset	40 985	33 432
Rahoitustuotot ja -kulut	4 806	4 317
Öljyjohdannaisten käyvän arvon laskennalliset muutokset	-2 221	2 947
Osakkeiden myyntivoitot	-14 258	
Myyntivoitot ja -tappiot	573	-525
Lopetut liiketoiminnot	2 616	
Varaukset	244	-27
Muut	-373	-307
Yhteensä	43 096	52 128

Tilikauden aikana myytyjen tytäryritysten ja liiketoimintojen vaikutus konsernin taloudelliseen asemaan

Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet	35	1 053
Liikearvo ja muut aineettomat hyödykkeet	1 054	951
Vaihto-omaisuus	7	391
Myyntisaamiset ja muut saamiset	206	
Ostovelat ja muut velat	-48	
Rahavarat	127	
Varat ja velat yhteensä	1 381	2 395
Rahana saatu vastike	150	1 878
Luovutettujen yksiköiden rahavarat	-127	
Rahavirtavaikutus	23	1 878

Helmikuussa 2008 myytiin 50 prosentin omistusosuus yhteisyritys Blue Service Partners Oy:ssä. Yritykseen ei ollut kohdistettu liikearvoja eikä muita aineettomia hyödykkeitä.

Joulukuussa 2008 myytiin Ruotsin alakonsernin Norjan-liiketoiminta. Luovutettavaan toimintaan liittyvä liikearvo ja aineettomat hyödykkeet määritettiin IAS 36.86:n mukaisesti luovutetun osan ja yksiköstä jäljelle jäävän osan arvojen suhteen perusteella. Myynnin seurauksena kirjattiin myytyä liiketoiminnan osaa vastaava liikearvo ja aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista myyntitappiona liiketoiminnan muihin kuluihin.

Nämä myydyt liiketoimintojen osat eivät täytä IFRS 5.31-32 vaatimuksia lopetettujen toimintojen esittämisestä.

35. Lähipiiritapahtumat

Lassila & Tikanoja -konsernin lähipiiriin kuuluvat yhteisyritykset ja ylin johto. Konsernilla ei ollut osakkuusyhtiöitä vuosina 2008 ja 2007.

Liiketoimet ja avoimet saldot yhteisyritysten kanssa

1 000 €	2008	2007
Myynti	990	1 851
Ostot		247
Korkotuotot	202	
Pitkäaikaiset saamiset		
Pääomalainasaaminen	8 396	2 646
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	62	110
Lainasaamiset	202	

Liiketahtumat yhteisyritysten kanssa tapahtuvat käyvin markkinahinnoin.

Yhteisyritys L&T Recoil Oy:n 1 296 tuhannen euron ja 1 350 tuhannen euron suuruisen pääomalainojen korko 31.12.2008 oli 7,421 % p.a. Kummankin lainan korko maksetaan, mikäli yhteisyrityksellä on taseen mukaan voitonjakokelpoisia varoja. Vuonna 2008 L&T Recoil Oy:lle annettiin neljä uutta pääomalainaa: 1 000 tuhatta euroa, jonka korko oli 31.12.2008 7,169 % p.a., 1 750 tuhatta euroa, jonka korko oli 6,262 % p.a., 2 250 tuhatta euroa, jonka korko oli 7,156 % p.a. ja 750 tuhatta euroa, jonka korko oli 6,17 % p.a. Näiden lainojen korko maksetaan ensimmäisen kerran 30.4.2009, jos yhtiön vapaan pääoman ja pääomalainojen määrä ylittää taseen mukaisen tappion määrän.

Konsernin emoyhtiö on sitoutunut sijoittamaan lisää yhteisyritys L&T Recoil Oy:ön osakepääomana ja pääomalainoina 50 % siitä määrästä, jolla yhteisyrityksen rahoitussopimusten mukainen oma-varaisuuskovenantti täyttyy.

Konsernin emoyhtiö on antanut omavelkaisen takauksen L&T Recoil Oy:n rahoituslimiiteille, joiden määrä on 40 000 tuhatta euroa. Takaus kattaa 50 % kulloinkin käytössä olevista limiittien määrästä.

Salvor Oy muuttui vuonna 2007 yhteisyrityksestä sataprosenttiseksi tytäryhtiöksi.

Konsernin osuus yhteisyritysten investointisitoumuksista 31.12.2008 oli 972 tuhatta euroa (5 090 tuhatta euroa).

Konserni

Ylimmän johdon työsuhte-etuudet

1 000 €	2008	2007
Palkat ja muut lyhytaikaiset työsuhte-etuudet	1 244	1 444
Työsuhteen päättymisen jälkeiset etuudet	30	27
Osakeperusteiset maksut (optioetu)	5	1 480
Yhteensä	1 279	2 951

Ylin johto koostuu hallituksesta, toimitusjohtajasta ja johtajistosta. Tuloslaskelmaan kirjattiin ylimmän johdon osuutena osakeperusteisista maksuista kuluksi 347 tuhatta euroa (271 tuhatta euroa).

Hallitukselle maksetut palkat ja palkkiot

1 000 €	2008	2007
Juhani Majjala, puheenjohtaja	46	44
Juhani Lassila, varapuheenjohtaja	31	29
Heikki Bergholm	26	
Eero Hautaniemi	26	25
Matti Kavetvuo	26	
Lasse Kurkilähti	26	25
Soili Suonoja, entinen hallituksen jäsen		25

Vuonna 2008 toimitusjohtajan palkka sisälsi vain palkan luontoisetuineen 335 tuhatta euroa (878 tuhatta euroa, sisältää palkan luontoisetuineen 292 tuhatta euroa, tulospalkkiot 129 tuhatta euroa ja optioedun 457 tuhatta euroa).

Muun johtajiston palkat olivat yhteensä 734 tuhatta euroa, joka sisältää palkat luontoisetuineen 704 tuhatta euroa, tulospalkkiot 25 tuhatta euroa ja optioedun 5 tuhatta euroa (1 900 tuhatta euroa, sisältää palkat luontoisetuineen 628 tuhatta euroa, tulospalkkiot 249 tuhatta euroa ja optioedut 1 023 tuhatta euroa). Luvuissa on huomioitu palkat siltä ajalta, jona henkilöt ovat kuuluneet johtajistoon.

Hallituksen jäsenillä ei ole eläkesopimuksia yhtiön kanssa. Toimitusjohtajalla on etuusperustainen eläkesopimus, jonka mukaan hänellä on oikeus siirtyä eläkkeelle 60-vuotiaana. Sopimuksesta kirjattiin tuloslaskelmaan 30 tuhatta euroa vuonna 2008 (27 tuhatta euroa). Eläkkeen määrä on alle täysimääräisen TyEL-eläkkeen.

Hallituksen jäsenet eivät kuulu optio-ohjelmien piiriin.

Toimitusjohtajalle ja johtajistolle myönnettiin 2008-optioita 73 500 kpl 5.6.2008 (2005C-optioita 88 500 kpl vuonna 2007). Johtajiston kokoonpano muuttui 3.11.2008. Toimitusjohtajalla ja nykyisillä johtajiston jäsenillä oli 31.12.2008 302 000 kpl optioita, joista 149 000 kpl oli toteutettavissa (31.12.2007 247 350 kpl optioita, joista 76 850 kpl oli toteutettavissa).

Konsernin lähipiiriin kuuluvilla henkilöillä ei ole myönnetty lainoja eikä heidän puolestaan ole annettu takauksia tai muita vakuuksia.

36. Tilintarkastuskustannukset

1 000 €	PWC*	Muut yhtiöt	Yhteensä
2008			
Tilintarkastus	176	27	203
Muut tilintarkastuslain mukaiset toimeksiannot	9		9
Veroneuvonta	10		10
Muut palvelut	47		47
Yhteensä	242	27	269
2007			
Tilintarkastus	181	20	201
Muut tilintarkastuslain mukaiset toimeksiannot	2		2
Veroneuvonta	22		22
Muut palvelut	72		72
Yhteensä	277	20	297

* PricewaterhouseCoopers-ketju

37. Vastuusitoumukset

1 000 €	2008	2007
Omista sitoumuksista annetut vakuudet		
Kiinteistökiinnitykset	10 192	10 114
Yrityskiinnitykset	10 460	15 000
Muut vakuudet	200	182
Ympäristölupien edellyttämät pankkitakaukset	4 126	4 309

Kiinteistökiinnitykset ovat pääosin yhteisyritys L&T Recoilin pankille antamia vakuuksia, joiden kiinnityskohteena on rakenteilla oleva regenerointilaitos.

Konserni ei ole antanut ulkopuolisten puolesta pantteja, kiinnityksiä tai takauksia.

38. Rahoitusriskien hallinta

L&T:n rahoitusriskien hallinnan periaatteet määritellään hallituksen hyväksymässä rahoituspolitiikassa. Rahoitusriskien hallinnan tarkoituksena on suojautua merkittävilta rahoitusriskeiltä ja pyrkiä rajoittamaan rahoitusmarkkinoiden muutosten ja muiden riskitekijöiden epäedullisia vaikutuksia konsernin tulokseen.

Rahoitusriskien hallintaa ohjaa rahoitusryhmä, johon kuuluu toimitusjohtaja, talousjohtaja ja rahoitusjohtaja. Rahoitusryhmä käy kuukausittain läpi rahoitusriskeihin liittyvät raportit ja hyväksyy niiden pohjalta tarvittavat toimenpiteet. Konsernin rahoitus hoidetaan keskitetysti konsernin taloushallinnossa, jota johtaa talousjohtaja. Rahoitusriskien hallintaan liittyvät transaktiot myös toteutetaan konsernin taloushallinnossa. Öljyjohdannaisopimukset solmii kuitenkin yhteisyritys L&T Recoilin toinen omistajaosapuoli, jonka osakkaat harjoittavat kansainvälistä öljykauppaa.

Valuuttariski

L&T muodostuu Suomessa toimivasta emoyhtiöstä sekä Suomessa, Ruotsissa, Latviassa, Venäjällä ja vuoden 2008 loppuun asti myös Norjassa toimivista tytäryhtiöistä. Emoyhtiön ja kotimaisen tytäryhtiöiden toiminta- ja raportointivaluuttana on euro ja tytäryhtiöissä sijaintimaan valuutta. Valuuttakurssien vaihtelut vaikuttavat siten konsernin tulokseen ja omaan pääomaan, mutta eivät kovin merkittävästi.

Transaktioriski

L&T:n ulkomaisten tytäryhtiöiden liiketoiminta tapahtuu lähes täysin niiden toimintavaluutassa. Tytäryhtiöiden rahoitus hoidetaan pääsääntöisesti konsernin sisäisillä lainoilla, jotka ovat kunkin tytäryhtiön toimintavaluutan määräisiä. Vuoden 2008 loppupuolelle asti muut kuin nettosijoitukseen mukaan luettavat lainat suojattiin valuuttatermiineillä. Näiden lainojen määrä oli 31.12.2008 enää noin 120 tuhatta euroa. Suomessa toimivat konserniyhtiöt käyttävät myynnin laskutusvaluuttana lähes poikkeuksetta euroa. Ostoisissa on laskutusvaluuttana vähäisessä määrin myös Ruotsin kruunu (noin 1 milj. e vuonna 2008 ja noin 0,6 milj. e 2007). L&T:n lainat ovat euromääräisiä lukuun ottamatta kolmea latvialaisen tytäryhtiön nimissä olevaa pienehköä Latvian lati -määräistä lainaa.

Translaatoriski

L&T:n translaatoriskille alttiina oleva positio muodostuu ulkomaisiin tytäryhtiöihin tehdystä nettosijoituksesta, joihin sisältyvät omat pääomat ja niihin rinnastettavat lainat. Translaatiopositiota ei ole suojattu. Vuonna 2008 tapahtuneiden valuuttakurssimuutosten takia omaan pääomaan syntyi muuntoeroja -2 259 tuhatta euroa (-812 tuhatta euroa). Valuuttamääräiset nettosijoitukset on esitetty valuuttoittain alla olevassa taulukossa.

Nettosijoitusten translaatiopositio

1 000 €	2008	2007
SEK	14 019	26 798
LVL	8 241	5 049
RUB	5 284	5 433
Yhteensä	27 544	37 280

Sijoitusten hintariski

L&T ei ole sijoittanut varoja noteerattuihin osakkeisiin, joiden arvo vaihtelee markkinahintojen muutosten vuoksi, joten se ei altistu arvopaperimarkkinoihin liittyvälle hintariskille. L&T:n omistamien noteeraamattomien osakkeiden määrä on vähäinen, eikä niihin liity olennaista hintariskiä.

Hyödykehintariski

Ympäristöpalvelut-toimialan kannattavuuteen vaikuttaa raakaöljyn maailmanmarkkinahinta, jonka vaihtelut heijastuvat sekä jätehuollon kuljetuksissa käytettävien polttoaineiden hintoihin että ympäristönhuoltoalan tuotteiden hankintahintoihin öljypohjaisten raaka-aineiden kautta. Osassa jätehuollon asiakassopimuksia lasutusmaksot ja sopimusehdot ovat sellaiset, että hintoja ei pystytä korottamaan kuukausittain. Tämän vuoksi polttoaineiden hintojen kohoaminen saadaan siirrettyä palveluhintoihin viiveellä. Dieselöljyn 0,10 euron hinnannousu lisää kustannuksia vuositasona noin 1,4 miljoonaa euroa. Tätä raaka-ainehintariskiä ei ole suojattu johdannaisilla. Ympäristötuotteiden raaka-ainehintariskiä pyritään hallitsemaan siten, että myyntihinnat sovitaan yleensä kiinteiksi enintään toimittajien vahvistamien ostohintojen voimassaoloajaksi.

Yhteisyritys L&T Recoil on rakentamassa regenerointilaitosta, jonka toiminta alkaa vuonna 2009. Valmistuttuaan laitos tuottaa perusöljyä, johon liittyvää hintariskiä suojattiin raakaöljyn myyntioptioilla ja -futuureilla vuoden 2008 loppupuolelle asti, jolloin kaikki jäljellä olevat johdannaisopimukset myytiin. Raakaöljypohjaisista suojauksista on päätetty toistaiseksi luopua, koska perusöljyn ja raakaöljyn hintakehityksen välinen korrelaatio osoittautui vuoden 2008 aikana aiempaa huomattavasti alhaisemmaksi ja suojauksen tehokkuus tämän vuoksi heikoksi. Raakaöljyjohdannaisopimusten tekohtekelläkään ennakoitu tuleva korrelaatio ei ollut niin korkea, että se olisi mahdollistanut suojauslaskennan soveltamisen. Perusöljypohjaisia johdannaisinstrumentteja ei ole olemassa, mutta konsernitason L&T:n dieselostot toimivat perusöljyn hintariskin osittaisena suojana.

Korkoriski

L&T:n korkoriski liittyy pääasiassa lainoihin, jotka on sidottu vaihtuviin korkoihin ja joista aiheutuvat rahavirrat vaihtelevat korkotason muuttuessa. Koska L&T:n palveluiden kysyntä tai niiden hinnat eivät ole merkittävästi riippuvaisia taloussuhdanteiden vaihteluista, korkokustannukset pyritään pitämään vakaina. Tämän vuoksi suuri osa vaihtuvakorkoisiin lainoihin liittyvästä rahavirrasta on suojattu korkoriskiltä koronvaihtosopimuksin.

Vuoden 2008 lopulla L&T nosti kaksi TyEL-lainaa, jotka ovat kiinteäkorkoisia. 31.12.2008 lainoista oli joko kiinteäkorkoisia tai koronvaihtosopimuksilla suojattuja 54 % (53 %) ja vaihtuvakorkoisia 46 % (47 %). Pitkäaikaisten vaihtuvakorkoisten lainojen sopimuksiin sisältyy lisäksi koronvaihtelujen vaikutuksia vaimentavat korko-optiot. Korkotason muutokset eivät siten vaikuta korkokustannuksiin täysimääräisesti. Kaikki rahavirran suojaukseksi tehdyt koronvaihtosopimukset ovat konsernin riskienhallintapolitiikan mukaisesti suojaavia, mutta L&T ei ole soveltanut IAS 39:n mukaista suojauslaskentaa niihin koronvaihtosopimuksiin, jotka on tehty ennen IFRS-tilinpäätöskäytäntöön siirtymistä.

L&T:n rahoituspolitiikan mukaisesti korkoa tuottavien varojen määrä pyritään pitämään pieninä suhteessa kulloiseenkin lyhyen aikavälin rahoitustarpeeseen ja sijoitettuihin suhteellisen lyhytaikaisiin instrumentteihin. Korkosijoitusten määrää kasvatettiin vuonna 2008 ja niiden sijoitusaikaa pidennettiin, mikä lisäsi jonkin verran käyvän arvon korkoriskiä. Minkään korkosijoituksen sijoitusaika ei kuitenkaan ylitä kuutta kuukautta. L&T:llä ei ole muita merkittäviä korollisia saamia, joiden tuotto olisi sidottu markkinakorkojen muutoksiin.

Pitkäaikaisten lainojen korontarkistus- tai eräpäivä ml. koronvaihtosopimukset

1 000 €	2009	2010–2013	2014 ja myöh.	Yhteensä
31.12.2008				
Lainat rahoituslaitoksilta ja eläkelainat	95 077	11 112	13 887	120 076
Rahoitusleasingvelat	219	625	2 654	3 498
Yhteensä	95 296	11 737	16 541	123 574
Koronvaihtosopimusten vaikutus	-25 915	20 915	5 000	
	69 381	32 652	21 541	123 574

1 000 €	2008	2009–2012	2013 ja myöh.	Yhteensä
31.12.2007				
Lainat rahoituslaitoksilta	88 662			88 662
Rahoitusleasingvelat	224	461		685
Yhteensä	88 886	461		89 347
Koronvaihtosopimusten vaikutus	-45 542	33 514	12 028	
	43 344	33 975	12 028	89 347

Luotto- ja vastapuoliriski

Rahoitusinstrumentteihin liittyy riski siitä, että vastapuoli ei pysty täyttämään sopimuksen mukaisia maksuvelvoitteitaan. Vastapuoliriskiä hallitaan tekemällä rahoitus- ja johdannaissopimuksia vain suurimpien pohjoismaisten pankkien kanssa sekä tekemällä likviditeettihallintaan liittyviä sijoituksia vain korkean luottokelpoisuuden omaavien liikkeellelaskijoiden sijoitus- ja yritystodistuksiin L&T:n hallituksen hyväksymän vastapuolilistan mukaisesti. Finanssikriisin vuoksi L&T:llä ei vuoden 2008 päättyessä ollut sijoituksia yritystodistuksiin, eikä se toistaiseksi sijoita niihin lainkaan varoja. Tilinpäätöshetkellä avoimina olevista sijoituksista ei odoteta aiheutuvan arvonalentumisia.

L&T:llä on laaja asiakaskunta, joka koostuu yrityksistä, laitoksista, toimisto- ja liikekiinteistöistä, institutionaalisista kiinteistönomistajista, asunto-osakeyhtiöistä, julkisesta sektorista ja kotitalouksista. Myyntisaamiset koostuvat pääosin suuresta määrästä suhteellisen pieniä saatavia, eikä merkittäviä luottoriskikeskittymiä ole. L&T:llä on luotonvalvontaohjeet, joilla pyritään varmistamaan se, että palveluita ja tuotteita myydään vain luottokelpoisille asiakkaille tai ennakkomaksulla, mikäli asiakkaan luottokelpoisuus ei ole riittävä. Suuri osa asiakassuhteista perustuu pitkäaikaisiin palvelusopimuksiin, eikä asiakkailta yleensä vaadita vakuuksia.

Yleisen taloudellisen epävarmuuden vuoksi L&T tiukensi vuoden 2008 lopulla luottopolitiikkaansa muun muassa siten, että yrittäjäasiakkaiden erääntyneiden laskujen perintäkäytäntöä ja -rytmiä kiristettiin ja myynnin oikeus normaalikäytännöistä poikkeavien maksuehtojen käyttöön ilman luotonvalvonnasta vastaavan lupaa poistettiin. Myyntisaamisiin liittyvää perintätoimintaa hoidetaan kotimaan myyntisaamisten osalta keskitetysti taloushallinnossa. Ulkomaiset tytäryhtiöt hoitavat omien myyntisaamistensa perinnän paikallisesti. Liikevaihdosta 89 % tuli Suomesta vuonna 2008.

Myyntisaamisten arvonalennusten euromäärä kasvoi, mutta niiden nettomäärä suhteessa liikevaihtoon oli edelleen samalla tasolla kuin viime vuosina eli alle 0,2 % liikevaihdosta. Konsernin luottoriskin enimmäismäärää tilinpäätöshetkellä vastaavat parhaiten rahoitusvarojen tasearvot 31.12.2008 siinä tapauksessa, että sopimusten vastapuolet eivät pysty täyttämään rahoitusinstrumentteihin liittyviä velvoitteitaan.

Myyntisaamisten ikäjakauma

1 000 €	2008	2007
Erääntymättömät myyntisaamiset	54 308	52 611
Erääntyneet 1–90 pv	6 822	7 914
Erääntyneet 91–180 pv	438	992
Erääntyneet 181–365 pv	343	527
Yhteensä	61 911	62 044

Arvoltaan alentuneet myyntisaamiset on kirjattu kuluksi tuloslaskelmaan. Arvonalentumistappioiden määrä ja aiemmin kirjattujen arvonalentumistappioiden peruutukset esitetään liitetiedossa 6. Liiketoiminnan muut tuotot ja kulut.

Rahoitusvaroihin liittyvä luottoriski

1 000 €	2008 Tasearvo	2007 Tasearvo
Myytävikissä olevat pitkäaikaiset sijoitukset	502	410
Pitkäaikaiset rahoitusleasingosaamiset	4 694	3 823
Muut pitkäaikaiset saamiset	689	236
Myyntisaamiset ja muut lyhytaikaiset saamiset	65 396	65 084
Johdannaissaamiset	112	1 189
Myytävikissä olevat lyhytaikaiset sijoitukset	20 368	21 287
Rahavarat	6 149	9 521
Yhteensä	97 910	101 550

Kaikki rahoitusvarat ovat vakuudettomia. Niissä ei ole merkittäviä luottoriskikeskittymiä. Niihin liittyvä enimmäisluottoriski on niiden kirjanpitoarvo. Myyntisaamisista tehtyjen arvonalentumiskirjausten kriteerinä on johdon harkinnan mukaan käytetty velallisten merkittäviä taloudellisia vaikeuksia, yrityssaneerausta, perintätoimiston luottotappiosuosituksia tai maksujen pitkäaikaisista laiminlyöntiä. Muista rahoitusvaroista ei ole kirjattu arvonalentumisia.

Likviditeetti- ja jälleärahoitusriski

Likviditeettiriskin hallinnalla varmistetaan, että L&T pystyy jatkuvasti hoitamaan toimintaan liittyvät rahoitukselliset velvoitteensa mahdollisimman edullisin kustannuksin. L&T pyrkii säilyttämään hyvän maksuvalmiuden tehokkaalla kassanhallinnalla ja sijoittamalla sellaisiin rahamarkkinainstrumentteihin, jotka voidaan realisoida nopeasti. Likviditeettitilannetta seurataan ajantasaisesti ja sitä ennakoidaan kassavirtaennusteiden avulla. Kotimaisten konserniyhtiöiden likviditeetti netotetaan konsernitilien avulla ja konsernin taloushallinto vastaa likviditeettilyijäämien sijoittamisesta. Rahoituksen saatavuutta pyritään varmistamaan käyttämällä rahoitustoiminnassa useita pankkeja. Jälleärahoitusriskiä hallitaan hajauttamalla lainojen maturiteettia ja pyrkimällä pitämään pitkän lainasalkun keskimääräinen duraatio vähintään 2,5 vuotena.

L&T:n kassavarat on pyritty pitämään melko pieninä ja toisaalta huolehdittu luottolimiittien riittävydestä likviditeetin hallinnassa. Finanssikriisin seurauksena yhtiön tärkeänä rahoituslähteenä ollut yritystodistusmarkkina oli lokakuusta alkaen epälikvidi ja loppuvuodesta lähes toimimaton. Tämän vuoksi likvidejä varoja kasvatettiin nostamalla joulukuussa pitkäaikaista TyEL-lainaa.

Lyhytaikaisia, kassavirran heilahteluista johtuvia rahantarpeita varten L&T:llä on käytössä lyhytaikaisten luottojen limiittejä (yhteensä 42 milj. e), shekkitalilimiittejä (yhteensä 2,2 milj. e) ja yritystodistusohjelma (50 milj. e). 31.12.2008 konsernin likvidien varojen ja sijoitusten määrä oli 26,5 miljoonaa euroa (30,8 milj. e). Luottolimiiteistä oli käytössä 31.12.2008 15,7 miljoonaa euroa (4,0 milj. e) ja yritystodistusohjelma oli käyttämättä (15,9 milj. e). Lisäksi L&T:llä oli vuoden 2008 lopussa sitovat lainatarjoukset yhteensä 24 miljoonan euron uusista pitkäaikaisista lainoista, jotka on tarkoitus nostaa vuoden 2009 ensimmäisen kvartaalin aikana.

Seuraavassa taulukossa esitetään konsernin rahoitusvelat jaoteltuina sopimuksiin perustuvien eräpäivien mukaisesti tilinpäätöspäivänä. Taulukossa esitettävät luvut ovat sopimuksiin perustuvia diskonttaamattomia rahavirtoja. L&T:n nostamiin pitkäaikaisiin lainoihin sisältyy omavaraisuus- ja korkokatekovenantteja sekä muita tavanomaisia ehtoja, jotka rajoittavat lisävakuuksien antoa muille rahoittajille ja nykyisen liiketoiminnan lakkauttamista tai luovuttamista. Näiden ehtojen rikkominen oikeuttaa lainanantajat irtisanomaan lainat välittömästi, mikä johtaisi taulukossa esitettyihin lainoihin liittyvien rahavirtojen aikaistumiseen.

Rahoitusvelkojen erääntyminen

1 000 €	Tasearvo	Sopimusten mukainen rahavirta	2009	2010	2011	2012	2013	2014 ja myöh.
31.12.2008								
Lainat rahoituslaitoksilta ja eläkelainat	135 576	153 779	49 979	20 456	19 626	18 239	22 919	22 560
Rahoitusleasingvelat	3 498	5 829	456	415	354	354	354	3 896
Kauppahintavelat	7 930	8 777		2 093	6 684			
Muut rahoitusvelat	969	970	295	338	337			
Johdannaisvelat	610	610	610					
Ostovelat ja muut velat	47 820	47 820	47 820					
Yhteensä	196 403	217 785	99 160	23 302	27 001	18 593	23 273	26 456

1 000 €	Tasearvo	Sopimusten mukainen rahavirta	2008	2009	2010	2011	2012	2013 ja myöh.
31.12.2007								
Lainat rahoituslaitoksilta	92 362	106 107	23 581	27 872	12 057	11 558	11 061	19 977
Rahoitusleasingvelat	685	737	230	446	61			
Kauppahintavelat	8 027	9 309			2 201	7 108		
Muut rahoitusvelat	553	553	352	101	100			
Yritystodistukset	15 927	16 000	16 000					
Johdannaisvelat	897	897	897					
Ostovelat ja muut velat	47 865	47 865	47 865					
Yhteensä	166 316	181 468	88 925	28 419	14 419	18 666	11 061	19 977

Lainojen rakenne

1 000 €	Käytössä 31.12.2008	Käytettävissä 31.12.2008	Yhteensä	Käytössä 31.12.2007	Käytettävissä 31.12.2007	Yhteensä
Lainat rahoituslaitoksilta ja eläkelainat	120 076		120 076	88 662		88 662
Rahoitusleasingvelat	3 498		3 498	685		685
Sitova luottolimiitti, erääntyy vuonna 2010		15 000	15 000		10 000	10 000
Ei-sitovat luottolimiitit	15 500	11 500	27 000	3 700	15 550	19 250
Yritystodistusohjelma		50 000	50 000	15 927	34 073	50 000
Shekkitalilimiitit	203	1 963	2 166	347	4 371	4 718
Muut	7 688		7 688	7 847		7 847
Yhteensä	146 965	78 463	225 428	117 168	63 994	181 162

Konserni

Rahoitusinstrumenteista aiheutuva herkkyys markkinariskeille
Seuraavassa esitetty IFRS 7 -standardin edellyttämä herkkyysanalyysi pyrkii kuvaamaan konsernin tilikauden tuloksen ja oman pääoman herkkyyttä korkotason ja öljyn hinnan muutoksille taseessa 31.12.2008 (31.12.2007) olevista rahoitusinstrumenteista eli rahoitusvaroista ja -veloista sekä johdannaissopimuksista. Niiden johdannaissopimusten, joihin sovelletaan suojauslaskentaa, käyvän arvon muutokset on oletettu kohdistuvan kokonaan omaan pääomaan ja muiden johdannaissopimusten tuloslaskelmaan.

Korkotason muutoksesta aiheutuvaa herkkyyttä laskettaessa on käytetty seuraavia oletuksia:

- Korkotason muutokseksi oletetaan +/- yksi prosenttiyksikkö.
- Laskelman perustana oleva positio sisältää korolliset rahoitusvelat ja -saamiset sekä koronvaihtosopimukset.

Öljyn hinnan muutoksesta aiheutuvaa herkkyyttä laskettaessa on käytetty seuraavia oletuksia:

- Raakaöljyn hinnanmuutoksen oletetaan olevan +/-10 %.
- Laskelmassa on huomioitu johdannaissopimuksiin liittyvä herkkyys.

IFRS 7 -standardin mukainen herkkyysanalyysi rahoitusinstrumenttien markkinariskeistä

milj. €	2008		2007	
	Tulos verojen jälkeen	Oma pääoma	Tulos verojen jälkeen	Oma pääoma
+1 % muutos markkinakoroissa*	0,1	0,6		0,7
-1 % muutos markkinakoroissa	0,2	-0,6	0,1	-0,8
+10 % muutos öljyn hinnassa			-0,3	
-10 % muutos öljyn hinnassa			0,4	

* Positiivinen vaikutus tulokseen johtuu toisaalta siitä, että koronvaihtosopimusten ja kahteen lainasopimukseen sisältyvien enimmäiskorkoa rajoittavien optioehtojen vuoksi lainojen korkokulut eivät olisi juurikaan kasvaneet, ja toisaalta siitä että korkotuotot vuodenvaihteen poikkeuksellisen suurista korkosijoituksista olisivat kasvaneet.

Avoimia öljyjohdannaissopimuksia ei ollut 31.12.2008.

39. Riita-asiat ja oikeusprosessit

Lahti Energia Oy:n kanne vahingonkorvausasiassa Lassila & Tikanoja Oyj:tä vastaan on edelleen vireillä. Väliuomiota käsitellään Kouvolan hovioikeudessa. Vaatimuksen määrä on 2 514 985,46 euroa. Yhtiö kiistää vaatimuksen sekä perusteeltaan että määrältään. Yhtiöllä on asianmukaiset vakuutukset mahdollisen korvausvelvollisuuden varalta.

Lassila & Tikanoja on asianosaisena yhdessä pienessä konsernin liiketoimintaan liittyvässä riita-asiassa. Kyseisen riita-asian lopputuloksella ei ole olennaista vaikutusta konsernin taloudelliseen asemaan.

Kiinteistö Oy Roihupelto on kohdistanut Lassila & Tikanojaan vahingonkorvausvaatimuksen. Asia ei ole edennyt haastehakemukseen ja yhtiöllä on asianmukaiset vakuutukset mahdollisen korvausvelvollisuuden varalta.

40. Tilinpäätöspäivän jälkeiset tapahtumat

Yhtiön johdolla ei ole tiedossa sellaisia olennaisia tilinpäätöspäivän jälkeisiä tapahtumia, jotka olisivat vaikuttaneet tilinpäätöksen laadintaan.

Emoyhtiön tilinpäätös, FAS

Tuloslaskelma

1 000 €	2008	2007	Liitetieto
Liikevaihto	439 918	388 153	1
Hankinnan ja valmistuksen kulut	-383 484	-327 013	
Bruttokate	56 434	61 140	
Myynti- ja markkinoinnin kulut	-13 682	-12 521	
Hallinnon kulut	-7 463	-7 250	3
Liiketoiminnan muut tuotot	17 087	3 118	5
Liiketoiminnan muut kulut	-1 371	-550	5
Liikevoitto ennen liikearvon poistoja	51 005	43 937	2, 4
Liikearvon poistot	-8 597	-8 849	
Liikevoitto	42 408	35 088	
Rahoitustuotot ja -kulut	3 876	428	6
Voitto ennen satunnaisia eriä	46 284	35 516	
Satunnaiset erät	-16 150	-2 632	7
Voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja	30 134	32 884	
Tilinpäätössiirrot			
Poistoeron muutos	274	325	
Tuloverot	-4 337	-8 606	8
Tilikauden voitto	26 071	24 603	

Rahoituslaskelma

1000 €	2008	2007
Liiketoiminta		
Liikevoitto	42 408	35 088
Oikaisut:		
Suunnitelman mukaiset poistot	13 275	12 535
Myyntivoitot ja -tappiot	-14 702	-396
Muut oikaisut	95	-56
Rahavirta ennen käyttö pääoman muutosta	41 076	47 171
Käyttöpääoman muutos		
Lyhytaikaisten korottomien liikesaamisten lisäys/vähennys	-3 199	-5 638
Vaihto-omaisuuden lisäys/vähennys	-367	-472
Lyhytaikaisten korottomien velkojen lisäys/vähennys	5 516	7 570
Liiketoiminnan rahavirta ennen rahoituseriä ja veroja	43 026	48 631
Maksetut korot ja maksut muista liiketoiminnan rahoituskuluista	-11 918	-8 890
Saadut korot liiketoiminnasta	13 855	8 939
Maksetut välittömät verot	-6 682	-8 091
Liiketoiminnan rahavirta	38 281	40 589
Investoinnit		
Investoinnit konserniyrityksiin	-1 889	-32 182
Konserniyritysten myynnit	0	429
Investoinnit aineellisiin ja aineettomiin hyödykkeisiin	-12 570	-4 611
Aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden luovutustulot	876	403
Investoinnit muihin sijoituksiin	-1 710	-1 397
Luovutustulot muista sijoituksista	14 201	6
Saadut osingot investoinneista	2 118	665
Investointien rahavirta	1 026	-36 687
Rahoitus		
Maksullinen osakeanti	206	2 936
Maksetut konserniavustukset	-4 674	-3 185
Saadut konserniavustukset	2 042	3 258
Lyhytaikaisten lainojen nostot/takaisinmaksut	-15 927	15 926
Lyhytaikaisten konsernin sisäisten lainojen nostot/takaisinmaksut	-18 125	-25 540
Pitkäaikaisten lainojen nostot	47 000	50 000
Pitkäaikaisten lainojen takaisinmaksut	-15 086	-36 873
Maksetut osingot	-21 316	-21 180
Rahoituksen rahavirta	-25 880	-14 658
Rahavarojen muutos	13 427	-10 756
Rahavarat 1.1.	9 732	20 488
Rahavarat 31.12	23 159	9 732

Rahoituslaskelman erät eivät ole suoraan johdettavissa taseista mm. tytäryhtiöiden fuusioiden ja purkujen takia.

Tase

1 000 €	2008	2007	Liitetieto
VASTAAVAA			
Pysyvät vastaavat			
Aineettomat hyödykkeet			9
Aineettomat oikeudet	611	342	
Liikearvo	12 542	20 845	
Muut pitkävaikuttiset menot	75	95	
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	303		
	13 531	21 282	
Aineelliset hyödykkeet			10
Maa-alueet	2 677	2 710	
Rakennukset ja rakennelmat	31 311	28 331	
Koneet ja kalusto	4 464	5 111	
Muut aineelliset hyödykkeet	47	47	
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	5 435	646	
	43 934	36 845	
Sijoitukset			11
Osuudet saman konsernin yrityksissä	56 576	54 576	
Osuudet yhteisyrityksissä	4	508	
Pääomalainasaamiset konserniyrityksiltä		2 000	
Pääomalainasaamiset yhteisyrityksiltä	8 396	2 646	
Pääomalainasaamiset muilta	115	115	
Muut osakkeet ja osuudet	310	2 744	
	65 401	62 589	
Pysyvät vastaavat yhteensä	122 866	120 716	
Vaihtuvat vastaavat			
Vaihto-omaisuus			
Aineet ja tarvikkeet	500	530	
Valmiit tuotteet/tavarat	2 754	2 368	
Muu vaihto-omaisuus	346	335	
	3 600	3 233	
Pitkäaikaiset saamiset			
Lainasaamiset	395	1	
Lyhytaikaiset saamiset			12
Saamiset saman konsernin yrityksiltä	117 143	108 867	
Saamiset yhteisyrityksiltä	264	110	
Myyntisaamiset	49 263	44 618	
Muut saamiset	781	874	
Siirtosaamiset	4 110	4 011	
	171 561	158 480	
Rahat ja pankkisaamiset	23 159	9 732	
Vaihtuvat vastaavat yhteensä	198 715	171 446	
Vastaavaa yhteensä	321 581	292 162	
1 000 €	2008	2007	Liitetieto
VASTATTAVAA			
Oma pääoma			13
Osakepääoma	19 399	19 392	
Ylikurssirahasto	50 672	50 474	
Edellisten tilikausien voitto	22 990	19 710	
Tilikauden voitto	26 071	24 603	
Oma pääoma yhteensä	119 132	114 179	
Tilinpäätössiirtojen kertymä	3 148	3 422	
Poistoero			
Pakolliset varaukset			14
Pitkäaikainen	1 912	1 255	
Lyhytaikainen	311	205	
	2 223	1 460	
Vieras pääoma			15
Pitkäaikainen			
Lainat rahoituslaitoksilta	64 808	70 927	
Eläkelainat	25 000		
Saadut ennakot	166	108	
Muut velat	200	200	
	90 174	71 235	
Lyhytaikainen			
Joukkovelkakirjalainat		15 927	
Lainat rahoituslaitoksilta	28 119	15 144	
Saadut ennakot	241	75	
Ostovelat	13 002	14 390	
Velat saman konsernin yrityksille	13 113	9 072	
Muut velat	15 401	14 095	
Siirtovelat	37 028	33 163	
	106 904	101 866	
Vieras pääoma yhteensä	199 301	174 561	
Vastattavaa yhteensä	321 581	292 162	

Emoyhtiön tilinpäätöksen liitetiedot

Tilinpäätöksen laatimisperiaatteet

Lassila & Tikanoja Oyj:n tilinpäätös on laadittu Suomen kirjanpitolain mukaisesti (FAS). Tilinpäätöksen erät on arvostettu alkuperäiseen hankintamenoon.

Pysyvät vastaavat

Aineettomat ja aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet merkitään taseeseen välittömään hankintamenoon vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla. Suunnitelman mukaiset poistot lasketaan tasapoistoina taloudellisen pitoajan perusteella alkuperäisestä hankintahinnasta lukuun ottamatta uusia kaatopaikkoja. Poistoajat ovat:

Rakennukset ja rakennelmat	5–25 vuotta
Kuljetusvälineet	6–8 vuotta
Koneet ja kalusto	4–10 vuotta
Liikearvot	5–10 vuotta
Aineettomat oikeudet ja muut pitkävaikutteiset menot	5–10 vuotta

Uusiin kaatopaikkoihin alettiin soveltaa vuoden 2008 aikana substanssipoistomenetelmää. Kaatopaikat poistetaan niille toimitetun jätteen viemän tilavuuden mukaan. Menetelmä kuvaa tasapoistoa paremmin sitä, miten yhtiö odottaa saavansa läjitysalueista taloudellista hyötyä. Keravan läjitysalue on täyttymässä, joten se poistetaan loppuun tasapoistoin.

Tilikauden aikana hankitun käyttöomaisuuden poistot lasketaan käyttöönostosta lähtien.

Leasing-vuokrat käsitellään vuosikuluna eikä hyödykkeitä esitetä taseessa.

Sijoitukset arvostetaan hankintamenoon.

Vaihto-omaisuus

Vaihto-omaisuus arvostetaan hankintamenoon ellei todennäköinen jälleenhankintameno tai luovutushinta ole sitä alhaisempi. Ympäristötuotteiden vaihto-omaisuus arvostetaan käyttäen liukuvaa keskihintaa. Muun vaihto-omaisuuden arvo määritellään fifo-periaatteella. Itse valmistetun vaihto-omaisuuden hankintamenoon luetaan välittömien kustannusten lisäksi myös osuus tuotannon yleiskustannuksista.

Ulkomaan rahan määräiset erät

Ulkomaan rahan määräiset liiketapahtumat kirjataan tapahtumapäivän kurssiin. Valuuttamääräiset saamiset ja velat muunnetaan euroiksi käyttäen tilinpäätöspäivän Euroopan Keskuspankin kurssia. Kurssierot merkitään tuloslaskelmaan.

Johdannaiset

Rahavirran suojaamiseen korkoriskiltä käytetään koronvaihtosopimuksia. Niistä syntyvät korkotuotot tai -kulut jakotetaan sopimusajalle ja niillä oikaistaan suojattavan erän korkoja.

Liikevaihto

Myyntituotoista vähennetään myynnin välilliset verot, annetut alennukset sekä myynnin kurssierot. Myyntirahdit ja muut myynti- ja toimituskulut käsitellään luonteensa mukaisesti hankinnan tai myynnin kuluna. Luottotappiot kirjataan liiketoiminnan muihin kuluihin.

Tutkimus- ja kehitysmenot

Tutkimus- ja kehitysmenot kirjataan kuluksi.

Liiketoiminnan muut tuotot ja kulut

Liiketoiminnan muihin tuottoihin ja kuluihin sisältyvät säännölliseen palvelu- ja suorite-myyntiin kuulumattomat erät kuten käyttöomaisuuden myyntivoitot, myyntitappiot ja romutukset sekä luottotappiokirjaukset ja niiden palautukset.

Tuloverot

Kauden tuloverot lasketaan verotettavasta tulosta voimassaolevan verokannan perusteella. Veroja oikaistaan mahdollisilla edellisiin kausiin liittyvillä veroilla. Laskennalliset verovelat ja -saamiset on esitetty liitetiedoissa.

1. Liikevaihto

1 000 €	2008	%	2007	%
Liikevaihto toimialoittain				
Ympäristöpalvelut	185 689	42,2	171 520	44,2
Kiinteistö- ja käyttäjäpalvelut	173 917	39,5	146 655	37,8
Teollisuuspalvelut	80 304	18,3	69 969	18,0
Konsernihallinto ja muut	8		9	
Yhteensä	439 918	100,0	388 153	100,0
Liikevaihto markkina-alueittain				
Suomi	435 549	99,0	381 942	98,4
Muut maat	4 369	1,0	6 211	1,6
Yhteensä	439 918	100,0	388 153	100,0

2. Henkilöstöä ja toimielinten jäseniä koskevat liitetiedot

	2008	2007
Henkilöstö keskimäärin		
Toimihenkilöt	1 002	976
Työntekijät	4 746	4 331
Yhteensä	5 748	5 307

1 000 €	2008	2007
Tilikauden henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	156 163	135 879
Eläkekulut	26 612	21 866
Muut henkilösivukulut	10 979	9 704
Yhteensä	193 754	167 449

Johdon palkkoja, palkkioita ja eläke-etuuksia selostetaan konsernitilinpäätöksen liitetiedossa 35. Lähipiiritapahtumat. Konserniyhtiöiden lähipiiriin kuuluville henkilöille ei ole myönnetty lainoja.

3. Tilintarkastajan palkkiot PricewaterhouseCoopers Oy:lle

1 000 €	2008	2007
Tilintarkastus	84	76
Muut tilintarkastuslain mukaiset toimeksiannot	3	2
Veroneuvonta	10	22
Muut palvelut	33	56
Yhteensä	130	156

4. Poistot

1 000 €	2008	2007
Toimintokohtaiset poistot		
Hankinnan ja valmistuksen poistot	4 589	3 645
Myynnin ja markkinoinnin poistot	20	22
Hallinnon poistot	69	19
Liikearvon poistot	8 597	8 849
Yhteensä	13 275	12 535

Tase-eräkohtainen poistoerittely sisältyy kohtiin aineettomat ja aineelliset hyödykkeet.

5. Liiketoiminnan muut tuotot ja kulut

1 000 €	2008	2007
Liiketoiminnan muut tuotot		
Saman konsernin yrityksiltä		
Hallintoveloitus	383	302
Muilta		
Fuusiovoitot		544
Kiinteistöjen myyntivoitot	437	
Osakkeiden myyntivoitot	14 183	225
Muiden pysyvien vastaavien myyntivoitot	81	175
Saadut avustukset	599	157
Vuokratuotot	128	157
Luottotappioiden palautukset	118	98
Matalapalkkatuet	695	833
Muut	463	627
Yhteensä	17 087	3 118
Liiketoiminnan muut kulut		
Muille		
Pysyvien vastaavien myynti- ja romutustappiot	9	4
Osakkeiden myyntitappiot	504	
Luottotappiot	714	388
Muut	144	158
Yhteensä	1 371	550

6. Rahoitustuotot ja -kulut

1 000 €	2008	2007
Osinkotuotot	1 651	362
Muut korko- ja rahoitustuotot	14 383	9 392
Korkokulut ja muut rahoituskulut	-12 158	-9 326
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	3 876	428
Rahoitustuotot ja -kulut sisältävät:		
Osinkotuottoja		
Saman konsernin yrityksiltä	1 647	360
Muilta	4	2
Korkotuottoja		
Saman konsernin yrityksiltä	13 046	8 373
Yhteisyrityksiltä	202	
Muilta	1 134	1 017
Korkokuluja		
Saman konsernin yrityksille	6 897	4 614
Muille	5 146	4 639

7. Satunnaiset erät

1 000 €	2008	2007
Satunnaiset tuotot		
Saadut konserniavustukset	863	2 042
Satunnaiset kulut		
Annetut konserniavustukset	-17 013	-4 674
Satunnaiset erät yhteensä	-16 150	-2 632

8. Tuloverot

1 000 €	2008	2007
Tuloverot tilikaudelta varsinaisesta toiminnasta		
	4 341	8 635
Tuloverot aikaisemmilta tilikausilta		
	-4	-29
Yhteensä	4 337	8 606
Laskennalliset verovelat / -saamiset		
Poistoeroista	-824	-900
Muista jaksotuseroista	578	380
Yhteensä	-246	-520

9. Aineettomat hyödykkeet

1 000 €	Aineettomat oikeudet	Liikearvo	Muut pitkävaikuttaiset menot	Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	Yhteensä
Hankintameno 1.1.	1 627	108 801	234		110 662
Lisäykset	335	294	3	303	935
Hankintameno 31.12.	1 962	109 095	237	303	111 597
Kertyneet poistot 1.1.	-1 285	-87 956	-139		-89 380
Tilikauden poistot	-66	-8 597	-23		-8 686
Kertyneet poistot 31.12.	-1 351	-96 553	-162		-98 066
Kirjanpitoarvo yhteensä	611	12 542	75	303	13 531

10. Aineelliset hyödykkeet

1 000 €	Maa-alueet	Rakennukset	Koneet ja kalusto	Muut aineelliset hyödykkeet	Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	Yhteensä
Hankintameno 1.1.	2 710	44 472	33 048	132	646	81 008
Lisäykset		3 790	577		7 679	12 046
Vähennykset	-33	-457	-2 853			-3 343
Siirrot erien välillä		2 816	74		-2 890	
Hankintameno 31.12.	2 677	50 621	30 846	132	5 435	89 711
Kertyneet poistot 1.1.		-16 141	-27 937	-85		-44 163
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot		156	2 819			2 975
Tilikauden poistot		-3 325	-1 264			-4 589
Kertyneet poistot 31.12.		-19 310	-26 382	-85		-45 777
Kirjanpitoarvo yhteensä	2 677	31 311	4 464	47	5 435	43 934

11. Sijoitukset

1 000 €	Osuudet saman konsernin yrityksissä	Osuudet yhteisyrityksissä	Pääomalainasaamiset*	Muut osakkeet ja osuudet	Yhteensä
Hankintameno 1.1.	54 576	508	4 761	2 744	62 589
Lisäykset	2 000		5 750	107	7 857
Vähennykset		-504	-2 000	-2 541	-5 045
Hankintameno 31.12.	56 576	4	8 511	310	65 401
Kirjanpitoarvo yhteensä	56 576	4	8 511	310	65 401

* Pääomalainasaamiset sisältävät:

Pääomalainasaamisia	
Yhteisyrityksiltä	8 396
Muilta	115

Konserniyritykset

	Yhtiön osuus osakkeista ja äänivallasta, %
Kanta-Hämeen Ympäristöyhtiö Oy, Helsinki	100,0
Kiinteistö Oy Vantaan Valimotie 33, Helsinki	100,0
L&T Advance Oy, Helsinki	100,0
L&T Biowatti Oy, Helsinki	70,0
L&T Improvement Oy, Helsinki	100,0
L&T Kalusto Oy, Helsinki	100,0
L&T Muoviportti Oy, Merikarvia	83,3
L&T Relations Oy, Helsinki	99,0
L&T Toimi Oy, Helsinki	100,0
Salvor Oy, Helsinki	100,0
Suomen Keräystuote Oy, Helsinki	100,0
Yhteisyritykset	
L&T Recoil Oy, Helsinki	50,0

12. Saamiset

1 000 €	2008	2007
Saamiset saman konsernin yrityksiltä		
Lainasaamiset	116 568	108 268
Myyntisaamiset	575	599
Yhteensä	117 143	108 867
Saamiset yhteisyrityksiltä		
Lainasaamiset	202	
Myyntisaamiset	62	110
Yhteensä	264	110
Siirtosaamiset		
Korot	228	168
Kela, työterveyshuollon korvaukset	1 498	1 775
Lakisääteiset henkilövakuutukset	265	689
Vakuutuskorvaussaamiset	277	941
Muut	1 842	438
Yhteensä	4 110	4 011

13. Oma pääoma

1 000 €	2008	2007
Osakepääoma 1.1.	19 392	19 264
Merkintä 2002-optioilla		128
Merkintä 2005-optioilla	7	
Osakepääoma 31.12.	19 399	19 392
Ylikurssirahasto 1.1.	50 474	47 666
Merkintä 2002-optioilla		2 808
Merkintä 2005-optioilla	198	
Ylikurssirahasto 31.12.	50 672	50 474
Edellisten tilikausien voitto 1.1.	44 313	40 900
Osingonjako	-21 338	-21 202
Vanhentuneet osingot	15	12
Arvonkorotusten purku		
Edellisten tilikausien voitto 31.12.	22 990	19 710
Tilikauden voitto	26 071	24 603
Oma pääoma 31.12.	119 132	114 179
Voitonjakokelpoiset varat		
Edellisten tilikausien voitto	22 990	19 710
Tilikauden voitto	26 071	24 603
Voitonjakokelpoisia varoja	49 061	44 313

14. Pakolliset varaukset

1 000 €	2008	2007
Ympäristövaraukset	815	561
Vuokravaraukset	14	102
Eläkevastuut	622	493
Rakennusjätteen seulpta-aines	772	304
Yhteensä	2 223	1 460

Ympäristövaraukset koostuvat Keravan kaatopaikan jälkihoitokustannuksista ja vuokravaraukset tyhjiillään olevan vuokratilan vuokrasta.

15. Vieras pääoma

1 000 €	2009*	2010	2011	2012	2013	2014 ja myöh.
Pitkäaikaisten lainojen lyhennykset lähivuosina						
Lainat rahoituslaitoksilta	28 119	15 772	15 771	15 771	21 297	21 197

* Taseessa lyhytaikaisessa vieraassa pääomassa

1 000 €	2008	2007
Korottomat velat		
Pitkäaikaiset	366	308
Lyhytaikaiset	66 377	62 089
Yhteensä	66 743	62 397
Velat saman konsernin yrityksille		
Lyhytaikaiset korolliset	12 704	8 809
Lyhytaikaiset korottomat	409	263
Yhteensä	13 113	9 072
Siirtovelat		
Henkilöstökulut	30 993	26 364
Korot	1 293	1 053
Jätteenkäsittelymaksut	1 451	1 359
Muut jaksotetut kulut	3 291	4 387
Yhteensä	37 028	33 163

16. Annetut vakuudet, vastuusitoumukset ja muut vastuut

1 000 €	2008	2007
Muista omista sitoumuksista kuin veloista		
Kiinteistökiinnitykset	192	114
Muut vakuudet	156	127
Muut omat vastuut		
Leasingvastuut		
Seuraavana vuonna erääntyvät vuokrat	6 471	6 484
Myöhemmin vuosina erääntyvät vuokrat	19 181	16 214
Yhteensä	25 652	22 698
Leasingvastuut sisältävät myös toimitilojen ja maa-alueiden vuokrat		
Konserniyritysten puolesta		
Takaukset	7 301	6 594
Yhteisyritysten puolesta		
Takaukset	15 686	4 047
Ympäristöluopien edellyttämät pankkitakaukset	2 898	3 000

Lisäksi yhtiö on antanut tytäryritys Salvor Oy:n puolesta sitoumuksen, joka liittyy Salvor Oy:n pilaantuneiden maiden välivarastointi- ja käsittelypaikkana käyttämän hallin vuokrasopimukseen. Yhtiö vastaa 50 %:sta mahdollisesti syntyvistä ympäristövahingoista, mikäli Salvor Oy ei itse pysty niitä korvaamaan tai vuokranantaja ei saa niistä korvausta esimerkiksi vakuutuksen kautta.

17. Johdannaisopimukset

1 000 €	2008	2007
Koronvaihtosopimukset		
Kohde-etuuden arvo	45 543	56 071
Käypä arvo	-498	1 097

Koronvaihtosopimukset on tehty suojaamistarkoituksessa. Niiden käyvät arvot perustuvat tilinpäätöspäivän markkinahintoihin.

Voitonjakoehdotus

Lassila & Tikanoja Oyj:n voitonjakokelpoiset varat tilinpäätöksessä ovat 49 060 145,05 euroa, josta tilikauden voitto on 26 070 501,66 euroa. Yhtiön taloudellisessa tilanteessa ei ole tilikauden päättymisen jälkeen tapahtunut olennaisia muutoksia eikä myöskään OYL 13:2 §:ssä tarkoitettu maksukykyisyydesti vaikuta voitonjakokelpoisten varojen määrään. Hallitus ehdottaa yhtiökokoukselle voitonjakokelpoisten varojen käyttämistä seuraavasti:

Osinkona jaetaan 0,55 euroa 38 798 874 osakkeelle eli yhteensä	21 339 380,70 euroa
Jätetään vapaaseen omaan pääomaan	27 720 764,35 euroa
Yhteensä	49 060 145,05 euroa

Hallituksen päätöksen mukaan osingonmaksun täsmäytyspäivä on 27.3.2009.

Hallitus ehdottaa yhtiökokoukselle, että osinko maksetaan 3.4.2009.

Hallituksen toimintakertomuksen ja vuoden 2008 tilinpäätöksen allekirjoitukset

Helsingissä 9. päivänä helmikuuta 2009

Juhani Majjala

Juhani Lassila

Heikki Bergholm

Eero Hautaniemi

Matti Kavetvuori

Lasse Kurkilahti

Jari Sarjo

toimitusjohtaja

Tilintarkastuskertomus

Lassila & Tikanoja Oyj:n yhtiökokoukselle

Olemme tarkastaneet Lassila & Tikanoja Oyj:n kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen ja hallinnon tilikaudelta 1.1.–31.12.2008. Tilinpäätös sisältää konsernin taseen, tuloslaskelman, rahavirtalaskelman, laskelman oman pääoman muutoksista ja liitetiedot sekä emoyhtiön taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja liitetiedot.

Hallituksen ja toimitusjohtajan vastuu

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisesta ja siitä, että konsernitilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot EU:ssa käyttöön hyväksytyjen kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IFRS) mukaisesti ja että tilinpäätös ja toimintakertomus antavat oikeat ja riittävät tiedot Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimista koskevien säännösten ja määräysten mukaisesti. Hallitus vastaa kirjanpidon ja varainhoidon valvonnan asianmukaisesta järjestämisestä ja toimitusjohtaja siitä, että kirjanpito on lain mukainen ja että varainhoito on luotettavalla tavalla järjestetty.

Tilintarkastajan velvollisuudet

Tilintarkastajan tulee suorittaa tilintarkastus Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti ja sen perusteella antaa lausunto tilinpäätöksestä, konsernitilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta. Hyvä tilintarkastustapa edellyttää ammattieettisten periaattei-

den noudattamista ja tilintarkastuksen suunnittelua ja suorittamista siten, että saadaan kohtuullinen varmuus siitä, että tilinpäätöksessä tai toimintakertomuksessa ei ole olennaisia virheellisyksiä ja että emoyhtiön hallituksen jäsenet ja toimitusjohtaja ovat toimineet osakeyhtiölain mukaisesti.

Tilintarkastustoimenpiteillä tulisi varmistua tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen lukujen ja muiden tietojen oikeellisuudesta. Toimenpiteiden valinta perustuu tilintarkastajan harkintaan ja arvioihin riskeistä, että tilinpäätöksessä on väärinkäytöksestä tai virheestä johdettava olennainen virheellisyys. Tarvittavia tarkastustoimenpiteitä suunniteltaessa arvioidaan myös tilinpäätöksen laadintaan ja esittämiseen liittyvää sisäistä valvontaa. Lisäksi arvioidaan tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen yleistä esittämistapaa, tilinpäätöksen laatimisperiaatteita sekä johdon tilinpäätöksen laadinnassa soveltamia arvioita.

Tilintarkastus on toteutettu Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Käsityksemme mukaan olemme suorittaneet tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvia tarkastustoimenpiteitä lausuntoamme varten.

Lausunto konsernitilinpäätöksestä

Lausuntonamme esitämme, että konsernitilinpäätös antaa EU:ssa käyttöön hyväksytyjen kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IFRS) mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot konsernin taloudellisesta asemasta sekä sen toiminnan tuloksesta ja rahavirroista.

Lausunto tilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta

Lausuntonamme esitämme, että tilinpäätös ja toimintakertomus antavat Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimista koskevien säännösten ja määräysten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot konsernin sekä emoyhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat ristiriidattomia.

Puollamme tilinpäätöksen ja konsernitilinpäätöksen vahvistamista. Hallituksen esitys taseen osoittaman voiton käyttämisestä on osakeyhtiölain mukainen. Puollamme vastuuvapauden myöntämistä emoyhtiön hallituksen jäsenille sekä toimitusjohtajalle tarkastamaltamme tilikaudelta.

Helsingissä 11. päivänä helmikuuta 2009

PricewaterhouseCoopers Oy
KHT-yhteisö

Heikki Lassila
KHT

Sijoittajasuhteet

Lassila & Tikanojan tiedonantopolitiikka

Tiedonantopolitiikassa määritellään toimintaperiaatteet ja -tavat, joiden mukaisesti Lassila & Tikanoja Oyj kommunikoi pääomamarkkinoiden kanssa. Tiedonantopolitiikan hyväksyy yhtiön hallitus.

Sijoittajaviestinnän tavoitteet ja periaatteet

L&T noudattaa sijoittajaviestinnässään Suomen lainsäädäntöä sekä NASDAQ OMX Helsingin ja Rahoitustarkastuksen määräyksiä ja ohjeita.

L&T:n sijoittajaviestinnän tavoitteena on välittää pääomamarkkinoille oikeaa ja merkityksellistä tietoa, joka tukee yhtiön osakkeen oikeaa arvonmuodostusta. L&T:n toimintaa, toimintaympäristöä, strategiaa, tavoitteita ja taloudellista tilannetta koskevista olennaisista seikoista tiedotetaan oikea-aikaisesti, selkeästi ja riittävän kattavasti. Kaikille markkinaosapuolille toimitetaan yhdenmukainen tieto yhtä aikaa, ja sekä positiiviset että negatiiviset asiat kerrotaan. Raportointikausien tiedoissa noudatetaan jatkuvaa ja johdonmukaista linjaa sekä luvuissa että sanallisissa arvioissa.

Säännöllinen tiedonantovelvollisuus

L&T julkistaa tilinpäätöstiedotteen ja osavuositarkastukset, tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen ennalta ilmoitetun aikataulun mukaisesti sekä vuosikokouksen. Tulevan tilikauden julkistuspäivät julkistetaan ennen tilikauden päättymistä.

Jatkuva tiedonantovelvollisuus

L&T julkistaa viipymättä kaikki yhtiötä ja sen toimintaa koskevat päätökset ja seikat, jotka saattavat vaikuttaa olennaisesti sen liikkeelle laskemien arvopapereiden arvoon. Tiedon olennaisuutta arvioidaan ottaen huomioon asian oletettavissa oleva laajuus tai tärkeys verrattuna yhtiön toimintaan kokonaisuudessaan. Olennainen tieto julkistetaan pörssitiedotteena.

Esimerkiksi seuraavat tiedot voivat olla olennaisia osakkeen arvoon vaikuttavaa tietoa: muutokset yhtiön johdossa, tulosvaroitukset, merkittävät investoinnit ja yrityskaupat, merkittävä liiketoiminnan uudelleen suuntaaminen tai uusi yhteistyöjärjestely, merkittävän oikeudellisen prosessin vireille tulo tai siinä annettu päätös sekä merkittävä viranomaisen tekemä päätös tai yhteisyritystä koskeva tieto.

Tiedon vuotaminen

Mikäli luottamuksellista olennaista tietoa vuotaa yhtiön ulkopuolelle, yhtiö julkaisee viipymättä asiaa koskevan tiedotteen.

Tulevaisuuden kommentointi ja ohjeistus markkinoille

Ennusteet ja tulevaisuutta koskevat lausumat julkistetaan tilinpäätöstiedotteessa ja osavuositarkastuksissa. L&T julkistaa vain koko tilikautta koskevia tulosennusteita. L&T ei kommentoi sijoitusanalytiikoiden yhtiöstä laatimia ennusteita eikä markkinahujuja.

Toimintatavat erilaisissa tiedottamistilanteissa

L&T julkistaa ilman aiheetonta viivytystä tulosvaroituksen, mikäli tulosennuste tai tulevaisuuden näkymät ovat muuttuneet olennaisesti aikaisemmin julkaistuista. Olennaisuutta arvioidaan suhteessa viimeksi julkistettuun taloudelliseen katsukseen. Tulosvaroituksen julkistamisesta päättää ensi sijassa hallitus. Mikäli hallitusta ei saada päätösvaltaiseksi riittävän nopeasti, tulosvaroituksen antamisesta päättää hallituksen puheenjohtaja tai toimitusjohtaja, jotka pyrkivät keskustelemaan mahdollisimman monen hallituksen jäsenen kanssa ennen tiedotteen julkistamista.

Kriisitilanteissa toimitaan yhtiön kriisiviestintäohjeen mukaisesti.

Pörssitiedotteet ovat luettavissa välittömästi julkistamisen jälkeen yhtiön konsernisivustolla.

Vastuut ja lausunnonantajat

L&T:n sijoittajasuhteiden hoidosta vastaa toimitusjohtaja ja sijoittajaviestinnästä talousjohtaja (rahoitusjohtaja 1.3.–31.12.2009). Tiedottamista hoitaa rahoitusjohtajan alaisuudessa toimiva IR-henkilöstö. Sijoittajayhteyksiä ja -tapaamisia hoitavat toimitusjohtaja, IR-päällikkö ja talousjohtaja.

Yhtiön taloutta koskevia lausuntoja antaa operatiivisesta johdosta vain toimitusjohtaja tai hänen erikseen nimeämänsä henkilö. Muut eivät saa vastata koko yhtiötä tai sen taloutta koskeviin kysymyksiin vaan kyselyt ohjataan IR-päällikölle.

Toimintatavat sijoittaja- ja analytiikkotapaamisissa

L&T järjestää tiedotustilaisuuden analytiikoille ja sijoittajille tuloksen julkistamisen yhteydessä. Sijoittajia tavataan analytiikko- ja sijoittajatapaamisissa, analytiikoiden ja sijoittajien vierailuilla yhtiössä ja pankkiiriliikkeiden järjestämässä roadshow-tilaisuuksissa.

Hiljainen jakso

Tapaamisia ei järjestetä eivätkä L&T:n edustajat kommentoi yhtiön taloudellista tilaa kauden päättymisen ja kyseistä kautta koskevan tulostiedotteen julkistamisen välisenä aikana.

Taloudellinen tiedottaminen vuonna 2009

Osavuositarkastus tammi–maaliskuu julkaistaan 5.5.2009 klo 8.00
Osavuositarkastus tammi–kesäkuu julkaistaan 28.7.2009 klo 8.00
Osavuositarkastus tammi–syyskuu julkaistaan 27.10.2009 klo 8.00

Taloudellisen informaation jakelu

Lassila & Tikanoja Oyj:n vuosikertomus ja osavuositarkastukset julkaistaan suomeksi ja englanniksi.

Vuosikertomus postitetaan osakkaille Euroclear Finland Oy:n ylläpitämän osakerekisterin tietojen mukaan sekä yhtiön ylläpitämällä postituslistalla oleville. Postituslistalle voi liittyä yhtiön konsernisivustolla.

Sähköposti-ilmoituksen tiedotteista voi tilata yhtiön konsernisivustolta.

Sijoitustutkimus

Lassila & Tikanoja Oyj:tä seuraavat ja arvioivat ainakin seuraavat pankkiiriliikkeet. Lassila & Tikanoja Oyj ei vastaa analyysissä esitetystä arvioista.

Carnegie, Finland Branch
Danske
Evli Pankki
eQ Pankki
FIM Pankkiiriliike
Handelsbanken
Iccapital
Nordea
SEB Enskilda
Sofia Pankki

Lassila & Tikanojaa seuraavien analyysikoiden yhteystiedot ovat yhtiön konsernisivustolla.

Osoitteenmuutokset

Osakkeenomistajia pyydetään ilmoittamaan osoitteenmuutokset siihen pankkiin, pankkiiriliikkeeseen tai muuhun tilinhoitajayhteisöön, joka hoitaa osakkeenomistajan arvo-osuustiliä.

Yhteystiedot

www.lassila-tikanoja.com/fi
Sähköposti: ir@lassila-tikanoja.fi tai etunimi.sukunimi@lassila-tikanoja.fi
IR-päällikkö Keijo Keränen,
puh. 010 636 2782 tai 050 385 6957

Lassila & Tikanoja Oyj:n osake ja listatut optiot

Yhtiön osake noteerataan NASDAQ OMX Helsinki Oy:n keskisuurten yhtiöiden listalla toimialaluokassa Teollisuustuotteet ja -palvelut. Listautumispäivä on 1.10.2001.

	Osake	2005A-optio	2005B-optio
Kaupankäyntitunnus	LAT1V	LAT1VEW105	LAT1VEW205
ISIN-koodi	FI0009010854	FI0009618375	FI0009618383

Yhtiökokous ja osingonmaksu

Yhtiökokous

Lassila & Tikanoja Oyj:n varsinainen yhtiökokous pidetään tiistaina 24.3.2009 klo 16.00 Helsingissä Finlandia-talon Helsinki-salissa, Mannerheimintie 13 e. Oikeus osallistua yhtiökokoukseen on osakkeenomistajalla, joka on 13.3.2009 rekisteröity Euroclear Finland Oy:n (entinen Suomen Arvopaperikeskus Oy) pitämään yhtiön osakasluetteloon. Osakkeenomistaja, jonka osakkeet on merkitty hänen henkilökohtaiselle arvo-osuustililleen, on rekisteröity yhtiön osakasluetteloon.

Ilmoittautuminen yhtiökokoukseen

Osakkeenomistajan, joka haluaa ilmoittautua yhtiökokoukseen, tulee ilmoittaa osallistumisestaan viimeistään tiistaina 17.3.2009 klo 16.00. Yhtiökokoukseen voi ilmoittautua:

- a) sähköpostitse: taru.maatta@lassila-tikanoja.fi
- b) puhelimitse numeroon 010 636 2882 / Taru Määttä
- c) faksilla numeroon 010 636 2899 tai
- d) kirjeitse osoitteella Lassila & Tikanoja Oyj, Taru Määttä, PL 28, 00441 Helsinki.

Mahdolliset valtakirjat pyydetään toimittamaan ennen ilmoittautumisajan päättymistä alkuperäisinä yllä olevaan osoitteeseen.

Osingonmaksu

Hallitus ehdottaa yhtiökokoukselle, että tilikaudelta 2008 maksetaan osinkoa 0,55 euroa osakkeelta. Yhtiökokouksen päättämä osinko maksetaan osakkaalle, joka täsmäytyspäivänä on rekisteröity Euroclear Finland Oy:n pitämään yhtiön osakasluetteloon.

Yhtiökokous 24.3.2009
 Osingon irtoamispäivä 25.3.2009
 Osingonmaksun täsmäytyspäivä 27.3.2009
 Osingonmaksu 3.4.2009

Vuoden 2008 pörssitiedotteet

Lassila & Tikanojan vuonna 2008 julkaisemat pörssitiedotteet

22.1.2008	Lassila & Tikanojalle myyntivoittoa 14,3 miljoonaa euroa
5.2.2008	Osakkeiden merkintä optio-oikeuksilla
5.2.2008	Tilinpäätöstiedote 1.1.–31.12.2007
4.3.2008	Vuosikertomus ja vuosikooste vuodelta 2007 julkaistu
7.3.2008	Yhtiökokouskutsu
26.3.2008	Arvopaperimarkkinalain 2 luvun 10 §:n mukainen ilmoitus: Varman omistus alle 5 prosenttiin
1.4.2008	Varsinaisen yhtiökokouksen päätökset ja hallituksen järjestäytyminen
29.4.2008	Osavuositarkastus 1.1.–31.3.2008
21.5.2008	Arvopaperimarkkinalain 2 luvun 10 §:n mukainen ilmoitus: Ilmarisen omistus yli 10 prosenttiin
22.7.2008	Lassila & Tikanojan koko vuoden tulos jossain määrin aikaisempaa arviota heikompi
29.7.2008	Osakkeiden merkintä optio-oikeuksilla
29.7.2008	Osavuositarkastus 1.1.–30.6.2008
3.10.2008	L&T Recoilin regenerointilaitoksen valmistuminen siirtyy kevääseen
28.10.2008	Osavuositarkastus 1.1.–30.9.2008
3.11.2008	Muutoksia Lassila & Tikanojan johdossa
3.11.2008	Lassila & Tikanoja hakee 2005B-optio-oikeuksien listausta
3.12.2008	Lassila & Tikanojan optio-oikeuksilla tehtävien osakemerkintöjen aikataulu 2009
3.12.2008	Lassila & Tikanojan taloustiedottaminen ja yhtiökokous vuonna 2009
12.12.2008	Lassila & Tikanojan koko vuoden operatiivisen toiminnan liikevoitto heikkenee ennakoitua enemmän
30.12.2008	Lassila & Tikanojan 2005B-optio-oikeudet kaupankäynnin kohteeksi

Kaikki Lassila & Tikanojan pörssitiedotteet vuodesta 2003 lähtien ovat luettavissa yhtiön konsernisivustolla.

LASSILA & TIKANOJA

Lassila & Tikanoja Oyj, PL 28, 00441 Helsinki

puh. 010 636 111, faksi 010 636 2800

www.lassila-tikanoja.com